

Ändra systemet – inte klimatet, men hur?

**Rättvis klimatomställning.
Hur skulle det kunna genomföras?
Vilka systemförändringar krävs?**

Version 2

Lösning av flertalet samhällsproblem

**Några ändringar, men mest tillägg. Tar upp fler sidor av
samhället än version 1. Det gäller inte bara klimat och miljö
utan genomgripande samhällsförändringar av många slag.**

Stig Broqvist

Version 1: Helsingborg september 2020

Version 2: Helsingborg april 2022.

Pris: i digital form gratis, men i pappersform 30 kr

Innehållsförteckning

	Sid
Framsida ("Ändra systemet – inte klimatet, men hur?")	1
Innehållsförteckning	2
Förord till version 2	3
Förord till version 1	4
1. Sammanfattning	6
2. Lärdomar av Coronapandemin	8
3. Grundläggande orsaker till kriserna	12
4. Vision om ett annat samhälle, en annan värld	33
5. Vilka mål vill jag ställa upp för ett framtida samhälle?	34
6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet	35
6.1. Jordbruk och livsmedel	36
6.2. Skogsbruk	40
6.3. Fiske	41
6.4. Kläder	42
6.5. Bostäder	42
6.6. Transporter av varor och människor	44
6.7. Industri	48
6.8. Energi	49
6.9. Handel	50
6.10. Återanvändning, materialåtervinning, cirkulation	51
6.11. Avlopps- och avfallshantering	52
7. Ändringar och kompletteringar av offentliga tjänster	53
7.1. Sjukvård och friskvård	53
7.2. Äldreomsorg	56
7.3. Barnomsorg	57
7.4. Skola, grundskola och gymnasium	57
7.5. Högre utbildning och forskning	59
7.6. Fritid	61
7.7. Socialtjänst	61
7.8. Kultur	62
7.9. Massmedier	63
7.10. Post och tele	64
7.11. Vattenförsörjning och sophantering	65
7.12. Kollektivtrafik för personer och godshantering	65
7.13. Tillsynsmyndigheter, arbetsmiljö, konsumentskydd, miljöskydd m.m.	66
7.14. Tullen	67
7.15. Rättsväsende, polis, domstolar, kriminalvård	67
7.16. Myndigheter såsom Arbetsförmedling, Försäkringskassa och Skatteverket	71
7.17. Utrikespolitik och bistånd	72
7.18. Totalförsvaret och beredskap	74
7.19. Migration och integration	76
8, Hur denna omställning kommer i konflikt med nuvarande ekonomiskt system	77
9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet	78
9.1. Statliga satsningar och kontroll och begränsningar av kapitalflöden	78
9.2. Skapande av pengar	79
9.3. Vad är samhällsviktigt	80
9.4. Vad menar vi egentligen med ekonomiskt system? Många olika förklaringar	80
9.5. Gå ifrån all nyliberalism	81
9.6. Finanspolitiska ramverket	81

9.7. Slut med all New Public Management, d.v.s. sluta med marknadsmekanismer i offentlig sektor	82
9.8. Nytt skattesystem	82
9.9. Tillväxt	84
9.10. Ägande	85
9.11. Cirkulär ekonomi	87
9.12. Lokal ekonomi	87
9.13. Vad styr produktionen, behov eller vinstintresse?	87
9.14. Ansvar för skador på människor och miljö, och rättssystemets funktion	89
9.15. Ändringar i aktiebolagslagen och andra ekonomiska lagar	90
9.16. Meningsfullt arbete, hjälp vid sjukdom, basinkomst, grundtrygghet	92
9.17. Rättvist lönesystem	93
9.18. Rättvis hyressättning	95
9.19. Sammantaget innebär det ett nytt ekonomiskt system	95
10. Konsekvenser	96
11. Omfattande folkrörelsekamp krävs	97
12. Lärorik litteratur	100
Kontaktuppgifter	100

Förord till version 2

I september 2020 spred jag den första versionen av häftet "Ändra systemet – inte klimatet, men hur?". Jag fick tillfälle att tala kort ca 10 minuter om dessa idéer på Jordens Vänner digitala höstmöte 5-7 december 2020 och på den digitala Folk och Fred-konferensen 10-11 januari 2021, samt utförligare som huvudtalare på det digitala möte 12 december 2020, som Jordens Vänner Uppsala ordnade. Genom dessa möten fick jag kontakt med personer, som framförde värdefulla synpunkter. Jag har också fått värdefulla synpunkter från olika personer, som är aktiva i Jordens Vänner och i Nätverket Folk och Fred. Jag lyssnade på ett digitalt föredrag, som föreningen Positiva Pengar ordnade. Jag valde också att delta i en digital studiecirkel, en kurs "Globaliseringen och EU:s påverkan på gröna näringar", som ordnades av Jord Åt Folket och NOrdBruk, för att lära mig mer om detta och kunna förbättra mitt häfte "Ändra systemet – inte klimatet, men hur?". Jag har också läst och hört olika viktiga synpunkter och funderat vidare.

Allt detta sammantaget har jag försökt arbeta in i denna andra version av "Ändra systemet – inte klimatet, men hur?". Vad är det då i huvudsak som skiljer mellan version 1 och version 2?

När det gäller hur man får bilister att minska sitt bilåkande har jag kompletterat idéerna om inkomst- och behovsberoende rabattkort med idéer om ransonering. Ransonering kanske rent av är bättre. Idén fick jag av en person som deltog i Uppsalamötet. När det gäller bankernas möjlighet att skapa pengar har jag kommit fram till att Positiva Pengar har mer rätt än Ann Pettifor. Det betyder inte alls att jag förkastar Ann Pettifors idéer, tvärtom tycker jag att hon har mycket kloka idéer, men jag håller inte med om allt.

Nätverket Folk och Fred har tydligare lärt mig, det jag egentligen visste förut, att fred och miljö hänger ihop. Där finns många samband. Militären släpper ut väldigt mycket växthusgaser. Klimatförändringar bidrar till konflikter och krig och kommer troligen att göra det i mycket högre utsträckning i framtiden. Mycket av de krig som äger rum har kontroll över olja och andra naturresurser som en viktig bidragande orsak. Det finns gemensamma orsaker, framförallt vinstintressen, bakom både krig och utsläpp av växthusgaser. Jag utvecklar detta mer i häftets version 2. Det gäller de handelsavtal och sätt hur handel bedrivs, som bidrar till utarmning och

fattigdom och därmed både bidrar till miljöproblem, försörjningsproblem, konflikter och krig. Mycket av betydelse finns i Erik Reinerts bok "Global ekonomi".

Förutsättningar för gröna näringar är avgörande för människors möjligheter att försörja sig. Kapittalliberaliseringsdirektivet, som Sverige beslöt om i början på 1990-talet är ett av flera avgörande beslut, som varit mycket skadligt. Detta måste belysas tydligare. Det gäller inte bara Sverige utan människor runt om i världen drabbas. Det gäller också att tydligare visa hur en global lösning på klimathotet kan se ut, inte bara hur Sverige ska lösa sin del av problemet.

Detta leder också till att det är nödvändigt att belysa utrikespolitik i ett vidare perspektiv för att kunna påvisa hur en annan politik skulle kunna föras både för att minska krigsrisker, avslöja skapande av falska fiendebilder och för att visa på hur en rättvis, solidarisk handel skulle kunna se ut.

Jag tar också upp frågor om brottslighet betydligt mer utförligt. Inte bara vad gäller miljö- och klimatbrott utan också brottslighet i ett vidare perspektiv. Detta gör jag för att många människor upplever skjutningar, gängkriminalitet, våldtäkter och annan brottslighet som ett mycket stort problem och för att få människor med på de genomgripande samhällsförändringar, som krävs för att rädda klimatet, är det av avgörande betydelse, att folk känner att klimataktivisterna tar sig an också deras problem. Av samma skäl gäller det att påvisa hur skola, vård och omsorg m.m. kan lösas på ett för människor godtagbart sätt. För att klara det behövs pengar, skattepengar. Från boken "Jakten på den försvunna skatten" med underrubriken "Så blev Sverige ett skatteparadis för de rika" av Erik Sandberg hämtas viktiga argument, som visar hur mycket högre skatten var förr inte bara i Sverige utan i ännu högre grad i flera andra västländer.

Jag har skrivit mycket positivt om Greta Thunberg. Många har kritiserat henne på ett sätt som jag inte alls håller med om. Jag tänker både på dem som brukar kallas klimatförnekare, men också andra som inte bryr sig så mycket om miljön. Det finns dock en kritik jag delvis instämmer i. Ibland säger Greta Thunberg: "Lyssna inte på mig, lyssna på forskningen." Det låter bra, men det finns forskare med åtminstone delvis olika ståndpunkter. Forskningen i sig har inte lösningen, däremot kan forskare föreslå olika åtgärder, som kan vara en del av lösningen. Det händer också att forskare hittar på förslag till åtgärder, som utgår från vissa förutsättningar, t.ex. att det ekonomiska systemet inte kan ändras. Jag ska försöka belysa forskningens roll. Det ändrar dock inte på något sätt, att jag tycker att hon har sagt många kloka saker. Jag har fått mycket värdefull hjälp med ett antal formuleringar och sakfrågor av Max Isendahl främst när det gäller jordbruk och skogsbruk, med tilläggsförslag av Sven Broqvist främst när det gäller trafik, av Per Nilsson med synpunkter om ekonomi särskilt hur pengar skapas, av Lennart Karlsson med synpunkter främst när det gäller ransonering, kooperativa företag och inkomstskillnader samt av min fru Lena Lövendahl med granskande genomläsning."

Sammantaget tror och hoppas jag att version 2 har blivit betydligt bättre än version 1. Det jag skrev i förordet till version 1 är fortfarande giltigt, Det kan naturligtvis finnas ytterligare saker jag borde tagit upp i version 2, men som jag missat.

Helsingborg april 2022

Stig Broqvist

Förord till version 1 (september 2020)

Då och då hör jag olika människor, t.ex. olika författare och föredragshållare, säga dels att den nuvarande samhällsutvecklingen är mycket skadlig både för människor och miljö, och dels att det skulle behövas ett helt annat alternativ, en genomgripande samhällsförändring, men att de inte sett något sådant presenteras. Jag känner att jag, som varit aktivist för fred, miljö och solidaritet i 57 år har ett särskilt ansvar att formulera ett sådant alternativ. Jag hävdar också att den del av

miljörörelsen, som har miljö och solidaritet som ledord, borde ha en särskild möjlighet och ett särskilt ansvar att formulera ett sådant alternativ. Att det ekonomiska system vi lever i på många sätt gör det svårt att rädda miljön och ordna en rättvis klimatomställning står klart för många, både inom och utom miljörörelsen, men inte för alla ens inom miljörörelsen.

”System change - not climate change”, på svenska ”Ändra systemet – inte klimatet”, var en mycket vanlig paroll under den stora demonstrationen med 100 000 deltagare i Köpenhamn under FN:s klimattoppmöte i december 2009. Jordens Vänner Helsingborg började då dela ut ett 12-sidigt A5-blad om vad som krävs för att rädda klimatet och om att det krävs ändringar av det ekonomiska systemet. Några år senare tillverkade Jordens Vänner på riksplanet och lät trycka upp banderoller med texten ”Ändra systemet – inte klimatet” och med passande vackert målade bilder. En del inom Jordens Vänner hade säkert klara idéer om hur systemet borde ändras, medan det för andra mer var ett slagord. Någon tydlig gemensam skrift om hur systemet borde ändras har man dock inte.

Ann Pettifor, en brittisk ekonom, har skrivit två böcker ”Produktionen av pengar” 2019 och ”Så räddar vi klimatet. Argument för en Green New Deal” 2020. Hennes böcker är en stor inspirationskälla. Denna skrift bygger både på Ann Pettifors böcker och många andra synpunkter jag stött och blött både inom Jordens Vänner och på otaliga diskussionsmöten i Enhetsgruppen i Helsingborg, i diskussioner med människor på gator och torg och i många andra sammanhang.

Greta Thunberg har i sitt sommarprat i radion och tillsammans med andra i ett öppet brev och krav till EU och globala ledare sagt att det inte går att undvika en klimatkatastrof inom ramen för nuvarande ekonomiskt system. Se <https://climateemergencyeu.org/> Hon har också pekat på att det är oerhört bråttom. Hon har inte pekat på hur man ska göra, mer än att behandla det som en kris och att vi måste göra det möjligt att riva upp kontrakt och avtal. Hon har ofta sagt, att politiken inte är i närheten av vad som krävs för att rädda klimatet. Jag instämmer helt, trots alla vackra tal från ledande politiker. Det hon säger är fantastiskt. Vi kan inte begära att en 17-åring ska ha utförliga lösningar. Däremot måste jag, som har varit med betydligt längre och som funderat på detta under lång tid kunna peka på hur man ändrar systemet.

Jag har länge insett, att systemet är fel på flera sätt både för miljö och resursförbrukning, för fred och rättvisa. Första gången jag skrev något sammanhängande i denna riktning var häftet ”Alternativ samhällsform” 1970. Mina tankar och idéer har naturligtvis utvecklats mycket sedan dess.

Jag hoppas att detta häfte ska bli ett viktigt bidrag i diskussionen om hur det ekonomiska systemet och samhället måste utformas för att klara en rättvis klimatomställning i samklang både med människors behov och naturens begränsningar. I denna rapport ger jag inte ett fixt och färdigt svar på hur det ekonomiska systemet fungerar idag, hur det bör ändras, och hur ett framtida ekonomiskt system borde se ut. Däremot menar jag att det är ett viktigt bidrag till en fortsatt nödvändig diskussion i samhället. Innehållet i denna skrift står jag själv för, även om jag tror och hoppas att många andra också är överens om mycket, kanske till och med allt det jag skrivit här.

Denna skrift är ett försök att visa på vad regering och riksdag skulle kunna göra tillsammans med aktiva folkrörelser, om de vill ta klimatfrågan och andra samhällsfrågor på allvar. Det är inte heller något fullständigt regeringsprogram. Det skulle kräva betydligt mer om utrikespolitik och fredssträvanden, om välfärden, om brottslighet och mycket mer. Både på dessa områden och de områden som behandlas i detta häfte har jag tänkt en hel del och kan komma med svar på många frågor. Jag har valt att begränsa detta till att i huvudsak behandla det som tydligt har stor betydelse för att klara klimat- och miljöfrågor och hur det hänger samman med det ekonomiska systemet. Jag hoppas att diskussionen om hur vi ska kunna ändra systemet men inte klimatet kan fortsätta via e-post, olika diskussionsmöten, seminarier och konferenser.

Helsingborg september 2020. Stig Broqvist

1. Sammanfattning

Det är mycket bråttom och politiken är inte i närheten av vad som krävs för att klara det världens ledare lovade i Parisavtalet år 2015 för att motverka klimatförändringar. De allra flesta politiker, även de som säger att det är bråttom, anger något, som de kallar lösningar, men som utgår från att vi har några årtionden på oss. Vad avser jag, när jag liksom andra säger att politiken inte är i närheten av vad som krävs?

Politiker, företagsledare och massmedier talar om grön omställning, om att det behövs massor av el, att transporterna ska drivas av el, och de avser elbilar och lastbilar, som går på el, och stålproduktion med vätgas framställd med el. De talar om tekniska lösningar och sedan är det bara att leva som vanligt. De har helt missat vad Naturvårdsverket och många forskare säger, nämligen att naturresurserna inte räcker. De har helt missat att det också gäller att klara biologisk mångfald och hindra den enormt snabba artutrotning som pågår. De har helt missat att om alla i världen skulle leva som svenskar i genomsnitt, skulle det krävas 4,2 jordklot. Det är fullkomligt orimligt. Sverige är inte ett föredöme utan en av de stora klimatbovarna i världen. Precis som det är stora skillnader mellan olika länder är det stora skillnader mellan olika människor i Sverige. De rika förbrukar i genomsnitt mycket mer naturresurser och bidrar mycket mer till klimatskadliga utsläpp än de fattiga i genomsnitt.

I miljörelsen har vi rest parollen "För ett resursbevarande samhälle" sedan Barsebäcksmarschernas dagar på 70-talet. Vi behöver minska både energiförbrukningen och elförbrukningen både genom energisnål teknik och energisnålt levnadssätt. Vi behöver bli i stort sett självförsörjande på livsmedel och ställa om jordbruket, så det inordnas i ett fungerande ekologiskt kretslopp. Bilismen behöver minska drastiskt. Vi behöver minska transportbehovet kraftigt genom mer närproduktion och mer närservice. De transporter som behövs behöver i huvudsak föras över från bil, lastbil och flyg till gång, cykel, tåg, annan miljövänlig kollektivtrafik och miljövänlig fartygsdrift. På ställen, där endast väldigt få reser, är bil naturligtvis mindre resurskrävande än buss, och de bilarna ska vara energisnåla och drivas av el eller möjligen biogas. Det blir ingen massbilism, så vi behöver inte alls lika mycket stål eller lika mycket av olika batterimetaller. Det som behövs ska vi få fram genom återvinning istället för gruvdrift. Därmed behövs inte alls lika mycket vätgas, inte alls de enorma mängder el och inte alls de enorma mängder vindkraftverk, som de styrande pratar om. Vi måste se till att klimatet inte ställs mot andra miljövärden, utan vi måste ta hänsyn både till klimat, biologisk mångfald och andra miljöproblem.

Det måste bli en rättvis klimatomställning, så det fungerar bra även för dem, som har ont om pengar. Hela landet ska leva. Det behövs affärer och offentlig service även i småorter på landsbygden. Människor behöver återfå en fungerande välfärd: skola, vård, omsorg, färdtjänst och mycket mer så bra, som det en gång var, men egentligen ännu bättre. Vi behöver ett mer jämlikt samhälle. En rättvis klimatomställning måste ordnas så samhället löser alla de stora problem människor upplever såsom brister i välfärden och brottslighet, både skjutningar, våldtäkter, våld i nära relationer, dödandet i trafikolyckor och mycket annat. Vi måste och kan skapa ett betydligt mer jämlikt samhälle, där alla får meningsfulla jobb, men också mer tid för nära och kära, för naturupplevelser och för att påverka samhället.

Militären förbrukar mycket fossila bränslen. Många krig i världen handlar om kamp om naturresurser. De mäktiga i världen liksom i Sverige målar upp falska fiendebilder, ökar vapenskramlandet, ställer folk mot folk och försvårar möjligheten att ta itu med de verkliga hot mänskligheten står inför. Det gäller att hantera konflikter med fredliga medel. De kraftigt ökade militära övningarna hotar dricksvattentäkter och naturen på olika sätt. Kärnvapenhotet har ökat under senare år, och Sverige har sorgligt nog övergett nedrustningsarbetet, där Sverige tidigare spelat en viktig roll. Sverige måste ändra inställning och stödja FN:s förbud mot kärnvapen.

Detta häfte tar därför upp både orsaker till många problem i världen, hur vi borde och skulle kunna ställa om produktion och konsumtion för att klara en rättvis klimatomställning. Häftet tar också upp hur flera olika delar av offentlig verksamhet, t.ex. skola, vård, omsorg, rättsväsen, utrikespolitik och försvar bör ställas om för att klara en rättvis klimatomställning. Under Coronakrisens början lärde sig många att det är möjligt att snabbt ställa om, om det är nödvändigt, att vissa arbeten är samhällsviktiga och andra alltså inte är det, att staten kan ta fram de pengar som behövs och att det nuvarande ekonomiska systemet fungerar väldigt dåligt. Sedan har de styrande, särskilt massmedia, gjort vad de kan för att få oss att glömma dessa lärdomar.

Allt fler inser att det behövs en genomgripande samhällsförändring, att det ekonomiska systemet måste ändras i grunden. "Ändra systemet – inte klimatet" var en vanlig paroll under den stora klimatdemonstrationen med 100 000 deltagare i Köpenhamn under FN:s klimattoppmöte 2009. Jordens Vänner använder den parollen. Även Fridays for Future säger att det nuvarande ekonomiska systemet inte duger för att klara klimatet. Vad menas då med att ändra systemet och hur ska det ändras? Jag, som varit aktiv i olika freds-, miljö- och solidaritetsrörelser sedan 1963, har funderat mycket på systemförändringar i mer än 50 år och diskuterat med massor av människor på gator och torg, i studiecirkel, på föreningsmöten, på diskussionsmöten, i insändardebatter, på lektioner och läst massor av artiklar och böcker. Jag har funnit att det inte finns något system att kopiera rakt av, men att vi människor kan finna ut ett nytt system. Det gäller att både inspireras av olika försök att ändra systemet, men också lära av alla de brister och ibland allvarliga fel som begåtts.

Jag tar i detta häfte upp olika sätt att se på vad som kännetecknar ekonomiska system, såsom nyliberalism, ekonomisk tillväxt, myten om frihandel, cirkulär ekonomi, lokalekonomi, ägande, vinstintresse, sättet som pengar skapas. Jag tar upp hur jag menar, att vi måste ändra det ekonomiska systemet på många områden: Sluta med nedskärningar och privatiseringar av offentliga sektorn. Återskapa och förbättra välfärden. Ha inte ekonomisk tillväxt som mål, men inse också att politikernas främsta mål inte är ekonomisk tillväxt, även om de säger det. Gå ifrån frihandel, som bara gynnar mäktiga kapitalintressen och gå in för självförsörjning och solidarisk handel. Återförstatliga järnvägsunderhåll och en hel del annat, var beredd att förstatliga, om det är nödvändigt, men förstatliga inte för förstatligandets egen skull. Uppmuntra lokal ekonomi, kooperativ och liknande. Produktionen måste bestämmas utifrån människors behov och naturens begränsningar så den inordnas i ett fungerande kretslopp istället för efter största möjliga vinst, lönsamhet, profit, avkastning på investerat kapital, eller vad man vill kalla det. Företag måste bli skyldiga att fullt ut ersätta alla de skador på människor och natur, som de åstadkommer här hemma eller i fjärran länder. Då måste man också ändra i aktiebolagslagen, så aktieägare blir betalningsskyldiga för skador företaget åstadkommer, om företaget egna resurser inte räcker. Rättsväsendet måste ändras, så även de stora ekonomiska aktörerna tvingas ta klimatomställningen på allvar. Skapandet av pengar måste återföras till staten, som via regering och Riksbank ska ha kontroll över kapitalrörelser, så de sker på ett sätt, som är förenligt med en rättvis klimatomställning.

Det är en mängd olika åtgärder, som tillsammans kan klara att genomföra en rättvis klimatomställning och ändra det ekonomiska systemet i grunden. Det gäller att lära av allt som gått galet i historien. En annan värld är möjlig. Tillsammans kan vi skapa den. Det är detta jag har försökt beskriva i detta häfte. Detta är inte ett fixt och färdigt recept för en samhällsförändring. Däremot är jag övertygad om att man är bättre rustad, om man tänkt igenom alla möjliga problem i förväg, den dag möjligheten till verklig systemförändring står för dörren. Vi kan inte förvänta oss att politikerna ändrar sig bara de läser detta, men om många folkrörelser alltmer ser vilka gemensamma intressen vi har, och sätter allt större folklig press på makthavarna, kan genomgripande förändringar ske. Om det sedan blir ett eller flera befintliga partier eller helt nya, som under stark folklig press lägger om kursen, återstår att se.

2. Lärdomar av Coronapandemin

Lärdomar många lärde under våren 2020

Coronapandemin, Covid-19, som man också säger, har inverkat kraftigt på vardagslivet för alla i Sverige och troligen i alla länder i världen under 2020. När det gäller satsningar på välfärd och miljö har politiker ofta sagt att statens pengar inte räcker, men under våren 2020 ropade alla politiker, företagare och många ledarskribenter på hjälp från staten. Även extrema nyliberaler, som brukar vara mycket kritiska till statliga ingripanden, lutade sig mot staten. Och staten öser ut inte enstaka miljarder utan hundratals miljarder kronor. Ett litet påpekande: Nyliberaler har visserligen krävt minskad skatt och därmed minskningar av statens utgifter till skola, vård, omsorg med mera, men de har hela tiden varit för statliga och överstatliga regler som gynnar privatisering och storföretag och i en del fall subventioner till vissa företag till exempel flygbolag och stora industrijordbruk. I retoriken har dock nyliberaler varit mot statliga åtaganden.

Det var i början av pandemin svårt att få tag på tillräcklig mängd medicinsk utrustning. Det gällde både skyddsutrustning för personalen, respiratorer och mediciner. Förr hade Sverige stora beredskapslager, men de har avskaffats. Finland har dock kvar sina beredskapslager, troligen kloka av sina erfarenheter av krig under 1900-talet. I Sverige har förlitan på just in time, frihandel, EU-solidaritet och marknadskrafter varit betydligt större. Hälsovårdande myndigheter har i Coronatider sagt att man måste samordna och planera tillgången på medicinsk utrustning och mediciner, så det räcker till alla. Det kan kallas planekonomi. Riksbankschefen Stefan Ingves sade något om att marknadsekonomin fungerar som sämst, när man behöver den som bäst.

I krönikan "Coronakrisen ger oss inte ett nytt mildt politiskt klimat" 30/3 2020 skrev Sven-Åke Olofsson på ledarsidan i Helsingborgs Dagblad (HD) att de politiska besluten att avskaffa beredskapslagren av sjukvårdsmateriel var skandalösa. Instämmer, men inse även den skuld Helsingborgs Dagblad och stora delar av massmedia i övrigt har. Just in time, nedskärningar i det offentliga, skattesänkningar och marknadskrafter har i ca tre årtionden hyllats som världens frälsning. Carl Bildt kallade detta enda vägens politik i början på 90-talet och HD och de flesta andra massmedier instämde. Vi som kämpade emot förlöjligades och betraktades som mindre vetande även av HD. Denna nyliberala politikens konsekvens blev att avskaffa beredskapslagren, eftersom de inte ansågs lönsamma.

Vi vet också att sjukvården gång på gång under de senaste 30 åren råkat ut för nedskärningar, personalminskningar och minskningar av antalet vårdplatser. Krisberedskapen är således sämre än den var för några årtionden sedan

I Storbritannien ställde en bilindustri om till att tillverka respiratorer istället för bilar. I Sverige när teatrar inte kunde fortsätta med föreställningar, började de tillverka skyddsutrustning för vårdpersonal. Också andra har gjort det. Laboratorier vid ett universitet liksom sprittillverkare har ställt om och börjat tillverka handsprit, när det var stor brist på det. Idrottare och andra har börjat som volontärer att hjälpa riskgrupper, som inte själva bör gå och handla, med inköp av mat och mediciner. Artister, som inte kan genomföra vanliga konserter, har börjat spela på gräsmattan utanför äldreboenden, där de äldre kan njuta av musiken från fönster och balkonger. Arbetslös kabinpersonal eller arbetslösa i andra serviceyrken har gått en kort utbildning för att utföra en del arbetsuppgifter inom vården och på så sätt avlasta den ordinarie vårdpersonalen. Många vårdutbildade återgick till jobb inom vården respektive introducerades för arbete inom intensivvården. Några få personer har kommit över viktiga varor och sålde det mycket dyrt. Jag uppfattar att det positiva, solidariska beteendet dominerar över det negativa, egoistiska beteendet. Denna beskrivning gällde situationen våren 2020. Sedan har det ändrat sig

LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) varnade under våren 2020 för att grönsaker och bär inte kan skördas, eftersom säsongsarbetare från fjärran länder en tid inte fick resa till Sverige. Andra har pekat på hur absurt det är när det finns många arbetslösa inom landet.

Alla i ledande ställning pratade under Coronakrisens första tid om att hjälpas åt, samarbeta. Ingen talade då om att vi måste konkurrera. Det är en mycket viktig lärdom. På det internationella planet tycks tyvärr det egoistiska beteendet dominera över det solidariska. När Italien i början av Coronakrisen bad EU om hjälp kunde eller ville inte EU-länder hjälpa. Däremot levererade Kina och Ryssland sjukvårdsutrustning och Kuba skickade ett 50-tal läkare. På radioprogrammet Konflikt 2020-04-25 framkom att Brasilianska sjukhus köpt ett hundratal respiratorer från Kina, men Tyskland respektive USA köpte istället upp dem. En gång lade helt enkelt USA beslag på (stal) ett stort parti respiratorer. En gång lyckades ett sjukhus i norra Brasilien transportera respiratorer på hemliga vägar för att undvika att Europa, USA eller brasilianska tullen skulle lägga beslag på dem. Colombianska ingenjörer tvingades uppfinna respirator, som sedan militären satte igång att tillverka, eftersom de inte kunde importera. Att Brasilien och Colombia är nära allierade med USA hjälpte dem inte. Bolsonaro började därför vända sig till Kina, när USA:s Trump svek sin allierade. Ecuador har inte samma resurser som Colombia och Brasilien. I en stor stad i Ecuador hade 6 gånger fler dött än normalt. Bårhuset var fullt och Coronadöda låg på gatan. USA har köpt upp HIV-medicin, eftersom en del tror att det hjälper mot Corona, så Ecuador kan inte komma över den medicinen utan patienter dör. Då tävlade länder om att finna ett vaccin mot Corona i stället för att samarbeta. Det borde ju vara så att forskare samarbetar i stället för att konkurrera.

Flygresandet minskade drastiskt under 2020 och bilresandet minskade en hel del. Det har en tid lett till påtagligt minskade utsläpp av växthusgaser. När många fysiska möten har ställts in, har digitala möten av olika slag via nätet ökat. Många har lärt sig att det kan fungera med möten på distans. Kanske kan en del fysiska möten i framtiden ersättas av möten via nätet. En hel del borde i framtiden kunna arbeta en del av sin arbetstid hemifrån eller från en datastuga i närheten av där de bor. Däremot är det viktigt att alla har en arbetsplats och är där åtminstone en del av arbetstiden för att kunna påverka förhållandena på arbetsplatsen genom fackligt arbete och liknande.

Coronaviruset sprids till människor kanske på en matmarknad i Kina, där man blandade vilda och tama djur, hade levande djur som slaktades och såldes. Det finns också andra teorier om att viruset kom från laboratorium, men det är svårt att veta. Även det sätt på vilket djur föds upp i trånga utrymmen på andra håll i världen innebär risker för smittspridning. När vilda djur får allt mindre utrymme, kan virus från dem föras över till sådana djur, som människor föder upp eller håller i fångenskap, hur man nu vill benämna människors djurhållning. Från dessa djur kan virusmitta föras över till människor. Det borde få konsekvenser för djurhållningen i framtiden.

Alla kunde se att det går att ställa om, när myndigheter och regeringen bedömer att det är nödvändigt. Å andra sidan ser många att det ställer till många problem, så en del tror att en klimatomställning blir förödande. Det är viktigt att vi i miljörelsen förklarar hur en klimatomställning kan genomföras på ett rättvist sätt, så det kommer att fungera för alla.

Regeringen tar fram miljarder till banker för att kunna låna ut till företag i svårigheter. Det fungerar inte alls för småföretag, t.ex. hotell och restauranger, som har nästan noll i inkomst, men har fasta kostnader. De kommer inte att betraktas som kreditvärdiga och inte få låna. De har inte heller råd att ta lån med 6 % ränta. En del begär hyressänkningar, men fastighetsägarna är oftast kallsinniga.

Lärdomar senare under corona-pandemin, som många försökte dölja

Efter ett par tre månader av pandemi bröts den första tidens "borgfred", då alla partier i princip hade varit överens, och de vanliga politiska motsättningarna kom fram igen. En partiledare anklagade till och med regeringen för att med "berått mod" ha orsakat massor av dödsfall. Sitt eget partis ansvar

struntade hon helt i. För den som tänkte efter, var det lätt att inse att en orsak till att Sverige drabbades hårdare än våra nordiska grannländer hänger samman med den mer extrema nyliberala politik som förts i Sverige under många år. En officiell bekräftelse kom i december 2020 och rapporterades kortfattat i medier, men sedan blev det i stort sett tyst.

Coronakommissionen sade i sin delrapport december 2020 att både nuvarande och flera tidigare regeringar har ansvar för alla nedskärningar i äldreården, som bidragit till för lite personal, för stor andel timanställda, avskaffade beredskapslager och andra problem, som bidragit till de höga dödstalen i Corona i Sverige. Nedskärningarna är en del i den nyliberala politik, som har kallats enda vägens politik. Nyliberalism innebär nedskärningar i skola, vård, omsorg, privatiseringar, just in time-transporter, skattesänkningar och att låta marknadskrafter styra alltmer även i offentliga sektorn sedan 30 år. Vi är en del, som protesterat mot nyliberalismen, bland annat de två föreningar jag är mest aktiv i Jordens Vänner och Enhetsgruppen. Vi har hånats för vår ståndpunkt av politiker, företagsledare, tidningar inklusive Helsingborgs Dagblad och av insändarskribenter. Det är dags att inse att det ekonomiska systemet behöver ändras i grunden, åtminstone måste nyliberalismen avskaffas.

Då och då har det framkommit att äldre personer på vårdboenden insjuknat i Corona men inte fick sjukhusvård utan istället palliativ vård. De undersöktes inte ens av läkare. I något enstaka fall hade en anhörig varit så påstridig att den sjuke anhörige fick sjukhusvård. Det räckte med syrgas och han blev frisk. För de flesta i samma situation gick det mycket illa. De avled i Covid-19. Ingrid Runsten skrev om detta problem i en kolumn: "Att Region Skåne inte lyssnade på anhöriga kan inte bortförklaras" på opinionssidorna i Helsingborgs Dagblad 2021-07-01. Många äldre personer har fått palliativ vård utan läkarundersökning. Ibland har det skrivits in i journal att de inte ska få sjukhusvård, om de blir sjuka (i Covid-19), utan kontakt med den äldre själv eller hans eller hennes anhöriga. Ingrid Runsten skrev om hur en anhörig försökt prata med någon ansvarig person på Region Skåne för att en äldre anhörig skulle få läkarvård, men förgäves, trots att det finns massor av regionråd, höga tjänstemän och kommunikatörer. Ingrid Runsten skrev att problemen verkar gå djupare än så. Hon skrev att Regionen behöver prata mer om attityder och mindre om tekniska system, och att det är ännu ett exempel på brister i synen på äldres rättigheter. Jag fortsätter där och hävdar att dessa cyniska attityder, att man struntar i vård av äldre, hänger samman med den nyliberala ideologin, att man vill spara på statens pengar. Det måste bli slut på politikernas återkommande förslag om att minska skatterna för det offentliga.

Alternativ ekonomisk politik i Coronatider:

En del av de ekonomiska åtgärder, som regeringen vidtog, tycker jag utifrån ett rättviseperspektiv är helt galet. Jag tänker på stödet till banker och på att småföretag ofta inte fick hjälp. Jag hävdar att det behövs en helt annan ekonomisk politik både på kort och lång sikt. Det som gäller en rättvis klimatomställning tar jag upp senare i denna skrift. Det kortsiktiga under Coronakrisen tar jag upp här, även om det finns nära kopplingar mellan det kortsiktiga och långsiktiga.

Omläggning av produktion och arbetsuppgifter:

Regeringen borde ha ålagt bilföretagen att lägga om produktionen och tillverka respiratorer istället för bilar, så länge det var brist på respiratorer. Andra företag, som tillverkar sådant som inte är nödvändigt, borde ha ålagts att tillverka skyddsutrustning för vårdpersonal, handsprit, testutrustning m.m. som behövdes för att klara vård och omsorg. Vad varje företag ska tillverka beror naturligtvis på vilka förutsättningar respektive företag har. Byggbolag, som bygger stora vägar, stora centrala parkeringsanläggningar, externa köpcentra och annat som kan avvaras borde åläggas att bygga upp lagerlokaler, där nya beredskapslager kan ordnas efterhand.

Omskolning för att kunna utföra lämpliga arbetsuppgifter inom vård och omsorg, borde ha erbjudits i massiv skala till dem, som kunde passa för sådana arbetsuppgifter, och som permitterades, varslades

eller redan är arbetslösa. Eftersom många av dessa kan återgå till ordinarie arbete efter Coronakrisen, ska omskolningen med mera, anpassas för att kunna vara en tillfällig ändring av arbetsuppgifter. Regeringen och riksdagen måste genomföra sådana ändringar i regelverken för arbetslösa, att de kan ta tillfälliga jobb såsom grönsaksplockning, bärplockning och liknande utan att förlora ekonomiskt på det. A-kasseersättningen efter ett tillfälligt jobb får inte bli mindre än om de inte tagit jobbet. Sådana säsongsarbeten måste vara så väl betalda att svenska arbetslösa vill arbeta med det. Om de företag, som odlar grönsaker, plockar bär och liknande, inte hade ekonomiska möjligheter, att betala rimliga löner, borde staten ha betalat mellanskillnaden under pandemin, i avvaktan på en långsiktigt bättre jordbrukspolitik. De, som tar sådana säsongsarbeten, måste också få bidrag till resor och tillfälligt boende, om sådana jobb är på en helt annan plats än där den arbetslöse bor. Om det behövs måste man ordna så varslade och permitterade kan ta sådana tillfälliga arbeten utan att förlora sina rättigheter som varslad eller permitterad. Kommunerna borde organisera så alla i riskgrupper, som inte kan eller bör handla mat och mediciner, kan få hjälp med detta på ett säkert sätt. Även om den ideella verksamhet, som under pandemins början skötte sådant, gjorde det bra, kanske de inte orkar göra det som oavlönade volontärer i längden.

Andra villkor för banker, hyror och vinstutdelning:

Regeringen borde tillsammans med riksdagen ha fattat en lång rad skarpa beslut. Banker borde ha förbjudits att ta ut ränta mer än det lilla som behövs för att de bankanställda ska klara sig. Bankdirektörerna behöver inte högre löner än en vanlig banktjänsteman. Banker borde också tvingas acceptera att inte få in amorteringar från dem (privatpersoner eller företag), som hade fått stora svårigheter på grund av Coronakrisen. Fastighetsägare borde ha ålagts att sänka hyrorna enligt följande: Eftersom räntekostnaderna i stort sett försvinner måste motsvarande del av hyran minska för alla. För alla företag och privatpersoner, som får drastisk minskning i inkomsterna på grund av Coronakrisen, ska fastighetsägarna åläggas att sänka hyran till den nivå, som behövs för att klara löner till fastighetsskötare och annan personal samt klara nödvändigt underhåll och nödvändiga reparationer. Alla storföretag och medelstora företag ska tvingas att använda de vinster och marginaler de samlat på sig till att klara permitteringslöner, om de tvingas permittera. Företag, som får Coronastöd, borde ha förbjudits att göra vinstutdelningar.

Ekonomiska bidrag till utsatta:

Ovanstående åtgärder skulle ha underlättat ekonomiskt för väldigt många privatpersoner och företag. Det är mycket möjligt det inte räcker. Då måste staten gå in med bättre villkor för arbetslösa, så alla människor klarar sin ekonomi. Vräkningar för personer, som får ekonomiska svårigheter till följd av Coronaepidemin, måste förbjudas. Om a-kassa inte räcker utan försörjningsstöd behövs, måste de kunna få det utan att behöva sälja villa, bostadsrätt, bil, TV eller annan egendom. Det är mycket möjligt att småföretag inom hotell, restaurang, kultur och en del andra branscher behöver ekonomiskt bidrag för att kunna komma igen efter Coronakrisen, och då ska de få det.

För sådana branscher, vars produktion behöver avvecklas inom ramen för en rättvis klimatomställning, t.ex. större delen av flyget, finns det ingen anledning att hålla dem under armarna. Däremot måste personalen få all erforderlig hjälp med omskolning, a-kasseersättning m.m. så de klarar sig ekonomiskt. Resebyråer, som ordnar charterresor med flyg, kan ställa om till charterresor med tåg och få hjälp, så de klarar sig till efter Coronakrisen. A-kasseersättning och annat stöd, måste betalas ut så snabbt att de drabbade inte får svårigheter.

Det har i Coronatider talats mycket om samhällsviktig verksamhet. Det är en mycket viktig lärdom. Det gäller att se till vad som människor behöver i stället för vad som är lönsamt. Det är också mycket viktigt att ha beredskap och självförsörjning, så att huvuddelen av det som behövs tillverkas inom landet, särskilt sådant som är mycket viktigt att ha.

3. Grundläggande orsaker till kriserna

Vi ser en lång rad kriser, som drabbar människor och miljö: klimatkris, artutrotning, minskande biologisk mångfald, giftspridning, förorening av plast och annat i haven, dålig arbetsmiljö, Coronakrisen, andra pandemier, rasism, förtryck, diskriminering, ojämlikhet, ekonomisk fattigdom, bostadsbrist, trångboddhet, brottslighet, krig, internationella spänningar, flyktingkris m.m. Det är klart att man vid en analys ser skilda orsaker, såsom utsläpp av växthusgaser när det gäller klimatkrisen och olika historiska händelser när det gäller krig. Men en närmare analys kan visa att det finns gemensamma underliggande orsaker bakom. För att helt förstå varje kris, och därmed kunna finna lösningar, räcker det inte med att se de gemensamma grundläggande orsakerna. Å andra sidan missar vi något väsentligt och kan inte finna tillräckligt väl fungerande lösningar på problemen, om vi inte också ser och granskar de grundläggande gemensamma orsakerna bakom de olika kriserna.

Jag hävdar att de bakomliggande **orsakerna är komplexa** och att vi kan se på olika aspekter av detta komplexa orsakssammanhang. Jag gör här ett försök att beskriva några viktiga orsaker jag ser.

Det finns en utbredd föreställning att materiell framgång är det viktiga i livet och att varje individ kan lyckas, om hen bara anstränger sig. Denna dominerande inställning ser gemenskap, utöver familjen och de närmaste vännerna, och kollektiva lösningar, som lite gammaldags. Visserligen finns en mer kollektivistisk anda hos många människor och den kommer ibland till uttryck i gemensam kamp, men det som dominerar genom reklam, massmedia m.m. är den individualistiska och materialistiska synen.

I **nationalekonomin** kommer människan in som arbetskraft och konsument. Man har alltså en syn, som innebär att det är helt i sin ordning att exploatera människor. Människor säljer sin arbetskraft och ska vara glada om någon vill använda deras arbetskraft, även om de får så låg lön, att de inte kan klara sina behov, och även om arbetsmiljön är så dålig och stressen så hård att de blir utslitna. Sedan ska människor som konsument med reklam lockas att köpa de varor som bjuds ut, vare sig de behöver dem eller inte. En del ekonomer tycker att kultur bara är värt något, om människor är beredda att betala för att konsumera kulturupplevelser. Många politiker säger att resurserna till skola, vård och omsorg skapas i den privata sektorn genom de skatter de betalar. Sådana påståenden är ju egentligen en förolämpning mot alla läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, lärare, förskollärare och andra som utför arbetet i välfärden. På 90-talet kallades sådana välfärdsarbetare i offentliga sektorn för tärande, medan de som arbetade i privata sektorn sågs som närande. Sådana påståenden innebär, att de som jobbar med reklam, telefonförsäljning, tillverkning eller försäljning av smink, produktion av skadliga kemikalier, lyxbilar, lyxbåtar, läsk med mycket socker och andra tillsatser, finansspekulanter m.m. är värdefullare än de som arbetar med vård, skola och omsorg. Det är en grov förolämpning mot dem som under Coronakrisen sades utföra samhällsviktig verksamhet.

I Sverige använder vi i genomsnitt så mycket naturresurser, så att om alla i världen skulle leva på denna nivå, skulle det krävas ungefär **4 jordklot**. Det är naturligtvis fullständigt ohållbart. Storföretagen kan köpa upp mark för att odla exportgrödor ofta i fjärran länder och driver bort lokalbefolkningen, som kanske brukat marken i generationer men inte har papper på att de äger marken. Det kallas landgrabbing. Ofta hugger storbolagen ner regnskog, odlar plantagegrödor med starka gifter eller bedriver boskapsskötsel för att exportera kött. **Landgrabbing** förekommer också i Sverige även om formerna är lite annorlunda. Unga människor, som vill bli lantbrukare, kan oftast inte köpa mark, eftersom storbolagen driver upp priserna. Även om de genom arv eller på annat sätt lyckas förvärva mark, blir de ofta inte beviljade lån för att bankerna tycker det är olönsamt. Byar och andra lokalsamhällen slås sönder, då importerade varor nästan alltid är billigare än lokalt producerade.

Det har inte alltid varit så. Enligt **boken "Back to basics! – A step forward"** på svenska: **"Back to basics! – Ett steg framåt"** av **Torgny Östling**, som till sin död i mars 2021 var ordförande i NOrdBruk, har förhållandena förändrats till det bättre och till de sämre ett antal gånger. NOrdBruk är den svenska grenen av Via Campesina, en småbondeorganisation med över 200 miljoner medlemmar runt om i världen. Under 1800-talets senare hälft bedrevs ett omfattande baggböleri i Sverige. Det innebar att skogsbolag lurade massor av småbönder i Norrland att sälja sin skog till bolagen. I flera fall blev hårt pressade bönder utsatta för stor press, man kan säga mer eller mindre tvingade att sälja skogsmark. En stark opinion pressade riksdagen att **1906 förbjuda baggböleriet**. Skogsbolagen fick inte längre köpa mark av bönder, varken skogsmark eller åkermark. Efter första världskriget och fram till och med andra världskriget drevs en jordbrukspolitik, som innebar självförsörjning och någorlunda hyfsade villkor för bönder. Man hade prisförhandlingar med Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF), en slags facklig organisation för bönder. RLF slogs 1971 ihop med Sveriges Landsbygdsförbund (SL) för att bilda LRF (Lantbrukarnas Riksförbund). 1947 beslöt politiken om viss så kallad "rationalisering" men i begränsad omfattning på grund av det uppenbara behovet av självförsörjning under kalla kriget. **1967** gick politiken betydligt längre. Kraftig mekanisering och kemikalieanvändning med **målsättning att få många bönder att sluta vara bönder** och bli industriarbetare eller för en del högutbildad tjänsteman i stora städer. Politiken gick aktivt in för att minska självförsörjningen.

Efter andra världskriget hade Sverige en oförstörd industri, som kunde exportera maskiner och annat för fullt för återuppbyggnad av det sönderbombade Europa. **Svensk industri hade inte tillräckligt med arbetskraft**. Staten var mycket aktiv för att få arbetskraft till industrin, dels bönder från hela Sverige men särskilt från norra Sverige, dels skogsarbetare främst från Norrland. Arbetsförmedlingarna, som lyder under Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), drog omedelbart in a-kassan i 28 dagar om norrlänningar vägrade flytta till industristäder i söder. Det var en bestraffning, som kunde upprepas tills besparingarna var slut och personen tvingades flytta. Många norrlänningar sade: "vi flytt int" och att AMS betydde "Alla Måste Söderut". Svenska staten försökte få kvinnor, som varit hemmafruar, att börja förvärvsarbete kanske mer på kontor och i serviceyrken än i industrier. Svenska staten rekryterade också aktivt arbetskraft till industrin från nordiska grannländer, särskilt Finland, från Sydeuropa, särskilt Jugoslavien och Grekland. Flyktingar från Östeuropa, särskilt från Ungern vid revolten 1956, välkomnades som arbetskraft. Hur staten söndrade och härskade och aktivt avfolkade landsbygden med hjälp av Lantbruksnämnder visas tydligt i TV-serien "Hem till byn", som har visats på SVT. I TV-serien kallar kämpande bybor Lantbruksnämnden för Utrotningsnämnden. Dessa uppgifter har jag fått från flera håll, där olika pusselbitar ändå pekar åt samma håll: från NOrdBruk och en studiecirkel Jord åt folket ordnade våren 2021 kring Torgny Östlings bok, från när jag på 80-talet läste kulturgeografi på universitetet, från Norrbottensteaterns Pjäsen om Norrbotten troligen 1970, från att jag läste i lagboken för att kolla att uppgifter i pjäsen stämde, från TV-serien "Hem till byn" på SVT och från diverse artiklar jag läst under årtiondenas lopp.

I början på 70-talet var Europa till stor del återuppbyggt och Sverige slutade att aktivt rekrytera arbetskraft från Sydeuropa. Under **80-talet** ändrade man jordbrukspolitikerna till lite **mer självförsörjning** och lite bättre villkor för bönder.

Kapitalliberaliseringsdirektivet och andra skrämmande beslut i början på 90-talet

Det började med förhandlingar i GATT (General Agreement om Tariffs and Trade) (allmänt avtal om tulltaxor och handel). Svenska politiker, som var med i förhandlingarna, drev på den nyliberala linjen, ville vara bäst i klassen och 1988 stod det klart att politikerna ville med i EU och avreglera jordbruket. 1989 genomfördes "Spårbytet" av LRFs toppskikt. Regeringen och LRF skulle sluta skydda bönder från konkurrens från utlandet. Sedan kom Omställning 90 då jordbruket avreglerades och prisförhandlingarna slopades. Böndernas bank centraliserades liksom slakterier och andra producentkooperativ, 1992 tog riksdagen enhälligt ett beslut om kapitalliberaliseringsdirektivet. Det

innebar att vem som helst (dock inte skogsbolag) kan köpa jord- och skogsbruksmark samt andra naturresurser som t.ex. elkraftverk. Man slopade bo- och brukarplikten. Man behövde inte längre kunna bruka jorden. Det blev fritt fram för spekulation. Lantbruk kunde bli sommarhus för rika stadsbor eller köpas upp av spekulanter, som senare säljer till sådana som vill exploatera för mer lönsam bebyggelse. Därmed blev det mycket svårt för unga människor att satsa på att bli lantbrukare. De enda som protesterade var 8 småbrukare, som protesterade utanför Riksdagshuset och sedan bildade NOrdBruk. Den enda motiveringen för riksdagsledamöterna var krav från EG, som strax därefter blev EU. Detta var det första steget i EMU (Europeiska Monetära Unionen) redan innan Sverige 1994 hade folkomröstat om EU-inträde. 2003 sade svenska folket i en folkomröstning nej till EMU etapp III och euron, men vi hade nog inte riktigt förstått att första och andra steget i EMU redan införts.

Inom GATT hade en stor del av världens länder förhandlat och kommit fram till att för första gången inkludera mat och foder i förhandlingarna och betrakta det som vilka handelsvaror som helst. GATT övergick till Världshandelsorganisationen WTO (World Trade Organisation). Sverige gick med i **EU** 1995 efter en **folkomröstning** hösten 1994, där förespråkarna för EU hade mångdubbelt större ekonomiska resurser än motståndarna till EU. Omställning 90 var även en bidragande orsak. Eftersom EU var mer reglerat än Sverige mellan 1990-1995, sågs EU av många bönder som en räddning då det var mer stabilt och förutsägbart, eller snarare inte lika instabilt och oförutsägbart som Sveriges jordbrukspolitik hade blivit. Jag är övertygad om att politikerna medvetet försämrade för bönderna innan EU-omröstningen för att lättare lura bönder att rösta ja till EU. Det avtal som förhandlats fram mellan Sverige och EU var mycket svårt att få tag på. Det fanns t.ex. inte på Helsingborgs Stadsbibliotek. Däremot delades en förkortad sammanfattning ut, som var grovt vilseledande. Ordföranden i Folkrorelsen Nej till EU (FNEU) i Helsingborg hade nämligen skaffat ett exemplar av det riktiga avtalet, läst det och kunde för oss i FNEU i Helsingborg påvisa hur fel den s.k. "sammanfattningen" var. Jag hävdar därför att svenska folket lurades in i EU och att det inte var fråga om en demokratisk folkomröstning. Jag anser att det i en verkligt demokratisk folkomröstning krävs dels att fakta redovisas på ett korrekt sätt och att båda sidor har lika stora ekonomiska resurser. Jag kan också nämna att jag i en debatt med Jan Andersson, som senare blev EU-parlamentariker ställde en fråga jag inte fick svar på. Han sade att vi inte behövde vara oroliga för neutraliteten, ty varje land har vetorätt i sådana frågor. Jag frågade då, om Sverige kommer att utnyttja sin vetorätt, men det svarade han inte på. Nu vet vi hur neutraliteten har urholkats.

Varor fraktas kors och tvärs runt om i världen. Mat och många andra varor fraktas från ett hörn i världen till ett annat för en behandling, där det är billigast, till ytterligare ett annat hörn för någon annan behandling och så vidare tills det når slutmålet. Många gånger fraktas ungefär samma varor från A till B och också från B till A. Världshandeln bidrar till växthusgasutsläpp i avsevärt större omfattning än det skulle behövas för att tillfredsställa allas behov. Men storföretag blir rika på handeln.

Man kanske kan sammanfatta den ekonomiska globaliseringen så att det ur internationellt verksamma företags perspektiv är idealt med en värld utan gränser. Råvarorna kan hämtas där det är billigast att utvinna dem, bearbeta dem där arbetskraft är billigast, i bägge fallen med så små restriktioner som möjligt vad gäller miljö och arbetsvillkor. Det är den grundläggande mekanismen bakom rovdrift på människor och miljö.

Tyger färgas ofta i giftiga vattenbad, så arbetare blir sjuka, med utsläpp som förstör miljön. I detta ingår också, att frakta farligt avfall till andra sidan jordklotet, där fattiga människor drabbas. Ett skrämmande exempel visades i filmen "Arica – en svensk giftskandal" på SVT 2021-07-04. På 80-talet skickade det svenska gruvbolaget Boliden 20 000 ton giftigt avfall till den chilenska staden Arica. Många barn som lekte i området blev svårt sjuka och dog. Lokalbefolkningen fick hjälp av skickliga

advokater, men domstolar friade företagen. Domstolar går ofta storföretagens ärenden istället för att följa lagens bokstav.

Det finns en mycket bra bok av **Erik S. Reinert "Global ekonomi"** med underrubriken "Hur rika länder blev rika och varför fattiga länder förblir fattiga". Bokens huvudtes är att **de rika länderna blev rika genom att skydda sin nya industri med skyddstullar** tills industrin vuxit så stark, att tullarna inte behövdes. Då gick man in för frihandel och **tvingade fattiga länder att acceptera frihandel, så de inte kunde bygga upp någon industri utan förblir fattiga råvaruleverantörer**. Sättet att tvinga de fattiga länderna var genom Världsbanken och Internationella Valutafonden, som ställde villkor för att bevilja lån.

Efter andra världskriget hade USA först planer på att avindustrialisera Tyskland och göra landet till ett jordbruksland. När man insåg att det inte skulle fungera om man inte utrotade 25 miljoner människor eller flyttade dem någon annanstans, övergav man dessa idéer. Istället gick USA in för **Marshallplanen**, som innebar att **återindustrialisera** inte bara Tyskland utan också det sönderbombade Europa i övrigt. Med mycket stor sannolikhet var det också så att USA:s ledning var rädd för att många människor i Europa skulle lockas av kommunismen, systemet i Sovjetunionen, om levnadsstandarden skulle försämrats. Folk hade lidit så mycket under kriget, att de styrande inte kunde pressa människorna mer. Det var politiskt nödvändigt att väsentligt förbättra folks levnadsmöjligheter i Europa.

I koloniserade länder höjdes krav på självständighet och social rättvisa. En del kämpade i nationella befrielseörelser, som ibland fick stöd av Sovjetunionen. Andra fick självständighet snabbare, ofta med baktanken från västländer att fortsätta utnyttja dem ekonomiskt med hjälp av storföretag, även om länderna formellt blev självständiga.

Efter Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning såg kapitalintressena andra möjligheter. I väst talade man vitt och brett om demokrati och frihet, men planerade för ett **nyliberalt systemskifte**. De recept om industrialisering man tidigare gett för Europas återuppbyggnad, kunde man helt strunta i för många länder utanför Europa. Samma chockterapi gällde för länderna i Östeuropa. Erik Reinert beskriver särskilt hur det gick för Mongoliet, som under 50-talet hade industrialiserats i nära samarbete med Sovjetunionen. Under 90-talet påbörjades **avindustrialisering** genom krav från Världsbanken och IMF. Det ledde till att många i städerna blev arbetslösa och flyttade ut på landet, blev nomadiserande bönder som sina förfäder och skaffade boskap. Antalet boskap ökade med mer än 50 % till 33 miljoner. Två till tre miljoner husdjur svalt ihjäl på grund av bristande betesmöjligheter efter otur med vädret. En del sade att det berodde på den globala uppvärmningen, men Erik Reinert hävdade att det berodde på den globala ekonomin. Jag vill bara tillägga att den globala uppvärmningen också orsakas av den globala ekonomin. Han skriver också att samma ekonomiska politik pressades på Rwanda, vilket bidrog till att det blev ökad befolkningspress på jordbruksmark, vilket bidrog till folkmordet i Rwanda. Det hemska rasistiska folkmordet i Rwanda hänger alltså samman med vad som bör kallas en global rasistisk ekonomisk världsordning.

Västmakterna har genom organisationer som **Världsbanken, IMF (Internationella Valutafonden)** och WTO (Världshandelsorganisationen) pressat väldigt många länder i syd att odla plantagegrödor för export och bli beroende av import av mat, att skära ner i offentliga sektorn, att privatisera offentlig verksamhet, att **hindras från att använda de metoder västländerna använde för att bli rika** genom att skydda sin industri. Norge hade inte bara tull utan till och med förbud mot import av kläder fram till 1956. Sverige bidrog till den utveckling, som gjorde många fattiga länder beroende av USA. I Indien har tiotusentals bönder begått självmord då de inte orkat med svält, trycket av skulder och beroende av storbolag för insatsvaror till jordbruket. En afrikansk ekonom på ett universitet i det fattiga Afrika tjänade kanske 100 dollar i månaden, medan Världsbanken kanske erbjuder 300 dollar om dagen som konsult för "den rätta tron". Det tycker jag borde kallas muta.

Erik Reinert säger att industrin själv sätter pris på sina produkter, medan de pris råvaruproducenter får beror på marknaden. Jag vill påpeka, att det bara gäller om politikerna släpper livsmedel fritt på den globala marknaden och att staten inte prisförhandlar med bondeorganisationer. Det blir dock en förenkling, ty priset beror inte bara på utbud och efterfrågan utan även på så kallade frihandelsavtal. På grund av WTO måste varje land (även Norge där de har prisförhandlingar) importera 5 % av den inhemska konsumtionen av t.ex. fårkött, vilket sänker priset även om befolkningen hellre köper norskt. Det är lite märkligt att kalla det frihandel, när man är tvungen att importera en viss del. De stora bolagen styr många gånger de så kallade marknadspriserna på ett sätt, som gynnar deras intressen. De stora bolagen är också beroende av de bolagsvänliga statliga och överstatliga beslut, som de lobbade för. Ett belysande exempel är virkespriser och markpriser i Sverige och Litauen. EU har reglerna, som kallas de fyra friheterna: fri rörlighet för varor, tjänster, arbetskraft och kapital. Skogsindustrin i Sverige skaffar huvuddelen av sin råvara från Sverige, men importerar också virke från Litauen, trots att virkespriserna där är högre. Därigenom minskar dess behov av svensk råvara och skogsindustrin kan pressa ner priset på svenskt virke, vilket försvårar för skogsbrukare. Sedan baggböleriets tid äger skogsbolagen 25 % av svensk skog och får än så länge inte köpa mer. Genom kapitalliberaliseringsdirektivet kunde nästan vem som helst köpa skogsmark och jordbruksmark, varigenom spekulatören ökade och markpriserna steg så mycket att seriösa skogsbrukare får mycket svårt att skaffa mark. Den fria rörligheten för kapital har gjort att svenska storföretag köpt upp mycket skogsmark i de baltiska staterna. Parlamentet i Litauen har som skydd stiftat en lag om begränsningar i hur mycket skogsmark företag och privatpersoner får köpa. Då har både svenska staten och EU-kommissionen utövat påtryckningar för att Litauen ska dra tillbaka lagen. En del inbillar sig att EUs skogsstrategi med fagert tal om hållbarhet är bra för människor och miljö, men låt inte lura dig. Lyssna på NORdbruk, som sedan flera år varnat för EUs ökande makt över skogen. Erik Reinert skrev också att frihandel är bra mellan likvärdiga länder t.ex. inom EU. Jag måste påpeka att för några år sedan var det en fruktansvärd kris för Grekland, som inte alls är lika industrialiserat och rikt som t.ex. Tyskland och många andra EU-länder. Grekland fick så kallat stöd från EU, men dessa pengar vände direkt tillbaka som ränta och amortering till ofta tyska banker. Sveriges dåvarande finansminister Anders Borg kallade, liksom en stor del av massmedierna i Sverige, grekerna för lata, men i verkligheten arbetade greker minst lika mycket som andra EU-medborgare, men EU pressade ner Grekland i fattigdom. Detta finns bra beskrivet i böckerna "Skulden – eurokrisen sedd från Aten" av Kajsa Ekis Ekman (2014) och "Kaos" av Alexandra Pascalidou (2013).

Erik Reinerts bok "Global ekonomi" pekar också på de nationalekonomiska teorierna, som sade att handel gynnar alla stater, om varje land specialiserar sig på att producera det som landet har "komparativa fördelar" att producera. Han påpekar att dessa teorier helt bortser från sådana realiteter som ny kunskap, ny teknik, synergieffekter, stordriftsfördelar och infrastruktur, som i hög grad bidrar till ekonomisk tillväxt. Han drar ut konsekvenserna av de vanliga nationalekonomiska teorierna och hävdar att dessa nationalekonomiska teorier säger, att om diskare från Oslo placeras i ett land och aktiemäklare från Oslo placeras i ett annat så kommer de att få samma lön. Med detta absurda exempel vill han visa hur tokiga dessa nationalekonomiska teorier är. Vidare skrev han att ekonomerna aldrig uppmanar sina barn att bli diskare, utan att utbilda sig till något som ger högre lön. Min kommentar är att jag inte uppmanat mina barn, att välja ett yrke utifrån vilken lön det ger, utan att välja ett yrke som de trivs med. När jag läste nationalekonomi upplevde jag många tokiga teorier, men inte fullt så verklighetsfrämmande påståenden som att diskare och aktiemäklare skulle få samma lön. Jag har dock inte läst lika mycket ekonomiska teorier, som Erik Reinert har, så jag kan inte hävda att han överdriver.

Teorin om de komparativa fördelarna framställdes i en lärobok i samhällskunskap för gymnasiet på följande sätt: I ett tänkt exempel jämförs två länder, det rika landet R och det fattiga landet F, och två varor spannmål och tyg. Läroboken tittade i sitt förenklade exempel bara på produktionsfaktorn arbetskraft. Läroboken angav följande tabell som ett räkneexempel:

Produkt	Arbetskraftsåtgång Land F	Arbetskraftsåtgång Land R
En säck spannmål	12 timmar	8 timmar
En packe tyg	10 timmar	9 timmar

Land R kan tillverka bägge varorna med mindre arbetskraft, alltså effektivare än land F. Man säger att R har absolut fördel i tillverkning av båda produkterna. Tidsåtgången i land F för produktion av spannmål är $12/8 = 1,5$ gånger större än i land R. När det gäller tyg är tidsåtgången i land F bara $10/9 = 1,11$ gånger större än i land R. F har då en komparativ fördel i att tillverka tyg. För att visa att bägge länderna tjänar på handel visade läroboken följande tabell:

Ändring i produktionsinriktning	Ändring i tidsåtgång
F ökar tygproduktion med en packe	+ 10 timmar
F minskar spannmålsproduktion med en säck	- 12 timmar
Tidsbesparing	2 timmar
R ökar spannmålsproduktion med en säck	+ 8 timmar
R minskar tygproduktion med en packe	- 9 timmar
Tidsbesparing	1 timme

Båda länderna vinner alltså på denna handel. Bägge länderna sparar arbetstid. Detta räkneexempel förutsatte att priset för en säck spannmål är en packe tyg. Jag kunde för mina elever enkelt visa hur det blir, om priset istället är att en säck spannmål kostar 1,5 packe tyg resp. 2 packar tyg. Se nästa tabell:

Ändring i produktionsinriktning	Ändring i	tidsåtgång vid	olika pris
	1 säck = 1 packe	= 1,5 packe	= 2 packar
F ökar tygproduktion	+ 10 timmar	+ 15 timmar	+ 20 timmar
F minskar spannmålsproduktion med en säck	- 12 timmar	- 12 timmar	- 12 timmar
Tidsbesparing	2 timmar	- 3 timmar	- 8 timmar
R ökar spannmålsproduktion med en säck	+ 8 timmar	+ 8 timmar	+ 8 timmar
R minskar tygproduktion	- 9 timmar	- 13,5 timmar	- 18 timmar
Tidsbesparing	1 timme	5,5 timmar	10 timmar

Med ändrad prisrelation kan det bli så att F inte alls vinner utan förlorar på handeln.

Erik Reinert hade i sina exempel i stället använt det mer typiska att det rika landet exporterar avancerade industriprodukter och det fattiga landet exporterar råvaror. **De fattiga länderna hindras från att bygga upp industrier och hålls då kvar i fattigdom.** Han har också pekat på exempel, där fattigare länder tvingats montera ner den lilla industri landet redan hade. Han förklarar att stordriftsfördelar uppträder, när de fasta kostnaderna är mycket stora. Ju fler produkter man tillverkar desto lägre blir priset per enhet genom att de fasta kostnaderna kan delas på fler enheter. Han menade också att sådana stordriftsfördelar inte uppträder på samma sätt vid odling, fiske och gruvsdrift, eftersom man först använder den bästa jorden, de bästa fiskevattnen och de bästa mineralförekomsterna. Vid ökad produktion används sämre naturtillgångar och då sjunker förtjänsten. De som satsar på att exportera naturresurser blir fattigare. De nationalekonomiska teorier, som han kritiserar, utgår från att ny kunskap omedelbart är tillgänglig för alla, men så är det ju inte i praktiken. T.ex. tar **stora läkemedelsföretag patent** på viktiga mediciner eller vacciner och hindrar därmed fattigare länder att själva tillverka dessa mediciner och vacciner och därmed hindras många fattiga i världen att få tillgång till dessa.

Erik Reinert säger att länder **blir rika av industri men inte av jordbruk**. Även ineffektiv industri, som i planekonomi, ger mer inkomster än ingen industri alls. Jag håller med om att det är bra med lite olika sorts industrier. Men det är viktigt att ett land är någorlunda självförsörjande på mat, åtminstone så att de i ett nödläge, kan klara sig på den mat landet själv kan producera. Annars går det som för t.ex. Egypten, som inte som under Nassers tid (1952-1970) vågar föra en fråga om USA självständig utrikespolitik, ty då skulle USA kunna strypa veteexporten till Egypten och orsaka massväld där.

Jag måste här påpeka några saker: Ekologisk odling kan ofta öka avkastningen, efterhand som bördigheten, mikrolivet i jorden med bakterier, dagmaskar m.m. byggs upp. Naturligtvis ökar inte avkastningen i det oändliga. En del forskare hävdar att ekologisk odling ger betydligt lägre avkastning än det vanliga kemikaliejordbruket. Det kanske kan stämma, om man bara i konventionellt odlad jord slutar med konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel, men om man tar tillvara all kunskap om biologisk bekämpning och att återföra näring via kompost eller naturgödsel, kan avkastningen bli bättre efterhand och ibland högre än vid konventionell odling. Det gäller att ta tillvara gammal kunskap och ta till sig ny.

Ett generellt problem är att när den teknologiska utvecklingen skapar ny kunskap och använder den, **trängs ibland gammal kunskap bort**. Många reparatörer försvinner och industrin vill ofta bara producera nytt och inte reparera. Det är idag inte längre så många som vet hur man framställer läder utan en massa skadliga kemikalier, inte så många som vet hur man tillvaratar lin och gör tyg av lin. I takt med att allt fler små och medelstora bönder, fiskare, skogsbrukare och pastoralister försvinner, försvinner också värdefull kunskap om ett lokalt och ekologiskt anpassat jordbruk. (Pastoralister är en sammanfattande benämning på olika slags boskapsskötare i olika världsdelar, där man "strävar efter att maximera djurens tillgång på bete och vatten utifrån deras särskilda behov". I Sverige räknas renskötare hit. Källa Nationalencyklopedin.) Ett annat generellt problem är att vi inte behöver ständig produktionsökning. Vi behöver inte alla de prylar, som reklammakare vill få oss att tro.

För att förstå vårt samhälle idag, är det också viktigt att ha klart för sig och lära sig av **folkkrörelsernas historia**. Kampen för demokrati började enligt radioprogrammet Bildningsbyrå 2021-06-30 i radions P1 med frikyrkorörelsen. Fredrik Olaus Nilsson bildade 1848 en **baptistisk** församling. I sådana föreningar hade alla vuxna, både män och kvinnor, lika rösträtt vid beslut på medlemsmöten. Han fick utstå mycket förföljelse, våld både av det så kallade rättsväsendet och av folkliga pöbelhopar (huliganer skulle vi väl säga idag). Sedan kom andra frikyrkor, nykterhetsrörelse och arbetarrörelse och tog efter baptisternas demokratisyn. Kvinnors kamp tillsammans med progressiva män ledde så småningom fram till allmän rösträtt. Efter ett första beslut i riksdagen 1918 fick alla vuxna både män och kvinnor rösta för första gången 1921, har vi fått lära oss. Det är likt sanning, men inte riktigt sant. I boken "Vad ska vi ha samhället till?" av Birger Schlaug läser jag på sidan 241, att rösträtten 1921 inte gällde alla. Medborgare, som erhöll socialbidrag, fick rösträtt först 1945. Svenska romer fick det först 1959 och först 30 år därefter fick de som kallades "psykiskt handikappade och utvecklingsstörda" rösträtt. **Allmän rösträtt för alla vuxna medborgare i Sverige infördes alltså 1989**. Det hindrar naturligtvis inte att det var en viktig seger i demokratisk riktning 1921, men demokratin är inte antingen eller utan det finns olika grader. Yttrandefriheten har också ändrats. Före 1968 var det straffbart att säga "vägra värnplikt". Efter kravaller i Lund i september 1968 och efterföljande rättegång med nya demonstrationer i början av 1969 har det, mig veterligt, i praktiken varit tillåtet att föra fram budskapet "Vägra värnplikt". En massiv poliskedja omringade rättegångsbyggnaden. Fredspolitiska föreningen Pax gick med en 10 meter lång banderoll med meterhöga bokstäver med texten "Vägra värnplikt" mitt framför ögonen på poliserna, men de ingrep inte.

Storbolag har påverkat regeringar så de har ordnat så att **många handelsavtal innehåller regler om att storföretag kan stämma stater**, om staten i demokratisk ordning beslutar att skärpa regler om

miljö, arbetsmiljö, hindra barnarbete eller annat, som kan minska företagets vinster. Stater kan bli skyldiga att betala skadestånd, som motsvarar företagets uteblivna vinster. Någon motsvarande möjlighet i dessa handelsavtal för stater att stämna storföretag, då de orsakar död eller allvarliga skador på människor och miljö, existerar inte. Sådana regler har inget med demokrati att göra, tvärtom. Trots detta är flertalet partier sådana diktaturkramare att de stöder dessa regler för att stödja storföretagens diktatur över folk. Sverige har medverkat till sådana avtal.

Nästan alla politiker, ekonomer, företagsledare, journalister och andra opinionsbildare utgår i sina resonemang från att det är självklart att vi måste ha **ekonomisk tillväxt**. Det är anmärkningsvärt att makthavare tidigare ofta har pratat om hur bra det är för tillväxten och sysselsättning med olika projekt, som gynnar fossilindustrin eller annan miljöförstöring, men har avfärdat satsningar på kollektivtrafik eller annat, som är bra för miljön, med att det blir så dyrt, trots att både miljöförstörande och miljövänliga projekt bidrar till ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Numera pratar de oftare om grön tillväxt, men de inriktar sig på sådan produktion, som de säger är bra för miljö och klimat, men ofta inte alls är det. Med ekonomisk tillväxt brukar man avse procentuell ökning av BNP (bruttonationalprodukt), som är värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år. Eftersom även den offentliga sektorn med skola, vård och omsorg räknas in i BNP, är det tydligt att det finns ett annat mål, som åtminstone för många politiker är viktigare än ekonomisk tillväxt. Offentligt ägande ses som negativt i sig. Nedskärningar i offentlig sektor och låga skatter har i realiteten varit viktigare än ekonomisk tillväxt, men det har de helst velat att folk inte förstår. Under efterkrigstiden har Sverige haft negativ ekonomisk tillväxt under två år, nämligen två av Carl Bildts tre år som statsminister i början på 90-talet. Då genomfördes kraftiga nedskärningar i offentliga sektorn. En bidragande orsak till nedskärningarna, utöver en politisk vilja, var "århundradets skattereform", som S och Fp beslöt om 1990, och som innebar kraftigt minskad inkomstskatt, särskilt för de högvärlönde. Däremot är det självklart så att ständig ekonomisk tillväxt är ohållbar, eftersom vi lever på en begränsad planet.

Många utgår från att politiker, inte bara vill ha hög ekonomisk tillväxt, utan också så låg arbetslöshet som möjligt. Jag hävdar att vi inte kan utgå från att politiker verkligen menar det, som de säger. Jag visade nyss att många politiker har andra mål som går före ekonomisk tillväxt, och detsamma gäller arbetslösheten. Om de verkligen vill minska arbetslösheten, skulle de anställa fler i offentliga sektorn, skola, vård och omsorg. Mycket talar för att nyliberala politiker vill hjälpa storföretagen att hålla en ganska stor arbetslöshet för att hålla nere löner och höja vinsterna i storföretagen.

Många politiker och massmedier påstår att Sverige har världens högsta skatter. I boken "**Jakten på den försvunna skatten**" av Erik Sandberg med underrubriken "**Så blev Sverige ett skatteparadis för de rika**" finns många intressanta uppgifter. 2013 kom Sveriges skattekvot (skatteintäkter i förhållande till BNP) på plats 7 bland OECD-länderna (de rika industriländerna) efter Danmark, Frankrike, Belgien, Finland, Italien och Österrike. Två amerikanska ekonomer knutna till Tax Foundation (USA:s motsvarighet till Skattebetalarnas förening) beskriver i det amerikanska affärsmagasinet Forbes Sverige som det bästa skatteparadiset för de rika. Sverige har låg bolagsskatt, sänkt olika kapitalskatter såsom skatt på aktieutdelningar, arvsskatt, fastighetsskatt, förmögenhetsskatt. Marginalskatten, alltså hur stor del av den sist intjänade hundralappen man betalar i skatt, var för de rikaste i genomsnitt 75 % från 1940 till 1990 i Sverige. Många säger att Sverige hade extremt höga skatter, men denna bok visar att de flesta västländer hade höga marginalskatter. Under 50- och 60-talen hade USA över 90 % som marginalskatt för de rikaste. Även Storbritannien hade nästan lika hög marginalskatt som USA, alltså betydligt högre än Sverige. Det var finanskraschen på Wall Street 1929 och den följande massarbetslösheten, som ledde till sådan ilska mot finanskapitalet, att skatterna kunde höjas kraftigt. Nyliberalismens segertåg ledde till kraftigt minskade marginalskatter, alltså kraftigt minskade skatter främst för de rika och därmed avsevärt mycket mindre pengar till skola, vård och omsorg. I USA och Storbritannien kom detta med Reagan och Thatcher, alltså ca 10 år tidigare än i Sverige, när skatten för de rika sänktes kraftigt 1990. En

viktig motivering till denna ändring av skattereglerna var att få bättre fart på investeringar i produktion. Resultatet blev tvärtom.

Denna nyliberala politik med skattesänkningar i första hand för de rika, kraftigt minskade kapitalskatter, nedskärningar i skola, vård, omsorg och liknande har bidragit till att de ekonomiska klyftorna ökat mer i Sverige än i något annat OECD-land (Organisation for Economic Co-operation and Development) (i praktiken rika västländer). 1980 var Sverige kanske det land med minst ekonomiska klyftor, men sedan dess har Sverige ändrats kraftigt.

En mer grundläggande orsak är **vinstintresset**, eller snarare kravet på att investeringar ska förränta sig. Man kan också tala om profit, men det har blivit ett fult ord liksom även vinst eller vinstintresse har blivit. I stället brukar de använda ordet resultat eller prata om att det måste vara lönsamt. När den som investerar får vinst ökar kapitalet och de kan investera ännu mer och så vidare. Vinstintresset är således intimt förknippat med ekonomisk tillväxt. Egentligen innebär investering att man skaffar nya produktionsmedel (t.ex. maskiner, fabriksbyggnader), men särskilt under senare årtionden har kapitalägare använt ordet investering, när de placerat pengar på ett sätt, som ger avkastning, utan att något produceras. Det bör kallas spekulaton. Det kan gälla köp av fastigheter eller aktier, som sedan säljs, när priset har stigit. Många gånger leder vinstintresset till en väldigt cynisk inställning. Ett exempel är **Aricaskandalen**, där gruvbrytning i Boliden utanför Skellefteå ledde till farliga avfallsrester, som exporterades till ett bolag i Chile, som skulle ta hand om avfallet på ett säkert sätt. Avfallet lades bara på en stor soptipp, där barn från ett nybyggt bostadsområde lekte. När många barn blivit svårt sjuka och ibland dött, fick lokalbefolkningen hjälp att stämma de ansvariga. Det svenska bolaget anlät dyra advokater och kunde smita från sitt ansvar. Ett annat exempel är att de flesta mobiltelefoner och surfplattor har fastklistrade **batterier**, så de **inte går att byta**, eller mjukvara som förhindrar reparationer. Enligt artikeln "Krav på enkelt batteribyte – för klimatets skull" i Helsingborgs Dagblad 2021-12-09 har Europeiska miljöbyrån EEB avslöjat detta och att detta kostar 200 miljarder kronor för konsumenterna i onödan. Därtill slösas naturresurser, men det är ekonomiskt lönsamt för tillverkarna, som kan sälja mer.

Att priserna på fastigheter och aktier ofta har stigit betydligt mer än den allmänna prisstegringen beror på hur bankerna har fungerat på senare årtionden. Genom den s.k. novemberrevolutionen 1985 fick bankerna möjlighet att låna ut betydligt mer än de har täckning för. Därmed bidrog bankerna i hög grad till **spekulaton** i fastighetspriser och aktievärden. **Pengarna till utlåning skapades ur tomma intet**. Därmed fick bankerna in massor av pengar på betalning av räntor och amortering. För att få pengar till räntorna krävdes ökad skuldsättning i samhället. Som en f.d. statsminister sade "Den som är satt i skuld är inte fri". Om några tvingades sälja ett hus, när priset hade sjunkit, vilket hände ibland, hade de kvar sina skulder till banken. Om någon ville investera i ett småjordbruk ansåg bankerna oftast att det inte var lönsamt och beviljade inte lån. Bankerna har orimligt stort inflytande på vad som ska satsas på. Ofta anses miljövänliga satsningar inte lönsamma, medan miljöförstörande investeringar och spekulaton gynnas. Numera satsar man ofta på sådant som påstås vara bra för miljön, men de har ofta en negativ inverkan på naturen. Om alla i världen skulle leva som svenskar i genomsnitt skulle det krävas ungefär 4 jordklot. Det är inte alls hållbart.

Marknadskrafterna har under senare årtionden fått allt större inflytande. Efter andra världskriget var marknaden mer reglerad, hyrorna var reglerade, matpriser var reglerade. Världshandeln har ökat och priserna på livsmedel och annat har påverkats alltmer av världsmarknaden, alltfler s.k. handelshinder har tagits bort. Det betyder att storföretagen har fått allt större inflytande. Marknadskrafterna har även fått **inverka på offentlig verksamhet**. Politiker säger att den offentliga sektorn inte är kostnadseffektiv, att det finns effektiviseringsvinster att göra utan att för den skull sänka kvaliteten. I huvudsak är detta grundfalskt. Arbetsbelastningen på personal inom skola, vård, omsorg har ökat och ökat, vilket lett till mer stress, ökad utbrändhet och andra sjukdomar bland personalen. De allra flesta inom personalen har ansträngt sig mycket för att nedskärningarna och stressen inte ska gå ut

över dem, som är beroende av den offentliga sektorns service, och många gånger drabbas de inte, men det är nog oftare som den ökade arbetsbelastningen på personalen innebär försämringar för elever, patienter, äldre på äldreboenden och i hemtjänsten och barn i barnomsorgen. Sådana falska argument om effektivitetsvinster har använts för att privatisera allt mer av skola, vård och omsorg. I början av dessa privatiseringar var det en del mindre företag, men efterhand har alltmer köpts upp av några få stora bolag, och de gör stora vinster. Vinstintresset bidrar till att privata bolag skär ner på personal. Politiker har också sett till att få in marknadsliknande mekanismer även i offentlig verksamhet. Det kallas **New Public Management**. En rektors uppgift var förut att se till att verksamheten fungerade så bra som möjligt för elever och personal, men sedan 90-talet blev rektorns viktigaste uppgift att försöka hålla budgeten, i realiteten att få underskottet att bli så litet som möjligt. Det gällde att bestämma vilken verksamhet som skulle skäras bort, vem eller vilka som skulle bli utan jobb, trots att de egentligen skulle behövas.

Hela tänkandet med ständiga rationaliseringar kommer ursprungligen från industrin. Där har det gått att rationalisera genom att låta maskiner ta över arbeten som utförts av människor. Och med tekniska beräkningar ska människors arbetsinsats vara så effektiv som möjligt. Men det finns en gräns för hur mycket man kan rationalisera människors jobb, det gäller vårddyrken, omsorgsyrken, lärare och konstnärer. Det går att rationalisera bort hälften av musikerna i en symfoniorkester men resultatet blir inte alls detsamma.

Om en viss verksamhet, t.ex. en skola, en förskola, ett äldreboende, en vårdinrättning, **läggs ut på entreprenad, och ett privat företag tar över**, vet personalen inte om de kommer att få jobb hos den nya entreprenören, om placeras inom kommunen eller bli arbetslösa. Entreprenören har troligen ingen egen personal innan, utan behöver anställa men sannolikt ett mindre antal än de som jobbat där innan. Entreprenören kan då anställa vilka den vill. Om man som personal har sagt ifrån och protesterat mot missförhållanden eller mot beslutet att sälja ut verksamheten, är risken mycket stor att man inte kommer att få jobb. Därmed breder en **tystnadskultur** ut sig. Många är mycket rädda att förlora arbete och försörjning. Demokratin blir satt på undantag. Det blir ännu svårare att få in insändare, som är kritiska mot dessa nedskärningar. Både politiker, ekonomer och massmedia har kallat detta för den enda vägens politik. Det finns naturligtvis de som säger ifrån och en del kritik kommer fram i massmedia, men många skräms till tystnad och många gånger lägger massmedia locket på och vägrar avslöja oegentligheter. Vinstintresset har blivit en slags överideologi, som det är mycket svårt att kritisera.

Utförsäljningen av offentlig verksamhet, t.ex. vård, ger också en utpressningssituation. När det saknas personal i den offentliga vården blir regionerna tvungna att hyra in personal från privata uthyrare. Eller köpa material och annat dyrt av privata företag.

För att klara klimatet är **järnvägarna och tågtrafiken** viktiga, men många klagar på att tågen inte fungerar bra. De har till viss del rätt. På 50-talet kallades SJ för Hela svenska folkets järnväg och den fungerade bra. Det var visserligen inte lika tät trafik då, som det nu är i vissa storstadsområden, men å andra sidan pendlade inte folk till jobbet. Däremot var persontrafiken på många banor på landsorten betydligt tätare då än idag. Nästan alla jobbade på den ort där man bodde. Redan på 50-talet, men framförallt på 60-talet genomfördes en enorm järnvägsnedläggelse. Sverige hade haft ett mycket finmaskigt järnvägsnät. Massor av järnvägslinjer har lagts ner. Ofta användes rent lögnaktiga argument eller kraftigt försämrade tidtabeller för att motivera nedläggningen. Det finns bra skildrat i **boken "Den totala urspårningen" av Jan Du Rietz** från 1988. En del sade att tågen konkurrerades ut av bilismen. En del tillade "Sådan är kapitalismen". Högerfolk sade det med glädje och vänsterfolk med sorg. Jag hävdar att det är fel. Det var snarare så att vi hade så bra järnvägstrafik att det hindrade bilismens expansion. För att hjälpa de på den tiden svenska biltillverkarna Volvo (personbilar och lastbilar), Saab (personbilar) och Scania-Vabis (lastbilar) försämrade politikerna tågtrafiken och lade ner järnvägar på ett närmast planekonomiskt sätt. När man försämrade

tidtabellen, blev det färre som reste med tåg på den sträckan. Då kunde man motivera järnvägsnedläggelsen med minskat resandeunderlag. Stambanorna och en del andra större linjer behöll man och dessa linjer såg man till att de fungerade.

Sedan kom nyliberalismen. **Privatiseringshysterin skadade järnvägen.** Man delade upp SJ i Banverket och SJ, man lät privata bolag sköta järnvägsunderhåll och även tågtrafik. Det betydde att man som resenär kunde behöva sitta i timmar i telefon för att beställa tågbiljetter, där man behövde anlita olika tågbolag. När man bokade en tågsträcka och fann att det inte fanns biljetter kvar på nästa sträcka, måste man ringa till det första tågbolaget igen och boka om, och så vidare. När något behövde repareras skulle först byråkrater ta in anbud och räkna ut vilket bolag som skulle få jobbet och bolagen skulle ha vinst. Tidigare när SJ hade hand om allt, var reparatörerna indelade i arbetslag, som hade ansvar för sin tågsträcka. Yrkesstoltheten gjorde att man såg till att det fungerade. Denna omläggning finns utmärkt skildrad i **boken "Det stora tågrånet" av Mikael Nyberg** från 2011. Vi har upplevt tågkaos med förseningar, inställda tåg, nedfallna kontaktledningar och olyckor. Till och med förre moderatledaren Ulf Adelsohn har kallat tågen "en lekstuga för okunniga politiker".

Då och då hör jag eller läser att människor säger att **överbefolkning** är den stora orsaken till miljö- och klimatproblem. Visst är det så att jorden inte kan föda en ständigt växande befolkning, men däremot har de helt fel. När den debatten var het ett tag i slutet på 60-talet och början på 70-talet, var det så att den ekonomiska tillväxten i Sverige, alltså ökningen av BNP (bruttonationalprodukten), var större än befolkningsökningen i världen. Det var på den tiden, när större delen av de varor vi i Sverige konsumerade också tillverkades i Sverige. Nu produceras de varor vi konsumerar istället i huvudsak i Kina och andra länder och därför är inte Sveriges ekonomiska tillväxt så stor. Det har hela tiden varit så att de länder som har gott om pengar bidrar i mycket högre utsträckning till miljö- och klimatproblem än de fattiga länder, där befolkningsökningen är stor.

En del säger att jorden inte alls kan föda så många människor som nu finns, utan att befolkningen skulle behöva minska till kanske en tredjedel av dagens befolkning. På ett cyniskt sätt skulle de kunna ha rätt, om de avser att alla ska kunna leva på samma sätt som svenskar i genomsnitt, det vill säga med samma enorma förbrukning av naturresurser. Vad blir i så fall deras lösning? Om de vill ha en drastisk minskning av antalet födda barn, så skulle det ta enormt lång tid, omkring 100 år innan alla som nu lever har dött en naturlig död. Inom den tiden har klimatförändringar lett till fruktansvärda katastrofer. Tycker de att 2/3 av världens befolkning ska avrättas? Troligen tycker de inte det, utan troligen har de inte tänkt ut hur problemen ska lösas. Nu har de fel. Jorden kan föda de människor som nu finns och ytterligare ett par miljarder, om maten fördelas rättvist och om vi vidtar drastiska åtgärder för att hindra klimatförändringar. Jag kommer senare i häftet in på vilka åtgärder som behövs.

Det är också viktigt att sprida **grundläggande kunskaper i demografi**. De flesta utvecklade länder som till exempel Sverige har genomgått fyra stadier i befolkningsutvecklingen. I första stadiet är både nativitet (födelseantal) och mortalitet (dödstal) höga och därför blir befolkningsökningen liten. Under andra skedet minskar mortaliteten på grund av lite bättre förhållanden medan nativiteten är kvar på samma nivå som tidigare. Följden blir en kraftig folkökning. Under tredje skedet minskar nativiteten samtidigt som mortaliteten fortsätter minska. Följden blir fortsatt hög folkökning. Under fjärde skedet stabiliserar sig både nativitet och mortalitet på en låg nivå, varvid folkökningen blir mycket liten, i vissa länder rent av en liten folkminskning. Om kvinnor i genomsnitt föder två barn under sin livstid, blir det ingen folkökning. Jag utgår från att människan som biologisk varelse inte ständigt ökar sin livslängd. Nu finns inga länder som befinner sig i skede ett i befolkningsutvecklingen. I andra skedet är främst många länder i Afrika söder om Sahara. I fjärde skedet är de flesta länder i Europa, Nordamerika, Japan, Kina, Australien. Flertalet andra länder är i tredje skedet, men undantag finns. I länder där det inte finns någon av samhället ordnad pension eller äldreomsorg är människor beroende av att barnen försörjer en när man blir så gammal, att man inte orkar försörja sig själv. I

gamla tider var barnadödligheten stor. Det gällde att föda så många barn att några överlevde och kunde försörja en på ålderdomen. När människor upptäckte att fler barn överlevde behövde man inte få lika många barn. När samhället ordnar kollektiv pension och omhändertagande av de gamla, kan landet hamna i fjärde skedet och då blir det ingen folkökning. Om västvärlden ser till att hålla fattiga länder kvar i fattigdom och tvinga dem att skära ner på offentliga sektorn, kan det vara stor risk att befolkningen ökar för mycket. Felet är då inte folkökningen i sig, utan de rika ländernas politik mot de fattiga. Åtgärder för att lösa problemen tar jag upp senare i häftet.

Många länder har använt krig, krigshot, understöd till statskupper för att skaffa sig tillgång till olja eller andra naturresurser. USA är det land som använt sådana metoder allra mest efter andra världskriget.

Militärens utsläpp av växthusgaser, som är omfattande, räknas överhuvudtaget inte med i den officiella statistiken över Sveriges utsläpp av växthusgaser. **Det militära ställer till med betydligt mer problem för klimat och miljö än så.** Utöver att militära aktiviteter, bombningar, skjutningar och andra krigshandlingar drabbar människor fruktansvärt på olika håll runt om i världen, finns det en skrämmande växelverkan mellan krig och miljö och klimat. Krigshandlingar och även militära övningar leder till bränder, som förvärrar klimat- och miljöproblem, enorm förbrukning av olja, och vidare förgiftning av miljön med bly. I många krig har utarmat uran (depleted uranium) använts för att åstadkomma större kraft i pansarbrytande skott, med omfattande radioaktiv förgiftning som följd. Långt efter krigets slut drabbas barn, som leker ute, av cancer. Det är också så att klimatförändringar, som innebär torka på vissa ställen och översvämningar på andra håll, bidrar till missnöje, som ibland leder till väpnade konflikter och till stora flyktingströmmar. T.ex. var torka en bidragande orsak, men ingalunda enda orsaken, till kriget i Syrien.

En ofta förekommande **orsak till krig** är att få **kontroll över olja och andra naturtillgångar**. Dessutom har **vapenindustrin** ett stort intresse av krig för att få avsättning för sina produkter och därmed tjäna mer pengar. Dessutom blir det efter ett krig ett stort behov av återuppbyggnad och därmed stora vinstmöjligheter för många företag, under förutsättning att någon är beredd att betala. Ibland sker återuppbyggnad som i Europa efter andra världskriget, men på andra håll ligger mycket fortfarande i ruiner som i delar av forna Jugoslavien efter kriget på 90-talet eller i Irak efter det av USA startade kriget 2003. Redan president Eisenhower, som tidigare varit general, varnade för det militärindustriella komplexet, när han avgick som president 1961. Det land som i särklass startat flest krig, genomfört eller understött flest statskupper efter andra världskriget är USA.

I **Vietnamkriget** fällde USA mer bomber än de bomber som fälldes under andra världskriget. En del säger att USA blev militärt besegrad i det kriget, andra att det var folkopinionen mot kriget både i USA och runt om i världen, som var avgörande. Även om dessa faktorer bidrog, hävdar jag att det avgörande var inställningen hos de amerikanska soldaterna i Vietnam. De blev alltmer trötta på ett krig som de inte fann någon mening i. Varför skulle de tvinga på ett folk på andra sidan jordklotet något, samtidigt som de mänskliga rättigheterna i USA inte gällde alla, inte de svarta. Stämningen var så nära myteri, att om en amerikansk president mot slutet av kriget hade satt sin fot på en amerikansk militärbas i Vietnam, hade han troligen inte kommit levande därifrån, och det skulle inte ha varit en vietnames som hade skjutit honom. Då vågade inte USA ha kvar sina trupper där. När kriget tog slut 1975 och FNL tågade in i Saigon (Ho Chi Minh-staden) blev det inga strider, utan den USA-stödda sydvietnamesiska armén upplöstes innan FNL hann ifatt den. USA:s motivering till kriget var att hindra kommunismens spridning. Jag hävdar att den som främst bidrog till att många blev kommunister var USA genom sin barbariska krigsföring. Under slutet av 70-talet var det många som lämnade kommunismen framförallt beroende på de krig, om än kortvariga, som ägde rum mellan forna kommunistiska vapenbröder, bl.a. Vietnam och Kina.

Folk i många koloniserade länder kämpade för frihet i **väpnade befrielseörelser**. Det ledde till att soldater i Portugals armé inte fann någon mening att bekämpa gerillorna i Angola, Guinea-Bissau och Mocambique samtidigt som de i **Portugal** levde i en fascistdiktatur. Unga officerare genomförde 1974 en revolution eller om det ska kallas kupp med massivt folkligt stöd, störtade fascistregimen och gav kolonierna självständighet. Den kallades nejlirevolutionen, eftersom man satte nejlikor i gevärspiporna. Nästan inga skott avlossades. 11 september 1973 genomförde Augusto Pinochet med USA:s stöd en militärkupp i **Chile** mot den demokratiskt valde socialisten Salvador Allende och massor av människor mördades. Tusentals människor protesterade. Sveriges ambassadör Harald Edelstam hjälpte med godkännande från statsminister Olof Palme många människor att fly från diktaturens Chile. Den kubanska revolutionen 1959, när den USA-stödde diktatorn Fulgencio Batista avsattes av Fidel Castro och Ernesto Che Guevara, krävde färre människoliv än som årligen räddats till livet genom minskad barnadödlighet. **Kuba** satsade på utbildning och sjukvård. Folk fick det snabbt bättre. Det är den främsta anledningen till att Kuba lyckades slå tillbaka det amerikanska anfallet i Playa de Giron, som på svenska kallas Grisbukten, 1961. 60- och 70-talets erfarenheter fick många att lansera slagordet "Det är rätt att göra uppror".

Konflikten mellan Israel och Palestina är mycket gammal och besvärlig. Judarna fördrevs från Palestina av romarna år 135 e.Kr sedan judar gjort uppror. Efter andra världskriget upprättade FN en delningsplan, som gav mer än hälften av Palestina till judar, trots att de bara utgjorde en tredjedel av befolkningen. Därför godkände inte palestinier och angränsande arabländer FN:s delningsplan. 1948 förstördes flera hundra palestinska byar och hundratusentals palestinier fördrevs av judiska milisgrupper, bl.a. de som mördade Folke Bernadotte, och de utropade staten Israel. Då ingrep arabstater mot den etniska rensningen, men västvärlden framställer det som att de anföll det lilla Israel. Israel utrustad med vapen från väst vann kriget och tog en betydligt större del av Palestina än FN:s delningsplan. Resten av Palestina, nämligen Västbanken och Gaza, men också Golanhöjderna från Syrien och Sinaihalvön från Egypten erövrade Israel i sexdagarskriget i juni 1967. Sinaihalvön återlämnade de några år senare, men Golanhöjderna behåller de för att ha kontroll över och lägga beslag på vattnet i området. Långt senare utrymde Israel Gaza, men sedan 2006 utsätter staten Israel Gaza-borna för en hänsynslös blockad, bombar ibland och hindrar återuppbyggnad. På den ockuperade Västbanken bygger Israel bosättningar och tar allt mer av palestinernas mark, bl.a. den bördiga Jordandalen. Staten Israel bedriver från början en systematisk etnisk rensning bit för bit. Staten Israel är en apartheidstat, ty den diskriminerar systematiskt palestinier, även de palestinier som är medborgare i staten Israel. En jude får omgående bli medborgare i Israel, även om hen själv eller hens förfäder inte varit i Palestina sedan 135 e.Kr, medan en palestinier, som varit borta en tid, eller som fördrevs eller vars föräldrar fördrevs från Palestina, inte får flytta tillbaka. Kors och tvärs genom Västbanken ibland rakt igenom palestinska byar har Israel byggt en mur dubbelt så hög som Berlinmuren och många gånger längre. Staten Israel kan därför ses som en västerländsk kolonisering i Mellanöstern. Det borde vara samma rättigheter för alla vare sig man är jude, palestinier eller något annat.

När det **kalla kriget tog slut**, Berlinmuren hade fallit, Warszawapakten upplösts, trodde många att nu skulle det bli varaktig fred. Som bekant blev det inte alls så. Jag tror att ledningen i vapenindustrin blev mycket orolig och fruktade en hotande varaktig fred. Nu kom de tillsammans med sina vänner inom politik och massmedier på att utmåla först Slobodan Milosevic och sedan Saddam Hussein som en ny Hitler. Som jag sade till mina komvuxelever, varav många flytt från olika delar av forna Jugoslavien, fanns det både offer och förövare bland alla folkgrupper, men massmedia utmålade på ett mycket ensidigt och förvrängt sätt serberna som skurkar. Jag har haft elever av skilda slag från **forna Jugoslavien**. En del sade att de inte visste om de var serber, kroater eller bosnier utan bara att de var jugoslaver och de såg Jugoslavien som ett mycket fredligt land. Andra sade att när Tito dog var det bara en tidsfråga innan helvetet skulle braka lös. Det fanns gamla motsättningar från tiden för andra världskriget, som vissa nationalisterna och vissa västmakter gjorde vad de kunde för att blåsa upp för att splittra Jugoslavien. År 1999 startade Nato ett bombkrig mot Jugoslavien, som då bara bestod

av Serbien och Montenegro. Nato och svenska massmedier motiverade det med att Slobodan Milosevic vägrade gå med på Rambouillet-avtalet, som påstods vara ett avtal för att skydda Kosovoalbanerna. Då läste jag i tidningen Proletären, att det avtalet innebar att Nato skulle få fri tillgång till hela federala republiken Jugoslavien, få rekvirera vad de vill, kunna begå vilka brott som helst utan att ställas till svars. Jag ville kontrollera om detta stämde. På kultursidan i Helsingborgs Dagblad angavs en hemsida, där man kunde läsa hela Rambouillet-avtalet på engelska. Eftersom källhänvisningarna var noggranna i Proletären kunde jag hitta citaten i den 50-sidiga texten och med hjälp av lexikon finna att citaten stämde. Jag kunde inte utan vidare lita på något jag läste på internet. Jag ringde därför till UD (Utrikesdepartementet) och frågade. UD bekräftade att Sveriges ambassadör i Belgrad bekräftat att den korrekta versionen av Rambouillet-avtalet fanns på den hemsidan. Då kunde jag ta kopior, dela ut till mina elever och påvisa att Nato till varje pris ville ha krig, eftersom dessa villkor var sådana som innebar villkorslös kapitulation. När **Saddam Hussein** 1988 i slutet av kriget mellan Iran och Irak hade giftmördat 5000 kurder i Halabja var han fortfarande allierad med USA, men sedan passade han bra för att motivera fortsatt upprustning.

När USA och Storbritannien 2003 startade **krig mot Irak** påstod deras ledare att Irak hade massförstörelsevapen, men det var en lögn. Då 2003 protesterade massor av människor och även många västeuropeiska politiker. Hur barbariskt USA bar sig åt finns bra beskrivet i **boken "En desertörs bekännelse" av Joshua Key**. Senare har också framkommit att terrororganisationen IS uppstod ur USA:s sätt att behandla Irak. Några år senare 2011 kom den arabiska revolutionen. När USA och många västländer även Sverige genomförde ett anfall på Libyen på falska motiveringar var det inga protester. Libyens ledare Muammar Gaddafi mördades. **Libyen**, som hade Afrikas högsta levnadsstandard slogs sönder och olika jihadistgrupper kämpar nu om makten. Läs mer i **boken "Libyenskrigets geopolitik" av Ola Tunander**. Sedan kom kriget i Syrien. Många sade "Det är rätt att göra uppror", men jag säger att det inte håller, om risken är överhängande för att upproret kidnappas av CIA-agenter.

När det gäller **Syrien**, har jag träffat flyktingar från Syrien, som har rakt motsatta ståndpunkter. Det finns de, som skyller allt på Bashar al-Assad, och de som säger att eländet kom med de väpnade upprorsgrupperna. En person berättade att han blivit fängslad både av al-Assad och av oppositionen. I början av konflikten fick jag e-post från två svenskar, som organiserat många studieresor till Palestina och andra länder i Mellanöstern. De var i Syrien och såg stora demonstrationer både mot och för Bashar al-Assad. De såg Cecilia Uddén, Sveriges Radios reporter i Mellanöstern, stå bredvid en stor demonstration för Bashar al-Assad, men hon rapporterar bara om demonstrationer mot Bashar al-Assad. När jag sedan hörde en syrier, som kallade sig socialist, och som ville ha stöd från USA och en flygförbudszon mot Bashar al-Assad, trots att han rimligen visste att flygförbudszonen i Irak under 90-talet innebar, att USA hade fritt fram att bomba Irak och många dödades, var saken klar för mig. Jag kunde inte lita på den vanliga massmediebilden. När IS (Daesh) spred sitt skräckvälde blev det tydligt att personer från Europa, som anslöt till IS, kom dit via Natolandet Turkiet, som släppte igenom dem. Mycket tyder också på att IS fick pengar genom att de erövrade Syriens oljefält, och sålde oljan via Turkiet. Turkiets ledare såg kurderna som ett större hot än IS. Kurderna var de främsta att bekämpa IS. Genom att bekämpa kurder, stödde Turkiet IS. Kurderna sympatiserade inte med Bashar al-Assad, men drev inte heller någon väpnad konfrontation mot regeringen, till skillnad från de många väpnade grupper, som fick stöd av Turkiet, Saudiarabien, USA med flera utländska makter och ibland också samarbetade med IS. Det betyder inte att man ska stödja Bashar al-Assad, men hans fiender är ofta värre. Att försöka demokratisera ett land genom utländsk intervention leder i de flesta fall till ännu värre problem och lidande för folket.

Skapandet av fiendebilder är ett beprövat sätt att gynna vapenindustrin och det ökar spänningar och krigsriskerna. I Sverige framställer både militärledning, de flesta politiker och massmedia **Ryssland** som ett stort hot och samarbetar allt närmare med USA och Nato. Man påstår att Ryssland angrep Georgien 2008 och **Ukraina** sedan 2014. Granskar man det finner man att sedan året efter att

Georgien blev en självständig stat 1991, då Sovjetunionen upplöstes, har Georgien inte haft kontroll över Abchazien och Sydossetien. År 2008 angrep georgiska stridskrafter under ledning av den USA-stödda presidenten Mikheil Saakashvili Sydossetien, som fick hjälp av ryska trupper att driva ut de georgiska angrifarna. När det gäller Ukraina är också rapporteringen snedvriden. Den folkvalde presidenten Viktor Janukovyjtj förhandlade 2013 om ett handelsavtal med EU. EU ställde som villkor att Ukraina inte fick fortsätta med sin handel med Ryssland och andra länder österut. Därmed valde han att inte underteckna avtalet med EU. Då startade omfattande protester på Maidan-torget i Kiev. I början av 2014 rapporterades flitigt och reportern i SVT talade om de fredliga protesterna, samtidigt som jag i TV kunde se de bilder från Maidan, som hon visade. Jag såg avsevärt värre bränder och våld än det var under kravallerna i Göteborg i juni 2001, då massmedia beskrev demonstranter som fruktansvärda våldsverkare. Bland annat såg jag på bilderna från Kiev hur de "fredliga demonstranterna" langade gatsten och en två meter stor slangbellsa. Man hörde också om att både demonstranter och poliser skjutits till döds. Senare läste jag i den tyska tidningen Der Spiegel att dessa skott både mot poliser och demonstranter kom från ett och samma hus, ett hus som vissa Maidan-aktivister hade kontroll över. När EU 2014-02-21 förhandlat fram ett avtal om att tidigarelägga presidentvalet till hösten 2014, vägrade de ledande Maidan-aktivisterna att godkänna avtalet. Dagen efteråt hade presidenten följt avtalet och dragit bort sina väpnade styrkor från regeringskvarteren, varigenom de beväpnade fascisterna fick fritt fram och drev den folkvalde presidenten Janukovyjtj på flykten. Han flydde undan beskjutning. Maktskiftet 2014-02-22 var alltså en statskupp med stöd dels av nazistiska/fascistiska våldsverkare, dels ekonomiskt av USA och ideologiskt även av EU. Kanske borde det snarare kallas revolution än statskupp, eftersom det var ett stort folkligt deltagande på Maidan-torget. Hur som helst var det ett illegalt maktövertagande. Jag kunde själv i TV se hur en person kastades i en sopcontainer och reportern lite småskrattande, som om det är den mest naturliga saken i en demokrati, berättade att det var en parlamentsledamot, uppenbarligen en som motsatte sig maktskiftet. Jag läste om att partier till vänster, som var mot maktskiftet, och även Janukovyjtj parti, Regionernas parti, förbjöds, fick en del partilokaler sönderslagna och en del kandidater mördade. Det högerextrema våldet skrämde många i Ukraina bl.a. den lokala ledningen på Krim. Ryssland har sedan gammalt en militärbas på Krim och ryska soldater hindrade de högerextrema att ta sig till Krim. I en folkomröstning i mars 2014 röstade en överväldigande majoritet för anslutning till Ryssland. Rysslands annektering av Krim strider mot folkrätten, men skedde med avsevärt mycket mindre våld än det illegala maktövertagandet i Kiev och med stöd av en folkmajoritet. Den 2 maj 2014 mördades ett 40-tal fackföreningsaktivister i Odessa av högerextremister. I östra Ukraina hade lokala ledare krävt ett federalt självstyre. Krig utbröt, då Kievledarna ville tvinga Donbas till underkastelse. Ukrainiska armén fick stöd materiellt av väst och av frivilliga från västländer, bl.a. svenska nazister. Donbas fick stöd av Ryssland förmodligen i form av frivilliga och materiellt stöd. Att mot denna bakgrund beskriva Ryssland som angripare år 2014 är grovt vilseledande. Däremot begicks övergrepp mot mänskliga rättigheter av båda sidor.

År 2014 och 2015 träffades överenskommelser om eldupphör i Minskavtalen 1 och 2, vilket har brutits av bägge sidor. Avtalen innebar också regionalt självstyre för de upproriska folkrepublikerna Donetsk och Luhansk, som tillsammans kallas Donbas, men det har Ukrainas statsledning vägrat gå med på. I början av 2022 skärptes spänningarna. Ryssland krävde att Ukraina inte blir medlem i Nato och att Minskavtalet följs. Väst vägrar gå med på det. När Ukraina och Nato hårdnackat vägrar gå med på regionalt självstyre för Donbas, erkände Ryssland Donetsk och Luhansk som självständiga. Många i Donbas evakueras till Ryssland för att skyddas från angrepp från Ukraina. **Torsdagen 24 februari 2022 går rysk militär i stor omfattning in i Ukraina** från flera håll, inte bara i Donbas. Jag liksom många andra trodde inte alls att Putin skulle gå så långt. Ryssland säger sig bara angripa militära mål, men det är uppenbart att även många civila drabbas hårt, dödsoffer, skräck, förstörda bostäder, förstörd el- och vattenförsörjning. 2014 flydde många från Ukraina, de flesta till Ryssland. 2022 flyr oerhört många till grannländer västerut, främst till Polen. Män mellan 18 och 60 år förhindras att fly och tvingas tillbaka av Ukrainas statsledning för att strida. Hur många av dem, som inte delar statsledningens vägran att kompromissa, vet jag inget om. Kriget är helt oacceptabelt.

Statsministern har kallat Rysslands agerande illegalt, oförsvarligt och oprovocerat. Jag håller med om att det är **illegalt och oförsvarligt, men inte oprovocerat**. USA:s, Natos och Ukrainas hårdnackade vägran att på minsta sätt gå Ryssland till mötes har bidragit till Rysslands agerande. Putin tycks ha lärt sig av Västs agerande i Libyen 2011. Både Väst och Ryssland överdrev, när de sade att Gaddafi respektive regimen i Kiev dödar sin egen befolkning. Det stämmer att många i Donbas dödades av ukrainsk militär, men när Ryssland talar om folkmord verkar det vara överdrift. Nato ordnade så att Gaddafi mördades och Libyen slogs sönder. Jag hoppas verkligen att Ryssland inte går så långt, men jag vet inte alls. Svenska medier säger att Ryssland sprider propaganda, och det stämmer nog nu efter krigsutbrottet, men svenska medier är också oerhört ensidiga. Varje försök att beskriva bakgrunden stämplas som rysk desinformation. En del politiker och massmediafolk tycker att det de kallar desinformation borde förbjudas. Med andra ord tycks en del mäktiga tycka att åsiktsbildning ska vara fri, men bara så länge som man tycker ungefär som de. Det är inte vad jag kallar demokrati. Det krävs diplomati, förhandlingar, där man från båda sidor är beredd att åtminstone något gå motparten tillmötes, för att få slut på kriget. Hyckleriet tar sig också uttryck på idrottens område. När USA eller andra västländer burit sig illa åt och någon eller några har protesterat t.ex. vid prisutdelningen, har massmedia och politiker oftast fördömt protesterna och sagt att idrott och politik inte hör ihop. Ingen av de mäktiga ville bojkotta USA, när de bombade Jugoslavien, Irak, Afghanistan eller Libyen. Nu när Ryssland bär sig illa åt, bojkottas de från idrottstävlingar. Bedömningarna borde vara likartade vem som än bär sig illa åt. För att få stopp på krig behövs förhandlingar. Om Sverige hade varit neutralt, hade Sverige kunnat hjälpa till som medlare liksom i Iran-Irakkriget på 1980-talet, men genom att skicka vapen till ena sidan omöjliggörs det.

Utanför **Somalias** kust har stora fiskefartyg från EU fiskat så mycket att de lokala fiskarna inte kan försörja sig. När en del somaliska pirater kapat stora fartyg, har EU skickat militär mot piraterna, men inte mot dem som stjal fisken från somalierna. Det försvarar inte på något sätt Al-Shabaabs terroråd, men väst är ingalunda oskyldig.

Kriget mot **Afghanistan** som USA startade 2001 motiverades med försvar mot attentatet mot World Trade Center 11 september 2001, men hämnd är inget försvar och dessutom drabbades miljontals oskyldiga. Sedan motiverade Sverige sitt deltagande med att införa demokrati och att flickor ska få gå i skola. I slutet av 00-talet kunde jag läsa att Svenska Afghanistankommittén på vissa håll hade skolor i talibankontrollerade områden, där flickor gick i skolan, eftersom lokalbefolkningen ville det och talibanerna accepterade det. I en intervju med Anders Fänge, som i många år arbetat för Svenska Afghanistankommittén, i radion 2021-08-08, sade han, att Talibanerna numera officiellt säger att de tillåter flickor att gå i skola, men att det beror på de lokala talibanledarna. En del tillåter, men en del tillåter inte flickor att gå i skola. I radioprogrammet "Människor och tro" 2021-08-26 intervjuades Andreas Stefansson, generalsekreterare i Svenska Afghanistankommittén. Han sade att talibanerna ofta, men inte alltid, accepterade att flickor gick i Svenska Afghanistankommitténs skolor. Där talibanerna inte accepterade det, drev Svenska Afghanistankommittén inte skolor. Tyvärr har SVT inte intervjuat honom, vad jag sett. SVT är väl rädd för att folk skulle kunna ifrågasätta den officiella lögnen, om att svensk militär var där för att flickor skulle få gå i skola. Radioprogrammet Konflikt i P1 lördagen 2021-10-16 tog upp Afghanistan och var för en gångs skull riktigt bra. Man intervjuade flera afghaner, som menade att USA och dess allierade inte alls hade hjälpt kvinnor. De hade allierat sig med krigsherrar, som var kvinnofientliga. Tidigare under 60-, 70- och 80-talen var kvinnornas situation mycket bättre, alltså även under den tid, då sovjetiska trupper var i landet.

Det har kommit **många flyktingar** till Europa och Sverige inte minst från Syrien, Afghanistan, Irak, Libyen och Somalia. Västländer, även Sverige, har genom sitt agerande i hög grad bidragit till de stora flyktingströmmarna. Agerandet avser både direkt eller indirekt stöd till olika krigsinsatser, export av vapen, stöd till företags agerande inklusive handel för att lägga beslag på råvaror, samt genom alla de sätt, som de rika länderna bidrar till ökad växthuseffekt och klimatförändringar. År 2021 har vi sett temperaturer på närmare 50 grader i västra Kanada och USA med fruktansvärda bränder, enorma

översvämningar i Tyskland, Belgien och andra länder i Europa, bränder i Grekland och Turkiet, varvid även svenska turister drabbas. I dessa katastrofer 2021 dog hundratals människor. I Sverige drabbades Gävle av kraftiga översvämningar, även om inga förolyckades. Liknande naturkatastrofer, sannolikt orsakade av klimatförändringarna, men oftast ännu värre har under flera år drabbat fattiga länder i Syd. När konsekvenserna av rika länders agerande leder till omfattande flyktingströmmar, är det många som inte vill släppa in flyktingar.

Hur kom det sig att Sverige 2015 ändrade sin inställning till att ta emot flyktingar? I september 2015 hittas 3-årige **Alan Kurdi** död vid Medelhavets kust i Turkiet. Då ordnades massor av manifestationer på temat "**refugees welcome**" (flyktingar välkomna). Till och med de främlingsfientliga höll tyst. Massor av frivilliga ställde upp för att hjälpa flyktingar som kom. Statsminister Stefan Löfven sade att i vårt Europa bygger vi inga murar. När det kom väldigt många flyktingar började massmedia fråga hur vi ska ha råd både med flyktingar och välfärd. Det är alltså samma analys som SD gör att ställa flyktingmottagande mot välfärden (skola, vård och omsorg m.m.). Jag tycker det hade varit mycket rimligare att ställa dem som har övernog av pengar mot dem som har för lite. Alltså jobbskatteavdrag, bonusar, fallskärmar, enormt höga löner, mångmiljonvinster, mångmiljardvinster mot både flyktingmottagande och välfärd. Massmedia har vid olika tillfällen avslöjat skandaler där rika personer har skott sig, Panamaskandalen m.m., men det har massmedia ganska snabbt lämnat. Men frågorna där man ställer två utsatta grupper mot varandra, välfärd mot flyktingmottagning, fortsätter tills de pressar regeringen till en **helomvändning** ett par månader senare. Regeringen hade istället kunnat säga, att nu kommer det så många flyktingar och det innebär sådana ansträngningar för samhället, att de rika måste öppna sina plånböcker, bort med alla jobbskatteavdrag, bonusar, fallskärmar och de låga skatterna på enorma vinster. Regeringen gav istället upp för hetsen från massmedia.

Drygt ett år tidigare sommaren 2014 höll statsminister Fredrik Reinfeldt sitt berömda "**öppna era hjärtan**"-tal. Han fick enormt mycket beröm för sin humanism i etablerade medier, medan många främlingsfientliga blev rasande. Jag tyckte inte alls det var något uttryck för humanism, tvärtom. Jag hävdade då och nu, att han gjorde det **för att hjälpa SD** att bli vågmästare. Hur kan jag hävda det? Jo, under hela våren 2014 visade opinionsundersökningarna på rödgrön majoritet, alltså att S, V och MP tillsammans, ibland även tillsammans med Fi, skulle få mer än 50 % av rösterna. Det svängde under sommaren och i valet i september 2014 blev SD vågmästare. Fredrik Reinfeldt hade tagit så tydligt ställning mot att fortsätta regera om alliansen blev mindre än de rödgröna, att det var uteslutet. Hans chans att sitta kvar som statsminister var helt obefintlig. Jag är övertygad om att en person som lyckas bli statsminister inte är korkad. Han insåg rimligen, att enda chansen för honom, att hindra att en folkopinion skulle kunna pressa en rödgrön regering, att ta tillbaka alla jobbskatteavdrag, avskaffa vinstuttag i välfärden och liknande, är om SD blir vågmästare. Han begrep rimligen, att om han gör samma analys som SD och sätter flyktingmottagande mot välfärd och själv säger sig prioritera flyktingmottagande, kommer många att bli arga och rösta på SD för att de tror att SD vill satsa på välfärden. På så sätt kunde han och hans kompisar fortsätta att tjäna orimligt mycket pengar.

De nya moderaterna under Fredrik Reinfeldt framställdes ofta i medierna som en förflyttning åt mitten av moderaterna. Jag håller inte alls med. I retoriken kanske, men i realiteten var det den värsta högerregeringen sedan Hungerskjölds (öknamn på Hjalmar Hammarskjöld) dagar under första världskriget, då människor hade stor brist på mat på grund av regeringens politik. Reinfeldts regering tog år 2008 ifrån långtidssjuka sin försörjning. Försäkringskassan lät på regeringens uppdrag speciella läkare, som aldrig träffade patienten, upphäva behandlande läkares sjukskrivning. Allt för att de rika skulle kunna bli ännu rikare genom jobbskatteavdrag. Det innebar ett sådant förakt för svaga, som många trodde hade försvunnit i och med andra världskrigets slut.

När man talar om rasism, tänker de flesta på den **vardagsrasism**, som många stöter på: negativa kommentarer, mobbing, utfrysning från personer i ens närhet, men även att många arbetsgivare

undviker att kalla personer med utländskt namn till anställningsintervjuer. Man tänker ofta inte på **den statsrasism, som den globala världsordningen innebär**, då många länder i Syd tvingas avindustrialisera och bli råvaruleverantör, stora västerländska företag lägger beslag på mark, som brukats av urfolk i många generationer, som jag skrivit om tidigare.

Modiga medborgare som avslöjar oegentligheter, missförhållanden, eller rent av staters allvarliga brott brukar kallas **visselblåsare**. Vi har ju läst och hört om Julian Assange, Chelsea Manning och Edward Snowden, som avslöjat allvarliga brott USA begått. De har alla råkat illa ut på olika sätt och hotas att drabbas värre. Det finns också visselblåsare i Sverige som har råkat illa ut, även om de inte hotas av fängelse. En person på Sjöfartsverket, som avslöjade att Sjöfartsverket kände till ett grund utan att sätta ut det på sjökortet, varpå en stor båt gick på grund. Han som kartograf fråntogs sina ordinarie arbetsuppgifter och förpassades att sitta på en fyr och sköta den. Personer som har avslöjat allvarliga brister i äldreomsorgen har blivit av med jobbet. Därmed är det inte heller så lätt att få nytt jobb, ty de flesta kommuner vill inte ha anställda som avslöjar missförhållanden. Kan stater som på detta sätt bryter mot den mänskliga rättigheten, yttrandefrihet, verkligen kallas **demokratier**? Jag hävdar att det inte går att dra en skarp gräns, så att vissa stater är demokratier och andra diktaturer. De flesta stater befinner sig snarare på en skala, där det kan vara mer eller mindre demokrati och mer eller mindre diktatur. I Sverige kastas man i allmänhet inte i fängelse för att man framför en åsikt, men man kan i vissa fall förlora jobbet på grund av sina åsikter (visselblåsare), och man kan ibland få mycket svårt att föra ut sina åsikter. Vi får rösta på vilket parti vi vill, och även ställa upp med nya partier, men nya partier motarbetas på olika sätt. Tidningar skriver ofta inte om nya partier. Valförrättarna lägger inte ut nya partiets valsedlar så som de gör med de etablerade partierna, trots att det nya partiet betalat tusentals kronor för valsedlar. Ibland utfärdar valmyndigheten i strid med lagen föreskrifter att vallokaler inte ska redovisa siffrorna för de nya partiernas röster. Nya partier får inte ställa upp i TV-debatter. I Ryssland efter inmarschen i Ukraina 2022-02-24 riskerar den som avslöjar Rysslands krigsförbrytelser 15 års fängelse. Skrämmande! Den som avslöjar USA:s krigsförbrytelser (Julian Assange) riskerar 175 års fängelse. Vilket ord bör användas om USA:s förtryck, som är mer än 10 gånger mer än Rysslands?

Vad betyder **massmedia** för de problem vi ser? Våldigt mycket hävdar jag. Genom massmedia får folk information om klimatproblemen och andra problem. **Hur korrekt är informationen?** Det varierar beroende vilket problem det gäller. När det gäller klimatfrågan har väl själva mekanismen med växthuseffekten behandlats någorlunda korrekt, men hur bråttom det är har bara framkommit ibland och bara på senare tid. Om världens utsläpp av växthusgaser fortsätter som nu måste det bli totalstopp 2027 för att vi ska ha 2/3 sannolikhet att klara 1,5-gradersmålet. Om utsläppen skulle minska linjärt från 2018 måste de vara noll år 2036. Källa DN 2020-12-06, sidan 15, diagram med rubriken "Så snabbt måste de globala utsläppen nollas", där källan uppges vara: Zeke Hausfather baserat på IPCC SR15, diagram 2,2. Eftersom de rika länderna måste gå före för att de fattiga länderna ska kunna skaffa sig det vi redan har av skola, vård, anordningar för el och rent vatten, säger jag att Sverige måste nå nollutsläpp till år 2030. Eftersom de globala utsläppen inte börjat minska är det egentligen mer bråttom. Ofta framställer massmedia det som att vi har längre tid på oss, särskilt när massmedia beskriver Sveriges eller EU:s officiella mål och behandlar dessa ambitioner som om det ändå är på rätt väg och att de ligger "i framkant". Ofta beskrivs Sverige som ett av de allra bästa länder när det gäller miljö och klimat. Mycket mer sällan framkommer i massmedia, att om alla i världen skulle leva som svenskar i genomsnitt, skulle det krävas ungefär 4 jordklot. Sverige är inte alls hållbar utan en av de stora klimatbusarna i världen, men det säger aldrig massmedia. När klimatpolitiska rådet presenterade sin rapport återgavs att Sverige inte alls gör tillräckligt för att uppnå Sveriges klimatmål, att senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Men klimatpolitiska rådets uppgift är begränsad till att granska om föreslagna åtgärder kan leda till att detta mål uppnås. Klimatpolitiska rådet har inte i uppgift att granska om detta mål räcker för att klara det Sverige åtagit sig i Parisavtalet från 2015, så det granskar rådet inte alls. Massmedia berättar inte heller det. Om journalisterna är okunniga eller inte

vill oroa folk vet jag inte. Ibland som t.ex. i ledaren "Det brinner i knutarna. Bokstavligt talat" 2021-07-24 i Helsingborgs Dagblad (HD) visar tidningens ledare sig vara väl medveten om hur allvarligt och bråttom det är med klimathotet, att politiken inte är i närheten av det som krävs, att det krävs genomgripande förändringar, men sedan tar det stopp. HD har aldrig intervjuat mig eller någon annan i Jordens Vänner Helsingborg om hur man ska lösa klimatproblemen. Någon kanske invänder att HD har intervjuat mig 2017, men det gällde mitt och min frus engagemang, när det gällde Landborgsgaraget, ett slags hemmahosreportage. Det var trevligt, men det gällde inte hur man ska lösa miljö- och klimatproblemen. Det verkar som om HD är mer rädd för att det ekonomiska systemet och vår bekväma resursslukande livsstil skulle förändras än att klimatkrisen skapar ett helvete på jorden. När jag skickade in en insändare till "Med andra ord" i HD, där man får kritisera vad som står på ledarsidan, och där insändaren kort pekade på vad som behövs för att klara klimatproblemet, tyckte HD inte det var intressant och vägrade publicera den. HD är sannolikt rädd för att tidningens hyckleri ska avslöjas.

Insändarspalterna är en viktig del av tidningarna. Insändarredaktörer skulle säkert säga att de tar in alla möjliga åsikter, och i viss mån stämmer det, men å andra sidan inte alls. Självt fick jag ingen insändare stoppad av Helsingborgs Dagblad (HD) före 1990. Jag har dock sett en insändare som stoppats på 80-talet. Då hade några personer från Plogbillsrörelsen, bl.a. svensken Per Herngren, tagit sig in på en amerikansk militärbas och slagit med hammare på en kärnvapenrobot. Det blev omfattande insändardebatt för och mot. HD:s ledare tog avstånd från plogbillsaktionen med motiveringen att det var olagligt. En annan gång skrev HD:s ledare att en örfil väl inte är så farligt, något som då var olagligt. En komvuxelev skrev en insändare för att avslöja HD:s ledares hyckleri, men den insändaren stoppades. Under 90-talet stoppades betydligt mer än hälften av mina insändare, men sedan blev det bättre under 2000-talet. 2020 utbröt en insändardebatt om det är nödvändigt att ändra det ekonomiska systemet för att klara både klimat och välfärd. En motdebattör försökte klistra kommuniststämpeln på mig, trots att jag förklarade att det krävs något helt annat än det som rådde i Sovjetunionen. Det blev några insändare för och mot. Jag påpekade visserligen några positiva saker (alla hade jobb, gratis utbildning och sjukvård) men också negativa (förtryck, nomenklaturans lyxliv och miljöförstöring) med systemet i stater i Östeuropa, som då styrdes av kommunistpartier. Han framställde det som att kommunistledare avrättat massor av miljoner, många fler än nazisterna och hänvisade till Forum för levande historia. Jag angreps personligen och kallades naiv, okunnig och att ha grumligt omdöme 2020-11-13. Han skrev att kapitalistisk marknadsekonomi är det enda hållbara sedan den skapades för flera hundra år sedan. Det måste ju betyda att han tycker det är hållbart med kolonialism med massdöd, etnisk rensning av ursprungsbefolkningar t.ex. i USA, slaveri, den av Storbritannien orsakade svältdöden i Indien 1942-43, USA-stödda militärkupper i Chile och många andra länder, USA:s många krig, svält orsakad av Världsbankens och IMF:s krav på fattiga länder, arbetsplatsolyckor orsakade av den stress vinstintresset driver fram, avskaffande av beredskapslager, dödande på grund av fossilindustrins utsläpp m.m. Jag läste skriften "Brott mot mänskligheten under kommunistiska regimer" från Forum för levande historia och fann att för att få hans siffror att stämma måste man räkna med även de som dog av svält, som vissa historiker anser orsakades av kommunistiska regimer. Jag skrev om detta i en insändare, men trots påståtningar **vägrade HD att publicera detta mitt svar på ett ärekränkande personangrepp**. Sedan under större delen av 2021 verkade det som om det var helt stopp för mina möjligheter att skriva insändare under Min Mening. Jag känner också andra personer, som har mycket svårt att få in insändare. Det verkar, som om systemkritiska insändare kan tas in, om andra insändare klistrar kommuniststämpel eller på annat sätt hårt kritiserar de systemkritiska insändarna. Om man som jag sakligt kan bemöta alla angrepp, så har det blivit för farligt för HD. De allra flesta av mina insändare under 2021 har stoppats, men i slutet av 2021 har jag fått in ett par insändare, men de ifrågasatte inte hela det ekonomiska systemet, även om de ändå var skarpa.

Massmedias behandling av utrikespolitiken är mycket snedvinklad. Om man kritiserar de ensidiga fiendebilderna av Ryssland blir man genast stämplad som Putinagent. Enligt kamrater som följer

också utländska medier är ensidigheten värre i Sverige än i många andra västländer. Venezuelas förre president Hugo Chávez beskrevs och nuvarande president Nicolás Maduro beskrivs som diktatorer, trots att de valts av en folkmajoritet. När oppositionen fick majoritet i parlamentet, skrev HD att Maduro är diktator, eftersom han inte avgick. Det är som om ledarskribenten inte visste att **Venezuela** liksom USA har skilda presidentval och parlamentsval. Ingen tidning kallade Obama för diktator, när hans motståndare hade fått majoritet i kongressen. När Evo Morales avsattes och tvingades fly i en statskupp 2019 i **Bolivia** av högern med militärens hjälp, kallade både massmedia och Sveriges utrikesminister det för en seger för demokratin. När omfattande folkliga protester till slut tvingade fram ett nytt presidentval och Luis Arce, från samma parti som Evo Morales, vann presidentvalet 2020 redan i första valomgången, blev det ingen nyhet i massmedia, i alla fall inte som jag lade märke till. Och vår utrikesminister sade inte ett knyst.

När Vitryssland i maj 2021 **tvingade ner ett passagerarplan** och grep en oppositionell journalist och hans flickvän kritiserades det med rätta. Men när Österrike i samarbete med andra EU-länder gjorde samma sak 2013 och tvingade ner Evo Morales presidentplan på väg hem från ett möte i Moskva, hördes inga protester från massmedia eller svenska politiker. Planet genomsöktes mot alla regler, eftersom man trodde att Edward Snowden var ombord. Lyckligtvis var han kvar i Moskva, kanske det enda ställe där denne visselblåsare kan vara säker. Det är tydligt att massmedia mäter med olika måttstockar. (Om någon invänder mot att jag skriver Vitryssland istället för Belarus, kan jag bara säga, att jag inte heller använder namnen Great Britain, Deutschland, France, Suomi, España utan Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Finland, Spanien.)

Massmedia skriver mycket om **brottslighet**, speciellt om skjutningar och sprängningar. Särskilt skrämmande är det när barn, en polis och andra som inte tillhör kriminella gäng drabbas. Det är inte alls konstigt att många vill ha hårdare tag mot sådana skurkar. Men det blir märkligt när kommentatorer i TV säger, att partierna på högerkanten, M och SD, har stort förtroende hos väljare i frågor om brott och straff. Det skedde till exempel i TV-programmet politikbyrå 2021-06-11. Hur har det blivit så? Har verkligen dessa partier en bättre politik för att bekämpa brottslighet? När **poliser** intervjuas **säger** de ofta att polisen ensam inte kan klara brottsligheten utan **hela samhället behöver hjälpa till**. Det syftar på förskola, skola, socialtjänst, fritidsgårdar, psykvård, möjligheter att få jobb med lön som man kan leva på. När Stefan Löfven (S) har påpekat sådant förebyggande arbete, har Ulf Kristersson (M) avbrutit och sagt att det är vi överens om, och sedan pratat om olika repressiva åtgärder. Men fakta är att man inte har varit överens om att satsa på sådant förebyggande arbete. Tvärtom har det sedan Carl Bildts regering 1991-94 varit kraftiga nedskärningar i välfärden både från borgerliga och S-ledda regeringar. De borgerliga har ofta varit snäppet värre med att skära ner. De allra flesta som råkar ut för allvarliga brister i förskola, skola, socialtjänst, fritidsgårdar, psykvård eller tvingas ut i arbetslöshet, blir inte kriminella, men ju fler som drabbas, desto fler blir det som kan lockas till och rekryteras till kriminella gäng. SD men även M skyller brottsligheten främst på invandringen eller massinvandringen, som SD kallar det. Sant är att personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade i brottsstatistiken. De allra flesta invandrare begår inte brott liksom de flesta svenskar. Skjutningar har också ökat samtidigt som invandringen varit omfattande. Ett statistiskt samband är inte samma sak som ett orsakssamband. I en lärobok i matematik stod det att det i ett landsbygdsdistrikt i Holland fanns ett statistiskt signifikant samband mellan antalet storkar och antalet födda barn. Trots det är det ingen nu som hävdar att det är storkar, som kommer med barn. Det är mycket mer sannolikt att alla dessa nedskärningar i den sociala välfärden under de senaste 30 åren, tillsammans med att tullkontrollen drastiskt minskade i och med EU-inträdet 1995, som är de viktigaste orsakerna bakom ökningen av viss typ av brottslighet. Det har också framkommit att narkotikahandeln är det som främst finansierar de kriminella gängen. När Stefan Löfven en gång påpekade att partyknarkande i välbärgade kretsar i hög grad bidrar till att finansiera de kriminella gängen, blev borgerliga politiker mycket arga. Om massmedia oftare hade uppmärksammat orsakerna bakom brottslighet, hade det varit naturligt att fråga varför högerpartierna med sina skattelättnader för de rika och sina nedskärningar i välfärden göder brottsligheten. Då hade kanske

inte dessa partier i folkopinionen haft stort förtroende i frågor och brott och straff. En intressant fråga är: Begriper dessa högerpolitiker inte sambandet mellan nedskärningar och brottslighet eller göder de medvetet brottsligheten för att de med massmedias hjälp kan få folk att tro, att de har lösningen på problemet med brottslighet?

I **Järvaområdet** i Stockholm med så kallade utsatta områden som Husby, Rinkeby och Tensta, träffade jag år 2016 personer, som berättade om de omfattande stadsodlingar de hade på grönområdet mellan dessa bostadsområden. Många människor, särskilt ungdomar, kanske ett 50-tal, var engagerade i dessa stadsodlingar. Men de styrande **politikerna** med moderaterna i spetsen hade stoppat och **förstört dessa stadsodlingar** för att ett företag skulle få odla foder till hästar istället. Det blev jobb åt maskiner och ett mycket litet antal personer. Besvikelsen var mycket stor. Att på sådant sätt köra över lokalbefolkningen skulle kunna bidra till att människor förlorar tron på samhället och lättare lockas med i kriminella gäng.

I maj 2013 hade omfattande **kravaller** startat i **Husby** och spridit sig till många områden. En del påstår att den tändande gnistan var att polis sköt ihjäl en äldre förvirrad knivbeväpnad man. Jag såg efteråt ett TV-program där man försökte reda ut vad som hänt. Den knivbeväpnade mannen hade gått in i sin lägenhet, där hans sambo var. Polisen var orolig för hennes säkerhet. En dialogpolis berättade hur han försökte lugna och reda ut situationen, men blev åsidosatt av chefen för insatsstyrkan, en machopolis. Polis bröt sig in, sprutade in tårgas och sköt mannen. Kvinnan berättade i TV-programmet att hon och mannen satt tillsammans och var livrädda för vad de (poliserna) utanför lägenheten skulle ta sig till. Mannen hotade inte alls kvinnan. Polischefen sade att mannen var allvarligt skadad och skickats till sjukhus, trots att han visste att mannen redan var död. Sådant agerande från vissa våldsbenägna poliser bidrar tyvärr till att människor förlorar tron på samhället och lättare lockas med i kriminella gäng.

En annan brottslighet, som inte har uppmärksammats så mycket i massmedia förrän 2021, är **mäns våld mot kvinnor**. Det är många kvinnor som misshandlas och mördas av män, som stått dem nära. De flesta män begår inte alls sådana brott och det förekommer också att kvinnor misshandlar och mördar män, men det är betydligt vanligare att män dödar kvinnor. Ofta har kvinnan ringt polisen flera gånger utan att polisen griper gärningsmannen. Flera gånger kommer polisen först när hon är dödad. Jag kommer längre fram i häftet presentera förslag på åtgärder, som ingen har föreslagit. Jag tycker att massmedia borde ha kunnat komma på lösningar eller efterlyst lösningar och bett läsarna komma med förslag. Insändare från min sida om detta har också stoppats. Ytterligare en annan brottslighet, som skördar betydligt fler offer, men får betydligt mindre uppmärksamhet är det som brukar kallas trafikolyckor. **Trafikolyckor** beror i de flesta fall på att någon eller några gör fel, kör för fort, håller för kort avstånd till framförvarande bil, kör om trots att sikten är otillräcklig eller något annat fel, det vill säga begår ett trafikbrott. Att hastigt förlora en anhörig måste vara fruktansvärt, vare sig dödsfallet orsakats av en skurk med skjutvapen, med kniv eller av en galning bakom ratten. Om man är oaktsam, jag vill säga likgiltig för andras liv, och orsakar annans död i trafiken, döms man i allmänhet bara till böter och villkorlig dom, medan maximistrafik är två års fängelse. Om det anses grovt blir det visserligen längre straff, men som sagt det vanligaste är, att de som dödar i trafiken bara döms till böter och villkorlig dom. Det är som om samhället är likgiltigt inför människoliv, bara biltrafiken inte bromsas.

Man kan säga, att **bakom alla dessa problem finns vinstintresse**, vinstintresse att sälja bilar och olja, vinstintresse att sälja vapen, vinstintresse i form av att få lägre skatt och mer rikedomar trots att det blir mindre pengar till gemensamma angelägenheter som skola, vård, omsorg, tull, polis m.m.

En del säger att systemet är sådant, vinst, lönsamhet styr, det är **inte den enskilde kapitalisten som är ond**. Det är en **sanning med modifikation**. Visst kan man säga att den som blir bankdirektör, vd eller styrelseordförande i ett stort företag, sitter fast i ett ekorrhjul. Det är mycket svårt att bryta sig

loss. Om man tar ett för människor och miljö mer ansvarsfullt beslut, riskerar man att bli avstätt från sin post, utmobbad ur den sociala gemenskapen, kanske kan familjen inte bo kvar i en mycket dyr bostad. Å andra sidan har man ett val. Man skulle kunna byta till ett jobb lägre ner i hierarkin med mindre beslutsmöjligheter, ty i allmänhet har personer i den ställningen så mycket pengar, att de skulle kunna skaffa sig ett annat boende, skaffa nya vänner och så vidare. Om de väljer att ta strid för ett för människor och miljö bättre beslut, finns det en möjlighet, att det blir uppmärksammat och att de kan vinna sympatier. I Nürnbergrättegångarna efter andra världskriget, sade många nazister, att de bara lydde order, men de dömdes ändå. Framtidens dom kan bli hård mot dem, som fortsätter med beslut, som innebär stora utsläpp av växthusgaser, trots allt vi nu vet. Det gäller inte bara företagsledare och politiker utan också dem i massmedia, som hindrar sanningar och lösningar att komma fram. Klimatförändringar har nu 2021 drabbat också rika länder med många dödsfall, såsom bränderna i västra USA och Kanada, Grekland och Turkiet, översvämningar i Tyskland och Belgien. **Den enskilde maktavaren kan inte komma ifrån sitt ansvar, även om systemet måste ändras.** Det är många enskilda människor tillsammans som kan ändra systemet.

Vad är det som gör att de flesta **ändå finner sig i det hela**, trots att många inser att utvecklingen går i en katastrofal riktning? Jag tänker nu inte främst på höga maktavare, utan alla vi andra. Det borde ju egentligen bli massiva protester med massdemonstrationer med krav på genomgripande förändringar. Nu under Coronatider har vi visserligen inte kunnat ordna demonstrationer, eftersom vi behandlar pandemin som en kris och inte vill öka smittspridningen. Men kunskapen om miljö- och klimatproblemen och många andra problem har funnits tidigare, även om kunskapen ökar alltmer, då nya rapporter från IPCC kommer. Jag tror att **indoktrinering** är en viktig bidragande orsak. Massmedia och olika inflytelserika personer säger att Sverige är bland de främsta i att försöka komma tillrätta med klimatproblemen. Massmedia framför också många vilseledande uppgifter om mycket annat av det jag nämnt innan. Den som inte tror på det massmedia säger, kan bli betraktad som mindre vetande, något som är svårt att stå emot.

4. Vision om ett annat samhälle, en annan värld

Hur skulle en vision om ett annat samhälle, en annan värld, se ut? Fred med jorden och Fred på jorden har blivit verklighet. Vi har minskat energiförbrukningen, tillverkar det som behövs, men behöver inte så mycket prylar, som reklamen förr ville få oss att tro. Reklam slipper vi. Varje land är i stort sett självförsörjande på livsmedel, som är odlade med ekologiska metoder utan konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Saker tillverkas för att hålla, inbyggt slitage är helt borta. Transportbehovet har minskat drastiskt, eftersom det mesta som behövs kan produceras relativt nära där de ska användas, åtminstone jämfört med som det var förr. Nästan alla jobbar på den ort, där de bor, så de flesta kan cykla, gå eller ta lokalbuss till jobbet. Affärer, skolor, förskolor, vårdcentraler, bibliotek och annan samhällsservice finns i de flesta stadsdelar och i mindre orter runt om i hela landet, så de flesta kan gå, cykla eller ta lokalbuss även till sådant. De få bilar som behövs drivs med el eller biobränsle. Många fler bor på landet och jobbar där med lantbruk, skogsskötsel eller förädling av mat eller andra råvaror från landsbygden. Allt material går runt i ett fungerande kretslopp. Kultur har stor plats i människornas liv, både i städer och på landsbygden. Alla som vill kan delta i eget kulturskapande, och de som vill se eller lyssna på musik, teater och annat, som andra skapat, har råd med det. Alla som inte är barn eller pensionärer eller ägnar sig åt högre studier har meningsfulla jobb. Demokratin har också kommit till arbetsplatser. Arbetstiden har förkortats så människor hinner med annat, umgås med barnen, ägna sig åt kultur och andra fritidsintressen. Alla har också tid att sätta sig in i hur samhället fungerar och kan vara med och påverka samhällets utformning. Produktion av varor och tjänster bestäms efter människors behov med hänsyn till naturens begränsningar istället för efter profit, vinst, lönsamhet eller vad man vill kalla det. Den ekonomiska utjämningen har gått så långt att ingen lider nöd och ingen vältrar sig i lyx.

På semestern väljer de flesta platser som inte ligger så väldigt långt bort, oftast inom landet. Men utbytet med andra länder har ingalunda upphört. Resorna sker med tåg eller vindkraftsdrivna fartyg. Särskilt de långväga resorna, så som till andra världsdelar, tar längre tid än då man flög, men man har också betydligt lättare att få ledigt från jobbet längre tider. Man reser inte till andra världsdelar så ofta som på den tiden, då man hade massor av flyglinjer. För resorna över haven använder man samma båtar som fraktar varor. Båtarna har både plats för passagerare och gods. Man fraktar ju inte heller tillnärmelsevis lika mycket gods som förr. Handel sker framförallt av solidariska rättviseskäl, så de länder som saknar vissa råvaror eller inte kan tillverka vissa saker kan köpa det de behöver.

Man kan drömma som i sången "I natt jag drömde att alla krig var slut och ingen kände längre till det ordet militär". Drömma kan man, men konflikter försvinner inte. Det gäller att lära sig hantera konflikter både människor emellan, mellan folkgrupper, stater m.m. Alla är medvetna om att det finns starka motkrafter till denna vision, men alla lär sig hur man ska hålla dessa mäktiga motkrafter i schack. Alla kan inte vara med om alla beslut, utan man väljer representanter. Man väljer ingen representant, som säger lita på mig, jag ska sköta det här åt er. Man väljer istället dem som säger: Organisera er! Granska makthavarna och valda representanter! Om en representant måste förhandla med någon motpart, ska hen inte kunna mutas eller hotas. Hen kan då säga till motparten. Det hjälper inte er om ni försöker muta eller hota mig, ty om jag kommer överens om en för folket och miljön dålig överenskommelse, kommer folket att avsätta mig och välja nya representanter och mobilisera till kamp mot dessa motkrafter. Därmed har man som en ärlig, vald representant en betydligt starkare ställning mot de motkrafter som vill återinföra vinstintresset. Parollen "El pueblo unido jamás será vencido", på svenska "Ett enat folk kan aldrig besegras", som vi ropade i talkörer vid demonstrationer mot Augusto Pinochet och kuppen i Chile 1973, kan få en påtaglig innebörd. Folk motstår makthavares försök att söndra och härska. I vår vision har folk lärt sig att inte låta sig lurats och är vakna och på alerten. Det blir en levande demokrati.

5. Vilka mål vill jag ställa upp för ett framtida samhälle?

Vi måste hindra klimatkatastrofen så gott det går. Utsläppen av växthusgaser måste minska drastiskt på några få år för att vi ska ha en chans att klara det. Vi måste se helheten, se hur allt hänger ihop, så att minskandet av växthusgasutsläpp inte sker på bekostnad av andra viktiga mål. Vi måste bevara och samarbeta med naturens system, hindra artutrotning, bevara biologisk mångfald, inte sprida plaster, gifter eller annat skadligt i mark, luft eller vatten, gynna naturliga kolsänkor, se till att inordna människans produktion och konsumtion i fungerande ekologiska kretslopp, så att människan kan fortsätta leva på denna jord på ett sätt så det fungerar för generation efter generation i all framtid. Vi kan inte använda mer av förnybara råvaror än det som nybildas. Vi måste hushålla med de ändliga råvarorna så att de samlas in och återanvänds och att vi slutar ta upp nya ändliga råvaror, vare sig det gäller metaller, fossila bränslen eller annat.

Vi måste värna en verklig demokrati, inte bara att få rösta på partier, som sedan bryter sina vallöften, utan att alla människor ska kunna påverka sin livssituation. Det krävs jämlikhet, att alla människor på jorden är lika mycket värda. Det måste till en jämställd resursfördelning både lokalt och globalt, så att alla kan leva ett dragligt liv. Det är inte bara de materiella förutsättningar, mat, kläder och tak över huvudet som krävs utan människor behöver också en social gemenskap, där människor bryr sig om varandra. Vi behöver skola, vård, omsorg, men också kunna ta del av olika kulturyttringar och möjlighet för dem som önskar att utöva kultur. Det måste finnas många olika mötesplatser, där människor kan träffas.

Vi behöver rättvisa. Det krävs rättvis fördelning av jordens resurser både mellan länder och inom länder. Svälten i världen måste avskaffas genom att fördela maten rättvist. Sverige måste sluta bidra till hungern i världen, vilket nu sker genom t.ex. svensk vapenexport, import av proteinrikt foder från nerhuggen regnskog och svenska utsläpp av växthusgaser. Det ekonomiska systemet måste ändras, så att alla människor i världen får del av utbildning, sjukvård, mat och allt annat människor behöver. Vi behöver kraftigt minskade ekonomiska klyftor, så människor kan ta del av det vi sagt. Det man behöver ska antingen vara gratis eller kosta så lite att även de med minst inkomst får råd med det. Man kan också ordna så alla har så hög lön eller basinkomst, att alla har råd med god livskvalitet. För att klara detta, både rättvis fördelning och pengar till de satsningar som behövs, krävs att den ekonomiska politiken och bankernas villkor ordnas på ett sådant sätt att det fungerar. Det är viktigt att förebygga och lösa alla konflikter, som kan uppkomma. Det måste bli slut på krig och förtryck, krigshets och lögnpropaganda. Lögnpropaganda ska inte motverkas genom censur utan genom en fri opinionsbildning, där alla kan komma till tals. Det är mycket viktigt att uppmuntra civilkurage och visseblåsare, så alla oegentligheter och lögner kan avslöjas.

Med en värld i fred utan förtryck skulle människor inte alls drivas på flykt som i dagens samhälle. Innan man fått en global fred och avrustning är det mycket angeläget att drastiskt minska militärövningar och deras miljöförstöring. Samtal med dem man ogillar är en mycket bättre väg till fred än militära rustningar. För att lyckas uppnå och behålla ett sådant samhälle vi här beskrivit är det mycket viktigt att vi får en anda av solidaritet och gemenskap med all världens folk inklusive folk i vårt eget land. Det innebär inte att individen kommer bort, tvärtom. Individen borde fostras så att var och en accepteras och vågar stå upp och säga ifrån mot orättvisor och förtryck. Om de flesta människor har ett sådant civilkurage, kommer det att bli mycket svårt för förtryckare att kuva folk. Då skulle den slitna frasen kunna bli verklighet: Ett enat folk kan aldrig besegras.

6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet

I detta avsnitt utgår jag från naturresurserna och människors behov. Här handlar det inte i första hand om pengar och vilka lagar och politisk styrning som kan behövas. Det tar jag upp i ett senare kapitel i denna skrift. När det gäller naturresurser är det viktigt att inte se det som ett lager, som man kan tömma bäst man vill, utan istället att all produktion och konsumtion måste inordnas i ett fungerande ekologiskt kretslopp, så det kan fortsätta så generation efter generation. Klimatfrågan är också av avgörande betydelse. Enligt de klimatforskare, som bl.a. Greta Thunberg hänvisar till, finns det en koldioxidbudget för hur mycket koldioxid och andra växthusgaser som kan släppas ut i världen i atmosfären, om vi ska ha 2/3 chans att klara målet att världens medeltemperatur inte ska stiga mer än 1,5 grader sedan industrialismens början. Enligt dessa uppgifter innebär det att om utsläppen fortsätter som nu, måste det bli totalstopp år 2027. (Källa DN 2020-12-06, sidan 15, diagram med rubriken "Så snabbt måste de globala utsläppen nollas", där källan uppges vara: Zeke Hausfather baserat på IPCC SR15, diagram 2,2.) Därtill kommer att de rika länderna måste gå före för att de fattiga länderna ska kunna bygga upp skola, sjukvård, anordningar för el och rent vatten. Ingen kan veta exakt om dessa uppgifter stämmer eller inte, men vi får inte chansa med framtiden för våra barn och barnbarn. Det finns uppgifter som säger att det inte ens finns en chans att hindra uppvärmning med 2 grader. Vi vet alltså inte hur bråttom det är mer än att det med mycket stor sannolikhet är väldigt bråttom. Jag inser att risken är mycket stor att framtiden blir mycket hemsk. Jag kan inte acceptera det, utan vill göra vad jag kan för att förhindra drastiska klimatförändringar.

Det gäller alltså att **så snabbt som möjligt ställa om** produktion och konsumtion., på ett sätt så det fungerar för alla människor. I detta avsnitt vill jag alltså peka på de genomgripande förändringar i den fysiska produktionen och konsumtionen och arbetsmiljön, som vore fullt möjliga. Tänk alltså bort vad ekonomer, jurister och politiker brukar prata om och beteckna som möjligt. Här utgår jag från vad

som är fysiskt, tekniskt och biologiskt möjligt. De förändringar jag här förespråkar tar naturligtvis några år, men det borde ta **högst 10 år**.

6.1. Jordbruk och livsmedel

Hela jordbruket behöver ställas om så vårt land blir i **princip 100 % självförsörjande**, och att maten odlas utan konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Växtnäringen måste gå runt i ett fungerande **ekologiskt kretslopp**. En stor del av växtnäringen går via maten till människors matsmältningsorgan och blir urin och avföring. Hur detta tas tillvara tar jag upp i avsnittet avlopps- och avfallshantering. Det gäller att **ta tillvara gammal kunskap** bland bönder om hur man på biologiskt sätt bekämpar skadeinsekter, skadliga svampar samt ogräs, men också använda ny forskning. Det kan t.ex. gälla lämplig växtföljd, samodling av olika grödor, använda speciella rovinsekter, fånga in skadeinsekter med vissa naturliga doftämnen. Det handlar också om att använda motståndskraftiga sorter av grödorna. Ibland kan det leda till lägre avkastning i vikt räknat, men högre näringskvalitet. När jordens naturliga bördighet byggs upp, kan det mycket väl bli så att även avkastningen i vikt räknat kan bli högre än i kemikaliejordbruket. Samodling av olika växter jag hört talas om kan gälla: Tagetes tillsammans med morötter kan avskräcka morotsflugor. Perserklöver tillsammans med säd ger näring och gröngödsling, eftersom klöver liksom bönor har kvävefixerande bakterier vid sina rötter, och perserklöver är så lågväxande att det inte försvårar skörden av säden. Vissa träd och mindre växter kan ibland stödja varandra. Bönor är proteinrika som människoföda och behöver inte gödslas, då de har kvävefixerande bakterier vid rötterna. Gamla frösorser med biologisk mångfald kan ge bättre motståndskraft än många moderna frösorser som i princip är genetiskt klonade. Ett bra sätt att minska klimatutsläpp är att ha betydligt mer fleråriga växter istället för ettåriga för matproduktion. Man kan till exempel mala nötter till mjöl istället för säd i områden, där nötodling är ekologiskt lämpligt. När brödsäd används är det bra att tänka på att fullkornsbröd är nyttigare än vitt bröd och man undviker också slöseri genom att använda mer av sädeskornet. Det finns lyckade försök med samodling av både träd, buskar och mindre växter som alla ger mat. Man behöver försök med olika metoder för att snabbt komma ifrån industrijordbruket. Det finns anledning att påminna om att **småjordbruket i världen** står för större delen av livsmedelsförsörjningen, faktiskt hela **70 %**, trots att industrijordbruket lagt beslag på större delen av åkerarealen, så småjordbruket bara har 25 % av jordarna, enligt bl.a. Afrikagruppernas tidning Agera 2/2020. Det är också bra att tänka på de råd, som gavs i **MUDI-MUMS-guiden** (Mat Utan Djurindustri - Mat Utan Multinationella Storföretag), som gavs ut av Jordens Vänner och är en lista över företag som bedömts producera mat med bristande hänsyn till djurs välfärd eller med låg demokratisk kontroll.

Det sägs att dagens köttproduktion är en stor klimatbov, men det är en grov förenkling. Om man bara ser till hur större delen av dagens köttkonsumtion i Sverige produceras stämmer det, och det är också så att köttkonsumtionen har ökat kraftigt under några årtionden. Jag läste redan på 60-talet i boken "Gränser för vår tillvaro" av Georg Borgström att det går åt mer vatten och mark att få fram samma mängd mat i form av animalier än vegetabilier. Men det är stor skillnad på agroekologiska och traditionella jordbruk, där man utgår från de lokala naturliga förutsättningarna, å ena sidan och industrijordbruket, som är vanligt i Sverige, å andra sidan, där boskapen äter mycket sojabönor och annat importerat proteinrikt foder, som ofta odlas på nerhuggen regnskog och med mycket kemiska bekämpningsmedel. Naturresurser ska inte ses som ett industriellt lager. Naturens resurser är komplexa system. Vad är det för vatten som används? Vad är det för mark? Det går inte att byta ut saker hur som helst. Kornas utsläpp av växthusgasen metan blir avsevärt mindre med kor som går på naturbete än med djur som äter sojabönor. **Köttkonsumtionen behöver minska**, men det kött och andra animaliska produkter liksom mejeriprodukter, vi vill ha, måste komma från boskap, som går på **naturbete**, helst på marker som inte lämpar sig som åkermark. Därigenom bidrar korna också till att hålla landskapet öppet med hagmark och liknande. Fäbodbruk har många fördelar och kan ge värdefullt bidrag till matförsörjningen. Det är viktigt att undvika långa djurtransporter. Det måste bli

förbjudet att använda antibiotika utom då djuren är akut sjuka och behöver den medicinen. Att använda antibiotika för att djuren ska växa snabbare är förkastligt. Djuren måste få gå ute på bete en stor del av året och inte tvingas stå inne ständigt. Plågsamma djurförsök måste stoppas och djurförsök för att testa onödiga produkter såsom t.ex. kosmetika måste också stoppas. Det måste också bli slut på sådan pälsindustri, där djur, t.ex. minkar, lever på små utrymmen och används bara för pälsens skull. Det är en helt annan sak om djur går på naturbete och att man i samband med slakt även tar tillvara på pälsen.

Jordbruksmaskiner behöver drivas antingen av dragdjur eller traktorer. De kräver också resurser. En stor andel fleråriga växter istället för ettåriga minskar kraftigt behovet av maskiner i jordbruket. Kan man dessutom ha odlingar i flera nivåer på samma mark, med träd att skörda från, under dem bärbuskar och andra låga växter och däremellan ettåriga rotfrukter etcetera ersätter mänsklig arbetskraft det mesta av maskinell bearbetning. Avkastningen per ytenhet blir stor och det blir lättare att förse den maskinpark som behövs med förnybar energi. I stället för fossila bränslen till traktorer behövs förnybara drivmedel. Hur man får fram det tar jag upp i avsnitten energi och avlopps- och avfallshantering.

En del **talat om plöjningsfritt jordbruk**. Där man har fleråriga växter plöjer man inte. För ettåriga växter finns det olika metoder, om man inte ska plöja. En del använder olika täckgrödor och det är nog bra, men det är komplicerat att få till. Andra undviker plöjning genom att använda glyfosfat. Det vill jag bestämt avråda från. Det kemiska bekämpningsmedlet **glyfosfat kallas även Roundup**. Jag ska berätta om mina erfarenheter, när jag var nämndeman vid tingsrätten 1989-91. En storbonde, kanske borde han kallas godsägare, hade låtit spruta med Roundup för nära inpå skörd, vilket stred mot reglerna och dömdes till böter. Jag hade skiljaktig dom, ville döma till ett kortare fängelsestraff, men blev nedröstad. Det stod i tidningen och jag blev uppringd av en centerpartist. Jag trodde att han skulle vara arg för att jag ville "sätta dit" en bonde, men inte alls. Jag hade yrkat på ett ännu strängare straff om jag vetat vad han berättade för mig. Denne storbonde använde inte Roundup för att få bort ogräs, som han sade, ty det dödar inte frön utan växande gröda. Det användes för att grödan skulle mogna (visna) snabbare, varigenom han snabbare kunde så nästa gröda. Det påstås att medlet snart bryts ner och blir ofarligt, men vid ett tidigare tillfälle hade en annan lantbrukare använt Roundup och en närboende hade krävt att myndigheterna skulle ta prov. Myndigheten hade inte tid att ta prov förrän grödan var skördad och låg i ladan. Provet visade inga spår efter glyfosfat. Men den närboende hade själv tagit ett litet prov på fältet och sänt till ett statligt laboratorium, som inte hade tid att undersöka provet förrän ett halvår senare. Det visade sig fortfarande finnas glyfosfat i provet. Den lokala myndigheten hade alltså lurats att ta prov på en annan gröda. Lantbrukaren, en moderatpolitiker, hade friats. Under den rättegång, som jag var med och dömde i, sades att reglerna ändrats, skärpts, sedan förra rättegången som förklaring till att politikerlantbrukaren friats. Centerpartisten, som ringde mig, berättade att det var samma regler tidigare och att domstolen på falska grunder hade friat politikerlantbrukaren.

Det gäller att **utnyttja mycket odlingsbar mark, både åkrar som lagts ner och ökad stadsodling**. Det senare gäller både att uppmuntra till ökad odling i villaträdgårdar och kolonilotter, men även gemensam stadsodling i bostadsområden eller på andra lämpliga platser. I vissa fall kan takterrassodling och väggodling fungera. På Kuba har stadsodlingar så stor omfattning att det klarar hälften av stadsbornas behov av grönsaker.

Hagmarker har försvunnit snabbt med storskalig djurhållning. En följd av det är att en rad växter och djur är utrotningshotade. En annan följd är att vackra landskap försvinner och naturen blir mer monoton. I många avseenden kan äldre metoder med hagmarker, ängar och dylikt åter komma till användning. Det gäller att använda kunskaper hos många småbönder och ge de förutsättningar som behövs.

För att klara en sådan omställning av jordbruket, som jag har beskrivit, behövs betydligt **fler människor i jordbruksproduktionen**, dels för att öka självförsörjningsgraden från mindre än 50 % till så nära 100 % som vi kan och dels för att ekologisk odling är mer arbetskrävande än kemikaliejordbruk. Nya brukningsmetoder kräver en ny typ av kunskap. Bönder som behöver ställa om odlingsmetoder måste naturligtvis få omskolning, avbytarhjälp, när de går på utbildning. Dessutom måste även bönder ha rätt till semester och annan ledighet. Allt måste **ordnas så det blir ekonomiskt rimligt både för bönder och konsumenter**, men det återkommer jag till i de mer penningmässiga avsnitten senare i skriften. Människor måste stimuleras att utbilda sig till jordbrukare, vare sig till att sköta en egen gård, delta i ett kollektivt jordbruk, eller anställd på ett större jordbruk. Bär kan plockas i skogarna och de bör inte besprutas. Det finns **tillräckligt med människor inom landet för att plocka bär och grönsaker**. Det gäller att ordna rätt villkor, se avsnittet "9.17. Rättvist lönesystem".

Mycket av grödorna kan bli mat nästan direkt med bara lite sköljning och kanske förpackning, såsom potatis, morötter, lök och många andra rotsaker och grönsaker. Men annat behöver mer bearbetning. Säd mals till mjöl och bakas till bröd. Ärtor och bönor kan torkas. Mjök blir ost. Djur slaktas och styckas till olika köttprodukter. Det finns müsli, färdiglagade maträtter, frysta och konserverade produkter och mycket annat där livsmedelsindustrin bearbetar råvarorna innan det blir mat till oss konsumenter. Mycket av denna **förädling av matråvaror** skulle egentligen med fördel kunna ske **decentraliserat** på många olika ställen **på landsbygden** eller i mindre orter. Därigenom minskar transporter och fler människor kan få jobb och bo runt om i landet.

För att minska transporterna är det också bra att ha mer **närproduktion**. En stor del av maten borde kunna komma från närområdet, på några få mils avstånd. Det går naturligtvis inte fullt ut, eftersom vissa delar av landet har bördigare åkerjord än andra. T.ex. har Skåne möjlighet att odla mer mat än det invånarna i Skåne konsumerar. Däremot är det onödigt att transportera sådana färskvaror som bröd från Skåne till resten av landet. Det är mer transporteffektivt att byta recept och baka bröd på många håll i landet, även om säd transporteras längre sträckor.

I princip 100 % självförsörjningsgrad behöver inte betyda att vi inte kan äta apelsiner, bananer och kaffe och andra produkter, som inte kan odlas i Sverige. Jag har inget emot import av sådant men det måste ske under rimliga villkor. Framförallt måste människor i de länder, där sådana grödor odlas ha tillräckligt med mat ändå. Efterhand vi förbjuder farliga kemikalier i Sverige, ska vi inte tillåta import av grödor, som odlats med sådana kemikalier. Man skulle också kunna säga att produkterna ska vara ekologiska och rättvisemärkta (fair trade). Dessutom är det viktigt att transporterna efterhand sker på ett miljövänligt sätt. Se vidare avsnittet om transporter. Ytterligare ett villkor är att vi i händelse av kris eller krig, pandemi, handelsblockad eller annat hinder för handel, snabbt ska kunna bli 100 % självförsörjande på mat. Sverige måste kunna klara behovet av viktiga näringsämnen, t.ex. c-vitamin, med inhemska produkter, t.ex. vitkål eller svarta vinbär eller andra näringsrika bär, frukter eller grönsaker. Helst bör huvuddelen av maten vara närproducerad, det vill säga vara framtagen inom några få mils avstånd.

På vissa ställen i världen odlas **växter som blir narkotika** bland annat i Sverige. Det gäller hampa, som blir cannabis, marijuana och hasch, opiumvallmo, som blir opium, morfin och heroin, kokablad, som blir kokain. Industrihampa tar jag upp under avsnittet "Kläder". Kokablad tuggas av lokalbefolkning på vissa håll i Latinamerika utan att det vad jag förstår är farligare än kaffe. Det är mycket viktigt att man ordnar, så befolkningen i dessa länder kan försörja sig på odling av mat istället för odling av grödor som blir narkotika, och att Sverige och andra länder måste bli mycket bättre på att stoppa narkotikasmuggling. En annan skadlig växt, men som inte är olaglig, är **tobak**. Mat är bättre än tobak och vi bör genom informationskampanjer minska rökning. Tobak är ett stort hälsoproblem, men också ett stort miljöproblem. Tobak kan saltorkas, men oftast torkas den med hjälp av trädbränsle, många gånger nedhuggen regnskog. Import av tobak, som tagits fram med hjälp av

regnskogsskövling, måste förbjudas. Ett annat stort miljöproblem är alla fimpar bestående huvudsakligen av filter, som slängs på marken och så småningom hamnar i havet och i fiskars magar. Filtren består av plast och tar inte bort alla skadliga gaser från cigaretterna. En kamrat föreslog: Ta bort **filtren**. Sälj endast cigaretter utan filter. Det innebär att de, som väljer att skada sin hälsa, skadar den lite mer, men mängden plast i haven kommer inte att öka.

Människor ska kunna köpa sin mat, i den mån man inte odlar den själv, i **affärer som inte ligger för långt bort**. På landsbygden och mindre orter är det viktigt att lanthandlare eller andra mindre butiker finns kvar eller återskapas på många platser. I städer bör affärer för livsmedel och dagligvaror finnas i alla stadsdelar. De allra flesta ska kunna gå, cykla eller ta buss till dagligvaruaffären. Se även avsnittet om transporter och kapitlet om ekonomi längre fram i skriften.

Människors matvanor bör också påverkas, så vi konsumerar mindre av onyttigheter, t.ex. för mycket socker eller alkohol. Köttkonsumtionen bör på många håll minska och växtbaserat bör öka, men det är viktigt att utgå från de lokala förutsättningarna i enlighet med ekosystemet. I många områden är animalieprodukter utmärkt att producera, medan det i andra områden vore bra att minska animalieproduktionen. Man ska inte ha köttskatt, som vissa föreslår, ty det drabbar de fattigaste. Om man följer de krav på matsuveränitet, som den världsomspännande småbrukarrörelsen Via Campesina driver, kan mycket av dessa problem lösas. **Matsuveränitet** innebär alla människors rätt till hälsosam och kulturellt lämplig mat producerad med ekologiskt hållbara metoder och deras rätt att definiera sina egna livsmedels- och jordbrukssystem. Det är också bra om vi anpassar ätandet mer efter vad som finns efter årstiden. Vi behöver inte äta jordgubbar eller tomater året runt utan kan göra det **under sina säsonger**. Det finns andra grönsaker, t.ex. vitkål och grönkål, som håller sig betydligt längre. Potatis och rotsaker kan vid rätt temperatur och fuktighet lagras åtminstone ett år. Bär eller äppelmos kan man i viss utsträckning ha med hjälp av frys även när det inte är säsong. Genom att konservera sådana matvaror i glasburkar med gamla metoder sparar man mycket energi. Man kan uppmuntra till att laga mer mat från grunden. Om människor på andra sätt får en mindre stressad tillvaro, kan behovet av fryst mat och konserver minska.

Miljörörelsen talar ofta för ekologiskt odlad mat. Det gör jag i princip också, men det finns en liten hake. "Ekologiskt" är ett skyddat varumärke och då måste det enligt EU-regler vara odlad med vissa godkända fröer. De är i princip klonade sorter med mindre biologisk mångfald. Därigenom blir det svårare att klara växtskyddet utan kemikalier än om man hade använt gamla frösorter, som innehåller större biologisk mångfald. På sikt måste vi komma ifrån detta, antingen genom att reglerna för godkänd ekologisk odling ändras, så att sådana gamla frösorter med större biologisk mångfald godkänns, eller genom att en ny beteckning, till exempel **agroekologiskt**, som också inbegriper sociala aspekter, lanseras för den odling jag pläderat för här. Lantbrukare måste ha rätt att spara, använda och sälja gårdens fröer.

GMO-grödor ska inte tillåtas. Däremot kan **traditionell växtförädling vara mycket bra** för att få fram sorter, som klarar sig bra och är motståndskraftiga mot olika former av skadeangrepp. T.ex. fanns tidigare en potatissort Grata, som var motståndskraftig mot bladmögel och brunröta. Den försvann från marknaden, sedan en forskare helt utan bevis till massmedia gång på gång hade spridit påståenden om att Grata-potatisen skulle innehålla naturliga gifter, som är farligare än de man sprutar vanlig potatis med. Det gäller att inte låta kemikalieindustrin ostört få sprida sina falska, ogrundade påståenden. Det var någon gång på 1980-talet. Jag ringde upp den forskaren och sade att jag ville läsa hans forskningsrapport. Han svarade att han inte hade forskat på det utan hänvisade till en tysk forskare. Jag begärde att få veta var jag kan läsa den rapporten. Svar i "Potato Research". I vilket nummer? Något av de senaste åren. Bättre kunde han inte precisera sig. Jag beställde därför från Universitetsbiblioteket kopior av innehållsförteckningen för de fem senaste åren av tidskriften "Potato Research". Jag fann två artiklar av denna tyska forskare som möjligen skulle kunna handla om detta, och beställde kopior av dem. Men de handlade definitivt inte om detta. Forskaren som

spred de negativa uppgifterna om Grata-potatis hade alltså inga som helst bevis för sina påståenden. En kamrat och jag skrev en debattartikel om detta på kultursidan i Helsingborgs Dagblad (HD) och påtalade att journalisten också borde ha intervjuat dem som lanserat Grata-potatisen. Genom ensidigheten följde han inte de pressetiska publiceringsreglerna. När jag några år senare 1990 lämnade ett pressmeddelande om en presskonferens om en stor demonstration mot Öresundsbron till HD tog denne journalist emot. Det var tydligt att han inte tänkte skicka någon journalist till presskonferensen, vilket HD inte heller gjorde. En miljöaktivist med god kännedom om HD blev först mycket förvånad, men sade sedan: "Visst ja, vi borde ju inte ha skickat Stig till HD". På den tiden kom ofta HD på miljörelsens presskonferenser, men det har HD slutat med för länge sedan. När en chefredaktör flera år senare gick i pension och höll föredrag om sin journalistgärning, påtalade jag detta. Han blev mycket irriterad och sade att allt jag sade var lögn utan någon närmare förklaring. Det var tydligt att jag trampat på en öm tå.

Det är viktigt att **bönder och lokalbefolkning återfår kontrollen** över matproduktionen. Import av mat begränsas. Det finns ingen anledning att importera sådan mat, som vi framställer i tillräcklig mängd inom landet. Bönders ställning stärks genom **prisförhandlingar** mellan staten och olika bondeorganisationer. Kapitalliberaliseringsdirektivet (se kapitel "3. Grundläggande orsaker till kriserna", sid. 13) måste avskaffas och vad, som ska komma istället, tar jag upp i kapitlet "9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet".

6.2. Skogsbruk

Levande skogar är viktiga för att människor och natur ska må bra. Dagens skogsbruk är tyvärr baserat på kalhyggen, en ohållbar bruksmodell, som exporterats till andra världsdelar. De största hoten mot biologisk mångfald kommer från jord- och skogsbruk. En stor del av de djur och växter, som finns på rödlistan (listan över hotade arter), är sådana som får allt svårare att överleva med dagens jord- och skogsbruk. Jag förordar liksom Jordens Vänner **kontinuitetsskogsbruk**, ett varsamt skogsbruk utan att förbruka. Det är ett långsiktigt hållbart skogsbruk. Med återkommande avverkningar i intervall på mellan 10 – 15 år främjas biologisk mångfald i skogsekosystemen snarare än den utarmning som ofta sker idag. Genom att främst avverka mogna träd ger de större inkomster än avverkning av omogna träd, och ofta inga planteringskostnader. Mindre träd avverkas bara om de står för tätt. På sikt får man bättre timmerkvalitet. Skogen blir mer omväxlande, tål stormar bättre och har höga naturvärden. Man ska inte avverka urskogar, urskogslänkande skogar och fjällnära skogar. Man ska inte heller använda gifter och konstgödsel i skogsbruket. Genom pågående kalhuggning av äldre heterogen skog omformas ekologiska system till något som bevisligen medför en utarmning av djur- och växtliv. Kontinuitetsskogsbruk är mer arbetsintensivt än kalhyggesbruk, vilket innebär fler jobb. Dessutom kan det vara en fördel för mindre skogsägare och skogsbönder, men för att de inte ska konkurreras ut av de stora skogsbolagen krävs många fler åtgärder, politiska beslut. Nu gäller en konkurrenslagstiftning, som säger att bönder är kartellbildare. Skogsbönder måste genom sina organisationer kunna ha prisförhandlingar, så virkespriserna kan höjas. Man måste återinföra bo- och brukarplikt vid markköp, ta bort fri rörlighet av kapital i hela EU, in med ägandetak, förbud mot bolagsägande. Då blir det mer möjligt att ha kontinuitetsbruk på ett bra sätt som också går att leva på för folk. Här krävs både ändringar internationellt (EU, WTO med mera) och nationellt. Exempel på nationella åtgärder kring skogspolitik, som absolut inte får styras av EU, är höjd lägsta slutavverkningsålder. Det påverkar inte röjning och gallring. Det gäller också att främja lokal vidareförädling. Det talas om att minst 20 % eller 30 % av alla typer av skogar ska skyddas, så att den biologiska mångfalden upprätthålls. Vad menas med skyddas? Menas att skydda skogen mot stora kalhyggen, så bör all skog skyddas. Avses att inga åtgärder alls får vidtas blir det konstigt. År 1918 bestämdes att Dalby hage skulle bli nationalpark. Man trodde att den öppna hagmarken skulle bestå, om all avverkning upphörde, men det växte igen. Det är i och för sig vackert och kallas nu Dalby Söderskog, men det är något annat än det man tänkte sig. Globalt sett är planer på att göra 30 % av markytan till "skyddade områden" ett stort hot mot urfolk, småskaliga bönder, fiskare och

pastoralister. Planerna bygger på en ren kolonial grund. Det finns inget bättre skydd än urfolks självbestämmanderätt. Det förutsätter att folken inte pressas in i en marknadsekonomi, som tvingar dem att överutnyttja skogen för att få tillräckligt med pengar. Det är inte människans existens, utan mänskors beteende som skadar ekosystemens balans. Om brukandet blir hållbart, vad behöver då skyddas, hur och från vad/vem? Tillbaka till ett svenskt sammanhang: Stora kalhyggen ska förbjudas. Om det till att börja med blir sämre ekonomiskt för skogsägande bönder, måste de få ekonomisk ersättning för inskränkningar i deras skogsbruk. Om stora skogsbolag och rika stadsbor, som köpt skog, bara använt skogen som en penningplacering och inte tagit ekologiska hänsyn, kan ersättning helt utebli. Klimatkompensering genom trädplantering har ibland inneburit, att lokalbefolkning hindras från att bedriva det hållbara naturbruk de bedrivit sedan århundraden, om de inte pressats in i marknadsekonomi. I Kenya kommer en del så kallat naturskydd från kolonialismen. Det gäller att se upp.

De flesta småbönder har både jordbruk och skog. Ofta har det varit lämpligt att avverka det, som behöver avverkas i skogen, under vintern, varvid skador på mark blir mindre, eftersom man får ut träden med häst eller mindre fordon. Övriga årstider arbetar man med jordbruket. Skogsstyrelsen måste få i uppgift att se till att nya lagar om avverkning med mera efterlevs. Skogsstyrelsen måste få betydligt mer personal för att klara uppgiften.

Den skog som avverkas bör i större utsträckning användas till virke särskilt för husbygge och mindre till papper. Det papper man kan minska kraftigt på är reklam och engångsförpackningar. En del träråvara kan användas som biobränsle. Det gäller den del av träråvaran, som vid papperstillverkning blir avfall, får inte som förr släppas ut i vattendragen utan bör användas som energi i pappersmassfabriker helst i mottrycksaggregat, som ger både el och värme. Sågspån från sågverk kan användas som bränsle. Flera kommuner har kraftvärmeverk, som ger el och fjärrvärme, och drivs av träflis, träpellets eller liknande. En del privata bostäder främst sådana som har egen skog eldar med ved, och det kan nog gå bra. Det är oerhört viktigt att den totala avverkningen inte är större än den årliga tillväxten i skogen, mätt i skogskubikmeter. Helst bör avverkningen vara mindre, så att kolinlagringen i skogsmark ökar. Därmed blir det inte skogsråvara över till storskalig framställning av drivmedel för fordon. Makthavarnas planer på att en mycket stor del av dagens bilar ska kunna drivas av biobränsle från skogsråvara är helt ohållbar. Det fordonsbränsle man kan få från skogen bör då begränsas till särskilt angelägna fordon, t.ex. traktorer och andra arbetsmaskiner, där det sannolikt blir svårt att framställa elektriska batterier som räcker till så starka motorer. En del gamla, döda träd behöver stå kvar för att hackspettar och andra fåglar ska kunna ordna bon åt sig. Ekologer får reda ut hur mycket av stubbar, kvistar och grenar som bör ligga kvar i skogen för att klara cirkulationen av näringsämnen.

6.3. Fiske

Fiske måste bedrivas på ett hållbart sätt, så fiskens möjligheter att föryngra sig och fortleva inte skadas. Det betyder att man inte får använda trålar som släpar på botten och skadar bottenvegetationen. Bottentrålning borde inte bara förbjudas i svenskt vatten utan även internationellt. Sverige borde aktivt verka för det. Det är ju ofta i bottenvegetation, som fiskyngel skyddat kan leva och växa till. De nät som används måste ha lagom stora maskor, så småfisk inte fastnar, småfisk som man ändå inte använder till matfisk utan ibland kasserar. Fisken behöver få möjlighet att växa till. Så kallad **fiskodling är ohållbar**, dels för att man måste mata fiskarna med mindre fisk, som man fångar och dels för att fiskar i trånga utrymmen oftare får sjukdomar. Man använder antibiotika i förebyggande syfte i fiskodlingar, trots att det kan hamna i vår mat och trots alla problem med antibiotikaresistens. Man kan **inte fånga mer fisk än den årliga tillväxten** av fiskbestånden. Därför är mindre och medelstora fiskebåtar att föredra framför jättestora båtar. Det är också viktigt att forskare granskar hur olika fiskarter klarar sig, så man inte fiskar för mycket. Man måste sluta med att använda fiskmjöl som foder till djur i lantbruket. Valfångst ska förbjudas.

Undantag kan vara sådan småskalig valfångst, som bedrivits av ursprungsbefolkning på ett hållbart sätt i många generationer.

Om fiske av vissa arter inte kan ske under vissa tider och i vissa områden på grund av risk för utrotning eller allvarlig skada på fiskbeståndet, är det viktigt att använda båtar och arbetskraften på lämpligt sätt. Samhället måste gå in och ordna så de kan **plocka upp sådant ur havet, som inte ska vara där** och få betalt för det. Det kan gälla plast, gamla fisknät och trålar eller annat skräp. Samhället måste i så fall tillhandahålla lämplig utrustning för att kunna plocka upp sådant. Förhoppningsvis kan fiskare, som utför sådant arbete, efter en tid då fiskbestånden återhämtat sig, åter kunna återgå till arbetet att fånga matfiskar.

6.4. Kläder

Kläder behöver vi, men samtidigt är det en stor **överkonsumtion av kläder**. Problemet är inte om människor har flera klädesplagg och växlar om att använda dem, men när en del köper på sig mycket mer bara för att det är trevligt att shoppa och sedan slänger fullt användbara kläder. Om kläder återanvänds via secondhandaffärer går det an, men om fullt användbara kläder materialåtervinns och blir trasor, trassel och ännu värre om de slängs i restavfall är det ett stort slöseri. Detta särskilt som de flesta kläder kräver mycket vatten, energi och andra naturresurser för att tillverkas. Dessutom används farliga kemikalier vid odling särskilt av bomull och andra farliga kemikalier vid färgning av kläder.

Det gäller att drastiskt få ner slöseriet, men också se till att materialet i de kläder som tillverkas framtas på ett ekologiskt sätt eller på annat sätt utan skadliga kemikalier eller i alla fall med kemikalier som är så lite skadliga som möjligt. **Den vanligaste naturfibern till kläder är bomull**. Den kan inte odlas i Sverige och det går att få fram ekologisk bomull, men med stora svårigheter. Ska vi fortsätta med kläder av bomull, gäller det att den odlas på ett för arbetarna och naturen acceptabelt sätt, att människorna i de länderna får det som de behöver av mat, kläder, utbildning, vård m.m. Det gäller också att de som tillverkar kläderna, färgar, syr m.m., också får sina behov tillgodosedda och inte utsetts för skadliga kemikalier. Troligen går det att uppnå, men inte för den stora mängd bomulls- och klädesimport som sker idag.

Vilka andra alternativa råvaror finns det? Åtminstone finns det **ull, lin, hampa och rayon eller viskos från träråvara**. Det finns mycket får i Sverige, men det mesta av ullen används inte till textilier utan blir mer ett avfall. Nu är det så att all ull från får lämpar sig inte för att göra kläder, men det är ändå absurt att resursen i stort sett inte tas tillvara. Det är mycket viktigt att se till att ullen tas tillvara för att göra kläder eller andra nyttigheter. Ylle är på många sätt ett mycket bra textilmaterial, som värmer både när det är torrt och när det är vått, och det värmer mer än bomull. Lin har man använt mycket förr i Sverige. Det är en arbetskrävande process att få linnetyger och det är bara hos några få hembygdsföreningar och andra entusiaster, som kunskapen finns kvar. Det gäller att ta tillvara kunskapen och utöka linodlingen och linhanteringen. Hampa är mycket lovande. Det gäller naturligtvis att välja industrihampan med så låg THC-halt att den inte kan användas som narkotika. Hampa klarar sig bra utan kemiska bekämpningsmedel, växer högt så det blir långa och starka fibrer. Den lär med fördel kunna användas i många sammanhang, där man nu använder bomull, men hampan är hållbarare. Ur beredskapssynpunkt är det bra att både kunna få fram råvaran till tyger, men också sy kläder i Sverige.

6.5. Bostäder

Bostäder behöver vi och det är viktigt att de är **energisnåla och hälsosamma**. För att få dem hälsosamma gäller att inte bygga på ställen där farliga kemikalier har dumpats eller med material som innehåller farliga kemikalier eller höga halter av radon, som är radioaktivt. Det är viktigt att undvika att bygga på åkermark, men också att bygga så att det finns parker eller andra grönområden

I närheten för att människan ska må bra. Det kan i stora städer te sig som omöjligt att varken förtäta så att grönområden försvinner eller utvidga staden på intilliggande åkermark. Vi måste också **ifrågasätta tillväxten av stora städer**. Människor som är uppväxta i staden måste kunna ha möjlighet att skaffa en bostad där när de blir vuxna, om de vill det. Folk som studerar på en högskola i staden, måste kunna få en bostad i staden och staden behöver ta emot sin andel av flyktingar. Däremot finns det ingen anledning att locka människor från andra delar av Sverige, att flytta till en större stad. **Hela Sverige ska leva, även landsbygd och småorter.**

En lantbrukare lanserade begreppet det nya miljonprogrammet. Då avsåg han inte en miljon nya bostäder i större städer och deras förorter, som det genomfördes 1965-75. Han avsåg istället att en miljon människor ska flytta till landsbygden. Vi avser inte en tvångsförflyttning, så som Pol Pot genomförde i Kambodja på 70-talet, som då hette Kampuchea. Däremot är det så att det behövs **många fler människor på landsbygden** för att få fram mat och andra råvaror i de areella näringarna. Det gäller att locka människor. Det finns övergivna hus i glesbygd, men det behöver byggas mycket nytt i glesbygd och även en del nytt i städer också. I städer är det viktigt att industrier inte får fortsätta breda ut sig i enplanshus över stora arealer. Industrier kan liksom förr inrymmas i hus i ett flertal våningar. En viss förtätning i städer kan ibland ske genom att bygga till en eller två våningar på befintliga hus och ibland kan nya hus byggas på gamla parkeringsplatser eller andra redan hårdgjorda ytor. Det är viktigt att på allvar samråda med lokalbefolkningen vare sig i stad eller på landsbygd och inte köra över folk som så ofta sker på dagens samrådsmöten.

De hus som byggs, måste byggas med **material, som är så miljövänliga** som möjligt och på ett sätt så huset drar så **lite energi** som möjligt i uppvärmning. Många pratar nu om att trä kräver betydligt mindre energi än tegel, som i sin tur kräver mindre energi än cement och betong. Sedan är det också viktigt vilket trävirke man använder, så det håller länge. Erfarenheter har visat att gamla fönster som gjordes av långsamtväxande kärnvirke håller betydligt längre än moderna fönster tillverkade av snabbväxande träd. Trä finns på många ställen i Sverige, men inte alls lika mycket i Skåne. Numera går det också att bygga ganska höga hus i trä. Man kan med fördel **använda trä**, när man bygger till en eller två våningar på höjden på hus, eftersom trä är lättare än annat byggmaterial. Det kan vara bra att ta tillvara material, som finns på platsen. Natursten, lera, halm, hampa kan vara material, som kan användas i olika kombinationer. Det finns, t.ex. i Glumslöv, så kallade **nollenergihus**, som är så väl isolerade att de inte behöver någon tillförd energi annat än den som människor i bostaden ger ifrån sig. En människa i vila ger ifrån sig ca 100 W värme. En annan aspekt är hur stor boyta vi har per person. Fram till mitten på 1900-talet var många trångbodda. Det förekommer fortfarande trångboddhet, eftersom boendet blivit så dyrt, men i genomsnitt tycks boytan ha blivit onödigt stor. Det medför mer energi till uppvärmning och mer material till byggnad.

En bit utanför Helsingborg finns ett mycket energisnålt hus. Mannen, som byggt det, är arkitekt, men sade att han inte använde den kunskapen, när han byggde huset. Husets södervägg är av glas och solenergin värmer upp en innervägg av stora stenar, som magasinerar värme från dag till natt. Toalett- och matavfall kommer ner i en luktfri kompost i nedervåningen. Den bidrar till att värma upp huset. Dessutom har huset något som kallas dynamisk isolering. Värmen som går ut från rummen suges ner genom självdraagsprincipen i luftspalter i väggen och lagras i ett lerlager i marken under huset. Värmen lagras från sommar till vinter. Dessutom finns en vedkamin, men huset gör av med en bråkdel av den ved som krävs för att värma ett lika stort hus av mer normal typ. Jag säger inte att alla hus ska byggas så, men jag tycker det är viktigt att tänka utanför boxen. Det gäller att ta tillvara på den kunskap, som finns på många håll. Man måste också forska fram nya sätt att bygga hus. Numera finns det faktiskt företag som erbjuder hus med säsongslagring av värme i marken under huset. När man bygger nya hus, gäller det att ta tillvara den kända kunskapen och bygga så bra som möjligt för att husen ska vara så energisnåla och så bra på andra sätt som möjligt.

6.6. Transporter av varor och människor

Många ledande politiker, företagare och inflytelserika personer i massmedia brukar framställa det som att transporternas bidrag till klimatutsläpp motverkas främst genom att ändra bilarnas drivmedel. Med biobränsle drivna och eldrivna bilar är det enligt dessa bara att köra på. De har inte alls lyssnat på vad experter inom Naturvårdsverket och andra myndigheter liksom många forskare säger. Förnybara drivmedel räcker inte, om alla människor ska få äta sig mätta inte bara i Sverige utan i världen. De elektriska batterier man nu vill tillverka i massomfattning kräver sådana jordartsmetaller, som innebär förstörande av stora områden om det ska räcka till fortsatt massbilism. Att tillverka varje bil kräver många steg som design, logistik, produktion och tillverkning och det behövs 4000-5000 delar till varje bil. Dessa delar ska tillverkas, transporteras och sedan monteras. Dessutom skulle vi ändå inte hinna med en sådan ändring i tid för att tillräckligt snabbt drastiskt minska och avskaffa utsläpp av växthusgaser. Ser vi privatbilismen ur ett globalt perspektiv blir den än mer orimlig. Varför ska Sverige och andra rika länder unna sig lyxen att ha en eller två bilar per hushåll samtidigt som den övervägande majoriteten av jordens befolkning möjligen har råd med en cykel? Sett ur ett jämlikhetsperspektiv är bilismen orimlig – det finns varken energi eller råvaror för att tillverka alla de bilar som skulle behövas. Detta till ett transportsystem som sammantaget är otroligt resurskrävande och korkar igen städer runt om i världen och orsakar överdödighet av buller och luftföroreningar. Min lösning ser i stället ut på följande sätt.

För det första gäller det att minska transportbehovet både vad gäller varor och personresor. För det andra gäller det att av de transporter som behövs måste större delen gå över från miljöskadliga till miljövänliga transportsätt. För det tredje gäller det att den biltrafik, som trots allt behövs ska drivas energisnålt och med förnybart bränsle eller el. Fartygstrafik bör också ställas om till så miljövänlig drift som möjligt. Allmänt sett har förbränningsmotorn låg verkningsgrad, runt en tredjedel av vad en elmotor ger. I den utmärkta boken "Fartrusiga. Om en gränslöst massmobil tid och vår fossilfria morgondag" av Björn Forsberg förklaras utförligt varför massbilism och massmobilitet är helt ohållbar. Det alternativ han beskriver har stora likheter med det jag framför i detta häfte.

För att **minska transportbehovet** gäller det att få mer närproduktion, mer närservice och mer videokonferenser och liknande. **Närproduktion** är särskilt viktigt när det gäller livsmedel, men Coronakrisen har lärt oss att det är viktigt för beredskapens skull att kunna producera mycket annat också utan alltför långa transporter. Vi måste komma ifrån vanföreställningen, att frihandel är världens frälsning. Den så kallade frihandeln är inte fri för de småbönder, som råkar ut för landgrabbing eller att konkurreras ut av jordbruksprodukter, som säljs till underpris genom subventioner från EU eller för dem som drabbas av torka eller översvämning som en följd av klimatförändringar, orsakade av för mycket transporter. Den så kallade frihandeln är bara fri för de stora kapitalägarna. Med **närservice** avser vi att affärer, särskilt för livsmedel, men även förskolor, skolor, vårdcentraler och mycket annat finns så nära att man undviker onödiga transporter. Grundläggande service bör finnas både i olika stadsdelar men även i byar och andra mindre orter runt om i landet. Man kan ordna datastugor för att underlätta distansarbete och ändå ha mänsklig kontakt och också ge hjälp till dem som har svårt med den moderna tekniken. Man kan också ordna kollektiv hemkörning av varor, så personer som handlar varor i fler kassar än de enkelt kan bära hem, kan få det hemkört till lägre pris än om de kört bil. Skåpbilar drivna med el eller förnybart bränsle kan plocka upp varor från några affärer och dela ut till ett antal hushåll i ungefär samma område. E-handel kan tyckas vara något liknande, men skiljer sig mycket. Att beställa varor via nätet är ofta billigare för kunden och man kan hitta varor, som ibland inte finns i närliggande affärer, men det leder till betydligt mer förpackningar, ett slöseri. Ofta beställer människor fler varor än de vill ha och skickar tillbaka resten. Det blir betydligt mer transporter, vilket är oacceptabelt. E-handel är inte så nytt som många tror. För några årtionden sedan fanns postorderkataloger, varigenom man kunde beställa vissa varor. Om man vill köpa en viss vara i en affär i en stads centrum, får man ibland höra att man kan åka till deras affär i det externa köpcentrumet utanför staden. Istället borde man ordna

kollektiv transport från det externa köpcentrumet av beställda varor till affärerna i centrum, och att kunden kan återkomma om en eller två dagar. Kommunerna måste också ordna lämpliga små vagnar, med så stora hjul att de lätt kan dras på grusgångar, vid alla hållplatser så människor kan lägga kassar i vagnen och sedan ställa tillbaka vagnen vid lämpligt tillfälle. Därmed kan de flesta människor klara sig utan bil för att handla varor. Man bör underlätta för folk att få jobb i eller nära hemorten samt att kunna arbeta hemifrån en del av arbetstiden. (Se vidare sid. 9 under rubriken "2 Lärdomar av Coronapandemin".) Det finns inget egenvärde i att människor pendlar flera mil till jobbet. Som exempel kan jag nämna en arbetskamrat, som bilpendlade dagligen 8 mil, eftersom kollektivtrafik skulle ha tagit betydligt mer än dubbelt så lång tid. Han hade chans att få ett vikariat bara 2 mil från hemmet och får man in en fot på en ny arbetsplats kanske det senare kan leda till fast jobb. Arbetsgivaren vägrade ge tjänstledigt, eftersom det inte var en högre befattning. Dessa regler innebär i praktiken ett ställningstagande för ökad växthuseffekt.

För de transporter, som ändå behövs, måste större delen **överföras från miljöskadliga** såsom bil, lastbil och flyg **till miljövänliga** såsom gång, cykel, spårvagn, trådbuss, buss och tåg. För att klara en sådan övergång krävs en kombination av åtgärder, som förbättrar det miljövänliga, och åtgärder, som försvårar det miljöskadliga, och dessutom bättre information.

Det är många olika åtgärder som behövs för att **förbättra miljövänliga transportsätt**. Det kanske viktigaste är att återförstatliga järnvägsunderhållet med tillräckligt många yrkeskunniga reparatörer, helst också återgå till SJ som hela svenska folkets järnväg med uppgift att se till att alla som vill åka tåg kan göra det. Det behövs ett gemensamt biljettsystem för hela Sverige, så alla lätt kan köpa biljett och att det miljövänliga alltid blir billigare än det miljöskadliga. Lokaltrafiken ska bli avgiftsfri. Biljetter för längre resor även utlandsresor ska kunna köpas på alla järnvägsstationer både över disk vare sig med kontanter, bankkort eller swish, via automater, via mobiltelefon och via internet. Det ska vara gott om plats för bagage, även stora fjällrygsäckar, barnvagnar, rullstolar i all kollektivtrafik samt på alla tåg och landsvägsbussar även cyklar och på alla tåg, även fjärrtåg, också lådcyklar och cykelkärror. Pollettering av resgods ska återinföras. Det innebär att en resenär med mycket bagage kan pollettera en del bagage och hämta ut det på järnvägsstationen, när man kommit fram. Man ska också återinföra möjligheten att skicka expressgods via järnvägen. För några årtionden sedan kunde t.ex. en förening skicka en utställning via tåg till en annan förening utan att man själv åkte med. Man måste införa tågcharter istället för charterresor med flyg. En grupp kan resa med två vagnar, som växlas in på olika tåg t.ex. ner till Medelhavet, en sovvagn och en sittvagn, där en reseledare informerar om platser de reser igenom m.m. Fritidsresor med tåg ska underlättas med information om en ändrad och hållbar livsstil. Hissar på stationer måste vara så stora att cyklar och elrullstolar får plats. Stationer ska vara till för resenärers behov, inte köpcentrum. Det ska alltid finnas personal att fråga. Turtätheten behöver öka, många fler natttåg, bytestiderna ska inte bli onödigt långa. I kollektivtrafik är det viktigt att både ha buss/tåg som stannar på alla hållplatser/stationer och där folk inte har för långt att gå och också ha buss/tåg som åker fram genom att bara stanna på några få hållplatser/stationer. Vid alla hållplatser och järnvägsstationer måste det finnas tillräckligt med cykelställ med gott stölskydd. Vid alla större stationer bör det finnas bemannad uthyrning av vanliga cyklar och de bör kunna återlämnas vid andra liknande uthyrningsplatser. Där bör det även gå att reparera cyklar. Vid järnvägsstationer i utkanten av städer är det viktigt med många bilparkeringsplatser.

Cykelbanor behövs fler och bättre inte minst på landsbygden, även lämpliga rastplatser med bl.a. vatten och toa. Järnvägsnäten behöver byggas ut, särskilt viktigt är fler mötesspår vid stationer, men också många nya sträckor. Vid utbyggnad av nya järnvägssträckor bör stationer byggas centralt, järnvägen kunna följa naturen och undvika byggande av energislukande tunnlar. Vi behöver inte extrema höghastighetståg, som drar avsevärt mer energi. För att klara kraftigt ökad godstrafik på järnväg krävs växlingslok med personal på varje järnvägsstation, där gods skulle behöva hanteras, och

containerterminaler för snabb och enkel omlastning. Staten måste se till att järnvägsspår byggs till alla större industrier och lager.

Med åtgärder som **försvårar det miljökadliga** avser jag bl.a. att stoppa alla planer på att bygga ny infrastruktur för bilism, alltså stoppa stora vägbyggen, stora centrala parkeringsanläggningar och utbyggnad av eller nya externa köpcentra. Det är ingen omöjlig politik. Det är intressant att notera att Wales har förbjudit byggande av nya stora bilvägar. Det framgick bland annat i en krönika i Helsingborgs Dagblad 2021-08-28 av Peter Fällmar Andersson. Man kan omvandla utrymme för bilar till cykelbanor eller bussfiler, men i så fall måste det också gå många bussar i bussfilen. Många parkeringsplatser behöver omvandlas till parkeringsplatser för handikappade. Man kan också göra vägar enkelriktade, avsmalnande vägar, omkörningshinder i form av mittplanteringar, förbud för genomfart, farthinder i form av gupp eller så kallade falluckor. Det senare finns på några få platser och innebär, att om en bil kör för fort, så sänks en liten lucka ner några centimeter, så det skakar till obehagligt i bilen, när den kör över. På bussgator kan man ha farthinder av en typ, så en buss lätt kör över, men en personbil skapar sönder underredet. Sådana finns på några ställen.

För dem som tror att det räcker med en åtgärd i taget för att minska bilismen finns det flera exempel på att det misslyckats. I början på 90-talet testade politiker olika metoder för att få bilister att gå över till kollektivtrafik. En gång kortade man gröntiden på trafikljuset på den stora infartsvägen till centrum, med stora bilköer som följd. En annan gång hade man gratis citybussar från en infartsparkering. Bussarna var populära, men användes mest av fotgängare och bussresenärer för att ta sig mellan olika delar av det långsträckta centrumet. Informationsskyltarna var ganska små. Det är som att experimentera med brödbakning, en gång mjöl i ugnen, en annan gång vatten i ugnen, en tredje gång jäst. Liksom det behövs en kombination av ingredienser för att få bröd, behövs det en kombination av åtgärder för att åstadkomma en övergång från miljökadligt till miljövänligt. Några år senare presenterade man bussvisionen med fördubblad busstrafik. Hur mycket minskar bilismen undrade vi. Inte alls visade det sig, eftersom trafiken hela tiden ökar. Ytterligare några år senare införde man bussfiler på en stor gata, men med endast få bussar. Folk i bilköerna blev förbannade och bussfilen togs bort. Det är först om bilister i en bilkö ser buss efter buss passera i bussfilen, som de förstår att de bör ta buss istället. Man har tagit bort en del hållplatser för att bussarna ska gå snabbare och locka fler bilister. Samtidigt är många äldre, som inte orkar gå så långt förtvivlade och de av dem som kan köra bil, tar bil istället. Det gemensamma för alla dessa missgrepp är att de styrande aldrig har rådfrågat oss i Jordens Vänner. De styrande kan stolt visa upp att deras kommun utsetts till miljöbästa kommun, eftersom de som utser miljöbästa kommun inte tittar på verkligheten utan på de styrandes vackra ord.

Man kan använda trängselavgifter och kraftigt höjda skatter på bensin och diesel, men det måste i så fall kombineras med inkomst- och behovsberoende rabatt. Bilister kan få inkomst- och behovsberoende rabattkort, som de använder vid köp av bensin och diesel. Denna metod har ett problem. Även om man höjer bensinpriset väldigt mycket, så finns det en del, som är väldigt rika, som inte påverkas. Inkomstklyftorna har ju blivit väldigt stora. De med mycket pengar kör betydligt mer bil än de med ont om pengar. Det gäller att påverka de rika som kör mycket att dra ner på sitt bilåkande. Då kan det vara bättre med ransonering av bensin och diesel. Eftersom behoven är så olika beroende på var man bor, avståndet till arbete, affärer, vårdcentral, om man har barn i förskoleåldern, var förskolan finns, hur bra eller dåligt kollektivtrafiken fungerar med mera, krävs personer som räknar ut behoven, vare sig man har ransoneringssystem eller inkomst- och behovsberoende rabattkort. Man kan också tänka sig en kombination av dessa två metoder. Den illegala lastbilstrafiken med utländska bilar, usel arbetsmiljö och usla sanitära förhållanden, med ökade utsläpp som följd, måste stoppas. Lastbilstrafik på sträckor där det finns fungerande godstågstrafik måste avvecklas.

Man kan använda många metoder för att **kraftigt minska flyget**. Man kan införa punktskatter på flygbiljetter, införa landningsavgifter, införa skatt på flygbränsle, förbjuda kommuner att äga och/eller stödja flygplatser och besluta om stopp för all utbyggnad av befintliga flygplatser och förbud för byggande av nya flygplatser. Man kan informera om flygets miljöförstöring, stödja digitala möten, ordna charterresor med tåg, ordna möjlighet att resa med fartyg över världshaven vare sig i särskilda passagerarutrymmen på godsartyg eller särskilda passagerarfartyg, samt information om ändrad livsstil med kortare fritidsresor. Man kan förbjuda inrikesflyg utom till Gotland och övre Norrland. Man kan använda ransonering av flyg för att också drastiskt minska även utrikesflyg. Däremot behövs naturligtvis ambulansflyg, räddningsflyg, polishelikoptrar och flyg för att bekämpa skogsbränder.

Det behövs en **informationskampanj**, lika omfattande som den största statliga informationskampanjen någonsin, nämligen den inför högertrafikomläggningen 1967, men nu för att dels förklara varför det är nödvändigt med en rättvis klimatomställning, dels förklara hur alla, på ett miljövänligt sätt kan klara alla möjliga praktiska, vardagliga problem. Informationen måste spridas på alla möjliga sätt så den verkligen når alla. Information om kollektivtrafikens avgångstider, restider, resväg m.m. måste finnas tillgängliga inte bara på stationer och hållplatser, utan på alla möjliga ställen i samhället, inte bara för dem som har smartphone eller liknande mobiltelefon, utan för alla.

För att förstå jämförelsen med informationskampanjen inför högertrafikomläggningen 1967, kan en förklaring behövas. 1955 hade över 80 % av svenska folket röstat nej till högertrafik i en folkomröstning. 12 år senare infördes högertrafik. En del tar det som exempel på att politiker struntar i folkomröstningar. När det gäller den folkomröstningen hävdar jag att det är tvärtom. Politikerna lyssnade på folket. Varför röstade folket nej till högertrafik? Det var inte alls någon allmän konservatism hos folk. Folk var helt enkelt livrädda för blodbad på vägarna. I en kritisk situation har den ena lärt sitt nya högertrafikbeteende, medan den andre kanske reflexmässigt faller tillbaka i vänstertrafikbeteende, och så smäller det. Politiker tog fasta på det. Vid tiden för högertrafikomläggning infördes kraftiga hastighetsbegränsningar, först krypkörde bilarna, sedan höjdes successivt fartgränserna. Tidigare var det fri fart utanför tätorter, men nu fanns alltid en högsta tillåten fart. Tidigare hade motorjournalister skrivit att hastigheten inte har någon betydelse för olyckor, något som varje fysiklärare kunde bevisa att det var helt fel. Politikerna genomförde den största statliga informationskampanjen någonsin i Sveriges historia. Man informerade om hur man hanterar alla möjliga trafiksituationer: i fyrvägs korsning, i trevägs korsning, när man kör ut från en parkeringsplats, vid omkörning med mera. Informationen spreds gång på gång i alla möjliga kanaler, informationsblad i brevlådorna, affischer, annonser och reportage i tidningar, förspel före den riktiga filmen på biografier, informationsmöten, radio och TV. Dessutom lättade man upp det med schlagere som "Håll dig till höger, Svensson ...". Folk var inte längre rädda, man visste att det här klarar vi. Det blev inte heller några protester mot att man gjorde tvärtemot folkomröstningsresultatet. Tidigare hade cirka 1000 människor dött i trafikolyckor varje år, det vill säga tre om dagen. Dagen för högertrafikomläggningen inträffade inte en enda trafikolycka med personskada, och på tre dagar inträffade inte en enda dödsolycka. Antalet dödsolyckor i trafiken därefter är visserligen alldeles för högt, men endast cirka en tredjedel eller ännu mindre än före högertrafikomläggningen.

Fartygstrafik är visserligen energisnål per tonkm räknat, men går oftast på tjockolja. Den fartygstrafik som behövs måste gå över till **miljövänlig drift**, t.ex. el med batteri i färjetrafik, vätgas, bränsleceller, biobränsle t.ex. biogas eller kanske helst modern vindenergidrift. Man forskar på olika moderna segelfartyg. Ett som verkar lovande heter Oceanbird och beskrivs på länken:

<https://fof.se/tidning/2021/4/artikel/seglande-jatte-ska-minska-utslapp> och finns i tidskriften Forskning och Framsteg nr 4/2021. Jag tycker man inte ska förlita sig på teknik, som ännu inte finns. Att fartyg kan drivas med segel vet vi från vår historia. Det är dock viktigt att få fram segelfartyg, som är bättre inte minst ur arbetsmiljösynpunkt. Om det blir Oceanbird eller något annat, som blir bäst, är svårt att säga idag. Forskarna tror att Oceanbird kan minska bränsleförbrukningen med 90 %. En

viktig aspekt är, att eftersom jag hävdar, att vi måste minska transportbehovet kraftigt, behöver vi inte alls så många moderna segelfartyg, som om all nuvarande fartygstrafik skulle ersättas med segelfartyg.

De bilar, som trots alla åtgärder ovan ändå **behövs**, måste naturligtvis göras så energisnåla och få så **miljövänlig drift** som möjligt. Troligen är el det bästa och biogas det näst bästa. Men det är något helt annat än massbilism med dessa drivmedel. Vid stationer och hållplatser för tåg och busstrafik med rimlig turtäthet på landsbygden bör finnas plats att parkera cyklar och bilar, så att den som bor på landsbygden vid behov kan ta cykel eller bil till närmaste station/hållplats och då få eventuellt bränsle till bil för rabatterat pris, men inte för att köra bil långa sträckor parallellt med tåg eller busslinjer. Dessutom skall lanthandlare och annan service minska behovet av bilresor på landet. Kanske tar man bil till lanthandel istället för till stan.

För långväga personresor, som idag sker med flyg, kan de ersättas med semester på närmare håll så tåg går bra. Det måste finnas gott om information om förändrad livsstil, sedan det ordnats så människor lättare kan resa hållbart. För resor inom Sverige eller inom Europa kan flygresor i de flesta fall ersättas med tåg, ofta nattåg, som bör utökas kraftigt både i Sverige och andra länder. För resor över havet kan flygresor ersättas med passagerarutrymmen på godsfartyg, helst vindkraftsdrivna eller möjligen vindkraftsdrivna passagerarfartyg. Under en övergångsperiod kan flygresor ransoneras. Inrikesflyget bör snabbt avvecklas, men flyg till övre Norrland och Gotland kan få fortgå lite längre.

6.7. Industri

För att ställa om varuproduktionen från global till lokal krävs teknikutveckling när kompletta produkter ska tillverkas lokalt istället för att komponenter transporteras kors och tvärs över klotet för att sedan sättas samman på en plats. Industrin behöver ställa om och tillverka sådant som behövs för en rättvis klimatomställning. I Coronakrisen våren 2020 ställde en brittisk biltillverkare om och började tillverka respiratorer. I **boken "Slutkört" från 2011 pläderade Volvoarbetaren Lars Henriksson** för att **bilindustrierna** borde förstatligas, men inte för att **tillverka** bilar utan **sådant som behövs för en rättvis klimatomställning**, såsom tåg, bussar, spårvagnar, energisnåla spisar, vindkraftverk, ambulanser, flygplan för att vattenbomba skogsbränder m.m. På 70-talet talade miljörelsen om alternativ produktion, då arbetare vid en flygplansfabrik lämnat förslag på för miljön bättre produktion. År 1941 förbjöds privatbilstillverkning över en natt i USA för att tillverka det som behövdes för att vinna kriget. En del tror att bilindustrin bara kan tillverka bilar, men det är helt fel. Den är specialiserad på att masstillverka tekniskt avancerade saker. Nu gäller det att tillverka sådana apparater som behövs för sjukvården, t.ex. respiratorer och sådant som behövs för att minska klimatutsläppen, tåg, bussar, spårvagnar, cyklar, vindkraftverk, solceller, energisnåla spisar, tvättmaskiner, kylskåp och frysar m.m. Om industriföretag behöver förstatligas eller inte, tar jag upp längre fram i häftet i kapitlet "9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet"

Spritföretag har redan börjat tillverka **handsprit**. En del mindre industrier har i coronatider börjat tillverka skyddsutrustning för sjukvårdspersonal. Det borde man ordna mer systematiskt, så all personal inom vård, äldreomsorg och hemtjänst har tillgång till skyddsutrustning och sedan borde man bygga upp ordentliga lager. Byggbolag borde, istället för vägar, centrala parkeringsanläggningar och externa köpcentrum, bygga lagerbyggnader för civil beredskap, skolor, lämpliga hus för äldreomsorg och sjukvård, väderskydd för hållplatser, väntsalar för sådana järnvägsstationer, som idag saknar det.

Kemiska fabriker kunde istället för att tillverka biocider, konstgödsel, ämnen som antingen är giftiga eller onödiga, använda de anställdas kunskaper till att försöka **oskadliggöra en massa giftrester** som finns som avfall på olika håll, men också uppfinna **mindre skadliga alternativ** till rengöringsmedel och

många andra kemikalier. En del kemiindustrier kunde kanske ställa om och tillverka mediciner för att göra oss mindre beroende av osäker import och för att bygga upp beredskapslager.

Livsmedelsindustrin och klädesindustrin har vi varit inne på i avsnitten "Jordbruk och livsmedel" och "Kläder". Pappersindustrin tillverkar i stor utsträckning papper som vi behöver, men **papper till reklam, engångsförpackningar och engångsartiklar är sådant vi borde kunna minska kraftigt på**. I stället behöver man tillverka mer munskydd dels omgående till vårdpersonal i Coronatider och dels till beredskapslager för nästa pandemi. Om det blir träråvara över som inte behövs till papper, skulle man kunna använda det som biobränsle, se nästa avsnitt "Energi".

Järn- och stålindustrin har två stora problem, dels hur får man fram järnet ur järnmalm och dels vad behöver vi järn till. Eftersom järnmalm består av föreningar av grundämnena järn och syre har man använt kol inte bara som energikälla för att smälta järnmalmen utan också för att kemiskt förena sig med syret, så det bildas koldioxid och rent järn. Förr användes träkol, men numera stenkol. På senare år har man talat om att gå över till **vätgas** för att få bort syret ur järnmalmen. Därigenom får man vattenånga istället för koldioxid. Vätgas finns inte i naturen, utan måste framställas, troligen med elektrolys av vatten. Vi får väl hoppas att denna förändring fungerar och att det kommer att användas genomgående i framställningen av järn och stål. På lång och kanske även kort sikt är **gruvdrift ohållbar** och därför bör man **använda skrot för tillverkning av nytt järn**. Gruvbrytning är både energikrävande, dyr och miljöskadlig. Metaller kan återanvändas gång på gång. I gamla soptippar finns mycket metaller att ta vara på, men det kräver lagändring. Vi behöver järn och stål till många saker, men på längre sikt behöver vi inte alls lika mycket, eftersom vi inte behöver massbilism, inte heller så mycket vapen. På kort sikt blir det nog ingen nämnvärd minskning av behovet av järn och stål, eftersom det behövs mycket järn till att bygga ut kollektivtrafik, tåg, järnvägsräls, bussar m.m. Man ska naturligtvis bygga hållbara saker utan inbyggt slitage. På några års sikt kan dock järnbehovet minska kraftigt och då kan man sluta med gruvdrift och bara göra järn av skrot. Rost är liksom järnmalm en förening av järn och syre. Skrot består bara till en del av rost. Därför går det rimligen åt betydligt mindre vätgas för att få fram järn och stål ur skrot än ur järnmalm, och därmed betydligt mindre behov av el än vad makthavarna talar om. Olika jordartsmetaller och andra metaller, som behövs för batterier till bilar och annat, borde verkligen återvinnas ur slagghögar och uttjänta föremål och inte ur gruvor. Gruvdrift förgiftar vatten, som används för dricksvatten, och förstör miljön på andra sätt.

6.8. Energi

Det viktigaste när det gäller energi, är att **minska behovet av energi**, dels genom energisnålt levnadssätt, dels genom energisnål teknik. De åtgärder jag nämnde i avsnittet om transporter, både minskat transportbehov och övergång till miljövänliga transporter, innebär en väsentlig minskning i energianvändningen. Bostäder kan göras mer energisnåla. Förändringarna i jordbruket med avskaffande av biocider och konstgödsel innebär en väsentlig minskning av energibehovet, som i viss mån troligen motverkas av ökad användning av traktorer för mekanisk bearbetning. Sammantaget blir det sannolikt en viss minskning av energiåtgången i jordbruket.

Det måste bli **slut på inbyggt slitage** för att kunna sälja mer, liksom minskad konsumtion av prylar. Detta leder också till minskat energibehov. Drastisk **minskning av reklam** och viss minskning av engångsförpackningar sparar också en del energi. Jag vet inte hur stora minskningar av energibehovet det kan bli fråga om. En grov gissning är i storleksordningen åtminstone hälften av energin, kanske betydligt mer.

Den energi som behövs måste naturligtvis komma från **förnybara energikällor**. Sverige har redan idag omkring hälften av energitillförseln från förnybara energikällor. Det beror visserligen lite på hur man räknar. Under 1900-talet och i början av 2000-talet räknades den energi som i kärnkraftverken

kyls bort och värmer upp Östersjön respektive Kattegatt inte in i statistiken över tillförd energi. Nu räknas denna energimängd, som är dubbelt så stor som den elenergi kärnkraften ger, som tillförd energi. Lite absurt tycker jag. Om man räknar på det gamla sättet ger de förnybara energikällorna 50 % eller möjligen 52 % av tillförd energi. Om vi skulle kunna spara hälften av energin, skulle vi inte behöva bygga ut energitillförseln mer för att avveckla både kärnkraft och fossila bränslen (kol, olja och naturgas). Nu vet nästan alla att fossila bränslen leder till klimatförändringar, men många vet kanske inte vilka enorma problem det finns med kärnkraft. I kärnkraftverk bildas radioaktiva avfallsprodukter, som behöver förvaras skilt från biologiskt liv i flera 100 000-tals år. Sannolikheten för en kärnkraftsolycka är visserligen inte stor, men om en stor olycka, en härdsmläta, inträffar kan konsekvenserna bli fruktansvärt omfattande. Om bomber faller eller ett kapat flygplan störtar mot det tak under vilket utbränt kärnbränsle förvaras, finns risken att högaktivt radioaktivt avfall får stor spridning. Uranbrytning innebär mycket allvarliga miljöproblem. Dessutom kan kärnkraftverk användas för att tillverka atombomber. Att kärnkraft är dyrare än vindkraft är ett mindre viktigt argument, men är det vanligaste argumentet mot de fyra högerpartier i Sverige som vill satsa på kärnkraft. Det lustiga är att dessa partier är starkt för marknadsekonomi, men inga kapitalintressen vill satsa på kärnkraft, om inte staten subventionerar den. Kriget i Ukraina, som startade i februari 2022, har fäst uppmärksamhet på att kärnkraftverk kan bli väldigt farliga i krig. Även i ett avstängt kärnkraftverk kan det bli härdsmläta, om kylning upphör till följd av explosioner med mycket stora radioaktiva utsläpp som följd. Dessutom importeras kärnbränsle från ett land, som kärnkraftsförespråkarna och många andra vill bojkotta. Vattenkraften bör absolut inte byggas ut mer, men använd den redan utbyggda. Det gäller att ändra på vattenkraftverken, så fisk kan komma förbi i så kallade laxtrappor, och att drastiskt minska risken att fisk skadas i galler och liknande. Det är i allmänhet dåligt att lägga ner befintliga vattenkraftverk istället för att ordna bra skydd för fiskar även om det kostar mer. Vattenkraftverk kan också döda smådjur nedströms, då vatten hastigt släpps på. Dessa problem finns, men förvärras ju högre elförbrukning man har. Solenergi ger mindre än en procent av energin idag. Den borde kunna byggas ut betydligt mer med solceller eller solfångare på de flesta tak, som ligger i lämpligt läge. Vi kan gärna bygga ut vindkraften ytterligare, men **med viss försiktighet**. Undvik vindkraftverk, där det flyger mycket fåglar eller fladdermöss, eller där lokalbefolkningen är mycket negativ eller där det finns stora naturvärden. De jättestora vindkraftsparker som planeras är jag mycket skeptisk till. Man behöver i varje fall inte enorma vindkraftsparker för att tillverka så många el-batterier, att vi kan fortsätta med massbilism. Stora vindkraftsparker med syfte att exportera massor av el är jag också mycket skeptisk till, varje land bör sörja för sin egen energitillförsel. Med måttligt behov av vindkraftsel kunde man satsa på mindre vindkraftverk av äggvispmodell. De roterar kring en vertikal axel istället för en horisontell axel och kan ha den tunga generatorn nere på marken istället för högt uppe i tornet. Därmed blir det mindre påfrestningar och det behövs inte lika stort och tungt betongfundament som med de vanliga vindkraftverken. Man kan också ordna så att vindkraftverket ger värme direkt istället för el, om det nu är värme man behöver. Äggvispmodellen går igång vid lägre vindstyrkor och oberoende av vindriktningen. Jordvärme, bergvärme med hjälp av värmepumpar är troligen bra och kan byggas ut i viss utsträckning.

6.9. Handel

Vi måste göra upp med **myterna om frihandel**. Frihandel innebär ingalunda frihet för alla, egentligen är det bara frihet för de stora multinationella företagen. Se även det jag skrev om så kallad frihandel i avsnittet om "6.6. Transporter av varor och människor".

Men konsumenterna tjänar väl på att varorna blir billiga, kan man tycka. Vi konsumenter kan inte vara säkra på att mat inte odlats med kemiska bekämpningsmedel, som är förbjudna i Sverige. Hormonbehandlat kött, kött från djur som matats med antibiotika i förebyggande syfte kan säljas här. Någon politiker ville införa särskild skatt på sådana varor för att minska sådant. Det borde ju istället vara **förbjudet att importera sådant, som är framställt på ett sätt som är förbjudet i Sverige**.

Globalisering på storföretagens villkor måste ersättas av folkens och **lokalsamhällenas solidariska globalisering**. Lokalsamhällena bör i stor utsträckning vara och få vara självförsörjande. Matsuveränitet är ett viktigt begrepp. Varje land måste ha möjlighet att själv bestämma om sin matförsörjning. Det land eller område, som har mer mat än de behöver, ska kunna sälja det om de får bra betalt, så de kan köpa annat de behöver, och om transporterna kan ske på ett miljövänligt sätt.

För Sveriges del vill vi gärna köpa bananer, apelsiner, en del andra frukter, kaffe, te, kakao och en del annat, Vi måste klara oss ändå i ett nödläge och handel av sådana varor bör bara ske under förutsättning att **handeln kan ske på villkor som är rimliga för folket i det exporterande landet**, så som jag skrev i avsnittet om "6.1. Jordbruk och livsmedel". Det avgörande för handel ska vara behov och inte företags vinstintressen. Handel måste fungera på ett sätt så det blir bra för båda parter, både för dem som producerar och dem som konsumerar varorna. Så är det långtifrån idag, där storföretag tvingar arbetare att arbeta för urusla arbetsvillkor, tvingar bort småbönder och lockar konsumenter att köpa varor av bristande kvalitet och varor som de egentligen inte behöver. Det behövs en handel på rättvisa villkor, fair trade, och miljövänliga varor och miljövänliga transporter. En sådan handel leder till avsevärt mindre handel, mindre transporter än idag.

Det jag nu sagt innebär inte att all handel bör minska. Det är bra att kunna tillverka viktiga varor inom landet, men det är också så att de flesta länder har behov av att köpa en del varor man inte kan tillverka själv. Det kan t.ex. gälla mediciner eller tekniskt avancerade produkter, som det skulle kräva alltför stora resurser eller kanske inte ens möjligt att själv få fram. Att av politiska skäl hindra handel till vissa länder kan slå mycket hårt mot befolkningen. Det har under flera årtionden men ännu mer under senare år varit så att USA bedrivit en **handelsblockad mot länder som inte anpassat sig efter USA:s kapitalintressen. Jag menar att Sverige måste ta avstånd från denna krigiska politik** och återgå till en alliansfri politik. Därför bör vi också vägra delta i USA:s handelsblockader.

Jag ska ta upp ett problem, **cigarettfimpar**. Hör det till handel? Tja, vi tillverkar knappast cigaretter i Sverige och i varje fall odlas inte tobaken här, utan de eller i alla fall de flesta importeras. Det är kanske inte ett stort klimatproblem, men ett mycket stort miljöproblem. Cigarettfimpar slängs på marken, hamnar så småningom i haven, fiskar äter det, blir sjuka. Själva tobaken och pappret runt cigaretten är organiskt och bryts ner med tiden, men filtret är någon slags plastprodukt och bryts inte ner. Själv tycker jag det är helt tokigt att röka av många skäl, men tyvärr är det en del som har mycket svårt att sluta. En kamrat kom med en god idé. Förbjud filter på cigaretterna. Visst blir cigaretterna lite farligare för rökaren då, men en rökare får i sig många farliga ämnen även med filtercigaretter. En person får själv avgöra om hen vill röka, men restprodukten, fimpen blir då inte alls lika skadlig för naturen. Fimpen är naturligtvis farlig för djur att äta, men den bryts ändå ner med tiden till skillnad från dagens fimpar med filter. Röken är naturligtvis farlig för omgivningen liksom idag, och därför måste rökning vara förbjudet på många platser som idag, gärna på fler platser.

6.10. Återanvändning, materialåtervinning, cirkulation

Det är viktigt att saker ska hålla länge, men även om de görs utan inbyggt slitage, som nu sker för att de ska gå sönder i förtid, så går de flesta saker sönder så småningom. Nu är många saker tillverkade så att det är svårt eller omöjligt att laga. Produktionen måste ordnas så att de allra flesta föremål **kan lagas**. Det måste finnas reparatörer som har kunskap att kunna laga, och det måste prismässigt ordnas så det fungerar. Många apparater förnyas snabbt och när äldre reparatörer går i pension försvinner kunskaper och möjligheten att reparera t.ex. radioapparater, bandspelare, kopiatorer, stencilapparater, tryckapparater och olika elektroniska produkter. Staten borde se till att utbilda reparatörer som klarar även äldre saker. En annan orsak till att det inte går att reparera är att det inte längre finns reservdelar eller att det inte finns cykelreparatörer som kan eller får svetsa.

Gassvetsaggregat får av säkerhetsskäl inte finnas i bostadsområden. Samhället måste se till att lämpliga reservdelar tillverkas och att det i varje kommun finns någon i ett industriområde som kan svetsa ihop trasiga cyklar och att alla cykelreparatörer kan hänvisa dit, när de själva inte kan laga cykeln. Människor, som inte längre har behov av eller vill använda vissa saker, eller det kan vara saker i ett dödsbo, som arvingarna inte vill ha, måste enkelt kunna lämna sakerna till återanvändning eller återvinning. För många saker fungerar det bra redan nu med alla second hand-affärer. Ibland hör man talas om något serviceföretag eller någon offentlig verksamhet, som vill ha nya möbler och slänger de gamla. Om de gamla möblerna är dåliga ergonomiskt kan man förstå det, men ibland är det ett helt onödigt slöseri. Saker, som har tjänat ut för någon användare, måste i första hand återanvändas t.ex. via second hand-affärer. Om inte hela föremålet kan återanvändas kanske delar av det kan återanvändas som delar i ett reservdelslager.

Om ingen vill ha sakerna måste man försöka ordna materialåtervinning. Metallföremål kan smältas ner och användas för att tillverka nya metallföremål. Samma gäller med de flesta plastföremål, med den begränsningen att plastens kvalité försämras vid återvinning. Därför måste plast från fossil råvara avvecklas. Plast från växter kan däremot återgå i ett ekologiskt kretslopp. Träföremål borde många gånger med lite kreativitet kunna användas till att tillverka nya föremål. Går det inte kan man använda dem som bränsle i kraftvärmeverk eller, sedan det malts ner, göra biogas i anläggningar som beskrivs i avsnitt "6.11 Avlopp och avfallshantering". Allt material måste inordnas i något fungerande kretslopp, materialet måste gå i cirkulation.

Kläder och andra textilier kan återanvändas och finns i stor utsträckning på second hand. Ibland kan man se nya kläder av avlagda kläder eller sy lapptäcken eller väva trasmattor. Jag minns hur min mor i början på 50-talet sydde nya kläder till mig och syskonen av delar av kläder, som äldre släktingar hade slutat använda, kanske för att det gått håll på någon del av kläderna. Att återvinna materialet och göra nya textilier är nog svårt, men sönderslitna textilier kan bli trasor och trassel, som används för att torka upp smörjolja eller annan smuts i verkstäder. Samhället bör ordna så att man finner sätt att maskinellt kunna återvinna materialet och göra nya textilier eller kanske isoleringsmaterial eller annat nyttigt av det.

6.11. Avlopps- och avfallshantering

Idag är det alldeles för mycket mat som slängs. Det gäller att på olika sätt **minska matsvinnet**. Ofta kan flera delar av en växt ätas än det man brukar äta. Rödbetsblast kan man äta som sallad. Förmodligen är det mycket mer av växter som är ätbart, än det vi nu äter. Samhället måste utforska vad som går att använda och vad som inte går. De matrester som trots allt ändå blir och de växtdelar som man inte äter kan komposteras, men det finns bättre sätt, se nedan.

Toalettavloppet hamnar i de flesta fall i Sverige i reningsverk. Många gånger är det blandat med så skadliga ämnen att rötslammet inte duger att läggas på åkrar, trots att det innehåller mycket växtnäring. Det finns bättre sätt. Idag låter man det ofta brytas ner utan lufttillförsel och gör biogas, men med så mycket vatten i det, att processen fungerar sämre.

En agronomie doktor i den rörelse, jag är aktiv i, har forskat fram metoder att ta hand om avlopp och organiskt avfall på bästa sätt. I korthet går det ut på att i **stället för vattenklosetter ha en biologiskt nedbrytbar förpackning, där urin och avföring samlas**. Sådana förpackningar med toalettavfall samt matavfall och annat organiskt avfall från några hundra hushåll samlas i en **anläggning för anaerob nedbrytning**. Genom att det organiska avfallet inte blir så fuktigt, som när man spolar iväg det organiska avfallet med vatten sker nedbrytningen snabbare och bättre när fukthalten blir optimal för de anaeroba bakterierna. Nedbrytningen sker alltså utan lufttillförsel. På så sätt bildas **biogas**, som huvudsakligen består av metan. I de fasta resterna man får finns alla de näringsämnen, kväve, fosfor och många fler som växterna behöver. Skött på rätt sätt blir det inga skadliga sjukdomsalstrande

bakterier och inte heller medicinrester, tungmetaller eller annat skadligt. Genom att ha **många decentraliserade biogasanläggningar** kan transporter minska och man kan lättare ha kontroll på det. Om det mot förmodan skulle komma in något skadligt i processen, så slår det inte ut rötslammet från hela staden.

I biogasprocessen kan mycket mer än urin och fekalier från människor ingå. Urin och fekalier från djurhållning, köksavfall från hushåll, avfall från restauranger, storkök och livsmedelsindustri är också lämpliga i rötningsprocessen så länge de inte innehåller gifter eller läkemedelsrester som är skadliga i naturen (antibiotika och hormonpreparat bl.a.). Urin kan med fördel separeras före den anaeroba nedbrytningen, eftersom den är ett utmärkt gödningsmedel, spädd med 9/10 vatten.

Biogasen vid denna process liksom vid de kommunala biogasanläggningar, som finns, är inte så ren att den duger till fordonsgas. Vid den reningsprocess som används idag förloras en del energi och förbränningsmotorer är inte heller energieffektiva. Det skulle vara mer energieffektivt att förbränna gaser utan rening i en anläggning som ger el och fjärrvärme. Om elen skulle användas till att driva bilar, blir det energieffektivare än biogasbilar, enligt de uppgifter jag har, men elen kan också användas till annat. Framförallt blir biogasprocessen effektivare när det inte är så fuktigt i processen, och man får bra gödsel. Det är viktigt att använda sig av den kunskap som vissa nyckelpersoner har, så denna liksom andra processer blir så bra som möjligt.

Om biogas ska användas som fordonsbränsle är det lämpligt att det sker för begränsade fordonsflottor som utgår från en terminal, stadsbussar, sopbilar, taxi. Även en fullt utbyggd biogastillverkning i landet klarar inte av att driva landets fordonspark.

7. Ändringar och kompletteringar av offentliga tjänster

Mycket av offentliga tjänster drar betydligt mindre energi och naturresurser än olika slag av produktion av varor. Gemensamt för de flesta offentliga tjänster är att de sker i en lokal, och därför gäller att tänka på det jag skrev om energisnåla byggnader och liknande under avsnitt "6.5. Bostäder" i kapitlet "6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet". Därför skulle man kunna se detta kapitel som mindre viktigt för att klara miljö- och klimatproblemen. Det var också skälet till att jag inte hade med detta kapitel i den första versionen av häftet "Ändra systemet – inte klimatet, men hur?". För att klara en klimatomställning måste den accepteras av de allra flesta. För att lyckas med det måste omställningen vara rättvis, så att den fungerar även för dem med ont om pengar. Det är viktigt att människors behov samt även naturens begränsningar är avgörande och måste vara viktigare än vinstintressen. Ovanstående innebär också, att jag inte behandlar allt om hur de offentliga tjänsterna ska fungera, utan endast några viktiga, grundläggande aspekter.

7.1. Sjukvård och friskvård

Alla personer i Sverige ska ha rätt till god både förebyggande vård och god sjukvård när människor blir sjuka, var man än bor i Sverige. För att klara det måste man omgående sluta med alla nedskärningar inom vården. Det är viktigt att politiken ser till att det finns **tillräckligt med personal och tillräckligt med sjukvårdsplatser**, så att alla får den vård de behöver och inte tvingas vänta länge. För att veta hur många läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, vårdbiträden, läkarsekreterare, vaktmästare och annan personal som behövs på olika vårdcentraler, lasarett och andra vårdinrättningar är det nödvändigt att politiker lyssnar på och rättar sig efter personalens synpunkter. Det måste finnas så mycket personal, att man klarar vården utan att överanstränga personalen inte bara i normala fall, utan även vid stora katastrofer och pandemier. Det är också viktigt, att **arbetsmiljön** blir god, både genom att ha tillräckligt med kollegor och genom ha bra arbetschema, så personalen får ett fungerande privatliv. **Lönen** behöver också förbättras för

sjukvårdspersonal. Det betyder bland annat att man inte har delade turer. All personal måste ha **fasta anställningar**. Man behöver naturligtvis vikarier, när personal blir sjuka, men det kan ordnas med fast anställda vikarier. Antalet sjukhussängar har tidigare minskats drastiskt, vilket var mycket tokigt. År 1990 hade Sverige 6 vårdplatser per 1000 invånare. Idag är det bara 2,2 vårdplatser per 1000 invånare. Enligt Sveriges Läkarförbund är detta det lägsta snittet i EU. Man behöver ordna så man har många fler sjukhussängar, vårdplatser än idag. Hur mycket pengar en viss vårdenhet får ska bestämmas av de kostnader man har, framförallt hur mycket personal man har. Alla de tokiga sätt att räkna pengar, som kallas New Public Management, måste avskaffas. Frågan om New Public Management och hur sjukvården istället ska finansieras tas upp i kapitlen ”3. Grundläggande orsaker till kriserna” och ”9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet”.

Eftersom tänderna är en del av kroppen, måste man ordna så att **tandvård** inte kostar mer än annan sjukvård. **Psykvården** har länge varit alltför underdimensionerad. Det är oerhört viktigt att utbilda fler psykologer, så människor, som mår dåligt psykiskt, får den vård de behöver och får hjälpen tillräckligt snabbt. Oftast behöver de hjälp omgående. De som behöver psykoterapeutisk behandling ska kunna få all den hjälp de behöver, även om de har ont om pengar. Ytterligare ett eftersatt område som blivit uppmärksammat är **förlossningsvården**. Det måste finnas så många barnmorskor, att en barnmorska inte ska behöva ha ansvar för mer än en förlossning samtidigt, även de dagar många barn föds. I radioprogrammet Konflikt 2021-11-27 berättade de om förlossningsskador, där en del kvinnor får mycket svåra besvär i årtal efteråt. För att råda bot på det krävs framförallt mer resurser, men även att kunskaperna blir bättre och mer spridda, alltså fortbildning samt ändrade attityder, så man undersöker och tar problemen på allvar.

Ett speciellt problem är förhållandet mellan **skolmedicinen och alternativ medicin eller naturmedicin**. Det har tyvärr ibland blivit väldigt hätskt mellan de två grupperna. Företrädare för skolmedicin brukar hävda att naturmedicin är ovetenskaplig och humbug, medan andra sidan brukar hävda att läkemedelsindustrin drivs av ekonomiska vinstintressen och avvisar naturmedicin trots att det i andra länder finns mycket goda resultat. Det finns naturligtvis ekonomiska intressen på bägge sidor, samtidigt som det kan finnas forskare på båda sidor, som främst drivs av att hitta bra botemedel. De flesta läkemedel har biverkningar och även om naturmedel ofta inte har biverkningar, kan man inte utesluta att en del naturmedel också kan ha biverkningar. Det borde vara så att läkare på båda sidor kunde samarbeta för att hitta så bra metoder som möjligt för att människor ska bli friska. Om människor blir friska måste det vara positivt, även om man inte kan förklara mekanismerna bakom. Det finns åtminstone en metod inom alternativmedicin, som tidigare ansågs vara humbug, men som nu accepterats av skolmedicinen, nämligen akupunktur. Ju mindre ekonomiska vinstintressen inverkar desto bättre. Även om läkemedelsindustrin förstatligas, löses inte problemen eftersom det kan vara mycket prestige inblandad.

Forskare både inom skolmedicin och naturmedicin måste **lära sig att samarbeta**. Det gäller att försöka finna ut vilka faktorer som bidrar till olika sjukdomar, och vilka metoder, mediciner eller andra metoder som bidrar till att människor blir botade, vare sig man vet varför det fungerar eller inte. Det gäller också att försöka finna mediciner och andra metoder, som har så lite biverkningar som möjligt. Vården ska också kunna rekommendera livsstilsförändringar till exempel gällande kost, motion, sluta röka eller annat. Forskningen måste vara öppen för granskning så man i samverkan kan finna de bästa metoderna. Om läkemedelsföretag vägrar gå med på det, kan man behöva förstatliga ett eller flera läkemedelsföretag. Forskning, som staten betalar, måste följa offentlighetsprincipen, så den går att granska. Naturligtvis gäller sekretess vad gäller enskilda individers sjukdomar.

Ett svårt problem med många hatfyllda åsikter är **vaccin**. Väl utprovat vaccin har betytt mycket för folkhälsan, men det finns också vaccin, som haft allvarliga biverkningar. Särskilt känt är biverkningarna **narkolepsi av vaccinet mot svininfluensa**. Det var endast en bråkdel av promille, av de som vaccinerats med Pandemrix mot svininfluensa, som drabbades av narkolepsi, men för de ca

400 unga personerna var det oerhört drabbande. **Det dröjde ca 9 månader efter att vaccinationen började tills rapporterna om narkolepsi som misstänkt biverkan började komma.** Efter 6 år avregistrerades detta vaccin. Man uppskattade att vaccinet gjorde att man undvek 100 dödsfall. En del av dem som fick narkolepsi fick ekonomisk ersättning men först efter hård kamp, medan andra inte fick någon ersättning. Det är skrämmande. Vetenskapsradion Hälsa fredagen 2021-10-22 berättade att en person som fick narkolepsi av vaccinet mot svininfluensa inte blev bra av vanlig medicin. Men en ny, dyr medicin hjälpte inte helt, men ändå så hon kunde arbeta 75 %. Hon fick den en tid. Sedan drogs det in av ekonomiska skäl, med motiveringen att det inte är bevisat att den medicinen är bättre än billigare medicin. För henne var det klart bättre. När den drogs in mårde hon mycket sämre och kunde på sin höjd arbeta 50 %. Det är helt galet. **Staten borde** utan en massa krångel **se till att alla** som drabbats av **biverkan** från ett vaccin, som myndigheterna uppmanat att ta, **får all hjälp** som behövs: dels den medicin som är bäst för den personen och dels **ekonomisk ersättning**, som motsvarar vad de skulle tjänat om de fått vara friska. Eftersom man i allmänhet inte kan veta hur framtiden annars skulle ha blivit bör de få ersättning, så de tillsammans med lön för eventuell anställning åtminstone når upp till en genomsnittlig heltidsinkomst. Sedan är det statens uppgift att kräva ut pengar i sin tur av läkemedelsbolag, eller annan skyldig. Myndighetspersoner ska också kunna bli personligt ansvariga. Om dessa biverkningsdrabbade utan en massa besvär hade fått sådan ersättning, tror jag, att motståndet mot vaccin mot Covid19 varit mindre.

När det gäller Coronapandemin var de allra flesta mycket lyhörda och lyssnade på vad **Folkhälsomyndigheten (FHM)** sade under de första veckorna våren 2020. Efter några månader blev opinionen alltmer kluven med hårda motsättningar, inte minst när det gäller vaccin. Att Corona eller Covid19, som den också kallas, är en farlig sjukdom är ju klart, men en del blir väldigt upprörda över de höga dödstaten. Från våren 2020 till oktober 2021 har 15 000 dött av Covid19, men de tycks helt ha glömt att ca 90 000 personer dör varje år i Sverige. Många av dessa 15 000 har haft andra sjukdomar, så man borde snarare säga att de dog med Covid19. Det är intressantare att få veta hur många fler än vanligt som dog under pandemin. Överdödligheten är avsevärt lägre än 15 000.

Av allt att döma beror de höga dödstaten i Sverige, jämfört med våra nordiska grannländer, på de många dödsfallen inom äldreomsorgen. Smittan kom huvudsakligen via personalen, som saknade skyddsutrustning och i stor utsträckning var timanställda. Detta beror på att Sverige sedan cirka 30 år bedrivit en extrem nyliberal politik med **nedskärningar, avskaffande av beredskapslager** och kraftigare ökande klyftor än andra industriländer. En del tror, att de höga dödstaten beror på att Sverige hade relativt måttliga nedstängningar. Det finns faktiskt flera länder söderut i Europa med mycket stränga nedstängningar, lock-downs, som har högre dödstal per invånare än Sverige.

Ett tag talade man om flockimmunitet, som kanske hade kunnat uppstå när en viss del av befolkningen hade genomgått Covid19. Sedan kom flera olika **vacciner** fram betydligt snabbare än vad man först trodde. Många var mycket glada att få vaccin, medan en del andra var oroliga för biverkningar, dels med tanke på erfarenheten med Pandemrix och dels med tanke på att Corona-vaccinerna hade tagits fram så snabbt. FHM sade att vaccinet gav ett mycket bra skydd mot Corona, åtminstone mot att bli allvarligt sjuk, men att man kunde föra smitta vidare även om man var vaccinerad. Trots detta blev det hos vissa en väldigt hätsk stämning mot ovaccinerade. En del menade att de var mycket farliga smittspridare. Trodde de inte på att vaccinet skyddade? Visste de inte att även vaccinerade kan sprida smitta?

Eftersom det rör sig om en pandemi, räcker det inte att bekämpa sjukdomen i det egna landet, man måste få stopp på smittspridningen i hela världen. Om det nu är så som de styrande säger, att det är vaccinering som är lösningen, så agerar de styrande i den rika världen väldigt ologiskt. I så fall borde man se till att alla länder får tillgång till vaccin, även de fattiga. De rika ländernas ledare, även Sveriges, har **vägrat lyfta bort patenträttigheterna** för att de fattiga länderna skulle kunna tillverka vaccin. Man har inte heller sett till att skänka vaccin till de länder, som inte har råd att köpa

tillräckligt med vaccin. I de fattiga länderna i världen, är det en mycket liten del av befolkningen som har vaccinerats. Eftersom människor rör sig över gränserna, kommer därför smittan att komma tillbaka till oss, troligen i muterad form, om det är som de styrande säger, att det är vaccinering som är enda sättet att få slut på pandemin. I flera afrikanska länder slängs stora mängder av de vaccin man har, eftersom extremt få vill vaccinera sig. Vaccinskepticismen är troligtvis delvis för att Afrika är den minst Coronadrabbade regionen, men delvis för att man med rätta är kritiska mot att stora västerländska företag försöker trycka på dem vaccin. Samma företag som många gånger förut tjänat enormt på att sälja farliga vaccin, som varit förbjudna i Europa, till afrikanska länder. I vissa fall ska vaccinet varit farligare än sjukdomen.

Troligen är det så att vaccinet väsentligt minskar risken att bli allvarligt sjuk i Covid19 och att det minskar risken att en person sprider smitta, men hur mycket? Eftersom det är en ny sjukdom, som för vissa är dödlig, är det inte konstigt att FHM men också många andra är osäkra och hela tiden lär sig nytt. Å andra sidan finns det vaccinmotståndare, så kallade antivaxare, som framför de mest bisarra **konspirationsteorier**. Sedan finns det andra, vissa **läkare och immunologer**, som inte är motståndare till vaccin, men motståndare till massvaccinering särskilt av yngre personer. T.ex. Ann-Cathrin Engwall, immunolog och virolog, doktor i molekylär cellbiologi med immunologisk inriktning, sade i en intervju att bland dem som blivit svårt sjuka eller dött i Corona fanns en stark överrepresentation av personer som tidigare vaccinerats mot säsongsinfluensor. Hon menade, om jag förstått rätt, att vaccinet ger ett skydd mot just Covid19, men att det allmänna immunförsvaret mot annat, t.ex. mot nya sjukdomar, riskerar att försämrats. Därför rekommenderar hon bara vaccin för dem, som är i riskgrupp för att dö av Covid19, men hon är mycket negativ till massvaccinering av yngre personer. Jag vet inte vad som är sant i detta. Jag utesluter inte att det kan vara större risk att dö i Covid19 än att råka ut för mycket allvarlig biverkning av vaccinet. Men jag utesluter inte heller att biverkningarna kan bli så mycket värre efter några år, att skadorna med vaccinet överstiger nyttan.

Biverkningar, som bara innebär lite smärta några dagar och sedan går över, är naturligtvis inget att oroa sig för. I början sade FHM att de tre vacciner, som användes i Sverige var bra. Efterhand inträffade **en del allvarliga biverkningar** med vaccinet från AstraZeneca, några yngre personer dog till och med. Då sade FHM att det bara drabbar yngre och att det endast ska ges till äldre. Sedan dog en 70-åring strax efter att hon fått AstraZenecas vaccin, trots att hon sades vara fullt frisk innan. Nu används inte alls detta vaccin i Sverige. De andra två, som används i Sverige, Pfizer och Moderna sades vara säkra. Sedan inträffade några allvarliga biverkningar också med Moderna och nu ges inte det heller till yngre personer. Vad kommer härnäst? En del invänder, att människor kan bli allvarligt sjuka ändå och att det kanske inte beror på vaccinet. Så kan det vara. Det kan också vara så en del drabbas av en allvarlig sjukdom en tid efter vaccineringen, men tror så mycket på vaccinet, att vederbörande inte kommer på tanken att sjukdomen skulle kunna ha samband med vaccineringen.

Det **borde** vara så, att man **undersöker alla möjliga bakomliggande faktorer**, som kan tänkas inverka på att vissa blev svårt sjuka och/eller avled i Covid19. Det borde vara så att de läkare, som inte tror på massvaccinering också får komma till tals då och då i SVT (Sveriges Television). **SVT borde ordna debatter mellan sådana sansade kritiker av massvaccinering och förespråkare för massvaccinering.** I TV-programmen Rapport och Aktuellt förekommer det ofta att man bjuder in två personer med åtminstone delvis motsatta åsikter och ställer frågor till bägge, men jag har aldrig sett, vad jag kan minnas, att någon kritiker av massvaccinering bjudits in på detta sätt.

7.2. Äldreomsorg

Det har varit alldeles för mycket nedskärningar inom äldreomsorgen under cirka 30 års tid. Det är hög tid att vända på det. Det behövs betydligt mer personal inom äldreomsorgen, bättre löner och bättre arbetsmiljö. Alla bör vara fast anställda, slippa delade turer. Alla som önskar bör få

heltidstjänst. För att klara behovet av vikarier vid sjukdom bland personalen, måste man ha fast anställda vikarier, som tjänstgör inom ett begränsat område. Personalen måste få den skyddsutrustning, som behövs både för personalens egen säkerhet och för säkerheten för dem som bor på äldreboenden. Det måste finnas **tillgång till läkare** inom äldreomsorgen, vare sig kommunen anställer läkare eller betalar regionen för de timmar regionläkare arbetar för äldreomsorgen. Kommunen måste ha ansvar för att det finns tillgång till både omsorgspersonal och vårdpersonal i tillräcklig omfattning. De äldre, som behöver läkarvård, ska få läkarvård inte på distans, utan genom att läkare besöker den sjuka på äldreboende. Behöver sen sjuka äldre sjukhusvård, ska hen få det. Det får aldrig mer gå till så som under Coronapandemin, att läkare utan att besöka och utan att tala med patienten eller anhörig, skriver att man i händelse av att hen får Corona inleds **palliativ vård** och ges inte sjukhusvård. Sådant beteende måste ses som kriminellt och grovt vållande till annans död.

Det måste ordnas äldreomsorg av olika slag. De som vill och kan bo hemma och behöver hjälp ska få det i det egna hemmet. De som vill slippa vara ensam och bo på **äldreboende** för att få gemenskap även om de medicinskt sett skulle klara sig själva hemma, ska kunna få en plats på ett äldreboende. För personer, som är dementa behövs i allmänhet avdelningar enbart för dementa, men då behövs det också mer personal, och personal, som har fått specialutbildning i demensvård.

7.3. Barnomsorg

Det är **viktigt** för barnen, att det **inte är för stora barngrupper** och att det finns **tillräckligt med personal**. De mindre barnen under tre år behöver betydligt mindre grupper och högre personaltäthet än de lite större förskolebarnen, bland annat för att de ofta använder blöja. Förskolorna behöver tillräckligt stor plats för lek utomhus. Om man frågar föräldrar vad som är viktigast i livet, svar de ofta barnen. Trots det är de som tar hand om barnen i förskolor mycket dåligt betalda. Lönerna måste höjas och arbetsmiljön förbättras. Brister i arbetsmiljön kan gälla lokalernas utformning, men ofta gäller det för stora barngrupper i kombination med för låg personaltäthet. Barnen måste få en lugn och stimulerande uppväxtmiljö. Det är angeläget åtminstone för de lite större förskolebarnen att i lagom stora grupper kunna göra utflykter. Då är det viktigt att ha tillräckligt med personal.

Föräldrakooperativ, personalkooperativ och föreningsdrivna förskolor med speciell pedagogik kan mycket väl förekomma. Anordnare av barnomsorg ska **inte kunna dela ut vinst** till ägare. Om det något år går med överskott, ska pengarna på något sätt återgå till verksamheten, till exempel att ordna mer roliga och stimulerande aktiviteter, investera i utbyggnad eller någon ny anordning som blir bra för barnen eller sparas som en buffert för framtida befarade underskott.

7.4. Skola, grundskola och gymnasium

Det har gång på gång under cirka **30 års tid varit nedskärningar**, där man pressat personalen med allt fler nya arbetsuppgifter. Det kan naturligtvis ha varit olika på olika ställen. Det kan tänkas att det finns lärare som inte upplevt det så negativt, men jag tror att väldigt många lärare och annan skolpersonal känner igen sig. Det hindrar naturligtvis inte, att man i skolan upplevt mycket stimulerande trots alla nedskärningar. Jag talar också av egen erfarenhet. Jag har varit lärare under större delen av mitt yrkesverksamma liv. Jag ångrar verkligen inte mitt yrkesval. Det har varit mycket stimulerande, trots att det varit mycket jobbigt med många sena kvällar med rättningar av prov och att sätta ihop prov, förbereda lektioner med mera. Det stimulerande har framförallt varit intressanta diskussioner och samtal på lektioner, där elever förstått hur samhället fungerar, men också när jag lyckats lösa problem, så eleverna kunnat lära sig. Kampen mot nedskärningarna och nya pålagor tillsammans med arbetskamrater har också varit stimulerande, inte minst ett antal år som skyddsombud innan jag gick i pension. Det är mycket viktigt att ha tillräckligt med personal, tillräckligt hög personaltäthet och att arbetsbelastningen inte blir för stor.

De flesta skolbarn brukar börja skolan med spänd förväntan och **stor lust att lära, men efter några år** tilltar skoltröttheten hos många. Det gäller att komma på vad som är felet och rätta till det. När jag var ganska ny som lärare hamnade jag på en högstadieskola och undervisade i matematik, fysik och kemi. Kemi var jag egentligen inte behörig i, men för högstadiets kemi räckte mina ämneskunskaper till. Ofta kom eleverna i årskurs 7, när vi skulle ha lektion i fysik eller kemi, och frågade ivrigt: "Får vi laborera idag? Får vi laborera idag?" Alltför ofta kände jag mig tvungen att säga: "Nej tyvärr, vi har snart prov, så vi måste repetera inför provet." eller något liknande. Det känns tråkigt, men tyvärr var det nog så, att jag dödade deras intresse för fysik och kemi. Jag var ju också styrd av gemensamma beslut i kollegiet om upplägget, men det är inte säkert att jag då kunnat göra det bättre. Jag var på en veckolång sommarkurs i **waldorfpedagogik för lärare i naturvetenskapliga ämnen**. Waldorfläraren ordnade olika experiment och gav ett intryck att vara en trollkarl, som skulle göra något magiskt. De flesta av oss lärare genomskådade inte vad som skulle hända. De sade att elever bör få rika upplevelser av många spännande experiment. Eleverna bör göra noggranna iakttagelser, men ingående förklaringar bör vänta tills eleverna frågar varför det gick som det gick. Det brukar de fråga först i 15-årsåldern, men då kan man förklara atomteorier och liknande. Då lär sig eleverna det mycket snabbare än om man försöker tvinga dem att lära sig svåra teorier innan de är mogna för det. Jag hade då 60 elever, fördelat på tre stycken 20-grupper i årskurs 7. Av dessa kan jag säga att en elev verkligen förstod hur det fungerar. Han stod inte ut med min tråkiga undervisning, utan fick experimentera på egen hand, under ansvaret att inte göra något farligt. De andra var naturligtvis avundsjuka, men det gick att hantera. Det var flera elever som fick högsta betyg, troligen för att de lyckades lära sig några ganska enkla kemiska reaktionsformler utantill.

Skolundervisning måste **utgå från elevernas mognadsgrad**. Teorier och orsakssammanhang och att diskutera alternativa sätt att handla i komplicerade situationer blir eleverna mogna för så småningom. Kritisk granskning och ifrågasättande är mycket viktigt, men får komma efterhand eleverna är mogna för det. För mindre barn handlar det mer om att lära sig fakta. Till exempel tror jag det är bra att lära sig kartgeografi med namn på länder, städer, sjöar, floder med mera och i högre årskurser lär man sig mer mekanismerna bakom växthuseffekten, varför olika verksamheter lokaliseras på olika platser, varför naturen formats och blir som den nu är. Det är viktigt att lära sig en del om naturen, först känna igen några olika arter av växter och djur och hur de lever, för att i senare årskurser lära sig om fotosyntesen och ekologi och grunden för människans existens på jorden.

Hur **tokigt** det blir med systemet **med elevpeng** förklarar jag längre fram i avsnittet "9.5. Gå ifrån all nyliberalism" i kapitlet "9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet". Den s.k. kommunaliseringen av skolan har också ställt till med en hel del problem, och en del vill då förstatliga skolan. Det finns många missuppfattningar. Jag ska därför förklara hur det fungerade **före den s.k. kommunaliseringen** av skolan. Jag har alltid varit anställd av kommunen och det har gällt de allra flesta lärare i grund- och gymnasieskolor. Man hade då ett klart regelverk. Om flera personer sökte en lärartjänst, var kommunen skyldig att anställa den med flest meritpoäng. Om en högre meriterad blev förbigången kunde den överklaga och då upphävdes det felaktiga beslutet, så därför brukade kommunerna följa regelverket. Det fanns noggranna regler för hur stora klasserna fick vara, högst 25 i lågstadiet, högst 30 i mellan- och högstadiet och på teoretiska linjer på gymnasiet. Det betydde att var det 31 elever (26 elever på lågstadiet) så delades det till två klasser. Varje klass behövde lärare beroende på vilka ämnen klassen läste. Lönen för varje lärare fastställdes utifrån ålder och tjänsteår, oberoende av kön. Sedan var det bara att räkna ut lärarkostnaden och skicka underlaget till staten, så **skickade staten pengarna för lärarlöner till kommunen, som betalade ut lönerna. Efter kommunaliseringen** började kommuner ta ut **marknadsmässiga hyror** från kommunala skolor, helt oberoende av de faktiska kostnaderna för uppvärmning och underhåll.

För länge sedan fick en kurs i ett ovanligt ämne starta om det var minst 5 elever. Nu är en så liten grupp klart olönsam. Vissa praktiska linjer, som tidigare varit tvååriga blev sedan treåriga. En gymnasieskola ville ordna kurser så tidigare elever kunde läsa in det tredje året, men när det bara

blev cirka 15 elever blev det olönsamt och den utbildningen ströks. När kommunal vuxenutbildning konkurrensutsattes blev varken Komvux eller de privata anordnarna tillräckligt stora för att kunna ordna lite ovanligare kurser. Den **reella valfriheten för elever försvann** i och med att Carl Bildts så kallade valfrihetsreform infördes 1992. För vuxna, som ville studera gymnasiekurser i Helsingborg försvann den reella valfriheten, när politikerna 1967 beslöt att konkurrensutsätta vuxenutbildningen. Möjligheten att driva skolor **utan vinstintresse** till exempel med speciell pedagogik infördes under Olof Palmes sista tid, alltså reell valfrihet. Bildt införde möjligheten för företagsintressen att sno pengarna. Kommunaliseringen beslöts 1988, då Göran Persson var skolminister och genomfördes 1991, då de offentliga finanserna kraftigt urholkades genom enorma skattesänkningar för de rika, med kraftiga nedskärningar på skolan. Det är nödvändigt att återgå till ett system, där staten till kommunerna betalar lärarlönerna. Den reella valfriheten, som eleverna hade innan marknadsskolan infördes, måste återinföras. Före kommunaliseringen hände det att kommunen sparade pengar genom att dra gränsen för skolornas upptagningsområde så att elever i barnrikt område inte fick gå i närbelägna skolan och därmed slapp kommunen bygga ut skolor där det behövdes. Allt var inte bra förr. Kommunerna borde åläggas att se till att eleverna i låg- och mellanstadium får plats i närbelägen skola och vid behov bygga till befintlig skola eller bygga ny skola. I glesbygden måste kommuner åläggas att ordna skola för barn i mindre byar och staten ska naturligtvis betala de ökade kostnaderna för lärarlöner. Skolor ska inte tillåtas dela ut vinst till ägarna, utan eventuellt överskott måste återföras till undervisningen eller sparas som en buffert för år då det går med underskott. Om elevpengsystemet försvinner enligt ovan, ökar möjligheten för elever att få gå i närbelägen skola. Kommunerna måste åläggas att på statens bekostnad anställa speciallärare, när det behövs för att elever med särskilda behov ska få den skolgång de behöver.

Det är viktigt att satsa på och **stimulera ungdomar att söka till sådana praktiska gymnasieutbildningar, som verkligen behövs i välfärden och för en klimatomställning**, till exempel Vård- och omsorgsprogrammet, Barn- och fritidsprogrammet, Naturbruksprogrammet. För EI- och energiprogrammet gäller det att satsa speciellt på energisparande samt solcellsteknik. För Fordons- och transportprogrammet gäller det att satsa speciellt på cykelreparatörer, bussreparatörer, tågreparatörer och järnvägsreparatörer. Ett stort problem är att många elever inte klarar kraven i grundskolan och därmed saknar behörighet till gymnasiet. De flesta även av dessa elever är förmodligen bra på något, kanske något praktiskt. För dem som trots stöd inte blir behöriga till gymnasiet borde man ordna någon praktisk yrkesutbildning, som passar för personen.

Barn och ungdomar, som behöver **läxhjälp** måste kunna få det, när hen slutat skolan för dagen. Detta måste ordnas utan att lärarnas arbetsbörda ökar. Det betyder att det behövs fler lärare.

7.5. Högre utbildning och forskning

Det främsta syftet med högre utbildning måste vara att **utbilda alla dem som behövs för en rättvis klimatomställning och satsning på god välfärd**. Det innebär att utöka utbildning av till exempel läkare, sjuksköterskor, psykiatriker, psykologer, fritidspedagoger, socionomer, lärare, agronomer, miljövetare. Det behövs naturligtvis många andra utbildningar och det måste också vara möjlighet att anordna och söka utbildningar efter vad man är intresserad av. En del säger att högre utbildning måste vara fri och att politiker inte ska lägga sig i, om någon politiker uttrycker synpunkter. Det förstår jag inte alls. Politiska organ fattar beslut om läroplaner för grundskola och gymnasium. Det är väl inte så konstigt att också fatta beslut om inriktningen av högre utbildning, eftersom det är en fråga om hur skattepengar ska användas. Naturligtvis är det inte politiker, som skriver läroplaner eller kursplaner, det gör tjänstemän, men politiker godkänner kursplaner, åtminstone på ett övergripande plan. Däremot är det läraren på högskolan, som avgör hur kursen utformas i praktiken, på samma sätt som läraren på grundskola och gymnasium avgör hur läroplanen tillämpas i praktiken. Man kan säga att universitet och högskolor ska ha hög grad av självständighet men under ansvar. När vissa politiker vill stoppa utbildning i genusvetenskap, bör inte svaret vara att politiker inte ska lägga

sig i högre utbildning, utan i stället bör politiker, som är för jämlikhet, förklara varför utbildning i genusvetenskap är viktig. När vissa politiker och tjänstemän försökte stoppa utbildning i Waldorfpedagogik, gäller det för kloka politiker att förklara vilka goda kvaliteter waldorfpedagogik har och försvara sådan utbildning. Uppstår tvivelaktiga tillämpningar vid viss utbildningsanstalt, måste det kunna diskuteras och åtgärdas vid vilken utbildning det än inträffar.

Vad jag förstått har civilingenjörsutbildningarna fått miljökurser, till skillnad från när jag studerade på teknisk högskola på 60-talet. Då ordnade teknologerna några föreläsningar om olika miljöfrågor. Det borde vara självklart att det i civilingenjörsutbildningar ingår minst en kurs om miljöfrågor, så de som **utvecklar teknik åtminstone har vissa grundläggande miljökunskaper**. Speciellt är det viktigt att de lär sig energibesparande och resursbevarande teknik. När det gäller nationalekonomi är det viktigt att utbildningen **lär ut hur den ekonomiska verkligheten** ser ut och inte förväxlar teorier med verkligheten. Utbildning i företagsekonomi får inte domineras så enormt av att maximera vinsten utan man måste lära sig att kunna se konsekvenserna i vidare bemärkelse för människor och miljö av olika företagsekonomiska åtgärder.

Många talar om forskningens frihet på ett sätt som om de inte vet något om verkligheten. Visst vore det **bra om forskarna helt opartiskt söker sanningen** och redovisar vad de kommer fram till, helt oberoende av andra intressen. Troligen finns det forskare som inte på något sätt låter sig påverkas av de som finansierar forskningen, men man kan inte heller utesluta att en del forskare inte vågar offentliggöra slutsatser, som helt går emot vad finansiärerna tycker. När jag i början på 70-talet ägnade mig ett par år åt forskning, fick jag veta, att en ganska **stor del**, jag tror det var cirka hälften, **betalades av privata företag** och den andra hälften av staten. De flesta företag har som främsta målsättning att göra så stor vinst som möjligt. Många företagsbetalda forskare, produktutvecklare och företagsledare vill säkert få fram produkter, som är så bra, att många vill köpa dem, och därmed kan företaget göra stora vinster. Man vad händer om en produkt, som företaget investerat stora summor i, visar sig vara skadlig? Om företaget inte med måttliga insatser kan göra produkten ofarlig, finns stor risk att sådana personer tonar ner eller rent av döljer problemen. Det finns alltför många exempel på sådant. Cigaretter, neurosedyn och andra mediciner, kemiska bekämpningsmedel har försvarats även av forskare, trots att de borde vetat bättre och troligen också vetat bättre. Vi kan också se på elbilsbatteritillverkare, där vissa forskare bortförklarar miljöproblemen vid brytning av vissa jordartsmetaller, förgiftning av dricksvatten, med att det är nödvändigt för att klara miljön och klimatet. Sådant säger de trots att de borde veta att Naturvårdsverket säger att vi måste minska transportbehovet och bilismen. De framställer det ofta som att det inte finns något alternativ. Hur är det med den statligt finansierade forskningen då? Det kan finnas liknande problem även där. De som beviljar forskningsanslag kan vara påverkade av prestige att hysa en viss uppfattning, eller kan rentav ha arbetat för företagsintressen. Att forskare kan vara ovetenskapliga visade jag i slutet av avsnittet "6.1. Jordbruk och livsmedel", där jag skrev om Grata-potatis. På 1970-talet granskade jag en rapport från Giftnämnden (en föregångare till Kemikalieinspektionen) om fenoxysyror. Jag hävdar bestämt att den på ett ovetenskapligt sätt avfärdade misstankar om att fenoxysyror (mer kända som Hormoslyr eller Agent Orange) orsakat missfall. Deras främsta "bevis" var att sådana skador inte var kända på människor sedan tidigare. Med den inställningen kan man aldrig finna något nytt. Jag läste då också en tidningsartikel med intervju av en forskare, som skulle undersöka orsaken till att många renar fått missfall. Han sade att undersökningen kommer att fria fenoxysyrorna, innan undersökningen hade gjorts.

På 1970-talet måste många forskare på lägre nivå söka forskningsanslag en gång om året, och var därmed väldigt utsatta. Nu söker de forskningsanslag i samband med utlysningar. Många forskare söker idag pengar flera gånger om året. Att skriva en enda ansökan tar ofta veckor i anspråk. Professorer och docenter däremot har sin fasta tjänst och kunde på 1970-talet forska med vad de vill, så länge forskningen bara kräver deras egen tankemöda. Men nu är det systemet till stor del borta. Att vara docent eller professor leder inte automatiskt till att man har avlönad tid för att forska. Den

mesta forskningen kräver betydligt mer, t.ex. experiment, opinionsundersökningar, intervjuer och sådant kostar betydligt mer. Därmed är även deras forskning beroende av att någon beviljar anslag.

Gör ett tankeexperiment: Antag att någon har kommit på ett piller som gör människor varaktigt friska och presenterar sin uppfinning för ett stort läkemedelsföretag. Skulle företaget köpa patentet, tillverka det och sälja pillret till hela världens befolkning? En del skulle nog svara ja. Tänk vilka vinster företaget skulle göra genom att sälja pillret till alla! Nej, jag menar att företaget möjligen skulle köpa patentet, men inte för att tillverka pillret. När alla i hela världen ätit sitt piller, så behövs inga mediciner mer och läkemedelsbolagen kan slå igen. Jag håller inte med dem, som säger, att företagen bara tänker kortsiktigt. Det stämmer ofta men inte alltid. De är också intresserade av sin långsiktiga överlevnad.

Hur borde det då vara? Forskare vid universitet och högskolor ska få sina **löner och forskningsanslag av staten** via olika styrelser bestående av personer med stort kunnande. Högsta prioritet måste sådan forskning ha, som bidrar till att bättre tillgodose människors behov inom ramen för naturens begränsningar. Därefter ska både grundforskning och annan forskning, som inte skadar människornas möjlighet att även i framtiden leva på denna jord, kunna bedrivas. Det betyder t.ex. att forskning för att ta fram mer fossila bränslen inte får forskningsanslag. Sådan historisk forskning, som strävar efter att söka orsakerna bakom olika historiska händelser och ta fram både fördelar och nackdelar med olika historiska företeelser är fördelaktig, då den kan bidra till att finna fredliga lösningar på olika svårlösta konflikter. Exempelvis litteraturforskning bör beviljas anslag, även om den inte ger någon direkt nytta, eftersom den inte innebär någon skada heller, åtminstone om det inte blir stor brist på resurser. Att pengar inte behöver bli begränsande tar jag upp i kapitlet "9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet", avsnittet "9.1. Statliga satsningar och kontroll och begränsningar av kapitalflöden", som är något helt annat än den gröna nya giv EU talar om. Ytterst måste folket, normalt via regering och riksdag, avgöra svåra fall.

7.6. Fritid

Barnens möjligheter att delta i olika fritidsverksamheter måste förbättras väsentligt. **Fritidsgårdar** som har stängts **måste åter öppnas** med tillräckligt med personal. De som vill delta i idrottsverksamhet, frivillig musikundervisning, vandringar med övernattnings i naturen eller annan organiserad föreningsverksamhet, måste kunna göra det **även om föräldrarna inte har gott om pengar**. Samhället måste se till att stödja sådan verksamhet. Det måste finnas idrottsplatser, lekparkar och naturområden nära där människor bor, så barnen själva kan leka och utöva både organiserad idrott och spontanidrott. Samhället ordnar idag vandringsleder, vindskydd för övernattnings med toalett, vatten och eldstad. Det är bra och det måste man fortsätta med och det behöver ordnas på fler ställen, så även små barn orkar gå från hållplatser man kan nå med kollektivtrafik. **Enkla rastplatser med toalett och vatten** bör ordnas på fler ställen både längs vandringsleder och cykelvägar. **Lokala kulturhus** eller vad man ska kalla dem bör finnas både i stadsdelar, byar och mindre samhällen runt om i landet, där både ungdomar, vuxna och äldre var för sig eller tillsammans kan träffas för både föredrag, diskussion och spontan samvaro. Det bör även finnas personal, kopiator och enkel köksutrustning. **Studieförbunden** måste få sådana anslag att de kan ordna kurser med låg deltagaravgift. Kommunerna måste ha i uppgift att tillhandahålla lämpliga lokaler, som föreningar kan hyra till låga avgifter. Det behövs många fler anställda inom fritidsverksamhet. De skolbarn, som behöver, måste kunna få plats på skolans fritidsverksamhet, tills någon förälder är hemma.

7.7. Socialtjänst

Socialtjänsten är kraftigt **underbemannad**. Den måste förstärkas, så barn, ungdomar och vuxna, som har sociala problem får den hjälp de behöver. Barn och ungdomar som riskerar att dras in i kriminalitet eller som har psykiska problem eller ätstörningsproblem eller missbruksproblem eller en

kombination måste få effektiv hjälp. Det behövs mer personal och personalen måste få vidareutbildning, så de har tid, kunskap och förmåga att ge rätt hjälp, som just den personen behöver. Det gäller att samverka med skolpersonal, fritidspersonal, fältassistenter och vid behov poliser. Kanske behöver barnet/ungdomen en assistent, som finns med i skolan, kanske någon assistent eller annan person som håller kontakt på fritiden. Kanske behövs lägerverksamhet på en del helger och lov. Kanske behövs omhändertagande i HVB-hem (Hem för Vård och Boende enligt socialtjänstlagen) eller fosterfamilj. Det har varit ett **flertal skandaler** kring HVB-hem. En femåring rymde och drunknade. En ung flicka, som ville vara kvar hos sin fosterfamilj tvingades till ett HVB-hem, där hon utsattes för våld, hot och övergrepp. Personal i socialtjänsten måste lära sig att inte vara prestigebounden, utan kunna ändra sig och rätta till det som blev fel. Företag som drivs av vinstintresse ska inte få förekomma inom socialtjänsten för HVB-hem och liknande. Offentligt driven verksamhet, socialtjänst, HVB-hem med mera måste ha **barnets bästa för ögonen och verkligen lyssna på barnet**. Det är naturligtvis stora svårigheter att avgöra om ett barn ska omhändertaras eller inte, om det ska placeras i ett fosterhem eller inte, i ett HBV-hem eller inte och i så fall vilket fosterhem eller vilket HVB-hem. Det kan bli fel vare sig man ingriper för mycket eller för lite. Därför är det viktigt med tid till eftertanke, att lyssna på alla berörda, att **ta till sig nya kunskaper**. I radioprogrammet Vetenskapsradion Hälsa 2021-11-12 talade man om en behandlingsmetod, som tydligen har fungerat bra. Den ungdom, som strular, får bo hos en resursfamilj, där en vuxen på heltid finns tillgänglig, samtidigt som ungdomen deltar i olika behandlingar hos psykolog och andra experter. Då har ungdomen frihet i en ny miljö under förutsättning att hen deltar i de olika behandlingsprogrammen. För att det ska fungera och att fler ska ställa upp som resursfamilj krävs att den vuxne får lön även i glappet mellan två sådana placeringar av ungdomar. För de 30 %, där den metoden inte fungerar, är det viktigt att ungdomar på institution inte får tillfälle att lära sig nya brott av andra ungdomar. Det är viktigt att lära av dem som utvecklar lyckade metoder.

Hasselarörelsen började 1969 och hade enligt en utvärdering på 1980-talet mycket bättre resultat än andra behandlingshem. 73 % missbrukade inte längre. När det gällde missbruk, sysselsättning och kriminalitet visade sig signifikanta positiva förändringar. Den sociala funktionen hade förbättrats för 82 %. Jag hörde talas om att man gjorde fjällvandringar och då var man tvungen att vara solidarisk för att klara sig långt ute i ödemarken. Senare har Hasselarörelsen anklagats för övergrepp och kränkande behandling. Jag vet inte vad som stämmer, men det gäller att lära sig av det som fungerat bra, och se till att undvika sådant som varit dåligt.

7.8. Kultur

En del har sagt att det måste råda **frihet i kulturlivet, broderskap i det ekonomiska livet och jämlikhet i rättsväsendet**. I stället för broderskap borde vi säga syskonskap eller solidaritet. Vad innebär då frihet i kulturen? Det gäller både frihet att **utöva och att ta del av**. För att alla ska ha möjlighet att ta del av kultur gäller att man fortsätter ha bibliotek med avgiftsfri utlåning, att priserna på biljetter till teater, konserter med mera inte är högre än att folk har råd. Det förutsätter ofta stöd från samhället för att kulturarbetarna ska ha en rimlig lön att leva på. Ska då friheten vara obegränsad så konstnären, författaren, artisten eller liknande får säga, skriva, måla vad som helst? Det får inte allvarligt skada, t.ex. måste det fortsätta vara förbjudet att uppmana till våld mot eller rentav mord på någon. Däremot måste konst få provocera, även om en del lättkränkta känner sig kränkta. Jag vet inte om den så kallade gangsterrappen uppmanar till misshandel eller mord, men en del påstår det. I så fall borde sådana texter förbjudas. En del menar att alla förbud är förkastliga, men det är ett mått av **hyckleri**. Under Vietnamkrigets dagar spelade Jan Hammarlund en låt med texten "Brinn du djävla stjärnbaner ..." till samma melodi som den svensknationalistiska sången "Flamma stolt mot dunkla skyar ...". Den sången förbjöds, grammofonskivorna med den sången beslagtogs och förstördes innan jag hann köpa en. Jag minns inte att de stora tidningsdrakarna protesterade mot detta flagranta ingrepp mot den konstnärliga friheten. Den låten var en protest mot USA:s

våldsutövning, terrorbombningar. Rapplåtar, som sägs glorifiera skjutningar och annat våld, prisas av kultureliten. Jag kallar det hyckleri.

Lars Wilks, som tragiskt omkom i en bilolycka, hade skapat ett fantastiskt sagoslott, en klätterställning eller vad man vill kalla drivvedsskulpturen Nimis. Många i kultureliten fördömde detta svartbygge, och ville att det rivs. När han långt senare ritade den så kallade rondellhunden, hyllades han som en yttrandefrihetsförkämpe. Jag tycker inte han kämpade för yttrandefrihet. Han använde yttrandefriheten för att håna och provocera en utsatt grupp, med det tråkiga resultatet att en del galningar utförde attentat. Man kan fråga sig om det är hets mot folkgrupp. Om han istället hade ritat en gris med ett manshuvud med kippa på huvudet och håret i skruvlockar, skulle samma kulturelit fördömt honom som antisemit och inte talat om yttrandefrihet. Någon har påstått att han också ritade något liknande, men i så fall har den massmediala kultureliten förtigit ner det, förmodligen för att inte avslöja sitt eget hyckleri i så fall.

Ett annat gränsfall är Adolf Hitlers bok: "Mein Kampf". Den lär inte vara lätt att få tag på, finns troligen inte hos bokhandlare eller på bibliotek. En kamrat, som har läst den, rekommenderade att läsa den för att se hur galet Hitler resonerade. Jag tycker det låter vettigt, även om jag själv inte läst den, men det betyder att den inte bör förbjudas.

Kulturen bör vara fri, men vissa gränsdragningsproblem kan vara svåra. En annan fråga är finansiering för kulturutövare. Om samhället inte stöder kulturutövare blir kulturen helt **kommersialiserad**, vilket vore **förödande**. **Basinkomst**, även kallad medborgarlön, vore bra, men det vore bra med komplettering för kulturutövare, så de kan leva med trygg ekonomisk ersättning

7.9. Massmedier

Många talar om vikten av fria medier i en demokrati. De missar det faktum, att det **inte finns några helt fria massmedier**. Massmedier är alltid beroende av dem som betalar löner och andra omkostnader. Det kan vara i huvudsak tre grupper: stora företag eller andra kapitalintressen (oftast via annonser), läsare (prenumerationer och lösnummerförsäljning) och det offentliga oftast staten (oftast statligt presstöd). Sedan önskar man naturligtvis att journalisterna skildrar verkligheten på ett sanningsenligt och korrekt sätt. Vi kan inte utesluta, att journalisterna skildrar verkligheten sanningsenligt, men vi kan inte heller utesluta, att massmedierna anpassar sig efter att vara finansierarna till lags. Om medier blir alltför beroende av statsstöd, kan man befara att medier drar sig för att granska de politiska makthavarna för hårt. Om medier blir alltför beroende av stora kapitalintressen, kan man befara att medier drar sig för att granska företags agerande för hårt och särskilt drar sig för att ifrågasätta det ekonomiska systemet. Ur demokratisk synpunkt vore väl beroende av läsarna bäst, men om en dagstidning ska bekostas helt av läsarna, skulle den bli så dyr, att de flesta knappast har råd. Dessutom skulle sådana medier kunna dra sig för att ifrågasätta fördomar, som kan finnas bland allmänheten.

I slutet av kapitlet "3. Grundläggande orsaker till kriserna" beskrev jag flera olika sätt där nyhetsmedier återger nyheter på ett mycket vinklat sätt och hur de stoppar insändare, som är känsliga för åsikterna hos dessa medier. Det gäller till exempel klimatfrågan, utrikesfrågor och det ekonomiska systemet. Ibland framförs felaktiga uppgifter, ibland förtigs viktiga fakta. Det finns ingen anledning att här upprepa det jag skrev i det kapitlet.

Om en regering med de åsikter, som framkommer i detta häfte, lyckas vinna val och komma till makten, kommer den med största sannolikhet utsättas för en gigantisk förtalskampanj. Det kan mötas med en **statlig tidning, statlig radio- och TV-kanal** eller folkrörelsedrivna massmedier. Det gäller att föra ut vad som faktiskt görs och varför samt att sanningsenligt rapportera nyheter om vad som händer i Sverige och i världen i övrigt. De som anställs där ska vara journalister, som omfattar

värdegrunden om alla människors lika värde, demokrati, och som inser att vi därför inte kan leva som nu på andra människors bekostnad, eller med andra ord inte kan leva som, om alla på jorden skulle leva så, skulle kräva ungefär 4 jordklot. De får heller inte ha fördomar och tro att det ekonomiska system, som nu dominerar i Sverige och i större delen av världen, vore en naturlag. De får inte ha en sådan fördom angående människors förmåga, att de utesluter att människor kan skapa ett nytt ekonomiskt system, som tillgodoser människors behov inom ramen för naturens begränsningar. De måste ha ett sådant **sanningspatos**, att de undersöker hur saker förhåller sig och inte godtar andra nyhetsbyråers och nyhetsmedias uppgifter utan att själva kontrollera uppgifterna. Det är mycket **viktigt att de inte är jasägare**, som alltid säger ja till allt vad regeringen gör, utan att de är beredda att kritiskt granska makthavare även deras ledare. Man ska naturligtvis inte kritisera för kritiserandets skull, men hjälpa till att hindra att den nya regeringen sviker sina löften. Det är inte märkvärdigare än att Klimatpolitiska rådet har i uppgift att kritiskt granska regeringens klimatpolitik. Klimatpolitiska rådet har dock en begränsad uppgift att granska om de åtgärder som vidtas räcker för att uppnå de mål regering och riksdag satt upp, och inte granska om målen är förenliga med Parisavtalet om klimatet. Dessa nya statliga massmedier ska ha i uppgift inte bara att granska om makthavare följer sina vallöften utan om de åtgärder som vidtas lever upp till den värdegrund jag nämnde ovan.

En sådan statlig tidning ska också ha en annan viktig uppgift. Allmänheten måste kunna föra fram synpunkter. Det måste vara **flera insändarsidor**. Tre typer av insändare ska prioriteras: Dels insändare som har invändningar mot något som står i tidningen. Dels insändare som har invändningar mot åtgärder regering och riksdag vidtar. Dels sådana insändare, som skickats till andra tidningar, men som stoppats av dessa tidningar. Det senare blir en press på andra tidningar, som av politiska skäl stoppar insändare. Den statliga tidningen ska naturligtvis ange vilken tidning, som stoppat insändaren. Naturligtvis ska tryckfrihetsordningen gälla även för insändare i denna tidning. Det betyder att det inte är tillåtet med hot om våld, förtal, hets mot folkgrupp eller uppmaning till brott. Det ska vara så många som jobbar med insändaravdelningen, att de hinner svara alla personligen, om de beslutar att inte publicera en insändare. Insändare med frågor till makthavare ska få svar. Insändare, som kritiserar den statliga tidningen eller regeringen ska tas på allvar och få svar från insändaravdelningen, vare sig tidningen meddelar att man själv hade fel och insändarskribenten rätt eller att man förklarar varför tidningen tycker att insändarskribenten har fel. Insändarskribent, som blir kritiserad ska ha rätt att svara så länge den inte bara upprepar samma argument som hen tidigare skrivit i den aktuella debatten. Det betyder att en debatt mellan två personer kan hålla på tills den ena inte har något mer att tillföra.

7.10. Post och tele

Post och tele **måste fungera lika bra som före privatiseringen**. Posten ska återtas i statlig regi, och alla anställda inom PostNord erbjudas anställning inom det återstartade Postverket. De utlämningsställen och inlämningsställen för paket, som nu finns i livsmedelsaffärer, tobaksaffärer och liknande kan fortsätta om det fungerar bra både för personal och kunder. Om inte det fungerar så måste Posten öppna nya postkontor. De gula postlådorna ska tömmas fler gånger, och brev ska delas ut varje vardag. Posten behöver ha mer personal än PostNord har idag, så postdistributionen fungerar lika bra, som på det gamla Postverkets tid. Efterhand som järnvägstrafiken förbättras ska det åter bli möjligt att lägga brev på en gul postlåda vid järnvägsstationen strax innan sista nattåget avgår, så att brevet dagen därpå delas ut i nästan hela landet i samma utsträckning som på gamla Postverkets tid.

Penningöverföringar ska kunna fungera på flera sätt: swish, bankgiro och postgiro både via internet och via brev. Postgirot ska åter fungera lika bra som förr. Det betyder att en person, som har postgiro, lägger ett kuvert med betalorder på gul postlåda före tömning dag 1. Dag 2 kommer kuvertet till Postgirokontoret och bokförs. Dag 3 får både den som skickat pengarna och den som får

pengarna ett besked med summa och från vem och till vem och vad det gäller. Beskedet kommer via brev eller om kunden föredrar det via e-post eller sms.

Telefon och bredbandstrafik ska återförstatligas och fungera lika bra som förut. När det uppstår fel, ska man kunna ringa Televerkets felanmälan och inom några få minuter få tala med en person. Det ska finnas tillräckligt med personal i telefonväxeln och tillräckligt med reparatörer så felet kan vara åtgärdat inom en eller ett par dagar som förr men helst samma dag. Det ska inte få ta veckor vilket händer ibland idag. Personal, som idag arbetar som telefonförsäljare och försöker pracka på människor sådant de inte behöver, ska istället omskolas på statens bekostnad till att bli serviceinriktade och arbeta på felanmälan eller annan verksamhet som behövs för en rättvis klimatomställning. De skulle också kunna omskolas till att jobba i telefonväxlar, så folk som ringer till myndigheter relativt snabbt ska nå en människa istället för att under timplång väntan eller längre höra en förinspelad röst säga "vi tar strax emot ditt samtal".

Telebolag tvingar nu fram ett avskaffande av de gamla ledningsnäten så man blir beroende av trådlös överföring. Kunder tvingas gå med på det genom hot om att det blir mångdubbelt dyrare att gå över till trådlös dataöverföring senare. Jag har inte upplevt att internetanslutningen blir bättre, snarare har jag fått en känsla av att det är något oftare som anslutningen inte fungerar, men jag har inte fört statistik på det. På TV-nyheter har personer i **glesbygden** ibland berättat om vilken **dålig mobiltelefonäckning** det är samtidigt som de gamla telefonledningarna kapats. Staten **borde pausa nedmonteringen av det fasta ledningsnätet**. Först måste man försäkra sig om att kommunikationen fungerar. Sedan behöver man utreda alla för- och nackdelar med det fasta ledningsnätet respektive de trådlösa kommunikationerna, inklusive hälsoeffekter av strålning, sårbarhet, funktion. Det måste utredas av oberoende forskare, som inte är eller varit knutna till telecom-bolag. Om utredningen med remissrunda visar att nackdelarna överväger ska man stoppa nedmonteringen av det fasta nätet, annars kan det fortsätta, men inte fortare än att det fungerar.

7.11. Vattenförsörjning och sophantering

Det är mycket viktigt att **minska vattenförbrukningen och minska mängden sopor**. Både av dessa skäl och för att det är mycket viktigt för människor att vattenförsörjning och sophantering fungerar, ska det vara i offentlig regi, vilket det också är på de flesta håll i Sverige. Det borde skrivas in i grundlagen, så inte nyliberalextrema kommunalpolitiker tillåts sälja ut sådant. Efterhand toaletter omvandlas på det sätt jag beskrivit i avsnittet "6.11 Avlopps- och avfallshantering" i kapitlet "6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet" kommer vattenförbrukningen i hushållen att minska kraftigt. Man måste också använda vattensnål teknik i tvättmaskiner och duschmunstycken m.m. och vattensnålt levnadssätt. De verkligt stora vattenförbrukarna är vissa industrier. De måste pressas att använda så energisnål och vattensnål teknik som möjligt utan att åsidosätta hygienkrav och liknande. Om det är produkter, som egentligen inte behövs, som kräver mycket vatten, måste sådan produktion motverkas och om så behövs förbjudas.

Med de åtgärder, som beskrevs i avsnitten "6.10. Återanvändning, materialåtervinning, cirkulation" och "6.7. Industri" i kapitlet "6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet", kommer den mängd sopor som inte återvinns att minska kraftigt.

7.12. Kollektivtrafik för personer och godshantering

Denna rubrik har jag med här, eftersom den är en del av offentlig service, offentliga tjänster. Annars har jag beskrivit det ganska utförligt i avsnittet "6.6. Transporter av varor och tjänster" i kapitlet "6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet". I avsnitten "6.1. Jordbruk och livsmedel" och "6.9. Handel" i samma kapitel finns också kompletterande förklaringar till varför det går att kraftigt minska transportbehovet. I avsnittet "6.6. Transporter av varor och tjänster" har jag också pekat på att **järnvägsunderhållet, men helst också tågtrafiken måste återföras i offentlig regi**.

SJ måste återigen bli hela svenska folkets järnväg. Även om all tågtrafik drivs av SJ, är synpunkter från regioner, det som förr kallades landsting, och kommuner viktiga för att samordna all kollektivtrafik och få med lokala och regionala behov. Busstrafiken bör drivas i offentlig regi, men det är nödvändigt med samordning och samarbete så byten mellan olika kollektiva trafikslag fungerar smidigt. Ett för hela landet gemensamt biljettsystem är viktigt för att underlätta kollektivt resande. I avsnittet "6.6. Transporter av varor och tjänster" tog jag också upp viktiga aspekter på hur godshanteringen ska fungera. Tilläggas bör att på en del ställen har kommunala politiker sålt ut hamnverksamheten till privata multinationella bolag. För några år sedan skapade det enorma problem i Göteborgs hamn, då företaget bar sig totalt oansvarigt åt som arbetsgivare, struntade i olika lagar, vägrade förhandla med Hamnarbetarförbundet. Sådana bolag har inget i Sverige att göra. De måste slängas ut och hamnverksamheten överförs i offentlig regi. De offentliga arbetsgivarna måste naturligtvis åläggas att följa sitt ansvar enligt arbetsmiljölagen och andra lagar. Det finns flera exempel på trafikbolag, som för att tjäna pengar försämrar arbetsvillkoren. Ibland lyckas arbetarna genom sammanhållning, strejk eller hot om strejk förhindra sådant, ibland inte. Politiker borde omgående säga upp avtal med sådana oseriösa företag, men på några få års sikt bör som sagt all kollektivtrafik återföras i offentlig drift. All personal, som arbetar med den konkreta verksamheten i sådana bolag, ska erbjudas fasta tjänster i offentlig kollektivtrafik.

7.13. Tillsynsmyndigheter, arbetsmiljö, konsumentskydd, miljöskydd m.m.

Olika tillsynsmyndigheter såsom till exempel Naturvårdsverket, Arbetsmiljöverket, Konsumentverket behöver förstärkas, men också få tydliga instruktioner att värna människor och miljö före företags vinstintressen. De har gjort mycket bra, men det har också kunnat bli fel ibland. Arbetsmiljöverket gjorde ett stort fel, när det avfärdade omsorgspersonalens och dess skyddsombuds krav på skyddsutrustning. Jag hade som skyddsombud för många år sedan stor nytta av Arbetsmiljöverket, när vi hade problem på vår skola, och jag tror att Arbetsmiljöverket ofta varit bra. Det är viktigt att myndigheten i ännu högre grad än hittills har arbetsmiljölagens krav som rättesnöre och låter det gå före företags vinstintressen.

En växande grupp människor, ofta unga personer, har **mycket osäkra anställningsvillkor**. Till exempel de som cyklar runt med mat till folk lär ofta få betalt bara för de uppdrag de utför och inte för väntetider mellan uppdragen. En del andra arbeten kan vara så man får besked via sms om att arbetsgivaren (arbetsköparen) vill att man ställer upp med kort varsel, och man vet aldrig när det kommer sms. Med andra ord är det för sådana omöjligt att planera någon fritid. En sak är att vikariebehovet kan bli stort, om många är sjuka, och då försöker man ringa in någon som kan vikariera, ibland används "vikarier" utan att man vikarierar för någon speciell person. Timanställningar förekommer för att utjämna toppar i arbetsbelastningen, när man vet att arbetsbelastningen varierar över tid. Företag och offentliga verksamheter måste klara sådana variationer i arbetsbelastningen med fast anställda. Ingen ska behöva arbeta som vikarie i åratal. Man behöver både fler fast anställda i ordinarie bemanning och fast anställda vikarier, som kan rycka in på ett begränsat antal avdelningar och som om ingen är frånvarande fungerar som extra personal på något ställe. De ska liksom andra fast anställda ha fastställda arbetstider. Det är klart att arbetsledningen ska kunna fråga en anställd, om hen möjligen kan ta ett extra vikariat eller jobba över, om någon kollega blivit sjuk eller det blivit extra mycket att göra, och om de fast anställda vikarierna inte kan. Däremot får det inte finnas något hot, varken uttalat eller underförstått, om att riskera sin anställning, om man inte kan jobba extra. Delade turer, att arbeta långa dagar med några timmar mellan passen, borde inte alls få förekomma. Särskilt allvarligt om bussförare, taxiförare eller lastbilschaufförer har delade turer. Det innebär faktiskt ett dödligt hot i trafiken. Lagar behöver skärpas och Arbetsmiljöverket ska ha ansvar för att se till att arbetsmiljölagen följs.

Konsumentverket har troligen gjort en hel del bra, men ofta varit för **tandlös mot storföretag**. Ett exempel på ett dåligt beteende från när det var nytt i början på 70-talet. Jag skulle för en kamrats räkning köpa ett visst preparat, naturmedicin, i någon hälsokostaffär. Det fanns flera hälsokostaffärer i den staden och jag ringde runt. Samtliga förnekade kännedom om produkten. När jag ändå skulle köpa mat i en hälsokostaffär, tittade jag även efter denna naturmedicin. När jag var ensam kund i affären, berättade föreståndaren att han visst sålt denna produkt tidigare, vilket han förnekat i telefon, men att Konsumentverket med omedelbar verkan dragit in preparatet. Jag gick senare in på det nyinrättade Konsumentverket och bad att få se deras offentliga handlingar. Jag fick bläddra igenom två pärmar. Jag hade inte tid med en strikt vetenskaplig undersökning, men fann att ungefär en tredjedel av ärendena gällde hälsokostbranschen. Där hade Konsumentombudsmannen i de flesta fall själv tagit initiativ, och det gällde så kallad naturmedicin. Beslutet var då omedelbart förbud. Hälsokostaffärer fick inte sälja produkter, som påstods vara bra mot vissa sjukdomar. Övriga två tredjedelar gällde allt möjligt, t.ex. köttbullar, bilar. Där kom initiativet från missnöjd kund eller konkurrent. Då sade Konsumentombudsmannen ungefär, att så får man inte bedriva reklam, jag ska meddela dem att de vid nästa reklamkampanj ska ändra formuleringarna. Några omedelbara förbud handlade det inte om här. Några år senare tilläts dessa preparat i hälsokostbranschen, men de fick inte kallas naturmedicin utan naturmedel och det fick inte stå något om vad de ansågs vara bra för. Ett preparat, som min Mamma trodde var bra för blodet, fick åter säljas, men det stod inget om vad vissa ansåg det vara bra för. Däremot stod det en sådan typisk reklamslogan, som kunde stå på alla möjliga produkter, nämligen "friskt som ett källsprång". När man öppnade burken luktade det mycket illa. Jag vet inte om dessa naturmedel verkligen var bra eller inte, mer än att en del personer upplevde att de mådde bättre med dem. Jag tycker det är uppenbart att Konsumentombudsmannen gick läkemedelsindustrins ärenden. Se även avsnittet "7.1. Sjukvård och friskvård" ovan i detta kapitel "7. Ändringar och kompletteringar av offentliga tjänster". (Beträffande hur reklam borde hanteras läs mer i avsnitt "9.13 Vad styr produktionen, behov eller vinstintresse" sista stycket.)

Naturvårdsverket har sagt mycket bra om att transportbehovet och bilismen måste minska för att klara klimatet. Tyvärr har **inte de styrande lyssnat** på statens egna experter när det gäller miljö och klimat. Se vidare avsnittet "6.6. Transporter av varor och människor" i kapitlet "6. Omställning av vår produktion och konsumtion till hållbarhet".

7.14. Tullen

Före EU-inträdet hade Sverige **ganska bra kontroll** på våra gränser, men i och med EU-inträdet 1995 tvingades Sverige drastiskt minska tullkontrollen. Det smugglades naturligtvis en hel del även före dess, men inte alls i samma omfattning som nu. Därmed har det kommit in enorma mängder vapen, alkohol, narkotika och mycket stöldgods förs ut ur landet. Minns vilka politiska riksdagspartier, som då i folkomröstningen 1994 var för EU-inträde (M, L, C, KD och S), medan MP och V liksom miljörörelsen och flera andra folkrörelser var mot. **Tullen behöver verkligen förstärkas** med betydligt mer personal och hundar, som kan leta efter t.ex. narkotika. Tullen behöver ständigt vara närvarande vid alla gränspassager. Tullen behöver också få utökade befogenheter så de får stoppa stöldgods på väg ut ur landet. Tullen måste också få utökade befogenheter, så de får göra stickprovskontroller, kontroller utan konkret misstanke. Tullpersonal med lång erfarenhet har ofta bra på känn var det är bra att kontrollera, även om deras känsla inte håller juridiskt som konkret misstanke. Om tullen får göra och får resurser att göra betydligt fler kontroller, kommer de också att hindra mer av det som bör stoppas. Det är klart att de ibland kontrollerar sådant fordon, som inte har något förbjudet, men då är det bara att släppa in fordonet efter kontroll.

7.15. Rättsväsende, polis, domstolar, kriminalvård

I slutet av kapitlet "3. Grundläggande orsaker till kriserna" i början av detta häfte tog jag upp **orsaker bakom brottsligheten** bland annat nedskärningar inom skola, fritid, socialtjänst, psykvård och tull. Vad man ska göra åt det behandlar jag i andra avsnitt i detta kapitel "7. Ändringar och

kompletteringar av offentliga tjänster”. Den höga arbetslösheten och därmed svårigheten att på laglig väg få en dräglig tillvaro handlar hela detta häfte om. Med en rättvis klimatomställning kan man ordna meningsfullt arbete och försörjning åt alla. Poliser säger ofta att för att få bukt med brottsligheten krävs att hela samhället samverkar, men det lyssnar inte högerpartierna på. I detta avsnitt ska jag ta upp vilka repressiva åtgärder som behövs.

Polisen har liksom så mycket annan offentlig verksamhet **utsatts för kraftiga nedskärningar** och är därför kraftigt underbemannad. Visst är det bra att man utbildar fler poliser, men det behövs ännu fler. Det är också bra att polisen med hjälp av fransk polis kunde avlyssna kriminellas telefontrafik och därmed har burat in flera skurkar. Tyvärr slutar inte skjutandet, eftersom unga brottslingar tävlar om att fylla de tomma platserna, eftersom man inte gjort något åt det förebyggande arbetet.

Många kriminologer säger att längre fängelsestraff inte avhåller kriminella från att begå brott. Det kan nog stämma, men jag håller ändå med om att det kan behövas **längre fängelsestraff**. Rabattparagrafen (BrB 26:2, Brottsbalken 26 kapitlet, §2) reagerade jag mot redan när jag var nämndeman 1989-91. Jag diskuterade saken med en domare, som blev mycket upprörd, när jag kallade det för rabatt. Men det är precis så det fungerar. Om en person har begått flera brott, så blir fängelsestraffet betydligt kortare än om man skulle ha adderat straffvärdet var vart och ett av brotten. Under fängelsetiden kan den dömda inte begå nya brott, såvida han inte har tillgång till telefon och internetuppkopplad dator. Ibland framkommer att kriminella under tiden i fängelse av andra i **fängelset lär sig nya sätt att begå brott**, att tiden i fängelse helt enkelt blir som en högskola i brott. Om en person sitter och ruvar på hämnd, kan han bli ännu farligare när han släpps ut. Hur tiden i fängelse används är avgörande.

Inget barn föds till brottsling, utan en person blir det på grund av en massa saker som händer. Inte alltid, men ofta har brottslingar haft en besvärlig uppväxt. För att den dömda, när hen kommer ut efter avtjänat straff inte ska begå nya brott, måste tiden i **fängelse** användas för att se till att hen ändrar inställning och blir en fungerande medmänniska. Ofta kan djupgående **psykoterapeutisk behandling** vara mycket bra. Sådan tar ofta lång tid, många år. Sådan behandling kan vara så jobbig, att personen frestas hoppa av den, om vederbörande inte tvingas. Därför behövs ofta långa fängelsestraff. Det krävs mycket personal, särskilt många väl utbildade psykologer. Den intagne måste förstå sin bakgrund, varför hen hamnat på brottets ban och hur hen ska kunna bli en fungerande medmänniska. Grova brottslingar ska inte få ha fri tillgång till telefon, internetuppkopplad dator. Brev både in- och utgående måste öppnas och läsas av personal och telefonsamtal måste noga avlyssnas, så nya brott inte kan planeras. De ska inte få ha kontakt med vem som helst varken innanför eller utanför fängelset. 2/3-frigivning ska bara få förekomma om de skött sig exemplariskt.

När en person efter avtjänat straff släpps ut ur fängelset, måste ett antal åtgärder vidtas så hen inte återfaller i brott. Man måste ordna så vederbörande har en vettig verksamhet, arbete eller studier. Om det är en gängkriminell bör han ha fotboja under flera år, så polisen ständigt kan ha kontroll på var han befinner sig. Därmed blir det lite svårare för personen att begå nya brott. Om personen inte har något bra sammanhang att återvända till, bör man se till att vederbörande flyttar till annan ort för att börja ett nytt liv. Om den frisläppte däremot har en bra familj att återvända till som kan hjälpa honom att inte begå nya brott, bör han få komma dit.

Det gäller att använda sådana metoder som fungerar. Det påstås att metoden, som kallas ”sluta skjut” och som använts i Malmö, har bidragit till väsentligt minskning av skjutandet i Malmö. Det borde troligen vara något att ta efter på andra håll. Kvarterspoliser verkar bra, och bör återskapas på många håll, liksom gott samarbete med lokalbefolkningen och dess självorganisering. I en förort hade föräldrar organiserat läxhjälp för 25 barn. Det hade vuxit till att omfatta 500 barn. Sådant samarbete

kan bidra till att minska rekryteringen till kriminella gäng. Samhället måste stödja sådan verksamhet på olika sätt, t.ex. tillhandahålla gratis lokaler.

När jag i kapitlet "Grundläggande orsaker till kriserna" skrev om brottslighet tog jag upp att gängkriminaliteten finansieras huvudsakligen genom försäljning av narkotika. Det har förekommit en debatt om legalisering av narkotika för eget bruk. Det viktigaste argumentet brukar vara att det är fler som dör av överdoser i Sverige än i många andra länder. En legalisering skulle innebära att de som finansierar gängkriminalitet och skjutningarna, ofta personer med höga inkomster, skulle gå fria. Moderatledaren vill inte höra talas om att det ofta är välbärgade personer som finansierar skjutningarna, det han med visst fog kallar terrorism. Det går att ha två bollar i luften samtidigt. Lagen bör ändras så att den som **söker hjälp mot narkotikamissbruk** och underkastar sig behandling ska **slippa straff**. För alla **övriga som innehar narkotika** för eget bruk, eller som köper narkotika, och därmed **finansierar** sådan terrorverksamhet, som **gängkriminalitet** och skjutningar utgör, alltså är medskyldig till mord, ska **straffas hårt**, både höga böter och fängelse. Sådana åtgärder tillsammans med bättre tullkontroll, bättre skola och mycket mer, som jag beskrivit måste till för att bekämpa den grova brottsligheten.

Ett dubbelmord i Linköping klarades upp många år därefter med hjälp av dna-spår och släktforskare. Därefter har man meddelat att släktforskning för att lösa brott inte ska vara tillåtet. Idiotiskt! Det borde absolut vara fullt tillåtet att använda dna-spår i kombination med släktforskningen. Polisen måste kunna ta dna-prov på alla som på något sätt är misstänkta för allvarligt brott.

Personer, oftast män, som **hotat, våldtagit eller misshandlat dåvarande eller tidigare fru**, sambo eller annan person, som han har eller har haft en **nära relation** till, måste betydligt lättare än idag kunna dömas till kontaktförbud. Det borde innebära att han **tvungas flytta långt bort och ständigt bära fotboja med gps-sändare**. Han ska bara få vistas i kommun, som offret aldrig vill vistas i och det måste vara en buffertzona på minst ett par mil mellan tillåtet område för honom och det område där offret kan tänkas röra sig i. Rör han sig ut i buffertzonen, ska polis omedelbart gripa honom och han ska dömas till ett års fängelse. Därefter måste fortsatt gälla samma restriktioner med fotboja. En person som dömts till fängelse för misshandel av före detta sambo eller liknande, ska i fängelse tvingas till psykoterapeutisk behandling. Efter avtjänat fängelsestraff måste han tvingas flytta långt från brottsoffer, ha kontaktförbud och åläggas bära fotboja på samma sätt som ovan. På så sätt skulle troligen en hel del kvinnor räddas till livet varje år. Man lyckas nog inte rädda alla utsatta men många.

I TV-programmet Rapport 2021-12-06 berättades om en gymnasist, som utsatts för så kallat hedersbrott med misshandel och dödshot. För att skydda henne låste de in henne på ett Sis-hem, som snarare borde kallas ungdomsfängelse, men hon stod inte ut med inlåsningen och rymde därifrån. Vid hedersförtryck, där en person utsätts för misshandel och/eller dödshot, borde det vara självklart att förövarna – alla i familjen och släkten, som utgör ett hot – tvingas flytta långt bort och bära fotboja på liknande sätt, som de brottslingar jag nämnt ovan. Dessutom behöver de ungdomar, som utsätts för hedersförtryck, få ordentligt stöd med bra familjehem eller dylikt.

Vid våldtäkt finns ofta inga vittnen, **ord står mot ord** och gärningsmannen frias ofta, eftersom det inte är ställt utom varje rimligt tvivel att den misstänkte är skyldig. Därmed frias många skyldiga och offret drabbas hårt. Om hon berättar om vad hon utsatts för kan hon till och med dömas för förtal. Offret döms i praktiken som en lögnerska och riskerar att närsomhelst utsättas igen. Det är fullkomligt orimligt. Det innebär att det är fritt fram att våldta, bara man gör det smart, så det inte finns bevis. Det kallar jag inte för ett rättssamhälle. Det motsatta, att alltid tro på den, som säger sig ha blivit våldtagen, vore naturligtvis orimligt, eftersom en del oskyldiga skulle dömas. Jag tycker att **bevisbedömningen** i stället borde vara **som i tvistemål**. Tvistemål kan gälla två personer som beskyller varandra för att vara skyldiga pengar. En domstol lyssnar då på båda parter och avgör vad

som verkar rimligast och dömer efter det. På samma sätt bör en domstol, då vittnen saknas, bedöma **vad som framstår som rimligast och döma därefter**. Det kan naturligtvis bli fel åt båda håll även där, men jag tror att det blir riktiga domar i betydligt större utsträckning, under förutsättning att de som ska döma verkligen lyssnar och inte har förutfattade meningar varken åt ena eller andra hållet.

Radioprogrammet Kaliber i P1 måndagen 2021-10-18 tog upp hur **kvinnor med skyddad identitet hade fått gps-sändare** genom Skatteverket, när de som hotat dem skickat paket. Därigenom har gärningsmannen kunnat få reda på kvinnans skyddade adress. En annan kvinna löste inte ut paketet från den hotfulle mannen, varpå paketet returnerades till honom med kvinnans adress påskrivna. Det måste bli mycket bättre kontroll. Den hotfulle mannen ska överhuvudtaget inte få skicka något till kvinnan, eftersom han skulle kunna smuggla med en gps-sändare. Även om han själv med mitt förslag tvingats flytta och ständigt bära fotboja med gps-sändare, skulle han ju kunna be någon annan skada kvinnan, om han lyckas ta reda på var hon bor. All hans kontakt med andra, telefon, sms, e-post, brev borde kontrolleras, så han varken själv eller via medhjälpare kan skada kvinnan. Om han trots allt lyckas sända en gps-sändare till kvinnan, ska han dömas till flera års fängelse. Hon ska i så fall få allt skydd hon behöver.

I ett TV-program om **metoo** berättade en kvinna, som varit polis, hur hon och andra **kvinnliga poliser** utsatts för sexuella övergrepp av manliga poliser. Hon försökte ta upp problemet med chefer, men möttes med misstro och avståndstagande. Till slut orkade hon inte utan slutade som polis. Jag tror att de flesta poliser är hyggliga och bra, men de rötägg som finns måste man ta itu med. Vi minns väl också historien om det polisbefäl, som kallades "kaptan klänning", och som pratade om hur man skulle motarbeta sexuella trakasserier, men själv gjorde sig skyldig till det. Han avsattes och dömdes för sina brott. Inom polisen, liksom inom andra yrken, uppstår det lätt en **tystnadskultur**, där man håller kollegor om ryggen. Detta är besvärliga problem som det gäller att ta itu med. Ledningen måste ta itu med en dålig kvinnosyn och med benägenheten att skjuta för tidigt. Visst finns det situationer, då polisen behöver skjuta, men det finns flera exempel på felbedömningar. Poliser behöver få möjlighet att på fortbildning diskutera igenom hur man ska agera i olika situationer. Man kan gärna ta hjälp av psykologer och liknande, men jag tror också att det finns tillräckligt många kloka kollegor för att det skulle kunna bli bra diskussioner, men högsta politiska ledningen behöver sätta ner foten.

Jag har vid olika tillfällen läst om **sparbeting** på i storleksordningen hundra miljoner för **sjukhus mitt under pandemin**. I en region ordnade regionledningen så arbetstiden och arbetsbelastningen ökade för under- och sjuksköterskor, medan ob-tillägget försämrades och lönen minskade med ca 4000 kr i månaden. Många slutade, varigenom vårdavdelningar stängde på grund av brist på personal. Dessutom skylldes ledningen på personalens kultur och protester. Det intressanta här är hur man bör hantera de ansvariga, om sådant görs. Jag hävdar att politiker och höga tjänstemän, som bär sig åt så att de försämrar för vårdanställda och därmed skrämmer bort personal, borde dömas för grov misshandel eller åtminstone **vållande till kroppsskada**. Det kan också bli fråga om **framkallande av fara**. Egentligen borde de också fällas för **vållande till annans död**. Att döma regionen till böter är kontraproduktivt, eftersom det bidrar till mindre pengar och mer nedskärningar. Det är de **ansvariga personerna som ska dömas**. När de styrande pekar ut personalens kultur som ansvarig, trots att personalen sliter så mycket de orkar och dessutom protesterar mot nedskärningarna och varnar för följderna, så hävdar jag att det är grovt förtal från de styrandes sida, som de borde dömas för. I avsnittet "7.1. Sjukvård och friskvård" i kapitlet "7. Ändringar och kompletteringar av offentliga sektorn" tog jag också upp de allvarliga förlossningsskador en del kvinnor får, framförallt beroende på bristande resurser, alltså nedskärningar. De ansvariga politikerna och höga tjänstemännen borde dömas till fängelse och skadestånd för grovt vållande till kroppsskada. **De som hotar att stämma barnmorskor** som sagt upp sig för otillåten stridsåtgärd, borde dömas för **grovt förtal**. Att tvinga någon att arbeta kvar på arbetsplats med usel arbetsmiljö, innebär slaveri. En del kanske kommer att

yra om att ett nytt styre fängslar politiska motståndare, men det rör sig faktiskt om brottslingar, som gjort stor skada för många människor.

Visste du att den vanligaste påföljden för den som **kör ihjäl någon** är villkorlig dom och böter? Det så kallade rättssamhället värderar **bilisters frihet, att få köra för fort**, få hålla för kort avstånd till framförvarande, få göra omkörningar, när sikten är skymd, och att i allmänhet få köra vårdslöst för att komma fram några sekunder snabbare, högre än **friheten för medtrafikanter att få leva**. Man kan också säga, att vissa kör så att det inte spelar någon roll om de kommer fram eller inte, men om de nu kommer fram, måste de absolut komma fram några sekunder snabbare. Man kan också säga, att en sådan bilist är beredd att döda, även om hen inte begriper det. Maximistraffet för vållande till annans död är två års fängelse och om det är grovt till sex års fängelse (BrB 3:7). Domstolar dömer nästan aldrig till maxstraff utan brukar hålla sig till den allra nedersta delen av straffskalan. Här krävs en väsentlig straffskärpning, så vanliga bilister förstår att de inte får köra så hänsynslöst, som en hel del gör. I fängelse måste de, som kört ihjäl någon, se filmen "Att döda ett barn" utifrån novellen av Stig Dagerman och på andra sätt förmås att följa trafikregler och köra försiktigt.

Vetenskapsradion Klotet berättade 2021-10-27 om möjligheten att reparera saker och att Frankrike har betydligt hårdare krav på tillverkare än Sverige, trots att de också är med i EU. En reparatör i Norge hade reparerat mobiltelefoner med original reservdelar och stämdes för varumärkesintrång. Han vann i tingsrätten, men förlorade i Hovrätten och Högsta Domstolen. Det är skrämmande att domstolar på detta sätt är beroende av storföretagen. Nu gällde det visserligen Norge, men min erfarenhet av svenska domstolar gör att jag tror det är lika illa med svenska domstolar.

Brott som begås av företag mot miljön och mot människors liv och hälsa behandlar jag i avsnitten "9.14. Ansvar för skador på människor och miljö, och rättssystemets funktion" och "9.15. Ändringar i aktiebolagslagen och andra ekonomiska lagar" i kapitlet "Ändringar, både stora och små av det ekonomiska systemet". Där tar jag också upp hur ett rättsväsende värt namnet borde hantera domare som dömer oberoende av lagar.

7.16. Myndigheter såsom Arbetsförmedling, Försäkringskassa och Skatteverket

För några årtionden sedan fanns arbetsförmedling, försäkringskassa, skatteverket och polis med minst ett kontor i varje kommun, men många av dessa har lagts ner. Det är viktigt att sådan samhällsservice finns i varje kommun. Det bör även finnas i flera byar i kommuner, där avstånden är stora och kollektivtrafiken otillräcklig, liksom i flera stadsdelar i tätbefolkade storstadsområden.

Försäkringskassan fungerade hyfsat bra fram till den ödesdigra lagändringen, när regeringen den borgerliga alliansregeringen med Reinfeldt i spetsen införde att **sjukskrivna** kunde fråntas sin ekonomiska ersättning. **Ingen blir friskare av att inte veta om man har råd** med mat och hyra. Försäkringskassan tillsatte speciella läkare, som utan att träffa patienten underkände den behandlande läkarens sjukskrivning. Detta var fruktansvärt. Det har sagts att moderaterna under Reinfeldt tog ett steg mot mitten. Jag håller inte alls med. Jag tycker det var den mest fruktansvärda och cyniska högerregering sedan Hungerskjölds dagar. Statsminister Hjalmar Hammarskjöld kallades för Hungerskjöld, eftersom hans politik under första världskriget bidrog till att folk svalt. Jag menar, att Reinfeldt antingen borde få Nobels medicinpris för att ha kommit på en metod att göra folk friska eller dömas för stöld från de sjuka. Eftersom folk inte blir friska av att bli utan pengar borde det senare gälla. Att det fortfarande händer att sjuka fråntas sin sjukpenning är en skandal. Jag anser att den person, som är sjukskriven av en läkare, måste ha rätt till sjukpenning minst på den nivå, som gällde före 2008. Enda undantaget bör vara, om åklagare inför domstol kan bevisa att intyget var falskt. För att minska utbrändhet och andra sjukdomar och därmed minska sjukskrivningarna, gäller det att minska stressen och arbetsbelastningen på jobben.

En regering, som följer de förslag jag lagt fram i detta häfte, ser till att ordna en rättvis klimatomställning. Därmed skapas många meningsfulla arbetsuppgifter inom jordbruk, kollektivtrafik, energisnål teknik, återanvändning, återvinning, skola, vård, omsorg och mycket annat, samtidigt som många onödiga arbetsuppgifter försvinner. Arbetsförmedlingens uppgift blir att hjälpa människor att hitta lämpliga kurser för omskolning och sedan lämpliga anställningar. Många har redan lämpliga kunskaper och det gäller att hjälpa dem att hitta lämpliga anställningar. Arbetsförmedlingen ska också hjälpa dem som önskar få ett jobb närmare där man bor, att byta jobb, så pendlingen kan minska. De som för att få önskat jobb behöver flytta, ska kunna få flyttbidrag genom arbetsförmedlingens försorg.

På 50- och 60-talen behövde industrier i mellersta och södra Sverige mycket arbetskraft för att kunna exportera för återuppbyggnad till det sönderbombade Europa. För att få mycket arbetskraft (bland annat skogsarbetare och bönder) tvingade Arbetsförmedlingen många att flytta till industrierna söderut. När en person i Norrland blivit arbetslös och sökte arbete, hänvisade arbetsförmedlingen honom till ett jobb kanske 100 mil söderut. Om hen vägrade drogs a-kassan in med omedelbar verkan i 28 dagar. När hen sedan återkom, upprepades samma sak tills besparingarna var slut och hen tvingades flytta. Arbetsförmedlingen var en del av ämbetsverket AMS (Arbetsmarknadsstyrelsen). I **Norrland** sade man att **AMS betydde Alla Måste Söderut**. Detta träffade jag på första gången i en teaterpjäs om Norrbotten. En kamrat trodde inte det kunde vara så hemskt i verkligheten, så jag kollade lagparagraferna de hänvisade till i pjäsen och det stämde precis. Jag råkade själv ut för något liknande, men lite mildare, när jag gick på ett intressant beredskapsarbete, som jag fått genom arbetsförmedlingen, 1973. En tjänsteman från arbetsförmedlingen uppmanade mig att söka ett jobb, som jag inte alls var lämpad för. Jag sökte inte det jobbet. Då hotade tjänstemannen på arbetsförmedlingen med att de kunde stänga av mig från det beredskapsarbete jag hade. Jag kom på att jag var ett ärende hos en annan tjänsteman, och frågade den tjänsteman, som trakasserade mig, om jag skulle anmäla henne för tjänstefel. Då fick jag vara ifred. Lagarna måste ändras, så arbetsförmedlingen inte ska få använda sådana metoder.

Om det saknas arbetskraft på en plats ska arbetsförmedlingen naturligtvis få locka folk att söka dessa jobb och flytta. Dessutom får företagen höja lönen, förbättra arbetsmiljön, och kommunen kan göra det mer attraktivt att bo där för att få dit arbetskraft. En bonde i Ångermanland har lanserat en bra idé om ett nytt miljonprogram. Få en miljon människor att flytta ut på landsbygden för att bruka jorden och jobba med livsmedelsförädling, maskinverkstäder, kollektivtrafik, skola, barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård, bibliotek och andra servicearbeten som behövs till detta.

Om Skatteverket finns i varje kommun, blir det dels bättre service till medborgarna, och dels får Skatteverket bättre lokalkännedom och kan förmodligen lättare avslöja fuskare. Sedan behöver de lokala tjänstemännen naturligtvis samarbeta med experter inom Skatteverket, som finns på läns- eller riksnivå. För att ha kontor i mindre byar och stadsdelar kan man naturligtvis tänka sig **samarbete mellan dessa myndigheter i en gemensam lokal**, och där tjänstemännen kan svara på enklare frågor, som gäller en annan av dessa tre myndigheter.

7.17. Utrikespolitik och bistånd

I kapitlet "3. Grundläggande orsaker till kriserna" har jag beskrivit flera dåliga sidor av Sveriges och västvärldens dåliga utrikespolitik. Det gäller både handelspolitik, handelsblockad, skapande av falska hotbilder, deltagande i militära operationer, militära övningar, stödande av statskupper och erkännande av löjligen kuppmaakare. Utrikespolitiken måste läggas om. **Handel ska inte** bedrivas på ett sätt som **skadar lokalbefolkningen**, vare sig det handlar om oljeutvinning i Sudan, där lokalbefolkning fördrevs, eller import av sojabönor från Brasilien, vilket bygger på nedhuggen regnskog och fördrivning av urfolk och jordlösa bönder, eller av EU subventionerad export av mjölkpulver, som

konkurrerar ut lokala mjölkbönder, eller stora fiskefartyg utanför Somalia eller Västafrika, varigenom det lokala kustfisket slås ut. Sverige måste se till att handel inte sker på ett sätt som skadar lokalbefolkningens livsmöjligheter och möjligheter till matsuveränitet, att befolkningen har kontroll över sin livsmedelsförsörjning. Orättfärdiga handelsavtal, t.ex. TTIP, CETA och liknande måste sägas upp. Vi ska inte tillåta import av sådana varor, som framställts på sätt som är förbjudet i Sverige, t.ex. grödor som besprutats med kemikalier som är förbjudna i Sverige. Vi får inte heller tillåta avtal, som ger företag rätt att stämma stater, som i demokratisk ordning inför regler, som förbättrar miljön, arbetsmiljön eller de sociala förhållandena.

Sverige måste **sluta att på falska grunder beskylla länder**, t.ex. Ryssland, för aggression, utom när det är befogat som vid Rysslands anfall på Ukraina som började 2022-02-24. Läs mer om bakgrunden till konflikten i Ukraina i kapitel "3. Grundläggande orsaker till kriserna" efter 13 sidor de två styckena som börjar med: "Skapandet av fiendebilder är ett beprövat sätt ..." och " År 2014 och 2015 träffades överenskommelser ...". Sverige måste sluta tala om valfusk i andra länder, om vi inte har bättre "bevis" än att vissa i oppositionen talar om valfusk. Sverige ska inte påstå att Venezuelas president Nicolás Maduro är diktator för att han inte längre hade stöd i parlamentet. Man har faktiskt skilda president- och parlamentsval precis som USA. Sverige ska inte erkänna Juan Guaidó, som i strid med konstitutionen utropade sig till president i ett försök till statskupp. Sveriges utrikesminister ska inte kalla det för demokrati, när militären i en statskupp tvingade bort president Evo Morales från Bolivia hösten 2019. När folket tvingade fram presidentval 2020 och Luis Arce från samma parti som Evo Morales vann redan i första valomgången, vågade inte Sveriges utrikesminister erkänna sitt misstag, och massmedia teg. Sverige borde be Venezuela och Bolivia om ursäkt och upprätta vänskapliga förbindelser med dessa länder, som inte skär ner på skola och sjukvård utan tvärtom prioriterar sådant. Sverige bör aktivt gå emot sådana blockader av länder, som dikteras av att deras regeringar inte faller USA i smaken. Det gäller till exempel Venezuela, Kuba och Ryssland (vad gäller Ryssland före 2022-02-24). Sanktioner mot Ryssland efter dess angrepp på Ukraina 2022-02-24 kan vara rimliga, åtminstone om man vidtagit sanktioner mot USA alla gånger USA angripit andra länder runt om i världen. Men sanktioner, som drabbar invånarna, kan ibland bidra till ökad uppslutning bakom ledaren. Det viktigaste är att aktivt verka för förhandlingar, där båda parter är beredda att något gå motparten till mötes för att få fred. En tänkbar kompromiss borde kunna vara att Ukraina och västmakterna erkänner att Krim är en del av Ryssland, att låta folket i Donbas i en folkomröstning avgöra sin framtid, att Ukraina blir neutralt med internationella garantier liksom Schweiz och att Ryssland drar tillbaka sin militär från Ukraina (utom Donbas, om folk där vill ha skydd av Ryssland, och Krim) och att Ryssland accepterar nuvarande styre i Ukraina. Sverige måste gå in för fredlig dialog med alla länder istället för vapenskrammel.

Sverige måste förbli alliansfri och helt **sluta med allt militärt samarbete med Nato**. Världensavtalet med Nato måste sägas upp. **Inga utländska trupper ska tillåtas i Sverige**. Sverige ska naturligtvis inte ha militärt samarbete med andra stormakter heller. Sverige ska inte heller delta i krigsinsatser i andra länder, även om insatserna kallas fredsframtingande eller något annat vackert. De enda militära insatser utomlands Sverige borde kunna delta i måste uppfylla några villkor: vara beslutad av FN:s säkerhetsråd, handla om att hålla stridande isär och i övrigt bedöms vara bra för befolkningen. Det betyder att insatsen på Cypern från 1964 kan godkännas, men inte alls det krig som genomfördes mot Libyen 2011. FN-resolutionen om flygförbudszon användes till att genomför ett storskaligt flygbombardemang mot Libyen och ledde till att landets president mördades. Libyen hade Afrikas högsta levnadsstandard men är nu ett sönderslaget land i kaos.

Det får absolut inte hindra Sverige från att **skarpt kritisera krig och krigshandlingar eller övergrepp mot mänskliga rättigheter** vem som än utför dessa brott i öst eller väst, i nord eller syd. För att fördöma övergrepp ska vi veta vad som hänt och inte grunda ställningstagande bara på t.ex. oppositionella grupper, som får stöd från utlandet. Sverige ska vara beredd att ställa upp som medlare i konflikter om vi accepteras av bägge parter. Om Sverige inte accepteras av den ena parten,

kanske vi ändå kan agera som medlare tillsammans med ett annat land, som vi kan prata med och som accepteras av den part, som inte har förtroende för oss. Konflikter måste lösas med fredliga medel och de måste också lösas på ett rättvist sätt.

Sverige borde **upphöra med all vapenexport**, särskilt till länder, som bedriver krig eller förtrycker sitt eget eller andras folk, såsom Israel för dess förtryck mot och dödande av palestinier, Saudiarabien för dess krig mot Jemen och USA för dess krigföring och statskupper runt om i världen.

År 2017 beslöt FN om **kärnvapenförbud** med en majoritet av FN:s medlemsländer. Sverige röstade för, men efter påtryckningar från USA har Sverige ändrat sig och vägrat underteckna och ratificera avtalet. I januari 2021 trädde avtalet i kraft, eftersom 50 länder hade ratificerat det. Naturligtvis försvinner inte kärnvapnen för det, men det är en kraftig moralisk påtryckning på liknande sätt som förbudet mot biologiska och kemiska stridsmedel. Sveriges regering borde snarast skriva under **FN:s kärnvapenförbud** och riksdagen borde ratificera det. Sveriges nuvarande hållning går tvärs emot den hållning Sverige har stått för under ett halvt sekel. I Aftonbladet 2021-11-05 skrev 100 socialdemokrater under en debattartikel "Vi måste skriva under förbud mot kärnvapen".

Sverige bör fortsätta ge 1 % av BNP (Bruttonationalprodukt) i **bistånd**. Det bör ske i nära samarbete med regering och myndigheter och folket i landet. Det kan gälla rent humanitärt bistånd i katastrofsituationer, utveckling av ekologisk odling och matsuveränitet, skola och sjukvård, familjeplanering och annat som förbättrar människornas levnadsförhållanden.

Sverige bör inte bara sluta med att samarbeta med Nato eller andra militärallianser, utan också med fredliga diplomatiska medel **verka för att Nato upplöses** eller åtminstone slutar att offensivt ingripa runt om i världen. Om det någonstans behövs fredsbevarande truppinsatser, ska det göras av FN, inte av Nato. Nato skapades 1949 för att, som man sade, motverka hotet från Sovjetunionen. När Sovjetunionen och även Warszawapakten upplöstes, borde även Nato ha upplösts. Sverige borde också verka för att **WTO** antingen helt ändrar sin inriktning från frihandel på storföretagens villkor till handel för solidaritet med utsatta folk på deras villkor, eller att **WTO** upplöses. Sverige borde också verka för att **EU** helt går ifrån sin nyliberala politik eller upplöses. Sverige borde verka genom FN och för att **FN** ska utvecklas till den organisation för fred och mänskliga rättigheter, inklusive social rättvisa och jämlikhet, som sägs i högtidstal.

7.18. Totalförsvar och beredskap

För att ha ett bra försvar måste man veta vilka hot och faror det gäller att skydda sig mot. De faror och hot som finns mot Sverige är flera: **Klimathotet** gäller både alldeles förfärliga konsekvenser på några årtiondens sikt och mycket allvarliga konsekvenser de närmaste åren. På längre sikt kommer så mycket åkermark att förstöras antingen genom torka eller översvämningar, att det blir massvält och flyktingströmmar som blir mångdubbelt större än dagens. På kort sikt handlar det om översvämningar som i Gävle eller Centraleuropa sommaren 2021 eller bränder som i Sverige 2018 eller västra Nordamerika sommaren 2021. **Kärnvapenhotet** är minst lika allvarligt nu som under det kalla krigets tid. Spänningarna mellan kärnvapenmakterna har ökat. Vi får inte veta om amerikanska flygplan eller fartyg, som tillåts komma till Sverige, är bestyckade med kärnvapen. Sverige vägrar skriva under och ratificera FN:s förbud mot kärnvapen, efter påtryckningar från USA. Hur vi ska hantera klimatkrisen, handlar hela detta häfte om. Kärnvapenhotet ska främst hanteras genom att skriva på och ratificera FN:s förbud mot kärnvapen, som trädde i kraft i januari år 2021. Sverige bör också, innan världslandsavtalet är uppsagt och all utländsk militär förbjuds i Sverige, förbjuda utländsk militär att nedföra kärnvapen till Sverige. Dessutom gäller det att på olika sätt fördöma kärnvapeninnehav och hot om kärnvapen.

Ett annat stort hot är **pandemier**. För att minska risken för nya pandemier gäller det att inte fortsätta att tränga ihop de vilda djuren på allt mindre utrymme, utan att skydda mer av orörd natur. Hur man ska hantera Coronakrisen, har jag skrivit om i kapitlet "2. Lärdomar av Coronapandemin" i början av detta häfte. Där finns viktiga synpunkter som också kan gälla andra pandemier. Särskilt viktigt är beredskapslager och en väl utbyggd sjukvård och äldreomsorg. Åtgärder som är viktiga har jag också tagit upp i avsnitten "7.1. Sjukvård och friskvård" samt "7.2. Äldreomsorg" i kapitlet "7. Ändringar och kompletteringar av offentliga tjänster". Ytterligare ett hot är **orättvisor** både gentemot fattiga länder och mot utsatta grupper i vårt eget land. Det bekämpas bäst med rättvisa både globalt, nationellt och lokalt, vilket jag tar upp på flera ställen i detta häfte. Ytterligare hot är olika former av **miljöförstöring, elavbrott och naturkatastrofer**. Här gäller det att ha en mycket god **civil beredskap**. Det innefattar beredskapslager av olika slag, väl utbyggd sjukvård, brandskydd, ambulanser och annan räddningstjänst. Den civila beredskapen måste ha planer för hur man snabbt ska kunna skala upp sjukvård, räddningstjänst m.m. vid katastrofsituationer. Det innefattar bland annat bönderna. Vid omfattande **skogsbränder** är det nödvändigt att utöver brandkårer inbegripa bönder runt om i landet. Bönder har olika utrustning, som kan komma väl till pass vid sådana katastrofer, och de måste få ekonomisk ersättning för att klara det. Dessutom behöver räddningstjänsten nationellt ha ambulanshelikoptrar, helikoptrar och flygplan, som kan hämta vatten från sjöar och hålla vatten över svåra skogsbränder. Sådan beredskap behöver finnas på flera platser runt om i landet. Däremot finns det ingen anledning att upprätthålla passagerartrafik på sådana flygplatser. Mot sådana hot kan beväpnad militär inte göra någon nytta. Däremot kan personal (även militär personal) göra nytta, om de vet vad som ska göras t.ex. för att bekämpa skogsbränder.

Terrorattentat från högerextremister och från islamistiska extremister har förekommit också i Sverige. De är svåra att hindra, men polisens underrättelsetjänst kan ibland lyckas, särskilt om man har kontroll på vad de skriver i sociala medier. Ett mer rättvist samhälle med god integration och stopp för nedskärningar kan minska risken en del. Om Sverige slutar stödja USA:s eller EU:s angrepp på befolkningen i fattiga länder, kan risken för hämndattacker minska en del.

Ett hot som ökat under senare år är **utlandsstyrda uppror**. Det är inget aktuellt hot mot Sverige, men många länder har drabbats av uppror, där det naturligtvis funnits inhemska upprorsmakare, men de har fått omfattande stöd från andra länder, främst USA och länder som är allierade med eller nära samarbetar med USA, ibland även utländska medborgare som aktivt deltagit i väpnat uppror. Det har varit allt från våldsamma demonstrationer, till regelrätta inbördeskrig. Jag kan tänka mig två olika scenarier.

Ett scenario är att många folkrörelser i jättestora demonstrationer protesterar mot dagens politik och kräver förändringar i linje med det som krävs i detta häfte. Rätt som det är kommer grupper, som säger sig stödja demonstrationerna, men tillgriper våld, provocerar poliser till att tillgripa våld. Dessa grupper, **provokatörer**, lyckas få våldet att eskalera till ursinnigt och dödligt våld. Därmed kan Sveriges makthavare, eventuellt med stöd av utländsk polis och/eller militär slå till mycket hårt och krossa den folkliga rörelsen. För att klara sig mot en sådan fara gäller det att folkrörelserna inte låter sig provoceras. I den mån man använder civilmotstånd, även kallat civil olydnad eller ickevåldsmotstånd, gäller det att vara väl förberedd, så det inte urartar. Om man av motståndare utsätts för misshandel gäller det i första hand att lugna ner situationen och få polisen att ta hand om våldsverkarna. I värsta fall kan man använda nödvärnsvåld, men aldrig mer våld än den akuta faran kräver. Våld som hämnd kan inte försvaras. Det är mycket viktigt att dokumentera vad som händer och sprida korrekt information.

Ett annat scenario är att om Sveriges riksdag och regering beslutar genomföra en politik i enlighet detta häfte, finns en risk att inhemska kapitalintressen i samarbete med utländska provokatörer ordnar protester, försöker få poliser att förgripa sig för att trappa upp våldsamheter och anklaga regeringen för att förtrycka den egna befolkningen. Här gäller det att regeringen får polisen att inte

låta sig provoceras, men lugnt gripa uppviglare och provokatörer. Det är viktigt att regeringen ser till att polisen fungerar väl men också att skaffa sig bra möjligheter att nå ut med **korrekt information**. Om regeringen har hunnit skapa statlig massmedia enligt vad jag skrev i avsnittet "7.9. Massmedier" i detta kapitel "7. Ändringar och kompletteringar av offentliga tjänster", borde det fungera, men regeringen kan också nå ut genom broschyr direkt i alla hushåll. Det gäller att vara väl förberedd.

Om en ny regering, som verkar i detta häftes anda, råkar ut för en **statskupp** på liknande sätt som Venezuelas regering och president Hugo Chávez i april 2002, gäller det att lära sig hur folket hanterade den situationen. Trots hårt förtryck från den nya USA-stödda kuppregeringen lyckades folket på tre dagar få tillbaka sin lagligt valda president. Dels kom människor i många tusental från fattigkvarteren i demonstration till presidentpalatset. När palatsvakten, som egentligen var lojal med Hugo Chávez, men tvingats se de nya makthavarna ta presidentpalatset i besittning, såg de enorma folkmassorna samlade de sig och arresterade kuppmakarna. Därefter lyckades de återvändande ministrarna förmå generalerna att inte använda våld för att stödja kuppmakarna. När de via den statliga TV-kanalen lyckades få ut korrekt information om att den lagliga regeringen var tillbaka och att vicepresidenten svurit presidenteden, ringde en lojal soldat och berättade att Hugo Chávez satt fängslad på en ö, dit ett USA-flygplan anlät. Den lagliga regeringen sände omgående några militärplan till den ön och hämtade tillbaka Hugo Chávez, som efter återkomsten uppmanade alla att återgå till det normala livet. Därför kan det vara bra att ha kvar en viss mycket begränsad militär styrka.

Slutligen brukar politiker och militärer säga att man inte kan utesluta ett direkt **militärt anfall** från främmande makt. De talar då om Ryssland som ett hot. I kapitlet "3. Grundläggande orsaker till kriserna" förklarar jag varför det är falskt att utmåla Ryssland som angripare i Georgien år 2008 och Ukraina år 2014. Ryssland har avsevärt mindre militära stridskrafter än Nato-länderna och har inget intresse av att erövra Sverige. Man kan visserligen inte utesluta någonting, men **sannolikheten** för att Ryssland militärt skulle anfälla Sverige är oerhört liten, ja egentligen försumbar. Även sannolikheten att USA skulle anfälla Sverige är **oerhört liten**. Om Sverige efter riksdagsval skulle få en ny regering, som i grunden ändrar det ekonomiska systemet, skulle sannolikheten för anfall från USA öka något, men ändå vara mycket liten. Det skulle vara opinionsmässigt svårt att motivera ett anfall. Det är mycket viktigt att ha en nyhetskanal, som kan nå ut med korrekt information. För att kunna stå emot hårda påtryckningar, blockader och liknande, är det mycket viktigt att snabbt bygga upp matsuveränitet och göra landet självförsörjande på viktiga förnödenheter. Ett starkt decentraliserat samhälle, men hög grad av lokal självförsörjning, och ett bra nätverk mellan dessa lokalsamhällen med hög civil beredskap och många decentraliserade beredskapslager är viktigt för att stå emot yttre press. En stark sammanhållning är mycket viktig och den åstadkommer man med en rättvis politik, en fungerande välfärdspolitik och rättvis klimatomställning.

7.19. Migration och integration

Jag vill **minska migrationen på det enda humana sättet: få stopp på krig och utsugning**. Jag tror att de flesta människor vill bo kvar i sitt eget land, där de är uppväxta, under förutsättning att det är möjligt att leva ett drägligt liv med mat för dagen, tak över huvudet, kläder på kroppen, fungerande skola, sjukvård, meningsfull sysselsättning och pension som det går att leva på när man blir gammal och inte orkar arbeta. Sverige borde aktivt verka för ett sådant samhälle globalt. Innan vi nått dithän, borde vi och andra länder hjälpa människor, som flyr från krig och förtryck. Det är viktigt att sluta med vapenexport, eftersom en bieffekt blir flyktingar. Nu är ju tyvärr Sverige en av de största vapenexportörerna i världen i förhållande till invånarantalet. Vi måste åstadkomma en rättvis klimatomställning, annars kommer det alltfler klimatflyktingar. Däremot finns ingen som helst anledning att tillåta **arbetskraftsinvandring** till låglöneyrken. Det blir nämligen ett sätt att pressa ner löner i Sverige och att skapa ännu mer ojämlikhet.

Det gäller verkligen att se till att **integrationen** fungerar för dem som av flyktingskäl eller anhöriginvandring kommer till Sverige. Att inte låta hela kärnfamiljen komma är inhumant och främjar verkligen inte en god integration. Initialt kostar naturligtvis en ordentlig integration mycket pengar. Här är det viktigt att de rika inte bara öppnar sina hjärtan utan framförallt öppnar sina plånböcker. Det ska betalas genom skatter från de rika och från vapenindustrins profiter, och naturligtvis inte genom frivilliga insamlingar. Invandrare måste få en bra introduktion om det svenska samhället och undervisning i svenska. För många år sedan, troligen på 00-talet skärptes kravet, så att den som på viss tid inte klarade SFI (Svenska för invandrare) stängdes av. De politiker som är för sådan politik, borde få känna på att tvingas lära sig arabiska och kinesiska på ett eller möjligen två år, och klarar de inte det, så stängs de av från allt. Människor har olika lätt att lära sig främmande språk. Man måste **hjälpa dem så de klarar av SFI-studierna**. Själv undervisade jag inte i SFI (mer än något lite tillfälligt) utan i gymnasieämnen på komvux (Kommunal vuxenutbildning) bland annat i samhällskunskap. Jag minns elever, som kunde mycket och hade mycket att säga, men hade svårt att uttrycka det på svenska, eftersom de pressats igenom SFI-kurserna lite för snabbt. De hade naturligtvis klarat SFI, men svenskkunskaperna var inte så väl befästa som hade varit önskvärt. Det är oerhört viktigt att samtidigt med SFI få ordentlig information om vad som gäller i Sverige för att motverka hederskultur och dålig syn på jämställdhet, som kan finnas hos vissa invandrare. Det finns naturligtvis också svenskar som har en dålig syn på jämställdhet och det måste motverkas i förskola och den vanliga skolan. Det är viktigt att samhället (till exempel både privata och offentliga arbetsgivare) **inte diskriminerar** människor beroende på varifrån de kommer. Om de har kvalifikationer i övrigt ska de inte väljas bort vid anställning för att de bryter lite när de pratar svenska. Om de däremot pratar så dålig svenska att det är svårt att förstå vad de säger, är det en annan sak.

Att anlita privata företag för att ordna flyktingföreläggningar är ofta en dålig idé, ty vinstintressen brukar göra att det inte fungerar bra. Ju sämre integrationen fungerar med arbetslöshet, dålig skola och fattigdom, desto större är risken att en del av invandrades barn hamnar i kriminalitet. Det är bra för integrationen att invandrare inbjuds att komma med i föreningslivet eller åtminstone att invandrarföreningar och föreningslivet i övrigt samarbetar.

8. Hur denna omställning kommer i konflikt med det nuvarande ekonomiska systemet

Under Coronakrisen har det blivit tydligt att den nyliberala **marknadsekonomin inte klarat att behålla beredskapslager** av medicinsk skyddsutrustning och det gäller även beredskapslager av livsmedel och mycket annat. Året innan, alltså 2019, uppdagades att det ibland var brist på olika mediciner. Privatiseringen av apoteken var en bidragande orsak. När mycket av samhällsekonomin stängdes ner under Coronakrisen var det tydligt att företagen behövde hjälp av staten. Anhängare av det nuvarande ekonomiska systemet säger ibland att företagen måste gå med vinst för att ha en buffert och klara sig i svåra tider, men när Coronakrisen kom, behövde de flesta företag tigga pengar av staten. Vinstpengar från tidigare år har i stor utsträckning delats ut och bidragit till ökande klyftor och fanns inte kvar i företagen. Att minska transportbehovet och minska energibehovet går tvärt emot företags intressen att sälja så mycket som möjligt.

Att producera det som behövs och inte producera det som inte behövs är något helt annat än bankernas intresse att tjäna så mycket pengar som möjligt genom att skapa pengar ur tomma intet och låna ut till det som banken bedömer som lönsamt. Bankernas lånepolicy gynnar **spekulation** och missgynnar t.ex. småbrukare.

En **ständig ökande ekonomisk tillväxt**, som innebär ökad produktion av varor och tjänster, är **oförenlig med** det faktum att vi lever på en **begränsad planet**. Gång på gång ser vi hur satsningar som vore bra för människor och miljö stoppas med motiveringen att det saknas pengar. Gång på gång ser vi hur lönsamhet, profit, ekonomiska vinstintressen, snabbast möjliga förräntning av investerat kapital eller vad man nu kallar det blir styrande för vilka satsningar man gör och oftast leder det till miljöskadliga projekt och det tar oftast inte heller hänsyn till människors hälsa och behov i övrigt. 2018-11-25 avslöjades att det inte är myndigheter utan företag, som godkänner medicintekniska artiklar t.ex. pacemaker. Ibland blir det undermåliga produkter, som går sönder, för att företag i första hand vill tjäna pengar. Vi ser hur den nyliberala politiken med **privatiseringar fördärvat järnvägarna**, uruselt underhåll och då och då återkommande förseningar och kaos. Vi ser hur myterna om frihandel, som världens frälsning, leder till **alltmer transport av varor kors och tvärt** över jordklotet med enorma utsläpp av växthusgaser och hälsovådliga utsläpp som följd. Det leder också till avtal som TTIP och CETA, som, om de genomförs, innebär bland annat att vi påtvingas farligare kemikalier, att stater kan bli ersättningsskyldiga att betala storföretag för uteblivna vinster, om staten i demokratisk ordning skärper miljölagstiftningen. Ur miljösynpunkt tycker man att det miljövänliga borde vara billigare och det miljöskadliga dyrare, men det är inte så priserna sätts i en marknadsekonomi. Där styrs priset i stället av det som ekonomer kallar utbud och efterfrågan. Med "efterfrågan" avses i marknadsekonomi inte det folk frågar efter, behöver eller vill ha, utan det folk är beredda att betala för. Folk vill ha billiga och bra bostäder, men byggbolag väntar med att bygga, trots att det finns lagakraftvunna detaljplaner, för att hålla nere utbudet och därmed hålla priset högt och öka sina vinster. (Se DN-artikel 2016-07-31.) I en svältsituation i ett fattigt land är den s.k. efterfrågan på mat ofta nära noll, eftersom folk inte har råd att köpa mat. Det brukar inte vara brist på mat i världen, som gör att folk svälter. Detta är bara några exempel för att visa att det behövs ett annat ekonomiskt system. Det har skrivits mycket om det och jag kunde skriva mycket om det, men tonvikten i denna rapport, ska ligga på vilka systemförändringar som krävs.

Det ekonomiska systemet bidrar också till en omfördelning från människor och regioner med små resurser till människor och centra där pengarna koncentreras. Välståndet i centrum växer, i periferin minskar det, något som är tydligt på svensk landsbygd. Affärsbankerna tar gärna emot hushållens och småföretagens insättningar men att låna till investeringar är svårt.

9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet

9.1. Statliga satsningar och kontroll och begränsningar av kapitalflöden

Det ekonomiska systemet är mångfasetterat. Det krävs förändringar av många olika slag för att uppnå tillräcklig systemförändring. Jag börjar med några viktiga **förslag från boken "Så räddar vi klimatet. Argument för en Green New Deal" av den brittiska ekonomen Ann Pettifor**. Hon pekar på förslag om Green New Deal, en grön ny giv, som i lite olika varianter lagts fram av oppositionspolitiker i USA respektive Storbritannien. Här lägger jag fram ett förslag, som inspirerats av den boken, men som också tar upp mycket annat, som jag tror skulle behövas i Sverige. Jag måste påpeka att **EU-kommissionens förslag till grön ny giv** i stort sett **inte har något gemensamt** med Ann Pettifors förslag till grön ny giv, och inte heller med mitt.

För att åstadkomma alla de förändringar, som jag beskrivit i den fysiska produktionen och konsumtionen för att försöka stoppa klimatförändringarna, **krävs massiva statliga ekonomiska och juridiska satsningar**. Det finns stor risk att många storföretagare flyttar sitt kapital till andra länder. Det gäller att omgående kontrollera kapitalflödena över gränser genom att bromsa eller till och med stoppa dem. Det kan handla om direkta kontroller, det vill säga förbud eller **begränsningar av penningflöden**, eller indirekta kontroller, det vill säga att motverka penningflöden genom skatter. Jag

citerar Ann Pettifor: "Den som tvivlar på att kapitalkontroller är möjliga i dagens högteknologiska värld bör påminnas om att Kina använder kapital- och valutakontroller hela tiden." Hon påpekade också att fri rörlighet för kapital innebär tolerans för kriminalitet. Boken skrevs före Coronakrisen, men hon påpekade att tillfällen till förändring kan komma vid nästa stora kris. Jag påminner om att Coronakrisen har medfört att länder har stängt sina gränser både för människor men även för vissa varor på ett sätt som egentligen strider mot EU:s principer om fri rörlighet. Klimatkrisen kommer på sikt troligen bli betydligt värre än Coronakrisen med enorma svältkatastrofer, om utvecklingen fortsätter som nu. Därför är det inga problem att motivera drastiska inskränkningar i den fria rörligheten för kapital. Det var också så att Sverige hade kapitalkontroll för ett antal årtionden sedan.

Statens viktigaste kontrollverktyg för att **kontrollera kapitalrörelserna** är enligt Ann Pettifor centralbanken, för Sveriges del **Riksbanken**. Finansbolag måste ha tillstånd och vara registrerade hos centralbanken för att operera i ett visst territorium. Om ägarna försöker kringgå reglerna kan centralbanken stoppa bolagets verksamhet inom landet. Statsobligationer hör till världens säkraste tillgångar och är därför eftertraktade. Den som vill vara en godkänd köpare måste uppfylla vissa kriterier. Det bolag som inte vill samarbeta kan exkluderas från gruppen godkända köpare. Tyvärr är det så att politiker sedan ca tre årtionden bakbundit sig för en ideologi, som säger att det allmännas bästa ska vara underordnat privata intressen och att kapitalet ska vara oreglerat. Det gäller att folket måste ställa krav på politikerna att ändra inställning.

9.2. Skapandet av pengar

Det gäller också att skaffa fram tillräckligt med pengar. **Under Coronakrisen** har vi sett att regeringen skaffar fram **hundratals miljarder kronor** som man före Coronakrisen ansåg vara helt omöjligt att staten kunde ta fram. Därför borde det inte vara omöjligt att göra det för att rädda oss från klimatkrisen. Ann Pettifor säger att vi har råd med det vi kan göra. Hon pekar på fyra sätt att få fram pengar till statliga satsningar. Det första är att nya pengar skapas när centralbanken eller andra banker beviljar lån. Det andra är lånefinansiering, där pengarna kommer från existerande besparingar genom utfärdande av statsobligationer. Det tredje är skattefinansiering. För det fjärde kan regeringen utfärda garantier för obligationer utgivna av en nationell grön investeringsbank. Det nya här är att centralbanken och regeringen ska samarbeta och att staten måste se till att kontrollera även de privata bankerna, så att lånen inte går till spekulation utan till sådana investeringar som behövs för människor och miljö. Tyvärr är det så att en mycket stor del av **bankernas långivning gått till att driva upp fastighetspriser och annan spekulation**, vilket berikat ett fåtal på flertalets bekostnad, eller till miljöskadliga investeringar, t.ex. investeringar i fossilindustri eller infrastruktur för ökad massbilism. Det gäller också att staten kontrollerar räntor, så de hålls så låga att samhällsviktig verksamhet inte hotas. Helst borde räntor inte vara högre än att bankernas egen verksamhet fungerar, främst löner till anställda, och direktörer och höga tjänstemän skulle inte alls behöva ha så höga löner som idag.

I ett avseende håller jag inte med Ann Pettifor. Jag tycker liksom föreningen Positiva Pengar att de **privata bankerna ska förbjudas att skapa pengar** ur tomma intet. De privata bankerna ska inte få låna ut mer pengar än de redan har. Det betyder att staten via Riksbanken eller annan statlig bank blir en betydligt viktigare och vanliga utlånare av pengar till dem som vill köpa bostadsrätt, villa, hyresfastighet, ett företag eller starta en verksamhet. Lokala sparbanker eller andra små banker missgynnas nu medan storbanker gynnas. Det bör bli tvärtom. För alla banker är det mycket viktigt att centralbanken (i Sverige Riksbanken) kontrollerar alla banker, så de inte gynnar spekulation och att de bara lånar ut till verksamhet som inte skadar människor, miljö och klimat. Staten kan ordna fram alla pengar som behövs.

Både Ann Pettifor, föreningen Positiva Pengar och ett stort antal ekonomiprofessorer har i ett öppet brev <https://www.rethinkeconomics.org/journal/open-letter-rrob/> eller på svenska

<https://positivapengar.se/oppet-brev-till-professorer-och-larare-pa-landets-ekonomiutbildningar/> påpekat att ekonomer i sin utbildning inte får **lära sig hur pengar skapas**. Det har publicerats på svenska av Dagens ETC debattsida och av Positiva Pengar. Den felaktiga utbildningen av ekonomer måste naturligtvis rättas till. Idag lär man ut att människor måste spara pengar för att bankerna ska ha pengar att låna ut. I själva verket skapar banker nya pengar elektroniskt när de beviljar lån. Omkring 80 % av de nyskapade pengarna i USA och Storbritannien går inte till produktiva investeringar utan till finansmarknader och marknader för befintliga bostäder och fastigheter. Jag har inte siffror för Sverige, men sannolikt är det liknande i Sverige. Detta driver upp priser på fastigheter och hyror och bidrar också till ökande klyftor i samhället. Att trycka sedlar får bara Riksbanken göra eller snarare ett tryckeri på uppdrag av Riksbanken. Om privata banker eller andra skulle göra det är det ett grovt brott. Men att skapa nya elektroniska pengar är fullt tillåtet för storbankerna. Det är anmärkningsvärt.

9.3. Vad är samhällsviktigt?

Även om jag nu inspirerats mycket av Ann Pettifors bok, har jag under många år funderat på problem om hur det ekonomiska systemet måste ordnas för att klara klimat- och miljöproblemen på ett sätt så det fungerar för alla. Jag har tagit del av många olika synpunkter men också själv försökt analysera och komma fram till lösningar. Jag har kommit fram till att ovanstående måste kompletteras med ett flertal förslag till åtgärder. Jag har också funnit att begrepp som "ekonomiskt system" föder många olika tankar hos olika människor. Därför måste en del begrepp redas ut.

Under Coronakrisen har det ofta talats om att prioritera **samhällsviktig** verksamhet. Det innebär också att det finns verksamhet som inte är samhällsviktig. Samhällsviktigt är att få fram mat, skola, sjukvård, omsorg, skyddsutrustning för vårdpersonal, att minska skadliga utsläpp och mycket annat. Vi människor behöver också kultur, även om vi i en kris som Coronakrisen kan avstå från teaterbesök, föredrag m.m. Däremot har kultur varit mycket uppskattat t.ex. när man ordnat konserter utanför äldreboenden, så de äldre kan lyssna via öppet fönster e.dyl. Kultur ska ses som ett sätt att utveckla ett hållbart samhälle, delvis på ett känslomässigt plan. Vilken teknik som är samhällsviktig eller inte måste avgöras utifrån människors behov och hur tekniken inverkar på miljön. Icke-samhällsviktig verksamhet är t.ex. reklam, telefonförsäljning, produktion av många prylar som vi klarar oss utan, miljökadlig verksamhet. Var gränserna går kan visserligen diskuteras. För att klara det som är viktigt, är det inte pengar utan de fysiska resurserna som är avgörande. Vi kan inte äta pengar. Pengar måste återföras till att bli ett hjälpmedel för att byta varor och tjänster, och inte tillåtas vara något som hindrar oss. (Beträffande reklam läs mer i avsnitt "9.13 Vad styr produktionen, behov eller vinstintresse" sista stycket.)

9.4. Vad menar vi egentligen med ekonomiskt system? Många olika förklaringar

Vad är det som definierar dagens ekonomiska system? Det finns många olika förklaringar. En del menar att det definieras av **ekonomisk tillväxt**. En del säger **nyliberalism** med sina privatiseringar, nedskärningar i offentlig sektor, s.k. avregleringar enligt Milton Friedmans idéer. Ordet "avreglering" är märkligt, eftersom det inte innebär att man är utan regler, utan att man skaffar nya regler. En del definierar i stället dagens system som **kapitalism** och då kan även Friedmans motpol, nämligen Keynes idéer också sägas vara en slags kapitalism. Vad sedan ordet kapitalism innebär finns också olika definitioner av. En del säger att kapitalism innebär att produktionsmedlen **ägs privat**. En del säger istället att kapitalism innebär att produktionen bestäms av snabbast möjliga **förräntning av investerat kapital** (det vill säga lönsamhet, **vinst**, profit) istället för efter behov. En del definierar det ekonomiska systemet efter **hur pengar skapas**. En del preciserar det efter vem som äger de penningsskapande maskinerna, vem som äger de skapade pengarna och hur pengarna förs ut i samhället. Dessa olika definitioner är delvis olika sidor av samma sak, men är också delvis motstridande. Jag ska försöka reda ut det lite mer i följande avsnitt i rapporten.

9.5. Gå ifrån all nyliberalism

Nyliberalism är Milton **Friedmans** idéer, som först tillämpades i Pinochets Chile, sedan Thatchers Storbritannien, Reagans USA och sedan dominerar i de allra flesta länder i världen. Nyliberalism innebär att staten ska blanda sig i så lite som möjligt, nedskärning i offentliga sektorn, privatisering, låta marknaden styra. Man talar också om avreglering, men **avreglering** innebär inte att man avskaffar regler utan att man byter ut de gamla reglerna mot nya slags regler, nämligen nyliberala regler.

Keynesianism, som på ett sätt är en motsats till nyliberalism, kommer av **Keynes**, som var verksam på 30-talet. Det går ut på att staten ska satsa eller stödja satsningar på i stort sett vad som helst så folk får jobb. Därmed får de lön, kan köpa varor, så andra får jobb med att skaffa dessa varor o.s.v., en **multiplikatoreffekt** så varje satsad krona ger några kronors BNP-ökning. Staten får sedan igen sina satsningar genom att fler jobbar och betalar skatt. Ann Pettifor utgår från Keynes idéer, men hävdar att han var för radikalare idéer än han brukar tillskrivas. Hon har dessutom kombinerat med ett miljötank.

Utöver det jag skrev under rubriken "9.1. Statliga satsningar och kontroll och begränsningar av kapitalflöden" innebär kravet "Gå ifrån all nyliberalism" att det måste bli slut på nedskärningar i offentliga sektorn, slut på privatiseringar, slut på new public management och en ny skattepolitik. Det behövs **mer personal inom skola, vård, omsorg och liknande och då naturligtvis tillräckligt mycket skattepengar till det**. Det är också så att dessa jobb är meningsfulla för att de behövs och dessa jobb har oftast ganska låg miljö- och klimatpåverkan. Att anställa mycket mer personal går helt emot nyliberalism, men är helt förenlig med keynesianism. Detta har blivit uppenbart för de flesta under Coronakrisens första tid våren 2020, men många i ledande ställning i samhället tycks ha glömt dessa lärdomar. Det behövs också betydligt bättre beredskap: mer personal inom vård, omsorg, räddningstjänst och statliga beredskapslager av livsmedel, medicin, skyddsutrustning i vård och äldreomsorg, materiel för att släcka skogsbränder m.m. Antalet timvikarier eller andra osäkra anställningsformer har varit stort och det har varit en bidragande orsak till det höga antalet döda inom äldreomsorgen i Sverige under Coronakrisen. Det är viktigt att praktiskt taget all personal inom skola, vård och omsorg ska vara fast anställd. När personal blir sjuk kan man klara det med fast anställda vikarier, som kan vikariera på olika enheter inom en kommun. När de inte behöver vikariera för någon, som är sjuk, kan de tjänstgöra där de kan göra nytta, men inte är oundgängliga. Det gäller att återförstatliga järnvägsunderhåll, tågtrafik, apotek, post. Vinstuttag i skola, vård, omsorg och liknande borde inte tillåtas. Nyliberalismen innebär också att landets centralbank ska vara oberoende av politiker eller med andra ord oberoende av folkviljan. Att gå ifrån all nyliberalism innebär då också att centralbanken, i Sverige heter den Riksbanken, ska arbeta i nära samarbete med regeringen. Man ska återgå till att staten, via landets centralbank, är den som ger ut pengar, som sedan används av hushåll och företag, men även av staten själv. Det ska inte bara gälla sedlar och mynt utan även det som är den största penningmängden, nämligen elektroniska pengar.

9.6. Finanspolitiska ramverket

Det finanspolitiska ramverket har diskuterats hösten 2021. Det infördes under senare delen av 1990-talet och innebär att riksdagen ska fatta beslut om ett utgiftstak för de kommande tre åren och att den offentliga sektorn måste visa ett överskott. Det gäller liknande för kommuner. 2021-11-08 skrev Magdalena Andersson (S) och Åsa Lindhagen (MP) en debattartikel i Svenska Dagbladet: "Ändra finanspolitiska ramverket snabbare". De menade att det är bra, men behöver förändras för att klara ett omfattande investeringsbehov för att klara klimatomställningen, äldreomsorgen, rättsväsendet, skola, socialtjänst och samhällets beredskap. **Omsvängningen är välkommen, men** jag liksom många andra anser att det finanspolitiska ramverket inte varit bra. Att "spara i ladorna" innebär för staten att inte göra de förbättringar i samhället som behövs. Nedskärningarna har bidragit till många

problem, bland annat minskad beredskap, för lite personal i vården, mindre möjligheter för dem som har svårt i skolan och ökad rekrytering till kriminella gäng.

9.7. Slut med all New Public Management, d.v.s. sluta med marknadsmekanismer i offentlig sektor.

New Public Management innebär att **marknadsliknande mekanismer tillämpas i offentliga sektorn**, såsom skola, vård, omsorg. Det tillämpas ibland på lite olika sätt. T.ex. händer det att vårdinstitutioner får betalt efter hur många patienter som kommer in. Om man skickar hem en patient innan hen är färdigbehandlad, så hen blir sjuk igen och kommer tillbaka, så är det lönsamt. Numera är en rektors viktigaste uppgift inte att få skolan att fungera enligt skollagen utan att se till att få budgeten att gå ihop. Eftersom anslagen nästan alltid är för snålt tilltagna blir uppgiften i stället att få underskottet att bli så litet som möjligt, oberoende av vilka negativa konsekvenser det blir för personal och elever. Både friskolor och offentligt ägda skolor får ersättning för verksamheten från det offentliga, elevpeng. I skolan använder man elevpeng, men alla som tänker efter inser, att kostnaderna för undervisning inte är proportionell mot antalet elever. Kostnaden ökar språngvis, när man anställer en lärare till. Om antalet elever i en klass minskar, men man har kvar samma personal, så är kostnaden i stort sett oförändrad, men intäkterna minskar, så klassen kan bli olönsam. Skolor i invandratäta områden med elever med dåliga förkunskaper i svenska och kanske traumatiska upplevelser från flykt kräver mer resurser men elevpengen är i grunden densamma.

Det måste bli slut på all New Public Management. Det måste bli så att skola, vård och omsorg får i uppgift att ordna verksamheten så bra som möjligt för elever, patienter och andra som är beroende av verksamheten. För att det ska fungera är det viktigt att det blir en bra arbetsmiljö och att man anställer tillräckligt med personal. Man ska återgå till systemet, där städare är fast anställda på en skola, en vårdinrättning och liknande istället för att upphandla städning av det billigaste städbolaget. Genom en sådan återgång **minskar stressen**, minskar risken för allergier genom att städningen blir bättre, samtidigt som tryggheten ökar. Med ökad trygghet vågar fler säga ifrån om arbetsmiljön blir dålig, så den kan förbättras. Det blir bättre för alla parter, utom för de giriga, som vill ha så låg skatt som möjligt. Det innebär också att de som beslutar måste se till att anslå tillräckligt med skattepengar, så verksamheten fungerar bra. För skolans del var det bättre ekonomiskt före den **så kallade kommunaliseringen**. Det innebar inte att skolan var statlig. Lärarna var anställda av kommunen åtminstone sedan 1970-talet, men pengarna till lärarlöner kom från staten efter ett visst bestämt regelsystem.

I grunden måste vi ställa oss frågan: Vem eller vad är samhället till för? För invånarnas bästa eller för den storskaliga ekonomin, offentlig och privat?

9.8. Nytt skattesystem

För att klara de uppgifter jag beskrivit ovan, satsningar på offentliga investeringar, på offentliga sektorn, på fungerande järnvägstrafik, så behövs betydligt större skatteinkomster. Vi behöver delvis återgå till det skattesystem vi hade i Sverige före 1990, men ännu bättre. **Grundavdraget** behöver höjas kraftigt så skatten blir lägre för personer med låga inkomster och så behövs en **kraftig progressiv beskattning**, så de med höga inkomster betalar avsevärt större procent av sin inkomst i skatt.

Förmögenhetsskatt, fastighetsskatt och arvsskatt behöver återinföras och göras kraftigt progressiv, men med grundavdrag, så små förmögenheter eller arv inte berörs. Detta måste kombineras med regler så att småbrukare kan låta småbruket gå i arv utan att man blir skuldsav. Finns inga arvtagare, som vill ta över, måste småbrukaren eller hans dödsbo kunna sälja till en ny småbrukare på för båda parter rimliga villkor. Att återinföra fastighetsskatt har sina fallgropar. Nu finns en fastighetsskatt på villor, som är på lite mer än 8000 kr lika för de allra flesta utom att den är lite lägre

för villor med taxeringsvärde lägre än ungefär en miljon kronor. Det betyder att den som har lyxvillor i mångmiljonklassen inte betalar mer i fastighetsskatt än den som har en normalvilla. Om man som jag skrev inför en progressiv fastighetsskatt med grundavdrag, så är det viktigt att ändra beräkningen av taxeringsvärdet. Det ska inte bli så att den låginkomsttagare, som sedan många år bor i ett litet hus i ett väldigt attraktivt område, där fastighetspriserna har gått upp kraftigt, ska få höjd fastighetsskatt. Taxeringsvärdena ska mer sättas efter storleken på och skicket på huset. I avsnittet "9.18. Rättvis hyressättning" senare i detta kapitel "9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet" går jag lite närmare in på hur fastighetspriser och hyresnivåer successivt måste minska, så de hamnar på en mer rimlig nivå i förhållande till pris- och lönenivån i övrigt. Om någon bor i ett slott eller liknande blir fastighetsskatten hög. Om det är en kulturhistorisk byggnad och de ordnar så att större delen av byggnaden blir tillgänglig för allmänheten, som museum, utställningslokal eller dylikt, borde de få nedsatt fastighetsskatt.

Skatt på **aktieutdelningar** måste höjas kraftigt. **Företagsbeskattningen** skärps och blir progressiv, så storföretag, som gör mångmiljardvinster, får betala mycket mer än idag, medan småföretag får lättnader. Möjligheten för storföretag att med kreativ bokföring mygla undan skatt ska täppas till. Markspekulation stoppas bl.a. genom att **brukarplikt** införs på åkermark. Storbolag ska inte kunna hindra småbönder att bruka marken genom att köpa upp mark till höga priser för spekulation.

Hur man ska hantera **miljöskatter, mervärdesskatt och andra indirekta skatter** innebär motstridiga ambitioner. Å ena sidan drabbar indirekta skatter mest dem med låga inkomster. Å andra sidan är det så att de med mycket pengar bidrar i mycket högre utsträckning till miljöskadligt beteende. En del diskuterar hur höga miljöskatter bör vara för att betala sina kostnader. Men hur beräknar man värdet av en planet med förstörda livsbetingelser, värdet av människoliv och hur beräknar man vad en bidragit, när många bidragit till klimatförändringarna? Det går naturligtvis inte att med någon säkerhet beräkna. Ska det vara möjligt att kunna köpa sig fri och fortsätta med skadligt beteende? Nej, i stället måste miljöavgifter sättas så höga att de verkligen bidrar till att det skadliga beteendet minskar kraftigt. Vill man att det skadliga beteendet helt ska upphöra bör det förbjudas. Accepterar man däremot det skadliga beteendet, men endast om det sker i betydligt mindre omfattning, så sätter man höga miljöavgifter. Man behöver inte med en gång hitta rätt avgift. Om den första miljöavgiften inte får avsedd effekt, så höjer man avgiften tills man uppnår tillräcklig minskning av det miljöskadliga beteendet. För sådant miljöskadligt beteende, som många människor med låga eller måttliga inkomster behöver utföra ibland, t.ex. bilåkning, gäller det att ordna kompensation på lämpligt sätt, se nedan, i slutet på detta avsnitt "9.8. Nytt skattesystem". Dessutom är det så att dessa klyftor i viss mån utjämnas av progressiv inkomstskatt och progressiv kapitalskatt.

Mervärdesskatt på baslivsmedel och andra nödvändiga eller angelägna varor och tjänster, såsom tidningar, böcker, kulturupplevelser, reparationer bör hållas mycket låg, medan den på lyxprodukter kan vara högre. **Miljöskatter** införs på fler områden, t.ex. flygskatt (naturligtvis med undantag för räddningsflyg och liknande), och höjs till sådan nivå att det verkligen påverkar och minskar miljöskadlig verksamhet. Rättviseaspekter blir här viktiga så att miljöskatter blir **lika kännbara oberoende av inkomst**. Man kan sammanfatta det så att man ordnar så det blir skatt efter bärkraft. Det finns säkert ytterligare en hel del detaljer som behövs för att ordna ett bra skattesystem för skatt efter bärkraft.

Man kan inte få acceptans för en klimatomställning, om visst miljöskadligt beteende, t.ex. flygresande, bilåkande, bara kan utövas av de med mycket pengar, men inte alls av personer med lite pengar. Man kan tänka sig att åtgärda detta på olika sätt. Man kan tänka sig en ordning, där alla har lika mycket pengar eller nästan lika mycket. Ett mer jämlikt samhälle har många positiva effekter. Se **boken "Jämlikhetsanden"** av de engelska forskarna Kate Pickett och Richard Wilkinson. Med tanke på att det förmodligen tar lång tid, kan man tänka sig miljöskatter som utformas så att det påverkar

ungefär lika oberoende av inkomster. Det behöver ingalunda vara en motsättning mellan att verka för ett mer jämlikt samhälle och samtidigt införa inkomstberoende miljöavgifter.

Ett exempel på detta kan vara **skatt på bensin- och diesel**. Man kan införa skatter så priserna höjs med flera hundra procent, så även de mycket rika drar ner på sitt bilåkande med bilar som drivs med bensin eller diesel. Samtidigt inför man **inkomst- och behovsberoende rabattkort** vid köp av bensin och diesel. Man får då en rabatt, så det blir ungefär lika kännbart oberoende av inkomst. De fattigaste (utförsäkrade sjuka och fattigpensionärer) har förmodligen inte alls råd med bil. För lågavlönade blir det ungefär lika dyrt som det var 2021. Bönder, hantverkare och liknande, som behöver bränslet för att verksamheten ska fungera, skulle kunna få extra rabatt. För att inte fattiga ska sälja bränsle till de rika, får man köpa den mängd till rabatterat pris, som man behöver. Behov beräknas utifrån var man bor och var arbete, förskola för barnen, affärer och annan service finns plus en del fritidsresor och hur bra eller dåligt kollektivtrafiken fungerar. Den som bor i glesbygd med dålig kollektivtrafik och nedlagda lanthandlare har naturligtvis ett avsevärt större behov än den som bor i en stor stad med utmärkt kollektivtrafik. En annan metod kan vara att begränsa bilresande genom **ransonering**. Det har troligen större effekt på de superrika än aldrig så höga bensinpriser. Man kan mycket väl kombinera ransonering med inkomst- och behovsberoende rabattkort. Ransonerna måste man få tilldelat utifrån behov.

Ytterligare ett annat sätt att **kompensera lågavlönade och människor på landsbygden** kan vara skattelättnader för de berörda. I så fall är bensinpriset enhetligt, men berörda kompenseras genom skattelättnader, som de kan använda till att köpa bensin eller vad de vill t.ex. en elcykel, kanske med stort lastutrymme. I så fall återstår ändå problemet vad som ska räknas som landsbygd. Rimligen måste man ta hänsyn till närhet till en stad, till lanthandel, till fungerande kollektivtrafik. De flesta på landsbygden har låg eller medelinkomst. Om direktörer i storföretag eller andra med mycket hög inkomst fortsätter jobba i stan men bosätter sig 10 mil från stan för att bo lugnt och fint och kör bil ändå in i stadskärnan, ska hen inte få skattelättnad för detta miljövidriga beteende. Sedan kan det finnas många gränsfall. Jag föredrar nog metoder jag beskrev i förra stycket, men det är inte hugget i sten.

Liknande kan ordnas för annan konsumtion t.ex. flygresor, men man bör nog inte införa för mycket av sådant.

9.9. Tillväxt

En ganska vanlig inställning inom miljörelsen är att det stora felet är ekonomisk tillväxt. En del sade att man är mot ekonomisk tillväxt och för nolltillväxt. Jag menar, att det bygger på en missuppfattning om vad ekonomisk tillväxt är.

Vad är egentligen ekonomisk tillväxt? Ekonomisk tillväxt mäts i procent och är procentuell ökning av bruttonationalprodukten (BNP). BNP är det sammanlagda värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år. BNP brukar ses som ett mått på välfärd, men har många brister. T.ex. räknas självhushåll och ideell verksamhet inte med. Det är också så att t.ex. bilolyckor ökar BNP (begravningsentreprenörer, försäkringsbolag, sjukvård, bilreparatörer m.fl.). En kraftig satsning på att skaffa energisnåla apparater, skaffa fler tåg, bussar, solceller m.m. skulle bidra till ökad tillväxt. Efter några år, när man har ett energisnålt samhälle med hållbara produkter utan inbyggt slitage, skulle BNP kunna minska, negativ ekonomisk tillväxt, samtidigt som vi får det bättre. Att som miljörelsen ofta sagt att man är mot tillväxt blir därför lite konstigt.

Vi kan inte ha tillväxt som mål. Miljörelsen har naturligtvis helt rätt i att ständig ekonomisk tillväxt är oförenlig med det faktum att vi lever på en begränsad planet. Det är helt vansinnigt att ha ekonomisk tillväxt som mål för samhällsutvecklingen. Nu är det inte så att politikerna har ekonomisk

tillväxt som mål, åtminstone inte det övergripande målet. I så fall skulle man snarare driva en keynesiansk politik med kraftig ökning av offentlig sektor, ty den räknas också in i BNP, och en rättvis klimatomställning. Det är ju istället så att politikerna, särskilt de borgerliga, har som viktigare målsättning av skära ner i offentlig sektor. Däremot brukar politiker prata som om de har ekonomisk tillväxt som ett övergripande mål. Det är alltså viktigt att inte vara emot ekonomisk tillväxt i sig, utan vara emot att ha ekonomisk tillväxt som mål för samhället.

Ett belysande exempel på hur olika bedömningarna kan bli är det föredrag Svante Axelsson, då representerande Naturskyddsföreningen, höll på Klimatriksdagen år 2014 i juni. Han viftade bort systemförändringar dels med påståendet att det tar så lång tid och dels med påståendet att politikerna vill ha jobb och tillväxt och det skulle hans förslag ge. Visst skulle hans förslag (bland annat elbilar och förnybara energikällor) ge jobb och tillväxt, men är det verkligen politikernas mål? Man kan **inte utgå från att det som politiker säger sig ha som mål är detsamma som deras verkliga mål!** Ser man till dåvarande alliansregeringens handlande är det tydligt att regeringen ville ha nedskärningar i offentlig sektor och hög arbetslöshet för att hålla nere löner och öka klyftorna och berika sig själva och sina kompisar i storföretagen.

9.10. Ägande

En del ser ägandet av produktionsmedel som det avgörande kriteriet för vad det är för ekonomiskt system. Om de är i privat ägo är det kapitalism och om de är i offentlig ägo är det socialism. Att det **kriteriet inte är så bra** förstår man om man tänker på statliga Vattenfall med brunkolssatsning och SJ med vinstkrav eller att Sovjetunionen gjorde Aralsjön till ett salttrask. Naturligtvis finns det många privata storföretag, som är hemska miljöbovar, t.ex. Monsanto, som numera heter Bayer, och BT-Kemi. Det är också så att när verksamhet som tidigare drivits i offentlig regi, speciellt inom skola, vård och omsorg och liknande, har privatiserats, har resultatet ofta blivit sämre för människor. Privata företag har ofta men inte alltid varit så måna om vinstuttagen, att man dragit ner på personaltätheten, varigenom servicen för allmänheten försämrats.

En del invänder att kommunalt drivna skolor eller annan välfärd ibland är sämre och det stämmer ibland. Men det beror oftast på att offentliga sektorn har tvingats på New Public Management, alltså att fungera efter någon slags marknadsmässiga principer. Ofta kan det vara just de politiker som kritiserar offentliga sektorn, som genom sina beslut har skurit ner på den offentliga sektorns verksamhet. Det måste bli slut på New Public Management och nedskärningar i skola, vård och omsorg. Det är inte nödvändigt att all skola, vård och omsorg drivs i offentlig regi, men det ska inte vara tillåtet med vinstutdelning.

För att tågtrafiken ska fungera är det helt nödvändigt att **järnvägsunderhållet återgår i statlig regi** och att tillräckligt många yrkeskunniga reparatörer blir fast anställda, och att kravet på den statliga aktören inte får vara vinstkrav utan att järnvägen fungerar. Det är också angeläget att tågtrafiken återförstatligas, men med krav att försöka ordna så att så stor del av transportbehovet som möjligt ska kunna tillgodoses med tåg. **Taxorna** ska sättas så att det **miljövänliga alltid blir billigare** än det miljöskadliga. Den statliga tågtrafiken, kalla den gärna SJ, får inte drivas som aktiebolag utan som en servicemyndighet. SJ måste samarbeta nära med de olika regionerna/landstingen. Uppgifterna måste bl.a. vara att samordna tågtrafiken, se till att tågtrafiken aldrig försämras för resenärerna utan istället förbättras.

På liknande sätt borde också posten och postgirot återförstatligas, liksom teletrafiken och apoteken. Det får inte vara vinstkrav utan krav på att det fungerar bra för medborgarna även i kristider.

De riktigt stora företagen påverkar människor runt om i världen på ett mycket avgörande sätt. Att ledningarna i eller ägarna till storföretag ska kunna fatta beslut, som försämrar arbetsmiljön, som

sänker löner, som orsakar farliga utsläpp till omgivningen, eller som förstör livsbetingelserna för fattiga människor i fjärran länder, för att aktieägarna ska få mer pengar är orimligt. **Storföretagen måste demokratiseras**, så de anställda, lokalbefolkningen och hela folket genom regering och riksdag kan ha ett avgörande inflytande på besluten. Det är en annan sak med små företag, som inte påverkar omgivningen nämnvärt, och där en eller ett par personer har byggt upp verksamheten. Där ska inte en person som kanske arbetar en kortare tid kunna vara med och ta beslut som äventyrar företagets hela verksamhet. Det är klart att man inte bör fortsätta med en produktion av varor som det inte längre finns behov av. Hur man bör hantera sådana problem, kan förmodligen de anställda ha kloka synpunkter på, och kanske finna ut sätt att ställa om produktionen till sådant som behövs. Hälsovådliga utsläpp ska närboende inte behöva acceptera. Sådana företag måste tvingas rena utsläppen eller ställa om produktionen, så man slipper farliga utsläpp. Å andra sidan ska ingen kunna flytta till ett hus som ligger mycket nära en bondgård och sedan klaga på att det luktar, som det normalt luktar från en bondgård med djurhållning.

Företags storlek är viktigt i sammanhanget. För multinationella företag ligger det inbyggt i marknadssituationen att man utnyttjar billig arbetskraft, billiga råvaror och låga skatter i den del av världen där det är mest fördelaktigt företagsekonomiskt. Men en majoritet av företagen är småföretag, många enmansföretag. Det kan vara skomakare, musiker, författare och caféägare. Deras ekonomiska situation liknar mer den hos ett privat hushåll. De sysselsätter inte tusentals arbetare men kan ha en mycket viktigare funktion i samhället, inte minst för att ett lokalsamhälle ska vara bekvämt och trivsamt att leva i. Många av småföretagarna måste visserligen dra in pengar för sin överlevnad men drivs också av annat, hantverkskunnande, samhällsengagemang, kontakt med kunder m.m. Å andra sidan kan vi inte heller bortse från att det kan finnas småföretag, som är lika inriktade på maximal vinst som storföretag.

Kooperativa företag, vare sig det är producentkooperativ, konsumentkooperativ, personalkooperativ eller kooperativ förankrade i lokalbefolkningen, kan spela en viktig roll för att lättare få fram produktion utifrån människors behov och naturens begränsningar, även om allt inte blir bra automatiskt bara för att det är kooperativt. Att omvandla ett företag till personalkooperativ, om personalen vill ta över, kan ibland vara ett bra alternativ till förstatligande, när företaget missköter sig grovt. Staten bör underlätta för människor att starta kooperativa företag, om de har planer på produktion utifrån människors behov och naturens begränsningar.

Om företag försämrar arbetsmiljön, äventyrar säkerheten för allmänheten (t.ex. inom kollektivtrafiken), sänker löner eller liknande för att ge högre vinst åt aktieägarna eller för att motverka en vinstminskning för aktieägarna, eller om företagsledningen underlåter att åtgärda farliga utsläpp, måste staten gripa in. Det kan handla om statliga åtgärder för att tvinga företaget att rätta sig efter gällande regler. **Om företaget fortsätter triskas, måste staten vara beredd att förstatliga företaget.**

Om företag vägrar att underställa sig krav om att ställa om produktion efter människors behov och naturens begränsningar ska staten också vara beredd att förstatliga företaget. Beslut om förstatligande bör tas av regeringen, dels för att det är viktiga beslut och dels för att det måste kunna gå så snabbt att övertagandet inte ska kunna saboteras av den gamla företagsledningen. För att få större legitimitet ska beslut om förstatligande bekräftas av riksdagen inom viss tid, t.ex. ett par månader. Det betyder naturligtvis att riksdagen, d.v.s. svenska folkets företrädare, skulle kunna upphäva ett förstatligande. Att besluten ska tas på politisk nivå och inte av någon myndighet beror på att höga statstjänstemän skulle riskera att tolka nya lagar efter sitt gamla tänkesätt och inte följa folkopinionens krav. För att detta verkligen ska fungera, är det mycket viktigt att politikerna verkligen representerar folkviljan, vilket långt ifrån alltid är fallet idag.

9.11. Cirkulär ekonomi

Med cirkulär ekonomi avses ett system för varuproduktion, där produkter ska utformas så att de ska **hålla länge**, ska **kunna repareras**, om en del går sönder ska den delen kunna bytas och produkten i övrigt ska kunna fortsätta att användas. När en användare inte behöver saken längre ska den kunna **återanvändas** genom second hand-butiker. När produkten är helt slut ska den kunna delas och materialet kunna delas upp i olika slags material, som materialåtervinns. När produkten som helhet är slut kanske delar av den kan användas som reservdelar, men när även den möjligheten är helt slut ska den kunna delas och materialet kunna delas upp i olika slags material, som materialåtervinns. Ingen del av produkten ska bestå av skadligt material. Allt ska kunna gå runt i ett fungerande ekologiskt kretslopp. Så långt är det något jag tycker är nödvändigt. Men begreppet "cirkulär ekonomi" har också fått en betydelse av en affärsmodell som ska vara lönsam för företag. Om det går för ett företag att tjäna pengar på ett miljöanpassat system, är det inte fel. Problemet är om man bara går över till cirkulär ekonomi i den mån det är lönsamt. I så fall blir det ett stort problem. När t.ex. EU, som strävar efter så mycket handel som möjligt, vill komma ifrån fossildrift på så lång sikt, att det med stor sannolikhet blir fruktansvärda klimatförändringar och på lång sikt vill övergå till cirkulär ekonomi, så drar jag mig för att kalla det system, som jag förordar, för cirkulär ekonomi. Själva grundtanken med en cirkulär ekonomi måste vara att vi minskar och på sikt upphör med uttaget av ändliga råvaror. Då måste huvuddelen av alla råvaror ingå i ett alltmer slutet kretslopp. **En del talar om cirkulär ekonomi om det blir en mycket snabb cirkulation av materialet**, hög vinst och stor energiförbrukning Det är inte hållbart. Vi måste ha ett resursbevarande samhälle.

9.12. Lokal ekonomi

Jag har tidigare både i avsnittet om jordbruk och om transporter varit inne på att vi i huvudsak bör vara **självförsörjande** på livsmedel och som helst produceras i **närområdet** och att även annat i stor utsträckning bör vara närproducerat. Om en stor del av det människor konsumerar produceras lokalt, så stannar också mycket av pengarna i lokalsamhället. Lokalbefolkningen skulle kunna ta olika initiativ för att underifrån bygga upp en lokal ekonomi. Man kan starta en lokal sparbank för att finansiera satsningar i den egna bygden. En del sådant har gjorts och det är mycket lovligt.

Allt kan dock inte produceras i varje lokal bygd. Det kan t.ex. gälla tåg, bussar, respiratorer, avancerad sjukvård, viss forskning, cyklar, telefoner. Tåg har tidigare tillverkats i Sverige och det skulle man återigen kunna göra, men bara på några få platser. Cykelfabriker fanns en gång ett flertal i Sverige, men långtifrån i varje stad. Nu finns bara några få i Sverige. Man skulle återigen kunna ha flera cykelfabriker i Sverige, men ingalunda i varje lokalsamhälle.

Det finns en hel del, som behöver ordnas på **nationell nivå**, inte bara produktion av vissa produkter utan också sådant som centralbank och många lagar behöver stiftas och en statlig budget är viktig för en rättvis klimatomställning. En lokal kamp för en rättvis klimatomställning och för att hindra olika miljöförstörande projekt är viktig, liksom en bra **lokal samverkan** är mycket viktig i ett framtida samhälle, men det är också viktigt med nationellt och internationellt samarbete både i kampen för en rättvis klimatomställning och för att ett förändrat samhälle ska fortsätta på en bra väg. Lokala sparbanker, där överskott delas ut till lokala idrottsföreningar och liknande kan vara mycket bra.

9.13. Vad styr produktionen, behov eller vinstintresse

Jag har tidigare påvisat att vinstintressen i de allra flesta fall är avgörande för vad som produceras och hur det görs. Jag har också påvisat, att den s.k. frihandeln inte innebär frihet för de fattiga i världen utan bara för storföretagen och deras vinstintressen. Detta är fullkomligt oacceptabelt.

När kapitalägare satsar pengar på ett projekt, vare sig det gäller investering i produktion eller kapitalplacering för spekulation, vill hen ha tillbaka de satsade pengarna så snart som möjligt. Man säger att **kapitalet förräntat sig**. Det handlar om **arbetsfri inkomst**. En mycket central del i

nuvarande ekonomiskt system är att det avgörande för beslut om produktionens inriktning och handelns utformning är att investerat kapital ska förränta sig tillräckligt snabbt. Det gäller både vad man producerar, hur mycket man producerar, hur produktionen sker, när det gäller resursförbrukning, utsläpp och arbetsmiljö, för vem det produceras och till vilket pris. Det gäller också under vilka villkor handeln sker, regler för vad som tillåts av skadliga tillsatser, företagens möjligheter att stämma stater, om demokratiska beslut för att säkra hälsa och miljö minskar företagets framtida vinster. Man kan också säga att det är största möjliga lönsamhet, vinst, profit eller vad man vill kalla det som styr produktionens och handelns inriktning. Detta måste vi ändra på. För att klara miljö- och klimatproblemen **måste produktion och handel i stället styras av människors behov och naturens begränsningar**. Produktionen måste ordnas i ett fungerande kretslopp, så kommande generationer kan leva på detta sätt.

Staten (regering och riksdag) måste besluta om **nya direktiv till statliga företag** och verksamheter såsom Statens Järnvägar, Vattenfall, post, tele, apotek m.m., så att de inte har krav på att ge vinst utan har krav på att verksamt bidra till en rättvis klimatomställning eller med andra ord att miljö och människors behov ska vara styrande i stället för vinstkrav.

Folkets och statens verktyg för att se till att människors behov och naturens begränsningar blir styrande är flera: Centralbanken (i Sverige **Riksbanken**) skulle kunna **kontrollera och reglera kapitalrörelser** över nationsgränser, villkor för utlåning och vilka räntor (låga sådana) som ska tillåtas. Regering och Riksdag beslutar över statens budget, d.v.s. vilka pengar staten ska satsa på grön omställning och hur den ska gå till, över lagar, och därmed t.ex. vad som får produceras och hur samt vad som ska hända för företag, som inte följer beslutade regler, t.ex. förstatligande. **Anställda skulle genom fackföreningar, skyddsombud och visseblåsare kunna genom avslöjanden, skyddsstopp, strejker ingripa mot olika brott mot arbetsmiljö, närmiljö, levnadsförhållandena för människor i fjärran länder och förhindrande av en rättvis klimatomställning**. Allmänheten kan också spela en viktig roll för att avslöja oegentligheter och bilda opinion. Polisen kunde också vara viktig för att ingripa om Regering och Riksdag ger rätt förutsättningar. Via kontroll av kapitalrörelser kan staten också kontrollera import och export. Här är naturligtvis också tullverket viktigt, men även hamnarbetare och transportarbetare och deras olika fackföreningar.

Idag bestäms **priset** av utbud och efterfrågan på det sätt jag beskrev i kapitlet om orsaker. I det system, som jag föreslår i detta häfte, är det helt andra principer som måste gälla. Den som behöver en vara eller tjänst måste ha råd att köpa den. Det miljövänliga måste alltid vara billigare än det miljöskadliga, om nu det miljöskadliga överhuvudtaget ska vara tillåtet. Priset ska helst betala produktionskostnaderna, men om det inte går för att klara de två första villkoren, måste det allmänna (stat, landsting, kommun) ordna det på något sätt, genom subventioner till producenter, höjning av löner till lågavlönade, subventioner till vissa utsatta konsumentgrupper eller liknande. Om det gäller priser på produkter, som inte behövs, men som inte heller gör någon skada, så kan marknadskrafter få gälla, men inte annars.

Reklam är redan idag utsatt för vissa begränsningar. Man får inte påstå hur osanna saker som helst, men begränsningarna är mycket lama. Man borde förbjuda reklam för det som är hälsovådligt och miljöskadligt på liknande sätt som cigarettreklam är förbjudet numera. Reklamen har också annan negativ inverkan även om det inte gäller särskilt hälsovådliga eller miljöskadliga verksamheter. Reklam uppmuntrar till överdriven och onödigt konsumtion, det leder till omfattande pappersförbrukning och orsakar en osund påverkan. T.ex. blir nyhetsförmedling beroende av penningstarka reklamköpare. Man borde införa en kraftig progressiv reklamskatt för att begränsa de penningstarkas makt utan att begränsa småannonser. Framför allt bör man begränsa reklam genom en bra konsumentinformation. Samhället bör i större utsträckning än idag tillhandahålla jämförande undersökningar av hur bra olika produkter är på olika sätt. Det kan gälla t.ex. hur bra regnkläder står emot regn, hur hållbara de är, vilken miljöpåverkan de har m.m. Konsumentorganisationer med

tidningen Råd & Rön genomför en del sådana undersökningar och samarbetar internationellt men behöver få samhällets stöd både för att genomföra fler undersökningar, men framförallt så att det når ut bättre. Strävan bör vara att objektiv varuupplysning ska ersätta reklam. Förr fanns de gula sidorna i telefonkatalogen med förteckning över de företag inom en viss bransch som fanns i ett visst geografiskt område. Att återigen trycka upp telefonkataloger till alla som har telefon, blir ett stort papperslöseri, men en sådan katalog över företag borde finnas på nätet och i pappersform på alla bibliotek. 1951-1973 fanns VDN-fakta utgiven av VDN (Varudeklarationsnämnden) med uppgifter om olika produkters egenskaper. VDN lades ner när Konsumentverket bildades. Det spelar mindre roll om sådana varufakta tas fram av konsumentorganisationer eller av Konsumentverket eller annan statlig myndighet. Däremot är det viktigt att staten har kontroll, men också att frivilligorganisationer granskar statliga myndigheter för att hindra korrupktion. (Läs i avsnitt "7.13. Tillsynsmyndigheter, arbetsmiljö, konsumentskydd, miljöskydd m.m." stycket om Konsumentverket.)

9.14. Ansvar för skador på människor och miljö, och rättssystemets funktion

Det är fullständigt oacceptabelt att företag ska kunna få orsaka **skada på människor, natur och miljö**, vare sig det handlar om skador i **närområdet, långt borta** eller rent av i fjärran länder. Vare sig det gäller skador på arbetarna, på omgivningen genom utsläpp, globalt genom utsläpp av växthusgaser eller genom att produkterna i sig är skadliga, så måste det stoppas. Företagen måste förbjudas att åstadkomma skador och, om de ändå orsakar skador, måste det bli **kännbara straff**.

Skadeståndsansvaret måste också gälla för de underentreprenörer som bolagen anlitar. Om t.ex. ett svenskt klädföretag anlitar ett företag i ett asiatiskt land för att sy kläder och det inträffar en brand så många bränns ihjäl, vilket har hänt, så borde både det lokala företaget och det svenska företaget bedömas skyldiga. Ibland kan det vara underentreprenör på underentreprenör i en lång kedja. De ska inte kunna få smita från sitt ansvar genom att skylla ifrån sig.

Det finns många exempel på **miljöskandaler**, med allvarliga skador på människor.

Neurosedynskandalen på 60-talet, då en medicin för gravida ledde till allvarliga missbildningar. BT-Kemi-skandalen på 70-talet, då gifttunnor grävdes ner i Teckomatorp. Företaget friades och när det var dags för sanering, hade företaget för länge sedan upphört. Skandalen med asbestcement, som tillverkades vid Eternitfabriken i Lomma, där många anställda på 70-talet fick cancer och flera dog. Bhopalskandalen 1984 vid Union Carbide i Indien med utsläpp av giftiga gaser så många dog. Pfas-kemikalier, som militären använt, har förgiftat dricksvatten på senare år. Monsanto har tillverkat Roundup och många andra farliga kemikalier. På 1980-talet skeppade Boliden avfall från gruvbrytning till stadsdelen Arica i Chile på 1980-talet och det lades på en soptipp, där fattiga barn lekte och blev svårt sjuka. Dessutom är det så att storföretag i samverkan med politiker genom global handel, styrd utifrån lönsamhetsintressen, slår ut småbönder både i Sverige och i fjärran länder och ökar växthusgasutsläppen till stor skada för människor och natur.

Inträffar arbetsplatsolyckor med dödsfall eller svåra personskador, måste den skyldige straffas inte bara med **skadestånd** utan **också med fängelsestraff** för vållande till kroppsskada eller vållande till annans död. Lagarna finns redan, men det verkar som om lagarna knappast tillämpas. Om de tillämpas, är det möjligen en chef på lägre nivå som åtalas, knappast högste chefen. Om höga chefer vet att de sannolikt får tillbringa några år i fängelse om någon förolyckas, så blir de förmodligen betydligt mer noga med säkerhetsföreskrifter och se till att t.ex. byggnadsarbetare inte utsätts för sådan stress att säkerheten åsidosätts. Om det innan tågtrafiken återgått i statlig regi, inträffar nya fall, där ett företag, som kör kollektivtrafik på entreprenad, avskedar skyddsombud, som påtalar säkerhetsbrister, eller på annat sätt försämrar säkerheten, så ska företaget fråntas sitt uppdrag, utvisas ur Sverige och ledningen dömas till fängelse. **Lagarna måste ändras, så storföretag inte kan undgå sitt ansvar.**

Skadestånd är ofta alldeles för lågt satta. Skadestånd för skador som företaget orsakat måste **sättas så högt, att det ersätter allt**. Om personer blivit skadade, ska skadeståndet ersätta fullständig rehabilitering, och om det blir bestående men, ska skadeståndet ersätta alla kostnader för alla de hjälpmedel, personlig assistans m.m., så att den skadade ska kunna leva ett så gott liv, som personen hade kunnat om hen inte blivit skadad. Dessutom måste skadeståndet täcka ersättning för utebliven arbetsförtjänst. Den skadade måste kunna leva på samma ekonomiska standard som hen hade kunnat göra, om hen hade fått förbli frisk. Motsvarande ska gälla anhöriga till den som förolyckats på arbetsplatsen. Det kan naturligtvis bli mycket stora belopp, men är det rimligt att en efterlevande utöver sorgen efter en anhörig, som aldrig kommer tillbaka, dessutom ska drabbas av stora ekonomiska svårigheter för att få vardagslivet att fungera? Om det handlar om förgiftad eller skövlad natur ska skadeståndet ersätta fullständig sanering och återskapande av förstörd natur, så långt det är möjligt. Om det inte är möjligt att återställa ett friluftsområde, ska företaget i stället tvingas ordna ett nytt likvärdigt friluftsområde i närheten.

Lagarna måste ändras, så företag, som tillverkar produkter med inbyggt slitage, eller ordnar så produkter **inte kan repareras** eller klistrar fast batterier för att de inte ska gå att byta, och därmed orsakar betydligt mer omfattande brytning av till exempel sådana metaller, som behövs för batterier, **döms till omfattande skadestånd och fängelse för direktörer**.

Kärnkraftverken har idag ett skadeståndsansvar, som bara täcker en bråkdel av de skador, som skulle uppstå vid ett reaktorhaveri, medan staten och medborgarna får stå för resten. Det måste bli så att kärnkraftsbolagens skadeståndsansvar ersätter allt.

Staten ska se till att de drabbade får den ersättning de ska ha och staten får sedan se till att kräva ut ersättning från de skyldiga. Den drabbade ska inte själv behöva ha kontakt med den som orsakat skadan.

Det är bäst att påpeka att det rimligen är många företag, som inte gör sig skyldiga till skador på människor och miljö på det sätt jag beskrivit här. Det måste inrättas en statlig myndighet, som granskar om olika produkter är behäftade med allvarliga skador på människor och miljö. Det är inte rimligt att varje liten affär ska kontrollera allt sådant själv.

9.15. Ändring i aktiebolagslagen och andra ekonomiska lagar

Om ett företag gör sig skyldig till många skador, kan det mycket väl bli så att företagets ekonomiska resurser inte räcker till skadestånden. Företag ska inte kunna smita från sitt ansvar genom att säga att pengarna är slut eller genom att gå i konkurs. Oftast handlar det om aktiebolag. Aktiebolagslagen måste ändras på en avgörande punkt: **Om företagets samlade resurser inte räcker till för att betala skadestånd** för skador på människor eller miljö var de än inträffar, i Sverige eller i andra länder, **så ska aktieägarna bli skadeståndsskyldiga**. Denna till synes enkla regeländring innebär en fundamental, genomgripande förändring. Ändå är den helt förenlig med den princip, som de flesta i ord säger sig stödja: "Förorenaren betalar".

Aktiebolagslagen är hittills skriven för att passa kapitalismens behov: att kunna få pengar genom aktieemittering och genom att de som köper aktier inte riskerar mer än de pengar de satsat. De bär nu inget som helst ansvar för de konsekvenser de ställer till med. Jag finner det oacceptabelt och vill därför att aktiebolagslagen ändras på detta sätt. Om aktieinnehavare och aktieköpare inser att staten menar allvar med nya lagar om strikt ansvar för skador företaget orsakar, kommer aktiemarknaden att förändras drastiskt. Ytterst få vågar ha kvar sina aktier i företag, som riskerar att orsaka skador. Aktievärdet kommer att sjunka kraftigt. Det betyder också, att om staten behöver förstatliga ett sådant företag kan staten för en liten summa köpa upp företaget och se till att ändra företagets verksamhet så det inte orsakar skador.

Ett problem är som nämnts att skadorna kan bli så kostsamma att företaget går i konkurs och inte kan stå för kostnaderna. Historiska skador är ett liknande problem där företag som har avvecklats lämnar efter sig t.ex. förorenad mark. Här behövs större fonder som en bransch eller hela näringslivet tvingas bygga upp som säkerhet. Det skulle kunna vara ett säkrare sätt att garantera att näringslivet och inte skattebetalarna måste stå för notan i slutändan. Detta fråntar inte aktieägarnas betalningsansvar enligt ovanstående.

Lagen måste också ändras så att **sekretess** för att skydda affärshemligheter **aldrig** får gå **före** allmänhetens **behov av att få ut statistiska uppgifter** om skolor eller allmänhetens behov av att kunna avslöja brister av olika slag. För att skydda s.k. visselblåsare, så anställda vågar avslöja oegentligheter måste meddelarskyddet, friheten att anonymt vända sig till massmedia utan att någon får efterfråga källan, utsträckas även till privat verksamhet.

För att det ska fungera i praktiken, behövs naturligtvis sådana ändringar i rättsväsendet, att dylika ändringar av lagarna verkligen efterlevs. Domare måste lära sig, att det är riksdagen som stiftar lagar. Domare kan inte tillåtas tolka lagarna godtyckligt, som skett ibland. Redan idag finns en **lag** (Regeringsformen 11 kapitlet 7 §, moment 1) (RF 11:7:1) **som säger att domare som genom att bryta mot lagar** eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbarligen olämplig **kan skiljas från anställningen.** Man måste se till att detta efterlevs **i praktiken på ett rättssäkert sätt.** Jag anser att regeringen bör tillsätta en speciell domstol, för att undvika vänskapskorruption, vilken ska ha till uppgift att i enlighet med RF 11:7:1 granska fall, som kan dyka upp om domares lämplighet. Riksdagen bör stifta en lag, som reglerar denna specialdomstol och dess verksamhet. Detta innebär inte att politiker blandar sig i enskilda domstolsärenden, men skapar förutsättningar för att domstolar ska rätta sig efter de lagar politiker utifrån folkopinionen stiftar. För den som oroas av att regeringen ska utse domare, kan jag upplysa att det redan är så att regeringen utser domare efter beredning i Domarnämnden.

Som ytterligare förklaring kan jag nämna något som hände för några år sedan. På ett officiellt möte, som Vänsterpartiet ordnade med dåvarande partiledaren Jonas Sjöstedt, sade jag något om att domare, som friar våldtäktsmän genom att själv ställa eller tillåta försvarsadvokaten att ställa insinuanta frågor om varför målsägaren var klädd på visst sätt, följde med en man hem, och sänker hennes trovärdighet, och antyder att det var hennes fel, borde avsättas. Jag fick kraftiga applåder, men Jonas Sjöstedt avfärdade mitt förslag med att politiker inte får avsätta domare. Tyvärr fick jag inte tillfälle att förklara hur domare kan avsättas av domstol på ett rättssäkert sätt.

Ännu en förklaring fordras. Eftersom det inte är tillåtet att våldta någon för att hen är lättklädd eller för att hen följer med en annan person hem, ska man inte tillåta insinuanta, ovidkommande frågor. Jag hävdar att det inte bara är olämpligt att ställa sådana frågor. Det skyddar också brottslingar genom att flera våldtäktsmän frias och det kan leda till att en del brottsoffer inte tycker det är någon idé att anmäla våldtäkten. Skyddande av brottsling (BrB 17:11) (Brottsbalken 17 kapitlet 11 §) ger högst 1 års fängelse, men om brottet är grovt högst fyra års fängelse. Ett annat exempel, där jag hävdar att domare skyddat brottsling är följande: En ung kvinna mördas, och polisen misstänker först en person, som visar sig vara oskyldig. Flera år efteråt framkommer att två unga män varit på brottsplatsen. Domstolen kom fram till att minst en av dem var skyldig, men domstolen kunde inte fastställa vem av dessa två, som utförde mordet, eftersom de skyllde på varandra. Domstolen prövade frågan om skyddande av brottsling, men avfärdade det utan närmare granskning. Jag hävdar att det var uppenbart att dessa två unga män åtminstone borde ha dömts till skyddande av brottsling. De hade båda vetat vem som utförde mordet, men inte sagt något till polisen förrän flera år efteråt, då polisen förhörde dem och de skyllde på varandra. Genom att fria dem, skyddade domaren brottslingar. Även om domaren inte skulle dömas till skyddande av brottsling, är hen åtminstone olämplig.

Man måste inrätta en sådan styrning på polisen, att polisen vänjer sig vid de nya uppgifterna att också gripa höjdare i samhället, t.ex. ledare för storföretag, som bryter mot olika lagar. Hela rättsväsendet, både poliser, åklagare, domare måste få vidareutbildning i frågor, som har med miljö, klimat och ett hållbart samhälle att göra, eftersom deras kunskaper i sådana frågor nu är för dåliga.

Avtal och kontrakt om utvinning av fossilt bränsle eller som på andra sätt skadar klimatet, måste rivas upp, eftersom de strider mot Parisavtalet. Eftersom det är en kris (klimatkris) och det gäller mänsklighetens överlevnad, måste man stifta lagar, som säger att ansträngningarna att undvika klimatkatastrof måste gå före affärsavtal, som strider mot detta. Man kan också motivera med att sådana avtal är grundlagsstridiga, eftersom regeringsformen säger att man ska värna hälsa och miljö.

Alla **handelsavtal, som innebär att storföretag kan stämma stater**, som i demokratisk ordning beslutar att skärpa regler om miljö, arbetsmiljö, hindra barnarbete eller annat, som kan minska företagets vinster, **måste omgående sägas upp**. USA under Trump har sagt upp klimatavtal, olika avtal mot kärnvapen. Eftersom USA sagt upp avtal, som är bra för mänskligheten, kan vi säga upp avtal, som går emot FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Dessa avtal har inte ingåtts på ett demokratiskt sätt, eftersom folk inte fått veta något innan, eller också har avtalet beskrivits i förskönande ordalag och nackdelarna förtigits. Med hjälp av Riksbankens kontroll av kapitalrörelser ska man se till att inte betala skadestånd till sådana odemokratiska och miljöskadliga storföretag. Sådana företag, som inte följer våra lagar, ska inte tillåtas verka i Sverige.

9.16. Meningsfullt arbete, hjälp vid sjukdom, basinkomst, grundtrygghet

Basinkomst eller medborgarlön, som det också kallas, har både för- och nackdelar. En fördel är att det ger en grundtrygghet för alla. En nackdel, som Ann Pettifor pekade på, kan vara att arbetsgivare inte tycker man behöver betala så mycket i lön, eftersom de anställda ändå har sin grundtrygghet. Människor med helt andra perspektiv än mina kan naturligtvis föra fram många andra argument för och mot. Det väsentliga är att alla som inte är barn, studerande eller pensionärer ska ha ett meningsfullt arbete och en lön för det så det går att leva bra på det. Samhället måste ordna så att de arbetsuppgifter, som behövs för att vi alla ska få våra behov tillgodosedda inom ramen för naturens begränsningar, kan utföras och sedan bör vi dela på jobben, så **alla får något meningsfullt att göra**. Rimligen borde det då bli möjligt att sänka arbetstiden för alla, utom i speciella krissituationer som t.ex. Coronapandemin. Det är viktigt att tillräckligt många utbildas och anställs inom vården, så man kan minska belastningen på vårdpersonal jämfört med hur det blev under Coronakrisen. Den som är sjuk ska få sådan ekonomisk ersättning, att den inte behöver ha ekonomiska bekymmer utöver oron för sjukdomen. Att **sjuka blir utförsäkrade** så som på olika sätt skett sedan 2008 är **helt förkastligt**. Att fattigpensionärer har så låg pension att de inte har råd med medicin eller annat de behöver är oacceptabelt. Att pensionärer, sjukskrivna, arbetslösa och andra har högre skatt än en person som arbetar och har samma inkomst är helt förkastligt. Det måste rättas till.

Studiemedelssystemet kan bidra till att många undviker att studera för att inte bli hårt skuldsatta. Tryggheten för studerande behöver öka, så det inte blir ekonomisk katastrof, om de inte klarar en utbildning eller det inte finns så många jobb, som de trodde, när de startade utbildningen. Nu finns stelbenta regler, som gör att man inte får studiemedel mer än ett visst antal terminer. Det kan ställa till stora svårigheter till exempel för personer, som har en utbildning och senare omskolar sig till ett annat yrke, som kräver lång utbildning. Sådana regler måste ändras, så människors seriösa studier inte hindras eller försvåras. I Coronatider visade det sig att många arbetslösa fick stora ekonomiska problem, särskilt visstidsanställda. Många kulturarbetare och egenföretagare fick det extra svårt.

Basinkomst till alla kunde vara ett bra sätt att klara alla dessa problem. Den måste i så fall sättas så hög att alla kan klara hyra, mat och annat för att leva ett drägligt liv. Den måste klara människors behov, men inte människors begär, som kan vara obegränsade. Å andra sidan kan man tänka sig att behålla alla trygghetssystem, a-kassa, sjukförsäkring, pension m.m., men se till att de görs tryggare för människor. Någon form av basinkomst, som det går bra att leva på, tror jag är nödvändig. Den som arbetar eller har arbetat bör ha mer än miniminivån.

9.17. Rättvist lönesystem

Om man utgår från det som sägs i högtidstal om **alla människors lika värde, borde alla ha samma lön**, inklusive studielön, och alla bidra efter förmåga. Om man teoretiskt tänker sig att man startar ett samhälle från noll, t.ex. 100 skeppsbrutna flyter iland på en öde ö, skulle man kunna ordna allt jämlikt. Det är betydligt **svårare att förändra den verklighet vi lever i**. Men det är viktigt att komma ihåg att skillnader i löner bygger på värderingar, inte på några mätbara prestationer av t.ex. samhällsnytta. Denna skrift vill visa vad folket genom regering och riksdag skulle kunna ta för beslut och genomföra utifrån dagens läge för att genomföra en rättvis klimatomställning. Sverige har tidigare haft ganska rättvisa lönesystem inom vissa yrken. Man hade för lärare en reglerad befodringsgång, där lönen bestämdes av ålder och antal arbetade år, samt en viss undervisningsskyldighet, lika för alla, oberoende av kön. På 1990-talet infördes individuella löner för lärare, vilket lett till många besvikelser från personer som sett sig förbigångna. En del har kallat det fjäsklöner. Samarbetsklimatet har i varje fall inte förbättrats. Här tar jag därför inte upp frågan om total ändring av lönesystemet, utan pekar på vad som behövs för att **rätta till de värsta orättvisorna**.

I kapitlet om "6. Omställning av produktion och konsumtion till hållbarhet" framförde jag att **jordbruket och livsmedelsförsörjningen** måste ordnas så vi blir så nära 100 % självförsörjande som vi kan. Dessutom skulle jordbruket ändras så näringen går runt i ett ekologiskt kretslopp utan skadliga kemikalier. Det måste ske på ett sätt så det blir **ekonomiskt rimligt både för bönder och konsumenter**. Under senare årtionden har alltför många bönder slagits ut, för att ersättningen för deras arbete varit för låg. Bönder, särskilt småbrukare, måste få sådan ersättning för sitt arbete, att det går att leva på det. Vid omskolning till nya odlingsmetoder måste de få lön från staten. De måste också kunna ha semester och möjlighet till avbytare. Vid omskolning, semester och sjukdom, måste staten ordna hjälp med ersättare och betala för det. Ett sätt att klara det är att priserna på livsmedel höjs, men i så fall måste alla lågavlönade kompenseras, så alla har råd med näringsriktig mat. Man kan istället tänka sig subventioner till bönder, liksom man har idag, men inriktning borde ändras och storleken höjas, så att man kan se till att miljövänligt framställd mat blir billigare för konsumenten. För att se till att billigare importerad mat inte konkurrerar ut dyrare svenskproducerad mat finns några metoder. Livsmedel, som producerats med metoder, som är förbjudna i Sverige, ska inte få importeras. Förbud alltså. Man kan med avgifter eller olika mervärdesskatt påverka priset. Många länder, t.ex. inom EU, subventionerar export av jordbruksprodukter och konkurrerar ut småjordbruk i fattiga länder. Det är helt oacceptabelt. Varje folk måste ha matsuveränitet, rätt att bestämma över sin matförsörjning. Vi har inget emot att importera grödor, som inte kan odlas i Sverige, t.ex. kaffe, apelsiner och bananer, men bara om alla människor i de exporterande länderna får tillräckligt med mat ändå eller får tillräckligt bra betalt för att kunna köpa mat och annat de behöver. Vi måste betala, så arbetarna i de länderna får en rimlig levnadsnivå och vi bör efter några års övergång bara importera ekologiskt odlade och fair trade-märkta produkter (fair trade = rättvis handel).

Mycket av produktionen och skörden av **bär och grönsaker** i Sverige och andra europeiska länder bygger på att billig arbetskraft under ett par månader kommer **från länder långt bortifrån**. Det är **orimligt**. Människor ska kunna jobba någorlunda i närheten av där man bor. Dessa migrantarbetare borde kunna få jobb med jordbruket i sitt hemland. Det finns många arbetslösa i Sverige, som borde kunna ta dessa arbeten med att plocka bär eller skörda grönsaker. Lönerna måste vara så höga att det går att betala hyra, mat och annat i Sverige på lönen. Om lönen går att leva på, men är lägre än

den lön man hade innan man blev arbetslös, ska a-kasseersättningen inte sänkas, när man åter blir arbetslös. Reglerna måste utformas, så att man kan ta ett tillfälligt arbete utan att förlora på det. Om arbetslösheten blir så låg, att antalet arbetslösa inte räcker, bör man klara säsongarbeten genom att människor kan ha olika arbeten under olika delar av året.

Det **kontinuitetsskogsbruk** jag förordar är på lång sikt inte bara ekologiskt utan också ekonomiskt hållbart. Genom bättre timmerkvalitet ger det mer i netto per avverkad kubikmeter än kalhyggesbruket. När **yrkesfiskare** inte får fånga viss fisk på grund av risk för överfiske, måste staten betala dem för att utföra andra samhällsviktiga arbetsuppgifter, t.ex. plocka upp sådant ur havet som inte ska vara där, t.ex. plast, gamla fiskeredskap. Staten måste också tillhandahålla lämpliga redskap. Ibland behövs **livsmedelsaffär**, trots att den **inte har tillräckligt kundunderlag**, t.ex. i nya stadsdelar under uppbyggnad, i småbyar på landsbygden. I stället för direkta subventioner, kan stat, region och kommun se till att bestämma att matråvaror till skolbespisningar, äldreboenden o.dyl. ska köpas från sådana affärer tills de klarar sig på det egna kundunderlaget. **Reparationer** även av äldre produkter måste kunna fungera prismässigt. Ett sätt är att minska eller rent av avskaffa mervärdesskatten på reparationer. Det är också viktigt att det finns hårda krav på tillverkaren, att ordna så att det är fullt möjligt att reparera. Det kan också behövas att staten ser till att bekosta reservdelslager av detaljer till gamla modeller av t.ex. cyklar eller mobiltelefoner. Det behövs också lämpliga lokaler, så man t.ex. kan svetsa ihop det trasiga på en cykel, men också att staten ordnar utbildning av olika slags reparatörer även till äldre produkter, t.ex. bandspelare och grammofoner. Om dessa åtgärder inte räcker, kan man tänka sig att staten subventionerar reparationer.

De som arbetar i Sverige ska ha löner enligt **svenska kollektivavtal**. Det förekommer att stora svenska företag utnyttjar de **illegala transporter**, som erbjuds av utländska lastbilar, där chaufförer från andra EU-länder uppehåller sig för länge i Sverige, med låga löner och under usla arbetsvillkor. Genom att transporterna blir orimligt billiga kör de med lite last och därmed ökar transporterna och avgaserna. Utöver att sådana illegala åkerier ska stoppas, måste också de stora företag, som utnyttjar dessa billiga transporter, betala så höga böter, att hela den verksamheten blir olönsam, även om man bara åker fast en gång.

Staten måste ordna **omskolning**, så människorna klarar sin försörjning både under omskolningstiden och i det nya arbetet. Det gäller både de som permanent byter arbete och de som under en speciell krisperiod, t.ex. en pandemi, tillfälligt byter arbete. Det kan gälla både kortare omskolningskurser, då personer i serviceyrken fick en kort utbildning för att kunna avlasta vården med uppgifter, som inte kräver lång utbildning, och längre omskolningskurser på några år. Huvudinriktningen när människor blir arbetslösa eller permitterade, som t.ex. under en pandemi, bör vara att se vilka arbetsuppgifter skulle behöva utföras och vilka kan med en kortare introduktionskurs utföra dessa arbetsuppgifter. För en rättvis klimatomställning är omskolningsperspektivet ännu viktigare.

Omställning av en stor del av produktionen, det må gälla industrivaror, jordbruksprodukter, livsmedel eller tjänster kommer att ställa krav på nya kunskaper och därmed en omfattande omskolning.

För att få acceptans för en genomgripande samhällsomställning är det viktigt att uppnå ett mer jämlikt samhälle. Det är mycket viktigt att minska löneskillnaderna. Man skulle kunna lagstifta om lägsta och högsta löner, trots att det går emot den svenska modellen med löneförhandlingar. Näringslivets toppchefer tjänar i genomsnitt drygt 60 industriarbetarlöner 2020 jämfört med 9 industriarbetarlöner år 1980, när Sverige var som mest jämlikt, enligt den årliga LO-rapporten. Det är groteska skillnader. När det gäller chefer i offentlig verksamhet och politiker med heltidsuppdrag såsom ministrar, riksdagsledamöter och kommunalråd är skillnaderna inte alls lika stora, men ändå alltför stora. Tänk om regeringen skulle säga: "Vi politiker ska representera folket och då ska vi leva under samma villkor. Vår lön ska sänkas så det blir lika stora som den genomsnittliga lön folk har." Det skulle vara en bra början för att komma bort från politikerförakt. Sedan gäller det också att

väsentligt förbättra villkoren för dem som har det sämst, fattigpensionärer, långtidssjuka med flera. Det gäller inte bara löner utan också andra arbetsvillkor. Otrygga anställningar såsom visstidsanställningar utan att det är ett vikariat för en person, som är tjänstledig eller långtidssjuk, borde inte få finnas. Korttidsvikariat för personer som är sjuka borde i huvudsak klaras med fast anställda vikarier t.ex. för en kommuns skolor, förskolor, äldreomsorg, för sjukhus, för vårdcentraler i en kommun eller liknande. Ännu mer otrygga anställningar, som innebär att man ständigt måste se om det kommer något sms på mobilen, borde inte accepteras.

9.18. Rättvis hyressättning

Jag skrev under rubriken ”9.1. Statliga satsningar och kontroll och begränsningar av kapitalflöden” att bankernas **utlåning inte ska få gå till spekulation** utan till sådana investeringar som behövs för människor och miljö. Jag skrev också att Riksbanken ska se till att bankerna håller räntan mycket låg. Därmed kan man hindra att fastighetspriser och därmed hyresnivåer drivs upp ytterligare. Det är ett mycket stort problem att fastighetsvärden och hyror under många år ökat avsevärt mycket mer än den allmänna prisnivån. Därmed har hyran tagit en allt större del av människors inkomster. Det blir särskilt svårt för människor med otrygga anställningar och människor med låga löner. **Trångboddhet** inom utsatta grupper ledde under **coronakrisen** till många **dödsfall**. Det är ett av många exempel på att nuvarande ekonomiskt system är livsfarligt. Fler billiga bostäder, betydligt fler fasta anställningar, höjda löner inom välfärdsyrken och ett utjämnande skattesystem, som jag tidigare tagit upp, kan staten göra ganska snabbt.

På sikt är det också viktigt att **få ner hyresnivåerna** till något som skulle kunna kallas bruksvärdeshyra. Om staten tvingar fastighetsägare att sänka hyrorna till rimliga nivåer, till bruksvärdeshyra, får troligen fastighetsägarna problem att betala räntor och amortering på sina lån. I så fall måste också **bankerna tvingas skriva av lånen i motsvarande mån**. Det är ju i de flesta fall så att pengarna, som banken lånat ut, har banken skapat ur tomma intet, när lånet avtalades. Bankernas räntor borde inte vara större än att de bekostar rimliga löner för banktjänstemän och andra utgifter, men inte räcka till enorma vinster och skyhöga direktörlöner, bonusar och fallskärmar o.dyl. **Hyrorna borde inte vara högre än** att bekosta löner till fastighetsskötare, underhåll, el, värme och att betala banklån. Om staten i ett slag sänker alla hyror och avskriver massor av banklån, kommer rimligen fastighetsvärdena att sjunka kraftigt. En alltför snabb förändring av detta slag kan ställa till problem för enskilda som inte kan använda inkomster från en försäljning av villa eller bostadsrätt så som de planerat. En sådan förändring måste utredas ordentligt och genomföras **i lugn takt**, så enskilda inte kommer i kläm. För att snabbt lösa problem för dem som har för höga hyror, kan man höja bostadsbidraget. Däremot är det inte långsiktigt rimligt att höjt bostadsbidrag i slutändan hamnar som vinster hos fastighetsägare eller banker.

9.19. Sammantaget innebär det ett nytt ekonomiskt system

Det jag här har beskrivit i kapitlet ”9. Ändringar, både stora och små, av det ekonomiska systemet” innebär en genomgripande förändring av det ekonomiska systemet. Det innebär sådana begränsningar och kontroll av kapitalflöden, kontroll av krediter och penningsskapande, så att pengar finns till alla de åtgärder, som behövs för en rättvis klimatomställning. Med alla de kompletterande åtgärder jag här redogjort för kommer vi att ha ett system, där produktionens inriktning, omfattning och utformning bestäms av människors behov och naturens begränsningar i stället för efter ekonomisk lönsamhet, profit, vinstintressen för ett fåtal, även om långt ifrån alla produktionsmedel är förstatligande. Däremot ska staten vara beredd att förstatliga i sådana fall, då det behövs. Man kommer inte att ha tillväxt som mål. Handel kommer att bedrivas för att klara allas behov inte för att ge frihet för storbolag att tjäna pengar som de vill.

10. Konsekvenser

Vi kan alla få **meningsfullt arbete**, och tid för att umgås med nära och kära, tid för att ta hand om och lyssna på barn och barnbarn, att vara i naturen, att läsa och sätta oss in i och påverka politiken och tid för andra fritidsaktiviteter efter eget val.

Vi skulle få **bättre levnadsförhållanden**, slippa giftiga kemikalier, kunna äta näringsriktig mat. Vi skulle kunna få bättre hälsa, få möjlighet till motion så vi mår bra och kan hålla oss friska, men inte tvingas till så slitsamt arbete att vi blir utslitna i förtid. Stressen skulle minska. Trafikolyckor skulle kunna minska kraftigt.

De ekonomiska **klyftorna skulle minska** genom ett utjämnande skattesystem. Genom att man har tillräckligt med personal i skola, vård och omsorg och liknande verksamheter, t.ex. färdtjänst, assistansersättning, skulle alla få bättre möjligheter att komma till sin rätt. De som har svårare för sig i skolan, skulle få mer hjälp, så de kan klara mer. De praktiska kunskaperna skulle uppvärderas, konstnärliga talanger ska uppmuntras, inte bara intellektuella färdigheter. Man skulle i praktiken komma betydligt närmare de stolta deklarationerna om alla människors lika värde än i dagens samhälle. I boken **"Jämlikhetsanden"** av Kate Picket och Richard Wilkinson finns mängder med statistik och forskningsresultat, som visar hur **mycket bättre ett samhälle fungerar**, på många olika sätt, **om det råder jämlikhet**. De nordiska länderna och Japan var föregångare, men nu har Sverige rasat i välfärdsstatistiken. I mer jämlika samhällen är hälsorelaterade och sociala problem mindre, välbefinnandet är bättre hos både barn och vuxna, vi blir mindre fokuserade på vilket intryck vi gör på andra (och behöver inte konsumera för att göra intryck), vi litar mer på andra människor, ger mer i bistånd, har en lägre användning av narkotika, har längre medellivslängd, lägre spädbarnsdödlighet, färre överviktiga barn, bättre skolresultat, färre tonårsfödslar, färre mord, färre i fängelse och psykvård. En bra bok.

Brottsligheten skulle kunna **minska** genom att alla kan få sina behov tillgodosedda. Ingen behöver stjäla för att ha livets nödortof. Genom att klyftorna kraftigt utjämnas kommer drivkraften att på olagligt sätt leva i lyx liksom vissa höjdare i samhället att i stort sett försvinna. Samhällsklimatet skulle bli så att man inte alls ser upp till lyx och glamour. Dessutom skulle man få tid att ägna sig åt grannsamverkan och gemenskapsaktiviteter och därigenom skulle den sociala kontrollen bli större och lättare kunna föra dem tillräta som är på väg att hamna i kriminalitet. Genom att den nyliberala politiken försvinner, så får samhället råd att satsa på tillräckligt med resurser på tullpersonal för att hindra införsel av vapen, narkotika m.m. men också för att hindra utförsel av stöldgods. Samhället skulle också ha tillräckligt med poliser, dels för att ha kvarterspoliser som bygger upp förtroende, och dels tillräckligt med poliser, som rycker ut och ingriper t.ex. när någon utsätts för hot och våld.

Om Sverige genomför dessa drastiska förändringar, en **rättvis klimatomställning**, inte bara för att det behövs för världen i övrigt, utan också för att det blir bättre **för vår egen skull**, då tror jag Sverige **skulle kunna bli en förebild**. Vi människor får ett bättre och friskare liv med mindre prylar, mindre transporter, mindre energi- och resursförbrukning. Det är viktigt att i förhandlingar få med andra länder, men med tillräcklig grad av självförsörjning kan vi klara det ändå. Vi som per person räknat har bidragit i hög grad till växthusgasutsläppen och en dålig miljöpolitik i övrigt, skulle kunna visa vägen. Att **komma ur mäktiga ekonomiska intressens järngrepp** är en mycket viktig del i detta. Kanske kommer andra länder att gå före. Oberoende av vilket är det **viktigt att samverka med länder, som vill genomföra en liknande rättvis klimatomställning**.

11. Omfattande folkrörelsekamp krävs

Omfattande folkrörelsekamp krävs för att stå emot den ekonomiska, politiska och massmediala makten. När en miljöorganisation kämpar mot ett miljöförstörande projekt får den ofta höra, att ni har ingen chans att vinna, ty det är så mäktiga motståndare. Trots detta **vinner miljörelsen ibland**. Almarna i Kungsträdgården i Stockholm räddades 1971. Planerna på Kungstorgsgaraget i Göteborg stoppades 1976. I Trelleborg stoppades på 70-talet ett stort vägbygge efter demonstration och tältningsaktion. Sedan BT-Kemis nedgrävning av gifttunnor i Teckomatorp avslöjats 1975 och tillverkningen där ett par år senare lades ner, ville de bygga ett giftlager i Påarp utanför Helsingborg, men de planerna stoppades 1979 av dygnetruntbevakning och en demonstration av invånare i Påarp. Planerna på lagring av kärnkraftsavfall i Kynnefjäll i Bohuslän stoppades efter kamp och bevakning dygnet runt 1980 – 2000. Införande av euro stoppades genom folkomröstning 2003. De två kärnkraftverken i Barsebäck stängdes 1999 och 2005 sedan miljörelsen ropat "Va ska väck, Barsebäck – Va ska in, sol och vind" sedan 1976, men övriga kärnkraftverk fortsatte långt efter det slutdatum 2010, som bestämdes efter folkomröstningen 1980. Planerna på Landborgsgaraget i Helsingborg stoppades 1990 och när planerna många år senare dök upp igen, omdöpt till Landborgskopplingen, stoppades de nya planerna efter kamp 2016 – 2018. Företaget Apples planer på att bygga ett stort varuhus i Kungsträdgården i Stockholm stoppades 2018 av Alternativ Stad. Planerna på att sälja det kommunala energibolaget Öresundskraft i Helsingborg stoppades sedan en folkomröstning med 96,4 % sagt nej i januari 2020. Planerna på en fossilgasterminal i Göteborgs hamn stoppades 2019. Preems planer på utbyggnad av oljeraffinaderiet i Lysekil stoppades 2020. I många av dessa kamper har grupper, som nu är med i Jordens Vänner varit aktiva.

Efter flera års kamp 1957 – 64 lyckades en växande folkrörelse stoppa planerna på svenska atombomber. Det var inte bara AMSA (Aktionsgruppen Mot Svenska Atomvapen), KMA (Kampanjen Mot Atomvapen) och **fredsrörelsen** i övrigt utan också fackföreningar, SSU-klubbar och Socialdemokratiska Kvinnoföreningen som stod för motståndet. 1968 fastade U-gruppen i Lund en vecka utanför Riksdagshuset för att Sverige skulle betala 1 % av BNP (Bruttonationalprodukten) i bistånd till fattiga länder. Det lyckades inte då, men ett antal år senare.

Det finns **inget enkelt recept för när det lyckas**. Det är också så att inga segrar är vunna för evigt. Samma hot kan dyka upp igen, ibland i något förändrad form. Dessa lyckade exempel skiljer sig åt på olika sätt, men har det gemensamt att det blev ett starkt folkligt engagemang. Tyvärr är det så att trots ett starkt folkligt engagemang **misslyckades miljörelsen** i folkomröstningen om kärnkraft 1980, även om motståndet mot kärnkraft då var så starkt att alla tre linjer då formellt var avvecklingslinjer, och riksdagen beslöt att kärnkraften skulle vara avvecklad till år 2010. Långt efter 2010 har kärnkraftslobbyn mage att tala om förtida avveckling, när kärnkraftverk stängs för att de är olönsamma. Miljörelsen misslyckades också genom att motorvägen byggdes trots trädkramarnas aktioner i Ljungskile 1987 – 1988, Öresundsbron byggdes på 1990-talet trots alla protester och trots att Koncessionsnämnden för miljöskydd inte godkände bygget. Motorvägen som missvisande kallas Förbifart Stockholm håller på att byggas trots kraftiga protester. Det finns många fler gånger vi i miljörelsen misslyckats, dels när det gäller att stoppa vägbyggen, parkeringsanläggningar, och dels när vi lämnat utförliga förslag till hur man bör lösa miljö- och klimatproblem. Det finns mycket att analysera kring varför miljörelsen ibland lyckats, men många gånger misslyckats. Det finns nog bara en sak vi kan säga säkert: **Om alla bestämmer sig för att det inte går, och därför blir passiva, så kommer vi inte att lyckas**. Vi ska vara medvetna om att risken är stor, att vi misslyckas, men att det finns en chans att vi kan lyckas, och vi måste göra vad vi kan och försöka agera klokt.

En del tycker att alla bör delta i kampen för en viss fråga och göra det på just det sätt man själv förespråkar. Jag tror att detta är ett dåligt förhållningssätt. Det finns så mycket som är dåligt i samhället, att det är naturligt att **folk engagerar sig i olika frågor**, och att en del blir mycket kunniga

på olika frågor. Jag menar att den kunskapen och erfarenheten är mycket viktig, men att det också är mycket angeläget att vara öppna för varandras hjärtefrågor och se att det ofta finns **gemensamma orsaker bakom** missförhållandena. När fredsrörelse, miljöförändring, klimatrörelse, gemensam välfärdsrörelse, kvinnorörelse, antirasistisk rörelse, antiimperialistisk rörelse, rörelse för ekonomisk jämlikhet, facklig kamp och annan arbetarkamp för bättre arbetsmiljö, för jobb och högre lön samt rörelse för nytt ekonomiskt system ser att vi har **gemensamma intressen**, då kan förändring i positiv riktning komma. När vi kan se hur alla möjliga frågor har en del gemensamma orsaker, och också en del gemensamma lösningar. Jag har i denna skrift pekat på en del, men det finns naturligtvis många fler problem jag inte alls tagit upp eller bara antytt. Tillsammans kan vi bli en mäktig kraft.

Det är viktigt att ha bra argument och vara bra påläst, men det har gällt när vi förlorat också. Det gäller också att både stå **emot skrämselpropaganda** och våga stå upp för det man tror på, men också att **inte låta lura sig** av fagert tal och greenwashing, grönmalning, som också kan kallas "låtsas leka-grönt".

Det är väldigt många som ser att allt inte är bra som det är, men många ser inget realistiskt alternativ. Många begränsar det de ser som realistiskt till det som anses vara politiskt, ekonomiskt och juridiskt möjligt. De kanske hoppas att någon ska presentera ett alternativ. När jag nu pekar på ett inte helt färdigt alternativ, men ändå ganska mycket av ett helhetsalternativ, borde många bli glada. Vi får naturligtvis vara beredda på, att en del journalister, som efterfrågat alternativ, har gjort det mest som en förevändning för att slippa agera, och att de kanske förtiger det eller gör allt för att hitta fel och brister. Förtigande gäller det att bemöta genom att försöka hitta andra kanaler att nå ut. **Om** de verkligen kan **påvisa fel**, gäller det att **erkänna** det och **komma på bättre**, men om jag falskt blir anklagad för att ha fel, gäller det att förklara hur fel de har och varför jag har rätt. Om de pekar på brister, så kan det antingen vara nya saker det gäller att ta till sig, eller saker jag tänkt på men inte skrivit ner. Då gäller det att utifrån denna skrift förklara hur man går vidare med denna skrifs synsätt och löser de problem de har pekat på.

Den brittiska ekonomen Ann Pettifors två böcker "Produktionen av pengar" 2019 och "Så räddar vi klimatet. Argument för en Green New Deal" 2020 visar på att det är **möjligt att få fram tillräckligt med pengar för det som behöver göras**. Coronakrisen har också visat att det i en kris går att få fram massor av pengar, så de som brukar säga att det inte går, får svårare att argumentera. De som brukar säga, att det är marknadskrafterna som ska lösa alla problem, har fått mycket svårare att argumentera nu när alla kan se att det är staten inte marknaden, som under Coronakrisen 2020 räddade det som man räddade i ekonomin. Sedan har staten gjort en del bra och en del dåligt under Coronakrisen. Också innan Coronakrisen kunde den, som följde med, se att det fanns gott om pengar i samhället men i fel fickor. Jag tänker på bonusar, fallskärmar, mångmiljonlöner till vissa höjdare i samhället men också mångmiljardvinster i flera storbolag, och pengar som fifflets till skatteparadis, Panamaaffären m.m.. Sådant har kommit fram i massmedia, men efter ett tag verkar det som om massmedia glömt det på så sätt att det snart varit tyst om sådana skandaler. Vad som behövs för att klara klimatkrisen har jag pekat på i denna skrift och det är mycket utöver det Ann Pettifors skrivit, även om jag tagit till mig en hel del av hennes råd.

Jag vill påminna om att **ibland sker förändringar snabbt**. Om någon förutspådde, att Berlinmuren skulle falla, några månader innan det hände, skulle personen förmodligen blivit betraktad som verklighetsfrämmande. När Coronakrisen slog till skedde massor av förändringar snabbt. Inte tillräckligt snabbt säger en del nu i efterhand. Nu gäller det att agera i tid när det gäller klimatkrisen. Som Greta Thunberg påpekade i sitt sommartal 2020 har **klimatkrisens verkningar gjort sig påmind**a inte bara i fattiga länder utan även på många ställen i USA och Kanada. Sommaren 2021 drabbades Tyskland av väldiga översvämningar. Även Sverige drabbades ju av torka och mycket allvarliga skogsbränder sommaren 2018 och översvämningar i Gävleområdet 2021. Redan nu har verkningarna

blivit tillräckliga för att vi borde agera, men ändå är politiker både i Sverige, EU och världen i övrigt inte i närheten av det som krävs.

Det gäller att sätta press på politiker, försöka få så många som möjligt att ta del i kampen. Det gäller både att få folk att förstå hur allvarligt läget är med miljön, klimatet och orättvisorna i världen, försöka få folk att **förstå hur pengar skapas** och att det inte behöver vara brist på pengar. En del har kanske insett det, men gett upp inför makten. Det gäller att peka på att **ibland har folklig kamp lyckats**. Vi kan lyckas, men det hänger på dig och mig, på oss alla om framtiden blir fruktansvärd eller människovärdig. Vi kan peka på hur denna skrift visar på hur en regering, som tar problemen på allvar, skulle kunna agera. Tillsammans kan vi sätta tillräcklig press på makthavarna. Vi måste nå ut med vårt budskap på många olika vägar. Vi måste både använda moderna medel såsom hemsida, sociala medier, webinarier, e-post m.m., liksom traditionella metoder som flygblad, sälja skrifter på gator och torg, ordna föredrag, utställningar, opinionsmöten, torgmöten, demonstrationer. Det gäller också att på olika sätt få massmedia intresserad, men även om massmedia tidvis försöker tuga ihjäl detta förslag och vår kamp, måste vi använda oss av alla andra metoder, så vi kan nå ut ändå. Det gäller också att samarbeta med liknande krafter i andra länder.

Överklaganden och öppna brev till myndigheter kan vara bra för att framtida historiker ska kunna se att det fanns konkreta förslag, som hade kunnat hindra framtida katastrofer. Ingen ska kunna säga att ingen visste, så som en del tidigare i historien har försökt undandra sig ansvar för folkmord. Det finns olika **opinionsundersökningar, som visar att folkmajoriteten vill ha betydligt kraftfullare åtgärder** för att rädda klimatet än vad politikerna vill, fast majoriteten av politikerna tror att det förhåller sig tvärtom. Med alla de argument vi har till hands kan en allt starkare folkrörelse sätta sådan press på politiker att de till slut lägger om kurs och tar problemen på allvar och agerar därefter. Om det sedan blir något eller några av de befintliga politiska partierna eller helt nya som lägger om kurs tillsammans med en stark folkrörelse, det får framtiden utvisa.

12. Lärorik litteratur

”Ändra systemet – inte klimatet, men hur?”, version 1 av mitt häfte som kom ut i september 2020.

Ann Pettifor ”Produktionen av pengar” 2019

Ann Pettifor ”Så räddar vi klimatet. Argument för en Green New Deal” 2020.

Greta Thunberg m.fl. ”Öppet brev och krav till EU och globala ledare” 2020. Se länken:

<https://climateemergencyeu.org/>

Torgny Östling ”Back to basics! – A step forward” på svenska ”Back to basics! – Ett steg framåt” (Han var till sin död i mars 2021 ordförande i NOrdBruk) 2020

Erik S. Reinert ”Global ekonomi” med underrubriken ”Hur rika länder blev rika och varför fattiga länder förblir fattiga” 2016

Kajsa Ekis Ekman ”Skulden – eurokrisen sedd från Aten” 2014

Alexandra Pascalidou ”Kaos” 2013

Birger Schlaug ”Vad ska vi ha samhället till?” 2020

Erik Sandberg ”Jakten på den försvunna skatten” med underrubriken ”Så blev Sverige ett skatteparadis för de rika” 2017

Jan Du Rietz ”Den totala urspårningen” 1988

Mikael Nyberg ”Det stora tågrånet” 2011

Joshua Key ”En desertörs beklännelse” 2007

Ola Tunander ”Libyenskrigets geopolitik” 2012

Forskning och Framsteg nr 4/2021 om forskning på olika moderna segelfartyg. Oceanbird beskrivs på länken: <https://fof.se/tidning/2021/4/artikel/seglande-jatte-ska-minska-utslapp>

Björn Forsberg ”Fartrusiga. Om en gränslöst massmobil tid och vår fossilfria morgondag” 2020

Lars Henriksson ”Slutkört” 2011

Föreningen Positiva Pengar och ett stort antal ekonomiprofessorer påpekar i ett öppet brev att ekonomer i sin utbildning inte får lära sig hur pengar skapas. Se länken:

<https://www.rethinkeconomics.org/journal/open-letter-rrob/> eller på svenska

<https://positivapengar.se/oppet-brev-till-professorer-och-larare-pa-landets-ekonomiutbildningar/>

Kate Pickett och Richard Wilkinson ”Jämlikhetsanden”

Kontaktadresser:

Författare till denna skrift: Stig Broqvist. stig.broqvist@telia.com 042-282739

Andra personer har gett värdefulla synpunkter och tillägg.

Kan gärna delta på olika diskussionsmöten, när Coronarestriktionerna inte längre hindrar det. Deltar dock inte på facebook, twitter och andra sociala medier. Kan delta på zoom-möten.

Jag vill gärna ha synpunkter från läsarna. Om du helt håller med, vill jag naturligtvis gärna höra det.

Jag tror att många i princip håller med om parollen ”Ändra systemet – inte klimatet”, men kanske har invändningar i vissa avseenden eller känner tveksamhet inför vissa delar av denna text. Jag vill gärna höra av er för att kunna utveckla idéerna och göra texten bättre. Detta är alltså en omarbetad version av det första häftet som kom ut i september 2020.

Helsingborg april 2022.

Stig Broqvist